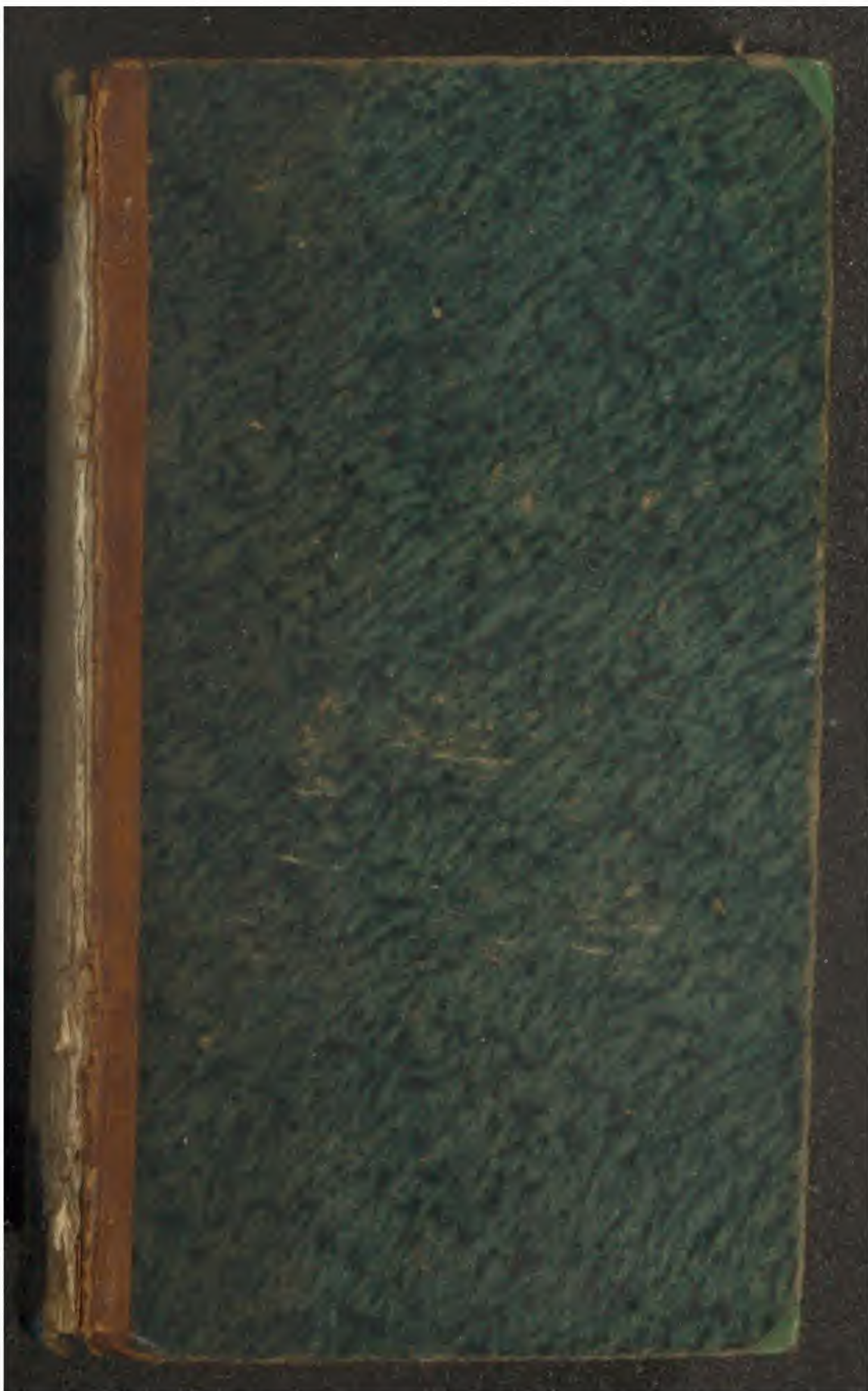
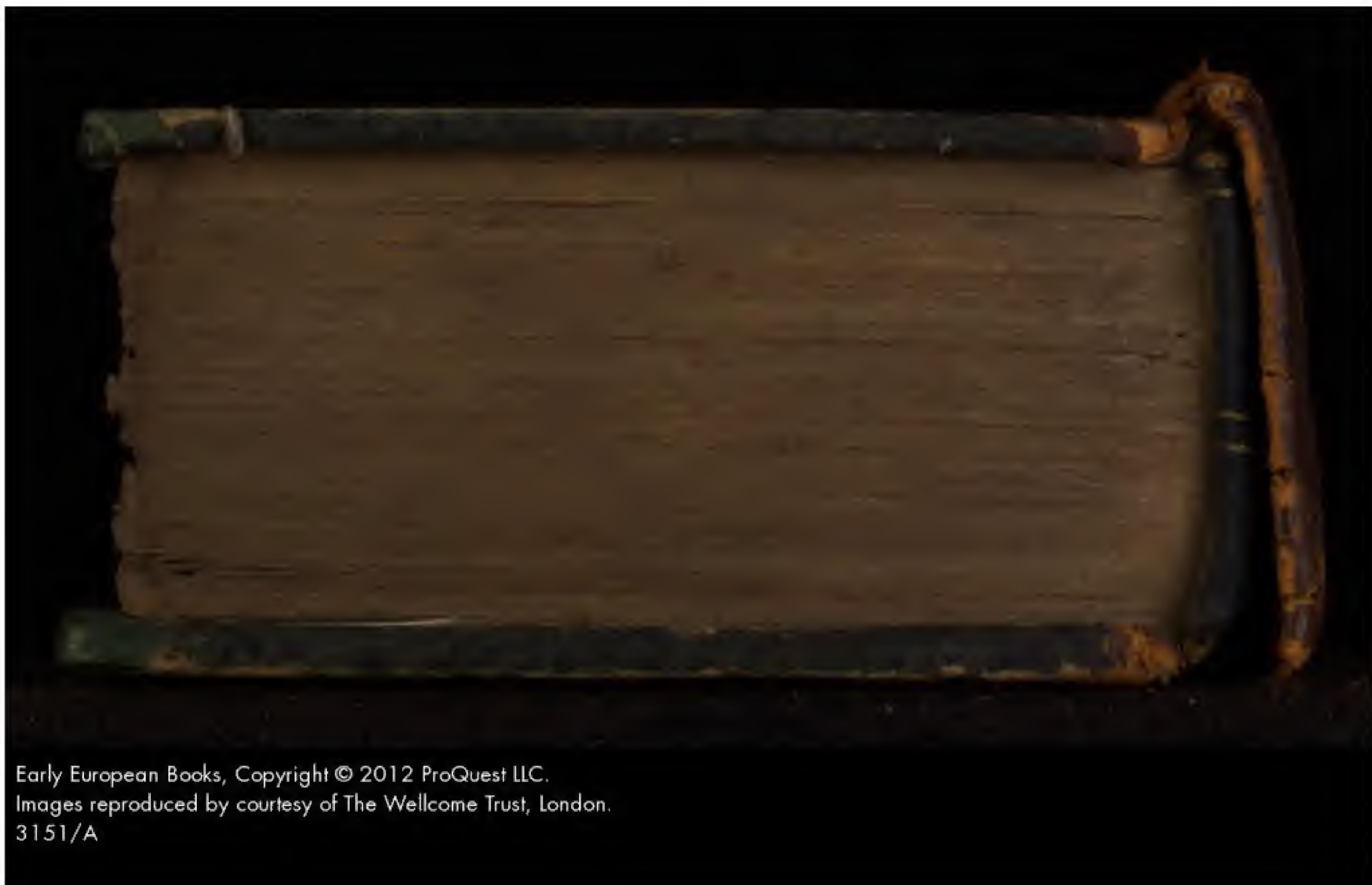

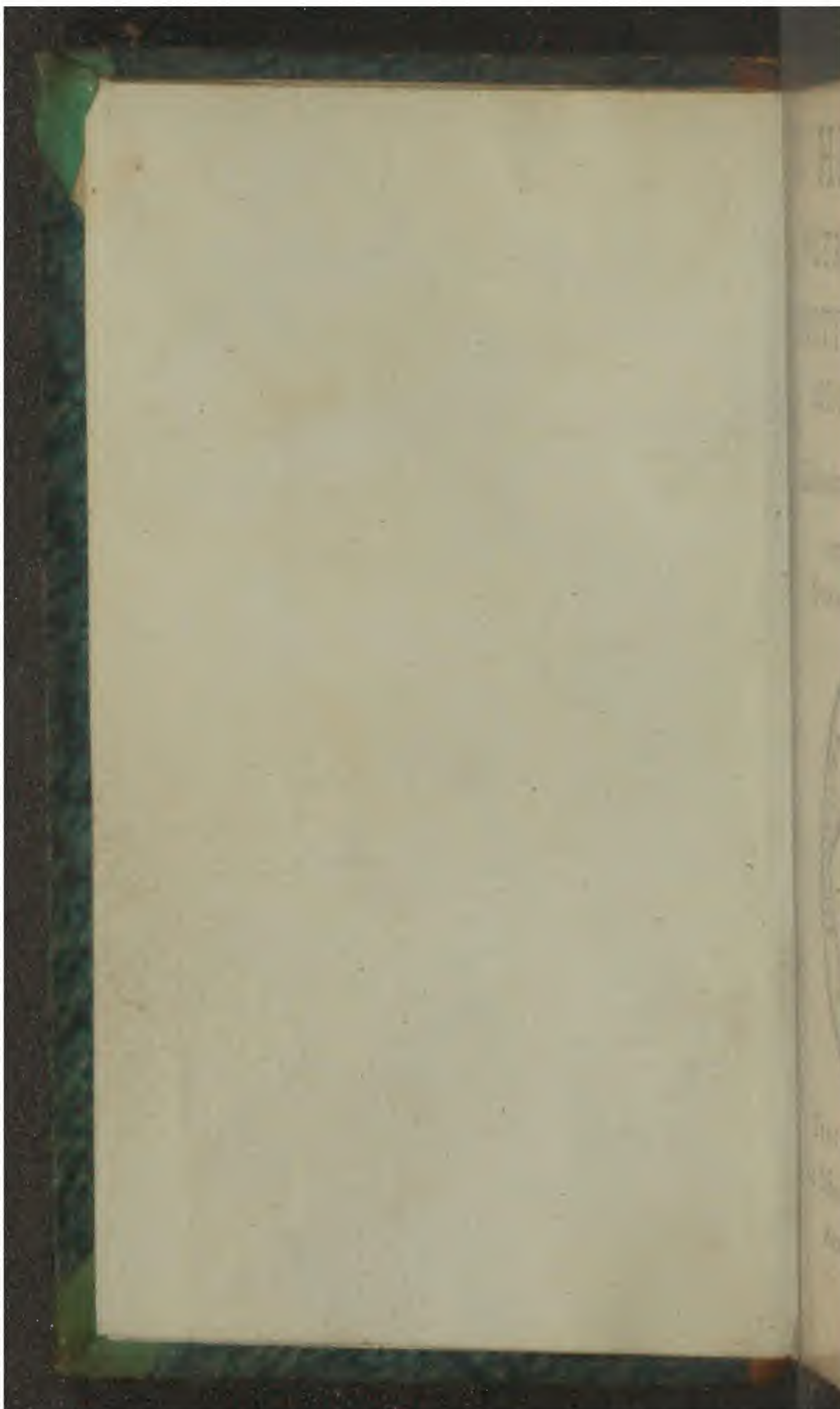

Sheets H + I
wrongly bound

35/-

Axxix Hen

I. HEVRNII VLTRAIECTINI INSTITVTIONES MEDICINÆ.

Editio altera, priore emendatior,

operâ auctoris filii

OTHONIS HEVRNII.

LVGDVNI BATAVORVM,
Ex Officina IOANNIS MAIRE.
ANNO cIↃ. IↃ. CXXVII.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

Nobilissimo & Magnifico Heroi

IENRICO RANZOVIO

PROREGI IN DVCATIBVS

Slesuicensi, Holzatiæ, & Dithmarsiæ: Domino in Bredenbergk, Rantzou, Ranzouisholm, Nuschou, Melbeck, &c.

I. HEVRNIVS DEDICAT.

MAGNIFICE Nobilisque Heros, patrone venerande, vide quæso hunc embryonem meum, nam vix fœtum xero, quem quasi abortii immaturum crudum, tibi (veniam dabis temeriti) seni maturo, prudentiâ, virtute, uditione, splendore gloriæ, opibus, enâ auctoritatis & dignitatis senectâ orenti asscribere & in tutelam tradere ideo. Quæ fiducia? quæ causa? virtus humanitas tua, quę persuasere. Adeó ille crudus? crudum verè dico, qui me rè nesciente prodiit in lucem, impolis, subitarius, nullisque cunis fotus: d è suggestu verè præcipitatus. Ego nè eum conceperam, & hactenus proixeram, sed me porrò enixurietem non ntit, sed discipulos meos. Quorum rturiginem cùm animaduerti, & inter los doctissimum professorem Medicie (collegam iam, & olim discipulum

 meum)

neum) D. Petrum Pauuium, qui editionem (quòd illi Medicinam longè latéque diffusam & quasi incertis sedibus vagantem componere hæ Institutiones viderentur) vrgebat, & iam ad prælum à se descriptas monstrabat; quare aliquid etiam has esse persuasus sum. Itaque vt lucem viderent annui: ne neglectu officium iuuandi discipulos deseruisse viderer. malui ergo vel famæ iacturâ studiosis consulere, quibus amplissimæ artis longeque diffusæ immensitates modico captu vtiliter complexus videbar. Ego alioqui hæc publica fecissem? nunquam: & ne nunc quidem, quantum in me fuisset, ab aliis excepta typis subiici siuissem, ni doctissimi illius professoris stimulis, & assiduis discipulorum intercessionibus lenitus fuissem. Vide, potentissime Heros RANZOVI, quàm mihi diffidam de eius tutela. Clypeo tuæ doctrinæ, armisque tuę illustris auctoritatis mihi hîc opus, ne monstrum ab aduersariis pro fœtu abortiisse dicar. Dicar? & fortè, vt hoc in aurem dicam, merito: qui non, quod vrsæ solent, lambendo, tergendo, poliendo informem hanc molam formare potui. Attamen furtim, dum hic fœtus in typorum matricibus hæret, quædam adieci: si non (vt fit in subitario opere

ad venuſtatem, ſaltē ad operis metam quod faceret: pedesque addidi, ne mutilus planè prodiret. Hinc eſt quòd eruditus lector fortaſſe deprehendet quædam hiulca, quædam inchoata, quædam repetita, quædam loco alieniore dicta. hic ego Teucer, tu Aiax, me tuo clypeo condas ſplendido. Nam cùm hæc parari prælo à doctiſſimo Pauuio ſenſi, (teſtis erit ille ſemper mihi) vt non meo, ſed ſuo nomine hæc mea ederet, volui: noluit ille, qui eius eſt candor, ſed meo. Iam ego hæc tibi, Patrone magnifice, defendenda trado. Etſi verò ſplendore nobilitatis tuæ valdè deterrebar ne hoc facerem, magnitudinis tuę & exiguitatis meæ non neſcius; vt tamen hoc agerem, aliæ etiam graues cauſæ fuere. Primùm, cùm inſtitutiones hæ ſint medicæ, omnium commodis dicatæ, tibi, qui omnium ex æquo vtilitati eâ quâ ſummâ polles auctoritate atque prudentiâ conſulis, iure defero. Tum quòd obſeruantiæ in te meæ illuſtre teſtimonium dare cupiebam ac monimentis teſtatam relinquere, ac ſatisfacere cupiditati meæ tui obſeruandi atque colendi. Et hoc opus medicum non alteri quàm ei debebatur, in quo vniuerſa ſecundum Regem (cui tu ob ſummas heroïcasque virtu-

tes, probatamque tot Regibus fidem, in rebus dubiis consilium, & in magnis gerendis prudentiam charissimus es & semper fuisti) regni vis atque potestas sita sit. Talem cùm te primus qui te finxit Prometheus & cęlitum fauor fecerit, an non meritò cuncti celebrent fœlicem fortunam familiæ tuæ, quæ semper istiusmodi viris fuit referta? Etenim quis nobili Heroë IOANNE RANZOVIO patre tuo militiâ fortior, aut consiliis prudentior? quis HENRICO RANZOVIO auo tuo, Bredonéve proauo, & Caio abauo tuo illustris virtutis suæ testimonium posteris reliquit? Sed hæc in te solidata effulgescere videmus, vt omnes omnium virtutes, & pace & bello referas. Sanè quod olim Nestor Agamemnoni, id tu Christiano III, Frederico II, & Christiano IIII Daniæ Regibus: vt haut iniuriâ hi Reges, te vno se beatos dum vixerunt prædicârint, suíque Regni gubernacula tibi meritò concessérint, & in tua fide securi conquieuerint. Hæ rationes me impulere, Heros summe, vt Institutiones has medicas, vnà cum altero libello De Modo studendi Medicinæ, nuncupare tibi (à quo earum immaturitas & pudor meus me reuocabat) sim ausus. Si quid peccatum, quòd

tibi

tibi tanto viro hæc tenuia offero, ſpero me veniam apud te inuenturum, qui indole illâ tuâ, haut minùs lætâ fronte exigua ab infimis, quàm magna à ſummis accipere ſoleas. Patieris ergo Heros Nobiliſſime hęc tuâ gratiâ illuſtriora effecta, nominísque tui fulgore decorata, ad manus hominum ire. Ego interim omni officio, tuo nomini, laudi & honori, quantum potero, ſtudebo ſemper. Vale Heros Magnifice, & tuo patrocinio ac gratiâ Heurnium tuum fouere ne intermittas. Ex Lyceo Batauienſi, ANNO CIↃ. IↃ. XCII.

PETRVS PAAVV LECTORIS.

AB eo tempore quo professionis medicæ munus in patria Academia suscepi, benigne Lector, hoc vnum mihi in votis, tyronum inceptis vti quantum fieri posset consulerem maxumè. Quocircà ab Anatomicis lectionibus quoties respirare mihi datum, crebra ea dere cogitatio, repetiti aliquoties cum amicorum nonnullis sermones. Dumq; (vt inter familiares fieri assolet) curiosiùs paulò in meorum studiorum incunabula prima, progressum profectumq; aliquando inquirerem, iis me voti mei compotem factum comperi, quæ * Princeps ille medicus in eo requirit qui se Æsculapio dedonit. requirit autem Naturam, Locum studiis aptum, Industriam, Tempus, Doctrinam, Institutionem à puero. Singula absque controuersia in omnibus artibus (præcipuè verò ob difficultatem, multiiugamq;, quam in sui asseclis exposcit, rerum variarum cognitionem, in Medicina) summè necessaria: inter quæ tamen posteriora duo primarium sibi vendicare locum mihi videbãtur. Cùm enim duo hec velut obstacula omnibus iis perpetuò occurrant, qui eximii quid sibi addiscendum proponunt: humani dico ingenii imbecillitas; artiumq; obscura nubes, densaq;, quibus quot-

* Hippocrates in Lege.

quos

quot sunt omnes circundantur, tenebræ, nã ommoda docendi ratione, tenellula inprimis ngenia sic excolantur, vt spinosa illa septa intrepidè peruadant, splendidaq; illius internæ ucis fulgore illecti strenuè in incepto pergant; metus erit ne deterriti iis quas in ipso protinus vestibulo offendunt, difficultatibus animo deficiant, & desperabundi alia castra petant: sicq; perpetuò incerto errabundoq; ductis huc illuc tracti, nec sibiipsis nec reipublicæ ulla tandem ex parte vtiles fiant. Et sanè si quis neglecta commoda fidaq; institutione, peritoq; itineris duce, vasto huic mari (de medica arte mihi sermo) temerè se nihilominus cõmittat, hic si non ventis debeat ludibrium, certè vel à minutissima Remora in medio quoque cursu sistetur. quî possit aliter? cùm ne exercitatis quidem labyrinthi has fraudes semel ingressis liceat absque Ariadnes ductu tutum relegere iter?

-------- ita Dædalus implet
Innumeras errore vias, vixque ipse reuerti
Ad limen potuit; tanta est fallacia tecti.

Vt optimè de rep. litteraria mereri ille videatur, qui methodica compendiosaq; Institutione, tyronum ingenia ita format, animosq; firmat, vt alacriter nulloq; fastidio stadium hoc decurrendo victores tandem ex animi sententia euadant. Talem aliquem mihi disquirenti, qui medicinæ studiosis optumam

hac in parte nauasset operam, varii se quidem obtulere; attamen non omnes apti, vt aut publicum scanderent suggestum, aut iunioribus cum fructu legerentur: hic etenim prolixitate, alter de industria excogitata obscuritate (vt de impropria loquendi ratione nihil dicam:) ille futili & gregario nimis stylo, rebusq; via peruulgata tritis, fastidium potiùs quàm appetitum lectori párere videbantur. Denuò itaque hìc quid agerem incertus dum sum, en opportunè mentem mihi subit, Clariss. Virum IOANNEM HEVRNIVM, *præceptorem meum, cùm sub eo olim medicinæ fundamenta iácerem, vniuersæ nostræ artis capita nobis auditoribus suis lectionibus publicis memoriter dictando proposuisse; schedas meas, licet iam laceras & disiectas, in vnum colligo, auideq; adhibito iudicio lustro: mirum quàm me confestim eorum lectio affecerit, tum quòd iucunda existeret præteritorum studiorum recordatio; tum vel maximè quòd commodissima esse viderem quæ publicè proponerentur, idq; præsertim in hac Academia, in qua nata, cuius genio accommodata. Elegantiore itaque charactere descriptum ei fœtũ suum iam ignotum defero, communis studii nomine orans & obtestans, luci ne inuideret, sed extrema addita manu in publicum prodire permitteret. Renuit ille primùm, ac meo illa nomine prodire voluit: ego contrà, nulla id fronte fieri posse.*

posse. Quare tandem ille pro suo singulari in medicinam amore, raraq; quam summæ eruditioni coniunctam habet humanitate non renuit, petitioni meæ se satisfacturum promittens, simulac per studia magis seria otium ei concederetur. quantum verò operæ iterata huic censuræ impenderit, illi probè norint qui è dictantis eius ore excepta eadem hæc penes se seruant: aliam planè induisse faciem videbunt; plurima noua accessisse; quædam apud omnes passim obuia, ademta; breuiter, adeò concinnè aptèq; omnia composita, vt merito iure Academiæ nostræ (cui primitias studiorum suorum debent) gratulari debeant, quæ consecuta sit perpetuæ lectionis materiam. Illa omne hoc quidquid est HEVRNIO *non inuitè acceptum refert;* HEVRNIO, *quem suarum*

Grande decus columenque rerum

lubens agnoscet. Quid tu Lector? certa sat certò scio huic suspendes Bellerophonti, qui te vel triformi illigatum Chimaræ expedire potis est. Ita vale. In Academia nostra, quæ est Lugduni Batauorum, ANNO CIↃ. IↃ. XCII.

IN

IN INSTITVTIONES MEDICAS

Clarissimi, Doctissimique viri D. IOANNIS HEVRNII, *Medicinæ Professoris celeberrimi in inclyta Vniuersitate Lugd. in Batauis.*

Εὔρνιε, ταῦτ᾽ ἔμεναι τὰ λέγεις, καὶ πάντες ὀργίας.
Μείζονα τῶν βροτέων, πᾶς κεν ἔησι τεά;

FRANC. NANSII.

IN IOANNIS HEVRNII D. M. INSTITVT. MEDICINAE,

Vniuersam corporis humani constitutionem absolutissimè declarantes.

MVNDVM, Naturamque omnem cui noscere curæ est,
Naturæ genium verset Aristotelem.
Atqui Hominem, Mundum fas est dixisse minorem.
Nullum hoc Naturæ clarius exstat opus.
Cumque Mare, & Terras, Homo ad vnguem, & Sidera nôrit,
Turpe est naturam nō sciat ipse suam.
Dedecus hoc à se qui vult avertere, is HEVRNII,
Quæ modò dat Medicis, aurea scripta legat.
Discet enim plenè, quæ, si esset forte superstes,
Ipsum non pudeat discere Aristotelem.

BON. VVLCANIVS.

Ad

Ad Doctissimum Medicinæ D. & Professorem D. IOANNEM HEVRNIVM, de suarum Institutionum Libris Carmen F. Duyck de Iode.

NIL admirari, propè res est una, beatos
Quæ faciat, cecinit sic Venusina chelys.
Id negat antistes vatum, idemq; auctor Apollo,
Dum captus scriptis HEVRNIE *magne tuis,*
Hæc admirari, prope res, ait, una, beatum
Efficiet latè quæ genus omne hominum.
Ergo iam sileant Lyricorum principis ora,
Diaq; vox terrarum omnia peruolitet.

Aliud familiare.

TOTA tuis studiis Iuno fauet, optime Iane:
Et dum multiplici te Tua prole beat:
Et dum præclaros oris geniiq; labores
Ornat auis, pluma versicolore, Dea.

IN

IN INSTITVTIONES
C. V. D.
D. IOANNIS HEVRNII
Professoris excellentissimi.

QVAE quondam ex ipsis Phœbi Suadæque medullis,
Naturæque hausit HEVRNIVS è gremio;
Quæque auditorum plena excipiente corona
Dictauit, Clarii vel calamo apta DEI:
Nunc eadem dîas dat cernere luminis oras,
Scripta magè ætheréis lucida luminibus.
Natura ipsa suum plusquam admirata decorem,
Extollit tanti nomen ad astra viri.
Cui linguam Pitho, mentem imbuit augur APOLLO,
Quem Charitum triga, & turba nouena colunt.
Ergo agedum Panacæa cohors, hæc munera grata
Mente cape, atque imis sensibus imbibito.
Omnia sunt cedro dignissima, nil nisi tersum,
Horatum & lotum fontibus inuenies.
Hippocratis genium spirantem aduertis vbique:
Fallor, an est BATAVIS hic NOVVS HIPPOCRATES?

Aliud eiusdem.

SOL toti fundens radios & lumina mundo
Dicitur humani delicium generis.
Tu modò cùm totum spargas hæc lumina in orbem,
O HEVRNI, medici flos & ocelle chori;
Iudice vel Phœbo, Batauo SOL AVREVS orbi,
Dicere, & medici delicium generis.

Gualterus Verdonsius Med.

ΣΙΣ

ΕΙΣ ΑΝΔΡΑ ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΝ,
ἐξηγητήν τε τῆς Ἰατρικῆς ἐν Λουγδούνῳ Βαταύ-
ων εὐδοκιμώτατον, τὸν Ἰωάννην Εὔρνιον.

ΕΛΛΑΣ ἐφ' Ἱπποκράτει πρόπαλαι σεμνύνετο χάρη,
Καὶ τοῦ Περγαμόθεν γήθεε πᾶσα κλέει·
Καὶ μετέπειτα Ῥάσιν, Ἀβικεννᾶν, ἠδὲ καὶ ἄλλους
Οὐ τάχ' ἀποβλήτους βάρβαρος ἔσχεν Ἄραβς.
Φερνελίῳ στεφάνην καὶ Κελτὶς ἀγάλλετο πάτρη,
Ὃς φέρει οἱ κῦδος ἤλιον ἠδὲ βίου.
Αὐσονίη νῦν Ἑρμείωνα περίκλυτον αἶα γεραίρει,
Καὶ περὶ δὴ πέλεται κεῖνον ἀγαζομένη.
Εἶεν. ἀτὰρ Βατάβις κείνης μὴ γαῖα μεγήραις,
Χείρονας οὐ γὰρ ἔχεις γαιέμεν οἷσιν ἔχεις.
Καὶ πάντων χρέος οὐδὲν ὅπως μνησώμεθ' ἀνάγει,
Μηδὲ τὸ ἐν σμικροῦ θεσμὸς ἔασε μέλους.
Ἀλλὰ τὸν οὐ Φοίβοιο φερέσβιον ἥσσονα τέχνην
ΕΥΡΝΙΟΝ οὐ σιγῶν ἤν τις ἄπερ κεν ἄγους·
Τοῦδε σὺ θαρσαλέη Βατάβις χάριν ἀνδρὸς ἄρουρα
Σεμνύνου (πάρα γὰρ) τῆς ἑτέρησιν ὁμῶς.
Ὅστις ὁμοῦ ῥητήρ τ' ἀγαθὸς πρηκτήρ τε γ' ἀμύμων
Ἔξοχά τοι ζαθέης ἐστὶν Ἀκεστορίης.
Ἣ δ' ἱερῆς τῷ πάντα δαήμεναι ὄργια τέχνης
Φοῖβος ἔδωκε, σπάνιον κάρτα βροτοῖσι πέλεις.

Τῷ

Τῷ σε κὲν αὐτὸς ἄλις μακαρίζεμεν οὐχὶ δυναίμην
Ὄλβιον ὦ Βατάβων τοῦ τροφίμοιο πέδον.
Ἄφθιτον ἴσθι δέ σοι νῦν Εὔρνιε κῦδος ἀφύξας·
Τοῦ τοῖον Βατάβοις εὖχος ὄρεξε νόος.

Τῆς ἰατρικῆς τοῦ αὐτοῦ πραγματείας
πέρι, πρὸς ἀναγνώστην.

ΜΩ͂Ν χαλεπὰς περ ἐπιπλῶσαι Κώοιο μενοινᾷς
Ξεῖνε φίλ', Ἰατρῶν σύρτιας ἡγεμόνος;
Μῶν τε μέγ' ἀδυεποῦς πρήσσειν ποτὲ λαῖτμα Γαλήνου
Σεῖο σὺν ἀσκηθεῖ νηΐ νόοιο θέλεις;
Ἀλλὰ σύ μευ πρὶν ἄκουσον, ἐμῷ τ' ἐπιπείθεο μύθῳ,
Τῷ γὰρ ἐὰν πειθῇς, κηρόθεν εὐφρανέαι·
Νῆα τεὴν οἴηκί γ' ἐπάρτυε πρόσθεν ἀρίστῳ,
Σποῦδε τίν' ἐν ὄψει καὶ κυνοσουρὰν ἔχειν.
Ταῦτα δὲ ῥηϊδίως οὐ τηλόθεν ἐστὶ πορίζειν,
Σοὶ τὸν ἐπεὶ καὶ τὴν Εὔρνιος ἔνθα δίδωσι.
Τοὔνεκ' ἄρ' Εὐρνιάδην μή πως ἀθέριζε, Γαλήνου
Τὴν ἅλα, καὶ περόων σύρτιας Ἱπποκράτους.

Γυλίελμος Ἐσπέλιος Νησιώτης.

I. HEVRNII

INSTITVTIONES MEDICINAE.

LIBER I. DE ELEMENTIS.

CAPVT I.

De Medicinæ natalitiis: eius sectis, earumque placitis.

MEDICINAE *nomen à medendo ductum, propriè curatricem partem quæ morbis medetur complectitur: Eò quòd hæc sola diu viguerit primùm, vt, quamuis aliæ partes accesserint, nomen tamen ars propterea non mutarit. Quod etiam in Geometria factum videmus, quæ nomen inuenit, quòd in Ægypto terrarum limites, Nili annuâ exundatione confusos, restitueret certâ terrarum dimensione: Quæ rudior eo sæculo ars, quamuis auctior elegantissimis à demonstrationibus sensuiq; abditissimis postea euaserit, id tamen nomen numquam deposuit.* Nominis ratio.

Origo medicinæ.

Initium Medicinæ arti dedit experientia: experientiæ occasionem præbuit quotidiana necessitas. Cùm ægri in compita deferri & à prætereuntibus remedia sciscitari inciperent; inde Empirica secta enata fuit, quæ ab vsu artem solo petebat. non aliter ac fabri ferrum ex certis præceptis cudere discunt, naturam tamen ferri, ac vnde oriatur, non inuestigant. Hi rationem rerum inutilem indicabant, quòd aut idem traderet ratio quod vsus, aut diuersum: si idem, superfluam; si contrarium, falsam esse habendam dicebant: vt quæ à certissima rerum magistra deflectat. Apud Ægyptios enatam aiunt: & ratio accinit, nam præcipua axiomata Medica ab his manarunt: quale est hoc à magno Hippocrate omnium primum monstratum * Πέπονα φαρμακεύειν καὶ κινέειν, μὴ ἢ ἐν ἀρχῇσιν, ἢν μὴ ὀργᾷ. *Quòd enim Ægyptiorum Medici purgantia remedia ineuntibus morbis vitarent, abundè testatur Aristoteles ter*[tio] *Politicorũ vndecimo, vbi hæc scribit:* Κα[ὶ] ἐν Αἰγύπτῳ μετὰ τὴν τετρήμερον κινεῖ[ν] ἔξεστι τοῖς ἰατροῖς. ἐὰν δὲ πρότερον, ἐπὶ τ[ῷ] αὐτῶν κινδύνῳ. *Dicit Ægyptios noluiss*[e] *quicquam in ægrotis innouari, non nisi pera*[cta] *quarta die, alioqui medici id suo pericul*[o] *agebant. Nam hi vsu deprehenderant, in*[eunte] *morbo pharmaca esse nocua. Ita creu*[it] *Medicina in Ægypto. Quin Hippocrat*[i] *coætaneus Herodotus refert, in hac gente sin*[-] *gul*[-]

1. Aph. 22. * hoc est, cùm efferá materia modò huc, modò illuc fertur, excludenda in principio, etiamsi pepasmi expers fuerit: alioqui coquenda priùs.

In Euterpe.

gulos morbos suos habuisse medicos: ita caput, dentes, oculi suos. Experientia autem primùm Diateticam inuenit, vt testatur Hippocrates in libro De veteri medicina, nam hunc librum citat Erotianus in Onomastico, & Galenus in expositione linguarum, & Hippocrati ascribunt. Dum homines per ægritudines cibos mutantes iuuarentur, creuit illa. At Herodotus dicit hoc Ægyptios etiam fecisse; qui scribit, hos se singulis mensibus assueuisse per triduum purgare; putantes ex cibis omnem calamitatem morbiferam nasci. Nam aër his extra querelam erat, vt qui, Herodoto teste, nunquam mutetur ibi: nec ex fracta corporis œconomia morbi illis; nam refert hos omnium hominum saluberrima sortiri corpora. Igitur ab Ægyptijs enata fuit medicina, si fides Hippocrati, qui à Diætetica illam primordia sumpsisse prodidit. Acron Agrigentinus Empiricam sectam primus fecit. Hic ante Hippocratem vixit. Hunc secuti sunt Philinus, Philistion, Crito, Serapion, & Menodotus. Etenim ante hãc conditam sectam, Græci qui medendo excellebant, Deorum filij vocabantur. Qui herbariam potiùs quandam experientiam, quàm veram artem medendi calluisse videntur. Talia norat apud Græcos Chiron, & ab eo eruditi Heroës. Sic multa legimus de Aristæo, Polyido, & Melampode, qui quòd Prœtidas elleboro pur-

Pli. 29. lib. 1. & Diog. Laërt. & Plutarchus de Iside & Osyride.

gasset, Melampodium dictum elleborum fuit.
Empirica secta iam facta, cùm homines rerum experientias causis firmare optarent; quòd his ignoratis, effectus fallant, ad earum inuestigationem inclinare cœperunt. Ita paulatim Dogmatica medicina subnasci cœpit; quæ fuit ante Hippocratem apud Cnidios, Rhodios, & Coos. Huic maiestatem atque splendorem primùm afflauit Hippocrates, qui vixit sub Dario Longimano Hesteris fortè filio, quæ nupserat Assuero, quem Græci Xerxem, Chaldæi Artaxerxem appellant. qui Hippocrates, vt inquit Celsus, vir fuit arte & facundia clarus. Hæc medicina Hippocratica vsque ad Magni Pompeij tempora Græciâ & Latio celeberrima fuit: quousque Asclepiades Prusiensis medicinam facere cœpit. Habuit Dogmatica, quæ & Rationalis, præstantissimos fautores, & inter alios, Praxagoram, Dioclem Carystium Antigoni regis medicum, Erasistratum nepotem Aristotelis, Herophilum, ceterosq; plurimos. Etenim Strabo, qui Augusti Cæsaris tempore vixit, scribit, ætate sua inter Laodiceam & Caruram fuisse scholam percelebrem eorum medicorum, qui Herophilum sectabantur: qualis etiam erat tempore patrum suorum Smyrnæ, medicorum Erasistrati sequacium. de his meminit in Arte medica Galenus. Hæc rationalis medicina tempore Pompeij cœpit lãguescere, vsque dum sub Antoninis à Galeno pri

Dogmatica.

Lib. 18.

no pristina claritati restituta fuit.

Methodica autem, secta omnium postrema enata fuit; ita originem duxit, vt narrat Plinius libri septimi trigesimo septimo, & vigesimi sexti tertio. Hanc secutus est Themison Laodicaeus Syrus: hic primus Methodicae sectae nomen dedit. Huius meminit Iuuenalis, vbi recenset senectutis mala, tot ei inesse ait, Methodica.

Quot ægros Themison Autumno occiderit vno.

Hunc sequuti sunt Soranus Ephesius; cuius scripta, quae apud nos exstant, Cœlius Aurelianus Latina fecit: Masaeus, Antipater, sed ante caeteros Thessalus Trallianus: Agathinus magnus, Archigenes, qui, vt refert Dion Cassius, Imperatori Adriano lethalem sub sinistra mamma locum indicans, in causa fuit, vt ipse se seruo, in extremo hydropis morbo, necandum dederit. Plin. 29. Lib. 1.

Hae praecipuae sectae floruere. Placita earum ita breuiter accipe. Rationales, naturas rerum rimabantur, morborum causas inuestigabant. signis ad causarum inuentionem vtebantur. indicationibus ad curationem pergebant. Empirici causarum & naturarum inuestigationem reiiciebant. syndromas seu signorum concursus in dignoscendis morbis obseruabant. medicamentis vtebantur. Fidem habebant experimentis aliorum. In incognitis morbis ad similia remedia & mẽ- Placita sectarum.

bra transibant, quem ἐπιλογισμὸν appellabant: vt in morbis crurum, brachiorum remedia adhibebant; & deficiente mespilo, cotoneis vel sorbis vtebantur. Methodici, signis contemptis, nec causis multùm inspectis, in cunctis morbis duo perpetuò occurrere defendebant, ab ipsis communitates dicta, à quibus remedia possint euocari; laxum, & strictum. Præterea in omnibus morbis ineūtibus inediâ vtebantur, quam Diatriton appellabant, quod & Ægyptios fecisse diximus. Demum cyclos quosdam in nutriendo & medendo obseruabant: quorum hos metasyncriticos, quasi euocantes humores, illos resumptiuos appellabant.

Arabes. Tandem floruere Arabes hac arte, sed serò. Cùm enim Græcia & Latium florerent, numquam Arabia ex studiis cognita fuit; quasi gloria Romanorum deterrita, nullis rebus gloria dignis operam nauare auderet. His tandem fractis, hanc gloriam literariam Arabes his etiam abripere conati sunt. Dum reges eorum Mahomed & Almansor in Marocho bibliothecas & gymnasia extruere cœpissent, propositisq́; præmiis ad bonas artes suos inflammarent. Hinc felici quodam multorum annorum successu, præclarissimi ibi viri effulsere. Inter hos Isaac ac Serapiō omnium ferè primi, & Auerrhoës, Auicennas, Razes, Mesue. Anno centesimo supra millesimum Auicennas floruit. Et paulo pòst stu-

Annos. dia apud

dia apud Gallos parum reuiuiſcere cœpere, tempore Gratiani, & P. Lombardi. Ita paulatim ad nos peruenere, Occidentalium Imperatorum operâ, qui harum regionum Academias erexerunt.

Vt ad rationales itaque redeam, hi & experientiam amplectuntur, & rationem ei iungunt. Propterea venabantur cognitionem corporis humani, & id ſecabant; elementorum, cauſarumq́; quibus mutari corpus poſſit, neceſſariam indagationem indicabant. Hanc nos amplectimur, ex ratione & experientia conflatam. Non enim ſolam nudamq́; volumus experientiam; illa enim ſi rationi non fuerit conſociata, periculi plena eſt; quòd multa putantur fieri lege naturæ in corpore humano, quæ ſunt ſymptomatica, hoc eſt, vi morbi expreſſa. Accedit & illud, quòd nullus morbus ſit idem omnibus, nec vllum eſt remedij genus quod habet eandem vim in ſingulis. Nec ſoli rationi & iudicio ſtandum: nam hoc difficile eſt diſtinctione corporum, cauſarum, ſignorum, medelarum: ad cognoſcendum, præſagiendum, & curandum; & quòd ſimilitudines ſæpè bonis medicis imponant. Multa ſanè ſolitaria ratio ſuadet, quæ tandem vſus coarguit. Quare rectè Saluſtius, Vtrumque per ſe indigens, alterum alterius auxilio veget.

CAPVT II.

De Medicinæ Definitione & Diuisione.

Definitio. MEDICINA EST ARS, CORPORIS HVMANI VITIA PER ADIECTIONEM ET ABSTRACTIONEM EMENDANDI. *Quasi προσθαφαιρετικὴν esse dicas.*

ARTEM *esse dicimus, quia multa ex artis natura mutuatur: alioqui mixtam esse facultatem dicere possumus ex scientia & arte. Pura enim scientia esse non potest, quoniam non omnia demonstrat sua, sed plurima leuibus signaturis adsequitur, & signis τεκμηρίοις. Præterea circa æterna non versatur, sed quæ condita sunt & interitura. Præterea quod principium suum non habeat in reipsa, nempè natura; sed aliquod eius principium in artifice est. Nec pura ars esse potest, quòd principium eius solum non consistat in artifice, sed partim quoque in natura. Præterea quòd non sit purus habitus cum ratione aliquid faciendi, sed multa quoque contemplatione adsequitur. Artem tamen esse dicimus, quòd principium eius aliquod in artifice consistat, quodq́; finem artis habeat, nempè opus. Sed cùm artes aliæ sint factiuæ; aliæ actiuæ: inter factiuas cum Galeno medicinam numeramus: vt quæ opus*

Num ars vel scientia.

Gal. ad Thrasybulum.

post

post actionem, hoc est sanitatem relinquat. Factiuæ artes vel nouum opus conficiunt, vel factum resarciunt: quod nempè iam labefactatum fuerit, medicina resarcire docet. Et quamuis in conseruatrice medicinæ parte nihil agere videatur, id fit ob vitij exiguitatem, quod tamen actionum integritati nondum officit, nam substantiæ vnde constat fortè particula exhausta est.

Subiectum medicinæ est humanum corpus. Finis sanitas. Subiectum.

Partes medicinæ ducimus partim à materia: partim ab operandi modo, fineq́ diuerso. A materia principia artis ducimus, quæ docent φυσιολογικὴν, παθολογικὴν, σημειωτικὴν. *A fine diuerso ducuntur hæ partes:* ὑγιεινὴ, *quæ corpus docet conseruare similibus alimentis:* θεραπευτικὴ, *quæ corpus docet mutare diuersis remediis:* προφυλακτικὴ, *quæ partim mutare, partim conseruare corpus humanum docet, & diuiditur in* γηροκομικὴν *&* ἀναληπτικὴν. *hæ partes ex morbo languentes reficere, vel senum corpora fouere docent. His adde eam partem quæ de remediorum & alimentorum facultatibus tractat.* Diuisio.

CAPVT III.

DE ELEMENTIS.

ALTIVS *explicabimus quæ ad conditionem humanæ pertinēt naturæ: ete-*

nim neque bonam valetudinem tueri, neque causas morborum intelligere, n que signis quicquam deprehendere, neque morbum profligare poterit is, qui elementa corporis humani, quóque modo à pristino statu recedant, ignorauerit. Diximus medicinæ finem esse sanitatem: ea verò sanitas corporis actiones secundum naturam commodas perficit. At quia corpus constat ex partibus similaribus & dissimilaribus, ideo sanitas alia similarium partium, alia dissimilarium: vtraque ex commoda temperie eorum vnde constructæ sunt, sanitatem accipiunt. Sunt autem factæ similares partes ex quatuor humoribus, atque illi ex quatuor elementorum temperamentis. ab elementis ergo & eorum temperamentis est incipiendum.

quid.

Est igitur ELEMENTVM, minima pars eius cuius est elementum. Minima pars, *id est simplicissima, quæ in alias specie diuersas diuidi nequit. nam simplex de forma dicitur, vt minimum de quantitate: non autem datur minima quantitas. Quod autem simplex, id vel sensu nostro ita videtur; vel ratione est simplex. quod ratione verò est simplex, definitur ab Aristotele esse corpus quod in varia, specie diuersa diuidi nequit, quodq; rem cui inest constituit.*

Auerroes ... De cœlo.

Differunt autem elementa à principiis vniuersitatis: quòd elementa ex se vicissim oriantur: principia autem nullo modo.

principia, ...

Has

Hæc autem elementa & multa sunt, & contraria; idq́ demonstratur ex euidenti & ex ratione. ex euidenti, quòd multi morbi diuersis rationibus curentur; id autem fieri non posset, nisi homo ex variis constaret elementis. Ita cùm ex immoderata purgatione moriuntur, nullus ex sola bile vel pituita purgata obiit. Præterea ratione ita demonstratur; caro nostra si incidatur, aut ingenti æstu incandescat, acerbus dolor oritur; dolor autem sine mutatione rei sensilis, quæ dolet, fieri nequit. caro igitur si doleat, mutatur; nihil autem mutatur, nisi sit in quod mutari possit. si igitur caro dolet, constabit ex multis elementis.

Sed quot illa erunt? Ex sphærici corporis circulari motu demonstramus quatuor esse, nec pauciora, neque plura: quod enim in circulum mouetur, peripheriam & centrum habeat necesse est; illa autem quæ leuissima sunt in illo corpore sphærico, tendunt ad circumferentiam; quæ grauissima, ad centrum. Vt autem illa duo corpora iungerentur, opus fuit mediis quibusdam vinculis, quibus vnum rectà à medio, alterum ad medium ferretur; hinc aqua circa terram locum inuenit, aër ad ignis regionem à natura locatus fuit. Plura autem his elementa esse nequeunt: neque enim motus illis assignari posset, neque locus in natura. Quot.

Hæc autem contraria esse debuerunt, vt Contraria.

 pugnâ

pugnâ sese mutarent, & sic inde aliquid enasceretur. Nisi enim mutarentur, nihil inde magis quàm ex atomis Democriti surgere posset. mutatio autem sine tactu fieri nequit. opus igitur fuit tactibilibus qualitatibus; illae autem sunt: Acumen, Grauitas, Densitas, Calor, Frigus, Humiditas, & Siccitas. Acumen vt secat in partes minimas corpus, grauitasq; vt contundit; ita nec ad aliam formam corpus traducere potest: argumento est nix, quae in minimas secta partes, nix esse non desinet. At Calor & Frigus, rem quam tangunt mutant, aliamq; rei formam inducunt. sic & (quamuis lentiùs) humiditas & siccitas. His ergò qualitatibus praeualebunt elementa, vt sese interimere possint, quò aliud aliquid nascatur. Sed hae qualitates non sunt praecipuae elementorum formae, quia sensibus occurrunt, eosq; feriunt. absurdum quoque esset simplici corpori duas tribuere formas, indeq; componi corpus vnum. Praeterea si caliditas & siccitas, quae sunt in igne, forent formae, profectò illae formae causa forent quòd ignis esset rarus, leuis, magnaq; agendi potentia alijs praeualeret; itaque & medicamenta quae calida & sicca essent, leuia esse deberent, leuissima, & citissimae actionis: quod non ita est. Quare horum propria accidentia medici inuestigant.

Formae.

Ignis.

Ignis natura & calidus siccus, rarus, leuis, eò purior quo caelo Lunae vicinior, multum

tum forma, parum materiæ habet. Vtiturq; natura igne ad omnium rerum mistionem: cætera enim elementa, materia esse ignis videntur. ignis enim (vti inquit Hippocrates) est omnia mouere, vt aqua nutrire. Maxumo splendore insignis est ignis, verùm non lucet, nisi densâ materiâ recipiatur. Regionem ignis reliqua elementa excedere, accensi ligni flamma commonstrat. Eius vis est in medicamentis, coquere, attenuare, incidere.

Aër. *Aër igni proxumus, nusquam purus eius officium est cuncta peruadere atq; implere. calidus & humidus: talem vocat eum Hippoc. in lib. περὶ ἀρχῶν (qui malè De carnibus, περὶ σαρκῶν inscribitur) Stoici (vt refert Galenus De simplicium vi) aërem frigidum esse dicebant, quòd ex materia frigida oriretur, nempè aquâ. Peripatetici contrà calidum, quòd vi caloris nasceretur; cùm scilicet aqua vi caloris rarior facta, in aërem abiret; potioremq; causam esse efficientis, quàm materiæ fatebantur. Præterea Stoici dicebant, Oleum multo aëre irrigatur, at oleum concrescit, igitur aër est frigidus, nam frigoris vis est cuncta congelare. Peripatetici quidem oleum concrescere fatebantur, sed non ad glacialem duritiem; vnde illi aërem calidum asserebant, qui oleum vndiq; rigat. Galenus aërem frigidum nusquam dicit: attamen libro 5. de vsu partium dicit, Cerebrum magis calidum quàm aërem esse. & in*

Stoici elementorum mutuam mutationem ad fe[...]sionem & densationem refer[e]bant. d. Gal. 3. nat. fac. cap. lib.

libro De respiratione dicit, cor egere refrigerio ipsius aëris: sed frigidum aëra non dicit; etenim cerebrum & cor magis semper calent quam aër æstate media. vnde cùm Galenus calidum eum non dicat, nos mentem Galeni hac ratione elicimus; Quicquid eiusmodi est vt nullum extremorum obtineat, id facilè ad naturam vtriusque extremi ducitur: talis est aër; nam facilè incalescit, facilè item refrigeratur; quare medius erit aër inter calorem & frigiditatem, eritq; hac qualitate temperatus. Præterea omnis medicorum sententia statuit, illa medicamenta esse temperata, quæ multum aëris in se habent, quale est oleum, quod imbibit omnium herbarum sibi iniectarum facultates, siue ea frigida fuerint, siue calida.

qua.

Aqua frigidissima atque humidissima, nusquam pura. eius officium cuncta delineare, nutrire atque fecundare; inde Thales Milesius, aquam principium rerum dicebat. Ausonius,

Milesius Thales sum; aquam qui principem
Rebus creandis dixi, vt Vates Pindarus.

Galenus eam summè humectare dicit. Peripatetici aërem summè humidum ponunt. Respondeo: rectè Galenum dixisse vt medicum, aquam humectare, quamuis summè humidam hanc non dicat: aqua enim quia diutius corporibus hæret quàm aër,

magis

magis humectare eo potest, quamuis aër, vt Peripatetici dicunt, magis humidus sit: quia tamen tam crassam substantiam non habet vt aqua, non potest tantum madorem corporibus præbere. Est igitur aqua vt medicamentum humidissima; aër vt elementum humidissimus. Miri quid in elemento hoc est; nam Spiritus Dei ferebatur super aquas, dicit Moyses: quo innuit, aquam esse insigne elementum, in quo creando ipse Deus cogitauerit. Igni & aqua olim scelesti interdicebantur: & castæ matronæ cùm in manum viri venirent, iubebantur aquam & ignem tangere. D. Basilius in hexamero.

Terra frigida est & sicca, nusquam pura, nisi ad centrum, ad quod neque aër neque aqua pertingere possunt. Eius in natura officium, lineamenta aquæ beneficio rebus inscripta retinere: multum materiæ præbere rebus creandis: fœcunda rerum semina, gremio suo fouere. Ignis itaque & aër, plurimum formæ obtinent. aër enim terram, aquâ madidam, attollit atque aperit, vt igni aditus pateat, quô cuncta ex his quatuor elementis enasci possint. Hippocrates hæc quatuor elementa vocat, Calidum, Frigidum, Humidum, Siccum. Terra.

CAPVT IIII.

Quomodo Elementa conſtituant res mixtas. Et de mixtione.

VT igitur aliquid oriatur, diuerſa contrariaq; decenti proportione miſta in vnum conueniant neceſſe eſt, alioqui nulla mixtio fieri poſſet. Eſt itaq; Mixtio: Exiguorum corporum motus, ad mutuum contactum, vt fiat vnio. *Talia ſunt liquida, tenera, mollia, quæ ſuum extremum facilè cum alio vnum reddunt.*

Mixtio quid.

Formæ elementorum.

Hæc autem elementa formas ſuas non perdunt in miſtione, ſed vinctas ſub mutua qualitatum pugna retinent. Cedunt autem illæ elementorum formæ, dignioris formæ præſentia, ſuæq; naturæ vigorem, ſub alterius imperio deponunt, id eſt, vt vulgò dicitur, potentiâ ſunt, non actu. non enim quod in ſimplici rerum tranſmutatione contingit, idem in elementorum quoque mixtione euenit; elementa enim in mixtione ſuas formas retinent potentiâ, alia autem quæ ex ſimplici tranſmutatione oriuntur, formas perdunt. vt in herba nata ex quatuor elementis; hæc elementa retinet: quum autem coctione in ſanguinem mutatur, herba veterem formam ponit, naſcente noua forma ſanguinis; ſed tamen elementorum formas non deponit, quamuis diuerſa portione elementa miſceantur; modò enim plus aëris, modò plus aliorum

aliorum elementorum ineſt. Id Hippocrates ſentit libro De natura humana, vbi ſcribit: Cùm quid interit, quod tunc calidum, ad calidum reuertitur vnde ortum fuerat: ſic frigidum ad frigidum: humidum ad humidum: ſiccum ad ſiccum. putat enim Hippocrates quòd quæcunque ad gignendum coierunt, talem vim retinent in corpore qualem contulerant; propterea moriente homine, cuncta eò redire vnde dimanarunt. Vnde nos colligimus, ſi eò redeant, oportet vt integras formas retineant.

Hæc tamen elementa, quamuis in exiguas partes diſciſſa fuerint, tamen illæ partes non ſeſe peruadunt, vt ſibi inſerantur mutuo (nam ita fieret penetratio dimẽſionum, eſſentq́ue duo corpora in eodem loco, quod eſt abſurdum) verùm qualitates minimarum harum partium miſtarum ſeſe mutuò peruadunt, atque confunduntur tota: vt vnicuique peculiaris ſibiq́ue dicata natura inde enaſcatur. Ex eſculentis igitur caro noſtra originem trahit, eſculenta autem res ex quatuor elementis. Corpus ergo noſtrum ex quatuor elementis conſtat. quum ergo obuium habuerimus corpus denſum & ſiccum, multum terræ illi ineſſe exiſtimabimus. ſic quum lubricum aquæ humidum corpus, plurimum aquæ ineſſe putabimus. idemq́ue de cæteris eſt exiſtimandum, vt ſeſe qualitates eorum nobis obiecerint.

Vt

Dubium.

Vt finem faciam, illud addo, dici posse, Qualitates sunt accidentia, quibus non licet sine substantiis existere. Si ergo confundantur qualitates tota totis, simul erit necesse inseri sibi mutuò confundiq; substantias ipsorum elementorum. Vbicunque enim est qualitas, ibi eius esse debet subiectum. Respondemus: Illud esse negandum: quia illa elementorum in minimas partes distractio, & eorum deinde distractorum vnio, sufficit vt qualitates confundantur, & vniantur sibi mutuò.

I. HEVRNII

INSTITVTIONVM MEDICINAE

LIBER II. DE TEMPERAMENTIS.

CAPVT I.

Quid Temperamentum, & quomodo nascatur in rebus.

DE Elementorum permistione egimus: sequitur vt de Temperamentis agamus, quæ soboles quædam sunt permistorum elementorum. Vt igitur temperamentum nascatur cuique rei, non elementorum moles, aut ponderis magnitudo inspi-

Proportio elementorum ad temperiem exæquandam.

inspicienda est, sed vt viribus ipsa elementa concurrant. Vberior alioqui in nobis est terræ moles quàm aliorum elementorum: quare horum vis & efficacia metiri debet. vt, nimirum, tantum elementorum conueniat, quantum qualitatum mediocritati cuique rei effingendæ commodum fuerit. Maximè autem vires elementorum præ se ferunt qualitates, calida, frigida, humida, sicca: quæ quidem non in eadem mole concurrunt, verùm moderatione quadam sese sibi iungunt; vt modò calor exuperet; modò frigus, modò humiditas, modò siccitas. Verùm certos limites pro cuiusque rei temperie constituenda, hæ qualitates habere debent; vltra citraq́ue quorum limitum ambitum mistio non fit, vt quæque res suum temperamentum sortiatur. Quum autem hos limites non deserit mistio elementorum, fit temperamentum: quod est, forma cuiusque partis, resultãs ex idonea & accommodata quatuor elementorum proportione, in qualitate, quantitate, mistione, & viribus. Temperamentum quid.

Diximus esse formam cuiusque partis: *nam temperamentum, vt ait Galenus, propriam cuiusque partis substantiam continet. dat carni quòd caro sit, & neruo quòd neruus sit; nam cuique rei id quod est præbet.* 1. De vsu part.

Diximus resultans ex idonea & accommodata quatuor elementorum proportione: *nam pro diuersa ratione dominantis*

elemen-

elementi in prima partium conformatione; diuersa quoque est ipsarum partium substantia. exempli causa; In cordis conformatione prima, igneum elementum maximè dominabatur, vnde & calidissimum euasit.

Dubium vnde dicantur Temperamenta.

Sed dicet quis: Cur ergo non potius dicemus, temperamentum igneum, aëreum, aqueum, terreum? Cur Galenus potius dixit secundo De temperamentis, capite vltimo & penultimo, temperiem biliosam, vel melancholicam; vt & in tertio libro Prognosticon, aphorismo decimosexto? Respondeo, Galenum rectè dixisse, scilicet temperamento nomen prębens ab humoribus congenerantibus, non primariò, sed secundariò. nam primariò rectè dicetur ab iis, quibus mixtio competit, id est ab elemento; teste Aristotele. Sed rectè Galenus medicorum more, vt quęque sensibus proxuma sunt, maluit inspicere, & ab humoribus temperamenta nominauit; quia vt elementa se habent ad omnia mixta, ita humores se habent ad animantia sanguine prędita. Verùm multi hîc falluntur, Galeni sententiam non adsequentes: qui putant eũ hunc melancholicum dicere, in quo sanguis melancholicus abundat; biliosum, in quo bilis. Sententia Galeni est, quòd pro diuersa ratione dominantis humoris in prima partium conformatione, diuersa sit ipsarum partium substantia. vt iuuenem biliosum vocat temperamento, à bile congenerante. Temperamen-

tum

tum enim omne emanat ab humoribus congenerantibus. Congenerantes vero, qui sunt in semine, ex quibus omnium solidarum partium substantia est. Genitos autem vero humores, qui sunt in massa sanguinis. igitur temperamentum non consistit in humoribus, sed in solidis partibus, quæ, pro diuersa ratione humorum congenerantium in semine repertorum, tales vel tales euasere. Fatemur ergo rectè cum Galeno dici, temperamentum biliosum non à bile genita, sed generante, id est temperamento quod refert dominatum bilis. quæ bilis ad generationem huius conspirat corporis; rectè inde biliosum temperamentum dicitur. Hyparxis igitur temperamenti, consistit in partium solidarum, & humorum congenerantium, id est, eorum qui sunt in semine, ratione: non autem genitorum humorum, qui sunt in massa sanguinis. Nihilq́; repugnat, hominem temperamēto frigido, ex vsu largiore vini, multam bilis copiam coaceruare: huiusmodi enim bilis, est humor postgenitus, non humor ille generans, à quo temperamenti ratio desumitur. sic mulieres frigidæ, magnam bilis coaceruant copiam, ob corporis densitatem, negato fuliginibus exitu, vnde incandescunt, ac bilem generant. sic Paulus Rhetor, vt scribit Galenus, qui corporis habitu pituitosus erat, & temperamento omninò frigido, eiiciebat magnam bilis copiam; vocatq́; eum Galenus

Hyparxis temperamenti in quibus.

2. Acut. 23

lenus πικρόχολος τὰ ἄνω, quòd suprà bilem deiiceret. Igitur ab illorum humorum ubertate & dominatu, non licet temperamenti nomen imponere; sed tales succos ubertate quadam luxuriare in tali homine dicemus. Rectè igitur Galenus melancholicum & biliosum dixit temperamentum, ut hi humores, secundariò ad temperamenti rationem confluunt; primariò autem elementis debetur omnis mistionis ratio.

2. De Temper. cap. vlt. & penult.

CAPVT II.

De Temperamentorum differentiis, quot qualésque sint.

QVVM *igitur ex varia elementorum mistione rei cuiusque peculiaris natura nascatur, clarum est, non esse horũ elementorum parem in quibusq; temperaturis portionem. Quum igitur paria elementa æqualibus ponderibus, mole, atque magnitudine concurrunt, enascitur temperamentũ quod ad pondus εὔκρατον dicitur, cogitatione magis, quam reuerà existens, ut medici regulam habeant, instar statuæ Polycleti, ad quam omnem temperiem exigerent.*

Aliud autem εὔκρατον est in singulis generibus, in quibus est ea moderatio & mediocritas elementorum, quæ animalis naturæ maximè conuenit, quæ secundum generis sui amœnam æquabilitatem, omnibus muniis defun-

Eucraton duplex, simpliciter, & in singulis generibus.

defungitur in corpore. vt in equo, vt velox sit; in leone, vt immanis, crudelis: in ficu arbore, optima illa est, optiméque temperata, quæ plurimos ficus profert; vt scilicet cuique adsit ea mediocritas, quæ maximè naturæ eius conueniat. Hancque temperiem ad iustitiam vocamus; quæ non pondere aut mole explorat elementorum vim, sed quantum cuique rei ad peculiarem sui naturam conuenit; id enim iustitiæ, sua cuique tribuere. Est igitur temperamenti æqualitas in omnibus animantibus, stirpibusque, non quæ spectatur ex paribus elementorum viribus, sed quæ tum animantis, tum stirpis naturæ maximè conuenit. conuenit autem, vt modò humidum vincat siccum, modo frigus calorem. neque enim simile temperamentum habere debet, homo, leo, canis, apis, formica. Quare, vt breuiter transigamus, si verum fateri volumus, ex temperamento ad iustitiam cuique parti accommodato, consistet illud temperamentum ad pondus. Frustrà igitur illud medici inquirunt in vnaquaque parte, nisi in ipsa cute manus. nam si os esset temperatum ad pondus, non esset siccum. Temperies ad iustitiam.

Quando autem ab ea mediocritate recedit, intemperatum dicitur, & ab eo quod maximè superat nomen accipit. vt calidum, quum calor frigori præcellit. sic de frigore, humore, siccitate. itaque talia corpora, non vocamus absolutâ ratione calida, frigida, humida, Vnde Temperamenta nomen gerant.

humida, ſicca; ſed per exceſſum. Sic calidum animal vocamus, in quo calor vberior eſt quàm frigus. Quod autem ita calidum, frigidum, humidum, ſiccum dicitur, bifariam ita vocatur: primo modo, nulli quàm ſibi comparatum ſuæq; naturæ: ſic canis ſuæ naturæ collatus, ſiccus dicitur. altero autem modo, quum alicui comparatur: vt canis homini comparatus ſiccus eſt, cani humidus. Ita vna res calida & frigida vno tempore dici poteſt. In vnoquoque igitur genere, vbi quid à mediocritate receſſit, ab eo quod vincit nomen accipit, ac intemperatum dicitur. In eo autem diſpari concentu, neceſſe eſt vt vna qualitas excellat, vel duæ: tribus excellere non licet. Singulorum autem exuberatione, quatuor ſimplicia naſcuntur temperamenta, calidum, frigidum, humidum, ſiccum. Calidum in quo calor cæteras qualitates vincit. frigidum in quo frigus cæteras antecellit. Ita tamen intelligendo, vt quæ in oppoſita ſunt contrarietate qualitates, mediocriter ſeſe habeant. Hinc & compoſita temperamenta ſunt quatuor, ex ſimplicium exuberantia nata.

Nouem itaq; ſunt temperamentorum genera: εὔκρατον vnum; quatuor ſimplicia; totidemq́; compoſita. Hæc autem temperamenta latè fuſa ſunt. non enim quæ calida ſunt, eodem feruoris æſtu incaleſcere videntur, ſed ſuam habent ambitus latitudinem.

In compositis autem temperamentis, nempè calido & humido, calido & sicco, frigido & humido, frigido & sicco aut par est vincentium qualitatum robur, aut non eodem filo sese temperant. Quocunq; modo sit, ab vtroque nomen gerunt excessu. sic vocamus calidum, siccum, seu siccitas seu calor vicerit. Vnde concludimus, innumerabiles esse temperamentorum varietates, vt scilicet maiore vel minore proportione conueniunt qualitates: indeqúe consurgunt proprietates infinitæ corporum.

CAPVT III.

De Temperamenti cuiusque notis, & iudicibus.

Εὔκρατον autem temperamentum, optimè resistit turbulento incursui omniũ causarum externarum. operationes enim habet perfectissimas: deinde illa temperamenta quæ illi finitima & confinia. Quæ autem ab eucrato longiùs recesserunt, faciliùs labuntur & expugnantur. At vnde singula temperamenta agnoscemus? Respondendum cum Galeno ex εὐκράτοις naturis in singulis generibus: quibus si reliqua committes, quid vberius singulis insit, facile percipies; idqúe ages cùm hoc corpus de quo iudicium facies, rectè sese habeat in calore quê extrinsecus inuadit; sic & in frigore, humi- Galenus 1. Temp. 16. 1. Temp. 18

 ditate,

Index temperamentorum. ditate, & siccitate. Sed quis erit iudex discernendi temperamenti? nam portiones elementorum exquisitè mistæ, omnem iudicij tenuitatem subterfugere videntur. Respondeo: vt olfactui fidem habemus de odoribus, & de coloribus visui; ita profectò de tactilibus qualitatibus tactui, tanquam fido exploratori, fides non est deroganda, præsertim temperamenti hominis. Si quis sensibus stare nolit, sed cuncta demonstrari ratione velit, exspectet, quod Plato vouet in Ciuili, dum res ipsæ loquantur, suamq; indolem nobis dicant: vel cum Anaxagora, qui, vt refert Aristoteles, niuem albam negabat, ad Pyrrhoniorum dubia se vertat, quibus nihil ratum est. Explorationem itaque temperiei humanæ tactui committimus. Hic ignem calidum, niuem frigidam dicet; ex his perfusa, mediocria pronunciabit. terram aquæ perfusam, nec molle nec durum fatebitur. Maximéq; fides erit illi cuti, quæ est in acinis digi-

Cutis. torum. ea tamen cautione, ne vel callo ex laboribus obducta sit, vel frigore horreat. est enim ea cutis, caro neruosa, vel potius neruus carnosus: non enim simpliciter caro est, quia exactè sentit; neque purus neruus est, quia sanguinem profundit; componitur autem ex mistione carnis & nerui. Igitur rectè cum

2. Temp. 8. Galeno tactum iudicem ponimus calidi & frigidi corporis: humidi autem & sicci, coniunctam cum tactu rationem; quippe omne

siccum

ſiccum durum eſt; at non protinus, omne quod durum, ſiccum eſt, vt in glacie euenit. Igitur de his non pronunciandum priuſquã exploraueris, quomodo in calore & frigore ſeſe habeant. neque enim quod molle ſenſui noſtro occurrit, id protinus humidum erit, vt metalla ab ingenti æſtu colliquata, humida tactu videntur. Oportet ergo priuſquam tactus de humido & ſicco pronuntiat, vt ratio accedat, quæ iudicet quomodo illa ſeſe habeant in calore & frigore. Rectèq́ id humidum eſſe, quod cum moderato calore ſenſibus noſtris occurrit; idq́ demum ſiccum eſſe, quod non cum acerbo frigoris rigore tactui noſtro occurrit. Inde rectè dicimus, quum duram partem in corpore humano inuenimus, eam non eſſe humidam; etenim tanta vis frigoris in humano corpore eſſe nequit, vt inde durities proficiſcatur. Et quamuis adeps, à frigore, quum fluidè è venis dimanauit in partem membranoſam frigidam, concreſcat, attamen in duritiem omninò non abit.

Dura cum ſummo frigore non omnia ſicca.

Mollia cum ingenti calore non omnia humida.

Quæcunque ergo ſunt partes cute duriores, his rationibus exploratæ, in his omnibus ſiccum præualet humido: quæ autem molliores, in his humiditas vincit. calidiores autem partes ſunt, quantò magis ſanguine abundant. exanguia cuncta frigida ſunt. Calidorum ſeries hæc eſt: ſpiritus omnium quæ in corpore ſunt calidiſſimus eſt, fluens ſcilicet

Partium temperies.

Calidæ partes.

 illo,

ille, non fixus: hinc Cor: deinde Iecur (vt ait Galenus primo de Temperamentis) dein sanguis: caro simplex, vtpotè ex sanguine genita: hinc lien: hinc renes: dein cutis, quæ temperata est. Sed dices, Caro liquatur à febris ardore; igitur à frigore concreuit. Respondeo, Liquitur adiposa humiditas, non caro, quæ nec assando consumitur. Dein frigida, quæ tanto

Frigidæ partes.

frigidiora, quanto minus sanguinis aut carnis habent. pituita omnium frigidissima est: dein os: cartilago: χονδροσύνδεσμος, id est, vinculum cartilaginosum: postea ligamentum: proxumus est tendo: his minus friget membrana: tunicæ arteriarum, venarum: hinc nerui duriores, tum molliores: spinæ medulla: cerebrum: adeps, vt dicunt omnes Antiqui, referente Galeno, hinc cutis temperata.

Galenus 1. Temp. 19. Siccæ partes.

Siccissimus pilus: hinc os: cartilago: χονδροσύνδεσμος: tendo: arteriæ: venæ: neruus motui dicatus: postea cutis temperata. Humida

Humidæ partes.

pituita: sanguis: pulmo (vt scribit Galenus secundo de Temperamentis) hinc viscerum substantia, quam παρέγχυμα appellabat Erasistratus, iecur, lien, renes, cor; tantò humidiores cute, quantò molliores. Cor renibus ac liene tanto siccius, quantò durius: hinc sequitur caro: demum cutis iterum.

Sed dicet aliquis: Omnes corporis partes interne calent, igitur tactus non æquus harum æstimator. Respondeo, nos ponere tactum iudicem, cum ratione: quamuis igitur illæ

partes

partes calidæ sentiantur, tamen calorem non trahunt ex sua temperie, sed aliunde. Est enim duplex in partibus calor, vnus insitus & ingenitus partibus similaribus à prima conformatione, quem ἔμφυτον vocant. alter autem perenni fluxione è partibus principibus dimanat in singulas corporis partes; quem ἐπίῤῥεον & prioris perfectionem appellare possumus. Nam calor partibus insitus, non præbet vitam nisi potentiâ, plantarum ferè more; sed ad energiam ducitur ab influente calore, vnde singulæ partes viuunt actu. Tactus ergo cum ratione iudex esto. Quòd autem talis influens spiritus insit, hac ratione conuincitur: Quando traducuntur humores aliundè ad aliam partem, liuorem trahit & emoritur: indicium quòd aliundè influit calor, qui tunc aditu arcetur ab illa parte. Idem experimur in laqueo interceptis partibus. ergò calor ille aliundè influit, cuius appulsu vita inest, quoque discedente labitur vita. Duplex calor.

CAPVT IIII.

Cuiusque hominis Temperies vnde deprehendatur: & vnde principum partium, & totius habitus. & de iis, quæ habitum sequuntur.

ITAQVE *vt cuiusque hominis temperamentum exploremus; enumeranda erit partium principum temperies; & totius*

habitus; & ea quæ habitum comitantur: nam ex his intelligemus quo temperamento homo sit præditus. Comitatur itaque temperamentum gracilitas atque crassities. Sed videndum num ea aduentitia sit, vel à naturâ, hoc modo: Qui calidi naturâ sunt, his venæ sunt amplæ, nam caloris est (vt de elementis diximus) omnia mouere atque extendere. Qui autem frigidi sunt naturâ, tenues venas sortiuntur. quòd si igitur quis pinguis & crassus fuerit, & latas habeat venas, hic consuetudine talis est, non naturâ. sic si quis angustis venis tenuis fuerit, ex natura eam tenuitatem non gerit. Harum rerum hæc ratio est: quicquid in calido sanguine pingue est, id alimentum fit calido, vnde & absumitur: in frigidioribus autem seruatur, donec elapsum extra venas ad frigidas membranas in adipem cogatur. Hac ratione & quæ in latibulis viuunt animalia obesa sunt: vt & fœminæ viris sunt obesiores, quia frigidiores. At naturâ qui temperati sunt, si mediocri exercitio vtantur, hos eusarcos fieri necesse est. Qui autem temperati à negotio ad otium sese conferunt, hi carnosi euadunt atque corpulenti: etenim natura nunquam est otiosa, & coctio naturæ munus est & agglutinatio, vt iis id quod iam habet conseruet. Quibus vtique humidum abundat, & calor non longè abest à mediocritate, hi vasta mole carnis gaudent.

Comitantia Tempera-mentum.

Galenus 2. Temp. 9.

Si

Si autem calor longè abeat ad frigiditatem, adipis magna luxuriat copia. Igitur vt mediocritas carnis, temperatæ naturæ est nota; ita plenior caro argumento est, quòd humidum plus iusto inest: etenim ex sanguinis copia nascitur caro. In quibus verò plus adipis inest, in his frigiditas dominatum obtinet, plusq́ frigidi quàm humidi habent; quare religiosè in iis secanda vena erit. Quantum denique sanguinis in carnoso illo habitu atq; pleno adesse liceat, id mensura & mole adsequi non licet, ratione licet: quippe vbi nullum morbosum symptoma, crassatum corpus fatigat sanguinis copiâ, intra sanitatis limites est. Etenim latitudo sanitatis tanta est, quantum interest inter id quod pulchrè suis muneribus fungitur, & id quod oblæsam actionem obtinet. 2. Temp. 3.

Quum igitur quæque pars ingenitum sibi temperamentum habeat, ex his partibus rectè dimensis, seorsumq́ue æstimatis, & tandem in commune relatis, quâ temperie homo sit explorare possumus, non ex vna parte sola. Quia autem εὔκρατος temperies regula aliorum est, eius sic inibimus cognitionem. Homo temperatus animaduertitur, quòd decenter sese habeant partes eius similares, & instrumentariæ, & illa quæ has comitantur. Partes similares tactu & visu iudicantur: Tactu, in hoc homine nec calidæ, nec frigidæ, nec humidæ, nec siccæ erunt, sed Totius Temperies vnde æstimanda.

quadam mediocritate manum tangentis demulcebunt, non molles, non duræ. Visus autem quòd amœno quodam colore eoq; viuido perfusus erit, non glaber, non hirsutus. Pili in infantia flaui; cum iuuenis fuerit, nigricantes ac mediocriter crispi erunt; non gracilis, non crassus. Instrumentariæ autem partes rectè se habebunt in numero, magnitudine, situ, & figura: vt inde pulcritudo quædam totius corporis concinna nascatur. Denique cognoscetur ab iis quæ comitantur has partes, nempè à facultatibus naturalibus, vitalibus & animalibus Ab actionibus naturalibus; nam edit bibitq; moderatè, coquit benè assumpta, & feliciter excrementa excludit. Animalibus ab actionibus, artuum motibus sensuq; cæteros antecellit, nec somnolentus, nec peruigil; prudens, humanus, & candidus. A vitalibus, nec temerè audax, nec ignauè timidus; non cunctator, non præceps. Talis est homo temperatus, & cuncta temperamenta cum eo collata diiudicantur. Nam crassum corpus, ad hoc relatum, dicitur crassum, pingue, durum, glabrum. hoc Polycleti statua. Quæque autem temperamenta tantò insalubriora erunt, quantò magis ab hoc homine ἀκριβεῖ discesserint.

2. Temp. 2. Art. med. 51.

A Comitantibus.

CAPVT V.

De partium principum Temperamentis. & primum de cerebri temperie, & quibus notis quæque se prodat.

HOMINIS *temperiem maxumè æstimabimus ex partibus principibus, vnde magna pars reliquarum originem trahit ac gubernatur. Quare ex his partibus rectè perpensis & seorsim æstimatis, posteaq; in commune collatis, hominis temperamentum, vt quod ex his constat, deprehendemus. Dent itaque nasutiores hoc mihi, vt paululum σημειωτικὴν confundam physiologicis: quò vsus eluceat horum minùs exercitatis. Primùm igitur de cerebri agemus temperie, nam omne genus neruorum & spinalis medulla inde originẽ trahit. Temperati cerebri hæ sunt notæ. excrementa quæ per aures, oculos, nares dimanant, naturalia sunt. Pili per infantiam subrussi, in adolescentia flaui, in iuuentute ad nigredinem vergunt, inter leues & exquisitè crispos medij; vix caluitium sequitur. Mediocritas capitis est in magnitudine & figura. non facilè ab externo incursu qualitatum læditur. Calidi autem cerebri hæc sunt indicia. opinionum inconstantia. ingenij, sensuum, motuumq; celeritas. Somni breues & leues, parum alti. totum caput calidius rubicundiusq́, oculo-* Cerebri temperati notæ. Art. med. 13. Calidi cerebri.

rum venæ manifestæ. excrementa per aures, oculos, nares, palatum pauca, & cocta, quum moderatè cibis indulgent; plura autem & incocta, quum liberius rerum calidarum & humidarum vsu se inuitarunt. odoréque aromatum læduntur, vt ex aëre calido: caput enim eorum tunc maximè succis madet, cùm suisq; deq; diæta vtuntur. capilli autem primo ortu statim nascuntur. Si cerebrum valdè caleat, statim nigri; sin minus, flaui, qui deindè nigri euadunt. calidarum vsu rerum læditur; frigidis autem rebus externis & internis iuuatur. Sed dicet quis, Mirum id videtur, si similia similibus gaudeant, & contraria contrariis? Respondendum, quòd intemperatæ naturæ, modico contrariorum gaudeant vsu. rectè autem id dicitur, quæ secundum naturam se habent, similia postulare. at facilè pars, à similibus suæ intemperaturæ læditur, hinc gaudet contrariorum vsu. Frigidum autem cerebrum his notis sese prodit. inconstantiâ opinionum. adestq; sensuum, motuum, & intellectus tarditas. Somni longi, profundi. caput nec tactu feruens, nec colore rubens, sed pallore suffusum. Pili diu à natiuitate oriuntur tenues, exigui incrementi, plani, ruffi, & stabiles: hoc est, qui caluitiem non trahunt, sed canitiem. venæ in capite obscuræ latent. à frigidis rebus offenditur. à modicè calidis iuuatur; nam valdè calida liquant humores in cerebro con-

Dubium.

Frigidi cerebri.

contentos, inde cerebrum fatigatur catarrhis. Sicci autem cerebri hæc sunt signa. firma & stabilis huius est essentia; vnde difficilè discunt. memoria fida, sensuum integritas, motuum promptitudo, vigiliæ frequẽtes. vnde & in eis gracile caput & siccum apparet. capitis excrementa exigua. capilli celerrimè à natiuitate luxuriant, robusti, crispi. caluities citò succedit. à siccis læduntur, humidis iuuantur. Humidum cerebrum fluidum est. hinc facilè discunt, at infida memoria. sensus turbulenti, quasi sopiti. motus tardi. somnus multus ac profundus. caput tumidum ac obesum apparet. excrementa prodeunt vberrima à capite. capilli leues, planique. canities non caluitium sequitur. iuuantur siccis, læduntur humidis. Sicci cerebri. Humidi cerebri.

Calidum & siccum cerebrum his signis animaduertitur. sensus sunt exquisiti. vigiliæ plurimæ. talis cerebri videtur fuisse Mæcenas, qui quum perpetua febre laboraret, vt scribit Plinius, ei triennio nullo horæ momento contigit somnus. Adest præterea capitis calor. facies ad ætatis vigorem rubicundior. excrementa ex auribus, oculis, naribus, palato nulla. Pili primo ortu nascuntur crispi & nigri. Sed dices, Si nigredo nascatur ex fuliginum adustione, quo modo Italæ mulieres lotas aqua forti comas, vel suffitas nidore sulphureo, Soli exponunt quò candescant? Si itaque Sol in alborem foris Calidi & sicci cerebri. 7.Lib.51. Dubium.

abducit pilum, cur & calor intus non dealbat fuliginem? Respondeo, Non agit internus calor in separatam fuliginem, sed permixtam madori. Sed Sol excludit à pilo fuligines,

Calidi & humidi cerebri.

& aër intrat. Calidum & humidum cerebrum his notis agnoscitur. color & calor faciei bonus erit. oculi sunt calidiores, cum venit in ipsis oculis amplis. excrementa copiosa, mediocriter cocta. capilli plani, subflaui. caluitiem non sentiunt. à calidis grauantur. Si accedat vsus humectantium, vberrimam excrementorum copiam mox profundunt. Si autem cerebrum longè calidius atque humidius fuerit, visus erit turbulentus; quasi mente perculsi oculos circumrotant vagos. sensus cuncti parum accurati. somnus vigiliis interceptus, plenus imagi-

Art. med. 29.

num: nam, vt dicit Galenus ἅμα τε κωματώδεις εἰσὶ καὶ ἄγρυπνοι, malè id vertunt interpretes, Graui somno tentantur, & vigilant: id non est possibile, sed inclinationem habent ad somnum, & vigilant. His quoque adest excrementorum copia. bellum huic temperamento indixit rerum calidarum & humida-

5. Aph. 17.

rum vsus, & Auster; nam, vt scribit Hippocrates, Auster caput grauat. frigida autē & sicca amica sunt, vt Aquilo, qui, vt scribit Hippocrates, corpora solida facit, & ad motum expedita, & boni coloris. tale autem cerebrum multis morbis est obnoxium. Si verò cerebrum longè calidius fuerit, parcius

autem

autem humidum, insignia erũt caloris signa, quibus se iungent obscura quædam humiditatis notæ. Sin autem humiditas vberior fuerit, manifestæ erunt notæ humiditatis, parcius calor sui indicium dabit. Hac ratione omnes compositæ intemperaturæ examinandæ veniunt. Cerebri autem sicci & frigidi hæ notæ erunt. sensus in iuuentute accurati, qui postea marcescunt: accurati autem sunt propter calorem natiuum qui tunc emicat: eadem ratione qua fugatur Epilepsia ætatis mutatione, vt scribit Hippocrates. quæ circa caput celerius senescunt. vnde Cato Censorius apud Plinium dicebat, iuuenilem senectam maturæ mortis indicium esse. frigidum sentitur caput, & decolor apparet, oculorum venæ delitescunt. excrementa inconstanter vacuantur; modò enim leuissima habent capita; modo minima de causa fatigantur catarrhis. capilli in lucem editis vix enascuntur, ruffi. progressu ætatis si siccitas frigiditatem vicerit, caluescunt; si frigiditas, canescunt. læduntur ab incursu rerum frigidarum. Frigidum & humidum cerebrum his notis exploratur. sensus sunt obtusi & tardi. somnus altus. capillorum canities, non caluitium. catarrhis obnoxium est.

Frigidi & sicci cerebri.

2. Aph. 45. & 5. aph. 7. Lib. 7. cap. 51.

Frigidi & humidi cerebri.

CAPVT VI.

De Pulmonum temperie, Oculorum, Cordis, Iecoris, Genitalium, Ventriculi, & habitus corporis.

PVLMONIS temperies ita animaduertitur. siccus si sit, excrementis vacat. vocem claram efficit. Si humidus fuerit, vocem edit raucam & obscuram: & qui humidos habent pulmones, quum vehementiùs loquuntur, aut acutiùs, impeditur expectoratio.

Iam ad Cor veniendum esset, ni cælestis illa oculorum vis hîc nos sisteret; quare horum temperiem dicamus. Oculos temperatos denotat: elegans concinnaqúe magnitudo, vel paruitas; vtraq; cum visu accurato: etenim paruitas à pauca materia, magnitudo à multa materia profecta fuit. quia autem concinna adest figura, à virtute formatrice robusta ac vegeta formatos esse denotat. quemadmodum magnitudo vel paruitas cũ hebeti visu, multam materiam vel paucam à formatrice malè temperatam testatur. At qui calidiores sunt oculi, in his calor manifestè apparet. item motus facilis, & creber, oculi vagi. venæ latæ. Frigidiores vtique omnia contraria obtinent. Sicciores duri apparent & sicci. excrementorum paucitas adest & crassities. Humidi apparent molles cum multo

[margin: Oculi temperati.]

[margin: Oculi calidi.]

multo madore, & tenuis humoris copia. Sed quidnam cæsios oculos, quos Græci γλαυκοὺς appellant efficit? Respondet Galenus, humoris crystallini amplitudo, splendor exquisitus, & situs eminentior: præterea paucitas puritasq́; humoris aquei qui ad pupillam situs est. Et quid oculos reddit nigros? Respondeo, his contraria, nempè crystallini humoris paucitas, splendor eius non æquè fulgens; situs profunditas, copiáque vel impuritas humoris aquosi. Si ergo omnes priores causæ adfuerint, maxumè cæsius redditur: si posteriores, nigerrimus erit color: si quædam adsint, quædam desint, maior & minor fiet glaucedo, & nigri oculi pro illarum numero & viribus. Sic medij oculi, mediis causis id acceptum referunt.

Glauci vnde oculi.

Nigri oculi vnde.

Corporis totius temperamentum, cordis atque iecoris naturam sequitur. etenim alimentum musculi atque partes extremæ à iecore habẽt: è corde spiritum & calorem sumunt. vnde & harum partium naturam redolent. Dico, Corporis totius temperamentum cordis atque iecoris naturam ferè imitatur: etenim substantia musculorum à iecore alimentum, à corde spiritum calorémque sumit. Cùm igitur ex his quodammodo constent, eorum conditionem & naturam omninò redolebunt. Sentiendi etiam & mouendi vis, nequit sine cordis œconomia integra perdurare: & totum corporis theatrum

peruadit

peruadit & vegetat cor. Quare eius temperiem peruestigemus.

Cordis temperaturæ. Cordis calidi.

Cordis igitur calidioris alia signa sunt quæ perpetuò eueniunt; alia quæ non semper, sed magna ex parte adsunt. Propria quæ semper eueniunt sunt, pulsus frequens atque velox; respiratio magna; animus amplus & excelsus, præsens, & acer. Et si calor multum exuperet, præceps tunc iracundia adest & temeritas; natura ad actiones prompta; thorax hispidus, necnon partes hypochondriis vicinæ; thorax latus, cum paruo capite. Nam thoracis amplitudo quandoque sequitur calorem cordis, quandoque magnitudinem cerebri, quamuis non adsit cordis calor; nam cerebri magnitudinem sequitur cranij amplitudo, cranium sequuntur vertebræ, has imitantur amplitudine costæ. Si ergo cum capite paruo vel mediocri, iungitur thoracis amplitudo, indicio erit cor calere. At si thorax capiti respondet, vt scilicet amplior thorax se iungat cum magno capite, tunc inde temperiem cordis non licet colligere; verùm tunc alia signa, quæ calorem cordis indicant, peruestiganda sunt, his quæ ab amplitudine thoracis ducuntur neglectis. Indicia autem quæ magna solùm ex parte eueniunt, sunt: Vniuersum corpus calidum, ni iecoris frigus reuocet, quod ex venarum tenuitate apparebit.

Minus propria signa, quæ magna ex parte contingunt.

Cor autem frigidum sua quoque habet signa propria, & ea quoque quæ non semper eueniunt.

Cordis frigidi.

ueniunt. Propria, vt pulsus minores, non tamen necessariò tardiores aut rariores. respiratio pulsui respondet; si thorax tanto minor fuerit, quanto cor frigidius. sin autem maior est quam frigoris portio requirat, respiratio non solùm minor erit, verum etiam tardior ac rarior. animus humilis ac demissus. timiditas. pectus glabrum thorax exiguus, cum magno capite. Non semper vtique eueniunt sed sæpè; corpus totum frigidum, ni calor hepatis frigus arceat. thorax paruus, nisi cerebrum omninò caleat. Cordis siccioris notæ sunt: pulsus durus. ira non facilis, sed quæ ægrè pacari potest. vniuersus habitus siccior, ni hepatis humiditas reuocet. Humidius cor indicant: pulsus mollis. mores ad iram procliues, sed quæ facilè mitescat. corporis habitus humidior, ni refragetur hepatis siccitas. Cordis verò calidi & sicci hæ sunt notæ: pulsus magnus & frequens, celer; multò autem velocior & vehementior, si thorax, ad analogiam caloris cordis, non sit auctior. animus præceps ad iram mores feri, ad furorem procliues, qui ægrè pacantur. Pectus omnium maxumè hirsutum. tale cor videtur fuisse Aristomenis Messenij quod Athenienses ob eximiam calliditatem exsectum, pilis refertum inuenerunt, quum eum aliquando captum & elapsum astu cepissent. Cordis quidem calidi & humidi notæ sunt hæ: pulsus magnus, velox, frequens, mollis: verùm

Cordis siccioris.

Cordis humidi.

Cordis calidi & sicci.

Plin. lib. 11. cap. 37.

Cordis calidi & humidi.

verùm arteriæ submissio quæ συστολὴ dicitu[r] est celerior quàm eleuatio quæ διαστολὴ dic[i]tur. Respiratio pulsui similis est, si thora[x] pro cordis analogia sit expansus: sin min[or] extiterit, tantò velocior & frequentior erit quanto thorax minor extiterit; resarcit enim frequentiâ suâ magnitudinem: vt Ascaniu[s] sequitur patrem non passibus æquis. Minù[s] hirsuti, quàm calidi & sicci corde: expediti[or] animus placidior. Morbis hi sunt obnox[ii] putridis, maximè si exsuperet humiditas.

Cordis frigidi & sicci.

Cordis verò frigidi & sicci hæ sunt notæ: pulsus duri, parui. inspiratio moderata atqu[e] parua, si amplitudo pectoris frigori respon[deat]. maximè omnium glabri sunt in pectore. Si verò maior thorax, tardum & rarum respirant, animus minimè in iram præceps: iram tamen diu retinet semel conceptam. nu[dum] his omnium maximè pilis pectus.

Cordis frigidi & humidi.

Qu[i] vtique frigido atque humido sunt corde, illi[s] pulsus adest mollis. pectus glabrum. animu[s] minimè excelsus atque acer. ad iracundiam prompti, quam facilè deponunt. timidus, & piger.

Iecoris temperaturæ. Calidi notæ.

Iecoris calidioris signa sunt: calidior sanguis, eoque feruens totum corpus, nisi frigus ipsius cordis temperarit feruorem hepatis. Bilis flaua in iuuentute, hinc statim atra. vena totius corporis ampla. venter & hypochondria hirsuta.

Iecoris frigidi.

Iecur frigidius, indicat sanguis ac totius corporis habitus frigidior, nisi

ſi ferueat cor, ac obtundat frigus. pituita
pia. venæ graciles. venter & hypochondria
abra. Iecur ſiccum indicat: ſanguis parcior, Iecoris ſicci.
aſſiorq́ȝ. & habitus corporis ſiccus. venæ
ra, quia referunt ideam hepatis vndè di-
anarunt. Hic humor cordis, iecoris ſiccita-
m ad humorē traducere nequit. Iecur hu- Iecoris humidi.
idius oſtendunt: ſanguis copioſior & hu-
idior. totum corpus humidius. niſi cor r.-
tatur, venæ ſunt molliores. Iecur calidum Iecoris calidi & ſicci.
& ſiccum indicant: ſanguis craſſior, & ſic-
or, parciorq́ȝ. totumq́ȝ corpus ſiccum. Bilis
ua copioſa, in ætatis vigore atra. venæ latæ
& duræ. hypochondria & venter hiſpidus.
ecur calidum & humidum indicant, ſan-
uis abundantior. totum corpus calidius & Iecoris calidi & humidi.
umidius, niſi cor obſtiterit. venæ amplæ. hy-
ochondria hirta, minùs tamen quàm in ca-
da & ſicca. Si ſuperat humor, putredini
bnoxiū redditur: ſi calor, parciùs ægrotabit.
ecur frigidum & ſiccum his ſignis: ſanguis Iecoris frigidi & ſicci.
aucus. totum corpus frigidius & ſiccius, niſi
efrænet vis cordis contraria. venæ anguſtæ.
ypochondria glabra. Iecur frigidum & hu- Iec. frig. & hum.
idum ita indicatur: ſanguis pituitoſus. to-
úsque corporis habitus eò vergens, niſi cor
bſtiterit. venæ paruæ & tenues. hypochon-
ria glabra. Quum autem cōſpirant hæ duæ
artes, nempè Cor & Iecur in vnum tempe-
amentum, totum corpus hanc ideam ex-
rimet, ac ſequetur harum partium vim.

Genita-

Genitalium partium temperaturæ. Calidarum. Frigidarum.

Genitalium partium calidarum nota est ad venerem impetus. fœcunditas, præcipuè in masculis gignendis. pubes illis celerrimè nascitur. Frigidiores, contraria notæ indicant. Humidiores indicant, semen largum & humidum. Siccas, parum & modicè crassum semen. hæ sunt notæ simplicium. Calidiores & sicciores; statim postquam ex ephebis excesserunt, ad venerem proni. primáque adolescentia hirciunt, eduntq; vocem grauiorem. ac protinus venere satiantur; si venerem cogant, offenduntur. semen illis crassum & fœcundum. partes ad vmbilicum vsque hispidæ. natura illis omnino petulca. Calidæ & humidæ partes, his patent è notis: moderatè venerem affectant: liberiore eius vsu non læduntur admodum. semine abundant. Loca minus hirsuta quàm calidis & siccis. Frigidis autem & humidis partibus non proni ad concubitum; sed tardè exercent rem veneream. semen tenue, aquosum, infœcundum; vel saltem fœmellas generant. partes glabræ sunt. Frigidæ & siccæ partes his notis innotescunt: semen paucum, crassum; cætera prædictæ temperiei similia.

Composi-tæ.

Ventriculi temperaturæ. Calidi.

Ventriculus calidus: deterius appetit, fundendo humores illarum venarũ quæ aluum rigant, laxando quoque membra solida. difficilia coctu facilius coquit, vt bubulam carnem; nam facilia in eo corrumpuntur. ructus edit nidorosos. cibo potuq; gaudet calido, mo-

dicè

co frigidorum vsu non grauatur. calidorum foris admotorum vsu læditur, nec perfert. Ventriculus frigidus, vehementiùs appetit, excitato suctionis quasi sensu: negligentiùs mitigat, maxumè si ingestus cibus frigidus coctuq; difficilis fuerit. ructus edit acidos. alioqui cibo & potu frigido delectatur; immoderato autem eius vsu offenditur. & ab externis admotis remediis frigidis læditur statim. Sed dices, Senes aluo friget, minùs tamen appetunt. Respondeo, fessa & effæta membra minùs sentiunt suctionem quæ fit à stomacho; vel non adest ab exhausto inedia in denso seniliq; corpore: Nam fames est sensatio suctionis: censor famis ventriculus, quia ei nil concedit vlterius membrum. Siccus ventriculus his notis innotescit: sitis frequens, quæ modico potu sedatur, plurimo grauatur. Fluctuationibus turbatur, & supernatat in eo quod abundat. cibis siccis delectatur; quia naturæ cuique temperies sua est sanitas. Humidum ventriculum his signis nosces. nulla sitis vexat: humorem largum facilè tolerat. humidis delectatur. Composita temperies ventriculi ex simplicibus cognoscuntur. vt calida & sicca temperies ex siti animaduertitur. verùm noscēdum, num sitis illa proficiscatur à ventriculo; aut ortum trahat à pulmonibus, an ab hepate. Nam quæ à ventriculi vel iecoris calore orta est, eam hypochondriorum calor prodit, sedatq;

Frigidi.

Sicci.

Humidi.

Composita temperies.

Sitis triplex focus.

sedatq́, eam potissimùm frigida potus, ins
ratus autem aër non iuuat. quæ verò à pu
monis cordisq́; intẽperie profecta est, æstua
spiratio & longa exspiratio hanc prod
ac leuat hanc aër frigidus haustus. pot
frigidus eam iuuat, non tamen statim sed
Ventriculi afflictio aliunde. At quòd ventriculus cibos interdum ex im
becillitate non possit concoquere, id non solù
ex eius intemperie solet euenire, sed &
succi aliundè influentis vitio. Aliis enim
capite pituita decidua est, ac in ventriculu
præcipitatur. aliis à iecore in ventriculu
bilis influit. Agnoscitur vitium, si ab ign
ventriculi calore & siccitate sit, tunc ca
bubula & suilla meliùs mitigatur, quà
pisces saxatiles: lenior enim & tenellulus
bus his, vi caloris, in bilem abit, non ali
quàm mel amarum redditur nimia coct
ne At quæ à iecore refunditur bilis flaua
ac pallida; quæ à ventriculo oritur, porra
est omninò coloris. Pituita autem quæ à c
pite defluit, sese prodit, catarrhis frequen
bus, ac capitis dolore.

Hactenus de partium principum temp
Notandum. rie: quam ita æstimetis velim, Partes qua
non ad alias collatas nos calidas frigidás
appellare, sed ad seipsas, hoc est ad eam pa
tem quæ inter ipsas moderata est collata
Quamuis enim alicui cor frigidius procre
tum fuit, multò tamen id ardentius est cer
bro calidissimo.

Tosi

Totius corporis habitus constat ex parti- Habitus corporis temperies.
[...]e oculis expositis; nempè cute & musculis,
[...]i ossa cingunt. sequiturq́ maxima ex par-
[...]cordis atque iecoris naturam. Ea tamen
[...]e inspicietur hic corporis habitus, vt ne
[...]id delinquant externa. nam si quis sub
[...]le torrido æstate media versatus fuerit,
[...]ruertet ille notas quæ à colore, duritie, atq;
[...]ollitie ducuntur. nec more puellarum, vi-
[...]m vmbratilem sectetur, in otio versans;
[...]m ita candidiorem cutem induet. Idem
[...]dicium de aliis rebus non naturalibus esto.
[D]eprehẽdetur temperatus habitus his notis. Habitus corporis temperatus.
[...]lor non albus, non ruber; cutis equidem ex
[...]mine fabricata fuit, vnde & ideam semi-
[...]s gerit. semine igitur probè mitigato, can-
[...]da cutis redditur. rubet autem ex sangui-
[...]e, commercio hepatis rectè elaborato, nam
[...] alitur. refert ergo colorem floridum ex
[...]mmercio hepatis, eoqúe faciem suffundit.
[V]bi igitur purus sanguis cum candida cute
[...]ngitur, venustissimo splendescit colore
[...]acies; pili sunt flaui. Sed dicet quis: Gale-
[...]us, nigricant modicè hi, inquit. Respon- 2 Temp. II.
[...]eo: Paulus libro primo, capite sexagesimo,
[...]oc ita explicat, Magis flauent in pueritia
[...]uàm nigricent, at magis in iuuentute ni-
[...]ricant. adest optimus habitus carnis in qua-
[...]itate & quantitate, omnia mediocria ha-
bet, non hispidus, non mollis, mediocriter
crispus. Habitus calore excellens, siccitate Calidus.
& hu-

& humiditate mediocritatem attigente, co-
lore rubet; tactu calet. adipis minus quàm
carnis habet, ob calorem, venas habet amplas,
Frigidus. hirsutus est. capillis nigris. Frigidi autem
habitus corporis, tactu friget, facilè frigus sen-
tit; ægrè incalescit. capilli rufi. Si frigus valdè
excedit, cutis plumbeo colore liuescit. adeps
est moderata. pilorum adest inopia, vel rari
sunt & plani. Qui autem sicco sunt corpo-
Siccus. ris habitu, illorum corpus siccum sentitur,
Humidus. durum, & gracile. Qui verò humido sunt
habitu, illi carnosi magis sunt & molliores
quàm temperati. Plinius, secundi libri se-
ptuagesimo octauo inquit: Corporum proce-
ritas in Æthiopia, & plaga glaciali; illic
Compositæ temperies. ignium nisu, hic humoris alimento. Calidus
& siccus corporis habitus, tactu percipitur
calidus, siccus, & durus, gracilis, & hirsu-
tus. capilli nigri. pinguedine caret. Si calor
Calidus & humidus. exæstuat, color quoq; cuti adest niger. Calidi
& humidi habitu, corpore sunt calidiore,
magisq; carnoso & molliore quàm tempera-
ti. Si autem calor plus quàm humidum me-
diocritatem superet, paulò molliores erunt
quàm illi, qui temperatum habent habitum,
& carnosiores aliquantulum, verùm magis
erunt habitu hirsuto, adipisque experte. pilis
nigris. Quod si humor copiosus fuerit, calor
autem modicè excellat: corpus quidem paulò
calidius hirsutiusq;, multò verò carnosius &
mollius existet, putridisque morbis vndique
tenta-

tentabitur; etenim humor facilè vitium contrahit.

Sed dices, Græci mortuos ἀλίβαντας vocant, quòd μηκέτι λιβάδα, id est, nihil humecti in se habeant: nam ortus nostri principium calidum & humidum est: quare viuaces erunt ab hac temperie. Respondeo, Cùm humidum est pingue, lentum, ac copiosum, ad multum tempus calori sufficit. Ita, inter insecta, apes viuaces sunt: nam harum dulce humidum lentore restagnat, nec facilè tenues euanescit in auras: continetur enim à calore aptum calori pabulum. Aquatilia verò, tenuis humidi copiâ breuis vitæ sunt. Tales hi sunt de quibus loquitur Auicenna prim. 4. tract. 2. cap. 8. Quidam, inquit, homines carnosi, inediæ impatientes sunt: nam dissoluuntur, quia eorum humidum, aqueum est instar piscium. Contrà auri humidum adeò est glutinosum, vt nec igne minuatur. Ita planta oleaceæ resinamq; sudantes, pingui succo rigatæ, viuaciores sunt. Superare itaq; calor humiditatem debet: si contrarium euenerit, putredine fatiscent facillimè. color illis ex albo & rubro miscetur. Dubium.

Frigidi & humidi habitu corporis albescunt. Si frigus maius fuerit, liuescunt capilli rufus, glabritas partibus adest. Frigidi & sicci habitu, corpus illorum tactu frigidum & durum: & quamuis graciles sint, pinguedo per carnes spargitur glabri sunt. Vt Frigidus & hum. Frig. & siccus.

autem qualitas vincit, ita ampliora eius erunt indicia. Noscentur autem qui ex ætatis decursu euasere frigidiores & sicciores: etenim corpus habent durum, gracile, in quo atra bilis abundat, eoq; nigrum & hirtum apparet; si iuuenta calida & sicca præcesserit. In his omnibus est temperatura frigidæ vel raræ indicium commune, si corpus facilè refrigeretur: calidæ autem & densæ, si difficilè: rursus siccæ, si à siccantibus lædatur, aridumq; & ad motum difficile reddatur. Prætere a animaduertendum, num illa crassities quæ percipitur, ex subiectorum ossium amplitudine oriatur. vel num adsit congestio quædam succorum nutritioni dicatorum.

Ab ætate sicci qui, & frigidi, vt deprehendas.

Notandum.

CAPVT VII.

Temperamentum ingenitum ex multis causis mutari: & ex quibus.

2.Temp.15.

HIPPOCRATES, *vt monet Galenus, dicit, spectandum esse ad temperamenta rectè dignoscenda, ex quibus in quæ sint facta mutationes. Fit enim non rarò, vt præsens nota prioris temperamenti sit, non illius quod nunc est. Vt si quis annos natus sexaginta denso pilo fuerit, non indè calidus iam esse censebitur, sed quòd talis fuerit. consistunt enim pili antea geniti, modo herbarum veri enatarum, quæ nonnunquam*

æstate

æstate perseuerant. Nam, si valentem habeant originem à primo ortu, perennant, ritu earum herbarum quæ radices in terram valentes egerunt. Igitur vidĕdum ex quibus in quæ facta sint mutationes; etenim humanum corpus omnium iniuriis expositum est, vndè & assiduo harum appulsu mutationibus redditur obnoxium. Indè & Hippocrates rectè dixit; qualis aër, talis spiritus: quales spiritus, tales humores: quales humores, tales partes solidæ, & tale totum corpus. Vbi ergo spiritus nostri corporis incalescunt vehementiùs, vt à vini liberaliore potu, vsu calidorum esculentorum ac poculentorum, sensim afficit humores: hinc calor ad solidas partes prorepit, vndè & humores à pristino statu dimoti, obtritis frigidorum elementorum portiunculis ac ad calorem promotis, aliam induunt temperamenti formam, pristinâ spoliatâ. Vt si sanguis primum dominium obtinuerit in congenitis humoribus, iam æstu torrefactus in bilem abeat, bilisq́ue nimia torrefactione in melancholiam. Vnde Hippocrates scripsit; Quibus iuuenibus profusior est aluus, iis senescentibus contrahitur: & quibus in adolescentia fuit astricta, affectâ ætate soluitur. *Quòd tunc bilis mitior pituitescat; & vetus alui infirmitas ab æstu, temperamenti mutatione sanetur. Attamen congenitum temperamentum, quod nobis ex congenerantibus humori-* 2. Aph. 20.

 bus,

bus, qui in semine erant, agnatum est, planè
mutari nequit: in partibus enim solidis vis
temperamenti fouetur: (hoc genuinum tem-
peramentum,) quæ solidæ partes ex semine
ortum ducunt. Quare quamuis victus con-
suetudine & ætatis mutatione ab aliis post-
genitis humoribus aliò impellatur genuinum
hoc temperamentum, ad pristinum tamen
temperamenti modum recurret data occa-
sione; sunt enim illæ partes firmissimis fibris
interceptæ, quibus plurimum inest virium
& stabilimenti, vt pristinam suam naturam
perpetuò redoleant. Affici ergo potest à ge-
nitis humoribus, at integrè mutari nequit.
Mutãtur autem geniti humores, vt sanguis,
pituita aliiq; humores, & inde nata caro,
(quæ, & vi auulsa, generatorum humorum
vi reuocatur,) ex ætatis mutatione, & re-
rum quæ ingeruntur ac externarum appul-
su, quæ ad aliam temperiem traducunt hu-
mores genitos, qui & aliquo modo afficiunt
ingenitum temperamentum. Verùm solidæ
partes, quæ ex humoribus congenerantibus,
hoc est, qui semini inerant, ortum ducunt
(ex quibus genuina temperies constat) ab-
scissæ semel, nullâ arte reuocantur. Attamen
impulsu humorum postgenitorum aliquan-
tulum à genio pristino deflectunt. Hippocra-
Aph.35. Agnatum, i. temperamentum, ex solidarũ temperie. *tes vtrumque temperamentum exprimit,*
adscititium & agnatum: Minùs, *inquit,*
periculosè ægrotant, quorum naturæ, vel
ætati,

ætati, vel habitui congener est morbus, quàm quibus earum rerum exceptione, non est congener. *Galenus in commentario, sensum Hippocratis esse inquit quòd minùs ab iis morbis periclitentur, qui familiares sunt primæ temperationi, & præsenti temperamento, quod est ab ætatis mutatione, esculentis, poculentis, exercitio, vel parte anni. vocatque Galenus hanc, aduentitiam naturam. quare pristinum temperamentum manet, quamuis à contactu congenitorum humorum affectum: non tamen adeò mutatum, quin ad se redeat data occasione.*

Ascititiæ ex humoribus carneque mutationi obnoxia.

A multis autem quæ nos ambiunt, & nos perpetuò comitantur, geniti humores, vt sanguis, & caro, atque habitus totus mutantur. Etenim quamuis externus hostis abesset, qui nos concuteret atque lacesseret, intùs tamen interitus atque senij causam gerimus, calorem natiuum; qui à primo ortu mitis, nulláque acrimonia feriens: At progrediente ætate, non modica portione in accretionem profusâ, siccescunt membra, consumto humido à calore: quo confecto, restinguitur & ipse calor. Hæc nostra intestina calamitas, quam nulla ars sistere potest. Dum enim calor iucũdi fruitur commercio humidi, auidè id absumit; quo labente, & ipse calor extabescit, suo defraudatus genio; humidum enim conficiens, seipsum diripit atque vastat. Quare nobiscum gerimus nostri interitus

Aetas.

causam: etenim idem calor in nobis & vitæ & mortis auctor est; vitæ quidem per se; mortis autem ex euentu. nam quum nostrum viuere nihil aliud sit quàm senescere, exhausto calore atque humido, extrema siccitas inducitur; vndè & calor euanescit in auras. Illuc autem dum se prouehit calor, huc & illuc, quà & quà variis mutationibus traducitur corpus. Hos verò naturæ curriculos ætates appellamus, quæ maximè temperiem inuertere possunt, calore natiuo absumente humidum: quæ consumtio si sisti possit, perpetuari & non finiendis ætatibus sustentari posset animal.

Pueri. *Pueri itaque in primo vitæ ingressu, vtpotè principiis suis proximi, nempè semini & sanguini menstruo, humidis fluxisq; rebus, multum habent humidi spermatici primigenii, perfusi calore & spiritu vitali. Est enim consentaneum, vt id quod augetur humidissimum sit, quò non solùm materia dissipata restauretur, sed quæ priùs extiterat connaturalis materiæ accessione augescat. Argumenta humoris sunt, vndique sequacia membra ad omnem flexum quocunque ducas. Quantò ergo ortui vicinior, tantò humidior; quantò senior, tantò tabidior, atque exsuccus redditur. Vnde & medio ambitu ætatis, sicci & humidi medium obtinebit. Cæterùm cùm id quod in lucem à Deo datum est, crescere debeat atque augeri: cùmq; caloris sit omnia mouere;*

mouere; igitur quò ortui viciniora, eò magis calore perfundentur : quare in pueris calidum innatum abundat. Voco autem calorem natiuum, eam substantiam quam à primo ortu sortiti sumus abundè calidam & humidam; cuius ὕπαρξις semen est. quem calorem vocat Hippocrates animam; estq; tantò vberior, quantò calidior & humidior fuerit in pueris. Sed dicet aliquis: Iuuenes tactu calidiores percipiuntur, igitur non pueri. Respondeo breuiter : Puer iuuene non est calidior, sed calore natiuo est calidior. etenim, vt diximus, summè calida & humida est substantia caloris natiui: substantia ergo copiâ & vbertate eum metimur, non qualitatis exuperantia; quia natiuus non est cuius bonam partem nacti sunt iuuenes. Est igitur infanti plurimus natiuus calor, isq; blandus iuueni autem plurimum periit, ac acredinem habet ita vt pueri vbertate substantiæ excellant, iuuenes acredine & qualitate instar febrietium: nec enim eo filo fungitur naturæ muniis vt in pueris. vbertate copiæ itaque metimur hoc calidum: quod non qualitas mera, sed substantia est, vt scripsit Theophrastus libro De calido & frigido. Prima itaque ætas adolescentia dicta, quòd ob humidi natiui vbertatem adolescat; vsque ad annum ferè vicesimum quintum producitur. In hoc autem adolescentiæ ambitu hæc series tenebitur : Infantia ad septimum : pueritia

Calidum natiuum.

6. Epid. sect. 5. aph. 5.

Dubium.

Adolescentia.

ad decimum annum: hinc ad decimum octauum pubertas excurrit. Adolescentia, totius ambitus nomen obtinens, ad vicesimum quintum annum. Secunda ætas dicitur Iuuentus; euagatur ad quadragesimum annum. huic virilis masculusq; animus proprius est. calida ea est & parcè humida: cum adolescentia æstimata, calida & sicca; etenim humidum primigenium parcius obtinet. Hæc ætas inter vtramque ætatem nutat, nec vt puerilis madet, nec vt senectus siccitate arida est. tantum humoris consumsit, nihil vt incremento supersit. Tertia ætas constans est & matura, vix quinquagesimum annum attingens. illa temperata est. Quarta ætas præcipitata & ingrauescens ad annum sexagesimum quintum: quæ prima senectus dicitur. Hæc siccum & frigidum corpus reddit: frigidum tamen minùs. Tandem est ætas decrepita frigida & sicca, vitam claudens. Ita ad summum ætatis florem vt caloris acrimonia accreuit, ita sensim collabitur & marcescit, dum extremo senio exeso humido primigenio contabescat. Ætatis autem cuiusuis temperamentum ita accipiemus, vt cum temperata ætate conferatur: ea est puerilis. Quum itaque ætatum temperiem describimus, videndum cum quibus eas comparemus: etenim nulla ætas, absoluto sermone, est calida & sicca. nam caloris vehiculum est humiditas primogenia; quare in sicco non

habi-

habitat. Qui igitur puer siccus & calidus inter pueros fuit, ille quoque inter senes calidus & siccus erit: si tamen ad suæ ætatis decursum referatur, pueritia illius calida & humida fuit, iuuentus calida & sicca.

I. HEVRNII INSTITVTIONVM MEDICINAE

LIBER III.

DE FACVLTATIBVS EARVMQVE FVNCTIONIbus, Spiritibus & innato Calido.

CAPVT I.

Quid Anima, Natura, Calidum natiuum: Spiritus quid, & eius vis. Quid Facultas & opera.

IAM *facultates & vires, quæ partibus à temperamento vel aliundè insertæ sunt, explicandæ, & earum historia enarranda est, vt commodè ad*

morborum dignotionē venire possimus. Cùm igitur medicina non in solius corporis, sed hominis, qui ex animo & corpore constat, cognitione versetur & cùm temperies corporis à nobis enarrata sit, iam animi eiusq; virium contemplatio nobis adeunda est.

Anima. *Abstrusa profectò nimis, sensibusq; abdita animi essentia est, quare solis operibus proditam mens nostra eam videt, ac eius naturam peruestigare potest. etenim natura nostri corporis architectrix, id summa quadam & admiranda arte machinata est, vt amplissimo annorum spatio opus suum illabefactatum persisteret: imò si materia fatum id concederet, immortale opus suum sisteret. hinc vires quasdam & facultates corporibus indidit, quibus condita animantia possent perdurare. Ni enim hæ facultates inessent, ne temporis quidem momento durare animalia possent. Eò factum, vt partes quæq; suis facultatibus insignitæ, totum seruent, iis actionibus & operibus quibus totū carere nequit.*

Opera. 1. Nat. fac. Opera ea vocare solet Galenus quæ iam per aliquā actionem finita sunt: *vt stirps surgens ex semine, vt fœtus vi procreatricis*

Actiones. *& formatricis absolutus.* Actionem verò vocat, actiuum ipsum motum quo opus perficitur. *Cùm autem singula opera ab aliqua proficiscantur actione, actionem certè facultas aliqua præcedere debet à qua fiat. vt enim operis cuiusque causa est actio; ita & actionis*

actionis causa est facultas aliqua. etenim nihil sine eo quod operandi vim habet perfici potest. Quare omnium actionum quas quotidie obimus, aliqua causa esse debet. At quæ sit causa vnde hæ prodeant, obscurum est. Omnes, dicit Galenus, animam esse fatentur; sed quæ sit eius substãtia, nescitur. Id scimus, dicit, cuncta corpora genita ex quatuor elementorum mixtione ortum ducere, vndè & anima, quamuis commigret in hæc corpora, illorum naturis obnoxia est in immẽsa enim intemperie, fugit è corpore animus: at integrâ temperie, animâ non exuetur corpus. Quare, dicit Galenus, cognitio eius non est necessaria. Respondemus Galeno, temperiem causam esse, sine qua anima non proferat sua munera, sed totam vim in anima esse. Vnde doctissimi viri, Animam definierunt, causam esse primam omnium munerum & actionum corporis nostri: *idemq́; ferè esse quod* Natura: *quam* definiunt esse causam primam quæ nos efformauit atque conseruat; quæ perpetuò operi suo insidens, facultates cunctas ad actiones concitat, propria earum auctor.

Lib. de substantia fac. nat.

Anima quid.

Natura.

Quando natura substantiam indagamus, vis & potẽtia caloris natiui prima sese commonstrat. est enim, vt dicit Galenus, calor natiuus substantia facultatum nostri corporis; aut saltem primũ & necessarium instrumentum ipsarũ. Quare Calorem innatum

2. ad Glauc. 2.

Calidum natiuum.

 viuifico

viuifico spiritu perfusum, Naturam vocamus: *is enim animal ab initio conformauit, auxit, & nutriuit. Tria ergo absoluere videntur naturam atque complecti simul; id est, in una substantia natiui caloris, qui natura dicitur, insunt humidum primigenium, spiritus & calor: omnia vno ortu ex semine producta. vnde & natura hyparxis in semine consistit. Quare quum partes solidæ solæ ex semine ortum ducant, his natura valida inerit, ac inde ad carnes natura manabit. Cuique parti similari suus calor natiuus inest: vt in osse est alia temperamenti lex quàm in neruo; ita & caloris natiui: hinc nec os neruum, nec neruus os gignere possunt: nam sua cuique parti proprietas insidet, & innatus calor; cuius beneficio viuunt ac alimenta trahunt, & aluntur, & sentiunt, & mouentur. Solidis partibus insertus est calor ille natiuus, qui tamen vt vita fruatur, à spiritu fluente à principibus partibus ad energiam vocari debet. Partes verò principes sunt, Cerebrum, Cor, & Hepar, quæ insigniter spiritu totâq; naturâ cæteris prævalent, quæq; non tantùm sibi student, sed aliis vndique de se promunt certis ductibus spiritus: vt qui potentiâ in partibus corporis viuebat calor, in suas functiones & vires excitetur: non aliter quàm Sol, qui cuncta sua luce fouens, ad propriam functionem suscitat cuiusque calorem. Homo autem, qui*

ab

ab Aristotele microcosmus dicitur, in principibus partibus calorē natiuum energiâ spiritu perfusum gerit, cuius appulsu, cæterorum membrorum ingenitus calor emicat. tumq; his spiritibus abundè perfusus & excitatus Natura dicitur, quæ cuncta munia nostri corporis prosequitur. Rectéque Natura à medicis definiri potest, calorem esse parti innatum influente spiritu à partibus principibus perfusum, à quo ad energiam vocetur. Miranda certè huius sunt caloris ita perfusi officia: quamuis calor quatenus est calor, homogenea congregat, & heterogenea segregat; quatenus tamen hic calor natiuus diuino hoc spiritu perfusus est, portionem cerebri, quæ in semine erat, sursum collocauit, & cranium ex eodem semine natum cerebro circumduxit, cæterasq; partes suo ordine & situ collocauit. Quare natura spiritus rectè indaganda est, vt quid sit anima & eius facultas, rectè intelligere possimus. 8. Physic. Natura.

Medici spiritus nomine aërem, auraq; ventum, tum & omnem tenuem abditamq; intelligunt substantiam. Nos autem de spiritu agimus quatenus est anima corporis humani, vel animi proximum instrumentum. Talem spiritum Stoici philosophi animaduerterunt toti mundo insertum esse, qui cuncta cælesti quodam semine perfundit, vtpotè vnde omnia vitæ principia ducant. ipsumq; Spiritus quid & eius vis.

à summo Deo fabricatum è substantia quadam tenui, atherea, nec sensibus comperta. Plato hunc spiritum in Timæo mundi animam appellat. Huic spiritui in vniuerso florenti, nobis quid simile à natura inditum est, qui sua luce membra cuncta lustrans, in illis vitalem calorem excitat sopitum; adeò vt fœtus producere, alere, & ad maturitatem perducere certam possit. Quod fido testimonio ex Solis calore conspicuum reddi potest; vt cuius benigno influxu in imis quoque terræ visceribus, metalla & gemmas vegetiores fieri cernimus, ac emicare eorum calorem ac naturam. Ita & nostrum afflat vitâ calorem spiritus, ex partibus principibus profectus, non aliter atque Sol plantas. Vnde & Sol à Platone boni filius dictus fuit: & Haly lumen cœli, ac mundi gubernatorem vocat: quòd, vt idem ait, ab eo moueatur, quodcunque à seipso mouetur, appulsu scilicet caloris illius ad cuiusq; calorem innatum. Ita cœlestia corpora mouent quasque res, prout moueri apta sunt: vt semen ranarum, cùm Sole mouetur, ranas profert; piscium, pisces: caro tacta calore solari, vermes profert. Nam vt est cuiusque calor insitus, & natura, ita à Sole ad actum prouocata, effectus profert. quare Haly astronomus, vocat Solem planetam magnæ potestatis, altitudinis, ac magnitudinis immensæ. Ita in nobis spiritus partium principum, varias

actio-

actiones profert, vt est calor insitus membro natiuus quem illustrat ac excitat, cuiq; enim parti calor est peculiaris. Hic viuificus spiritus, ex elementis quidem, quæ in semine erāt, prognatus fuit, sed elaboratissimus: vt rectè Auicenna scripserit, eum ad cœlestium corporum naturam proxumè accedere, huncq; illustrem esse, æthereæq; lucis plenissimum, ac tenuissimum, quique omnem sensum subterfugiat. Talis enim esse debet, vt huc & illuc, qua & qua momento temporis diffundi possit, membráque peruadere celeri quadam pernicitate. Quare Plato hunc spiritum ignem vocat: Hippocrates & Aristoteles spiritum esse dixerunt. Academici, vt Alexander in problematibus refert, dicebant, hunc spiritum vinculum esse immortalis nostræ mentis, & corporis, qui ea nectat atque coniungat. Disparia etenim sunt naturâ mens & corpus, quæ sine idonei medii interiectu societatem inire nequeūt. quare à summo Deo condita mens, hac pura splendidaq́; veste induitur, vt nostri corporis incola fiat. Nam is spiritus, corpori animóque oppidò quàm familiaris est, vnde iungit vtrunque. non enim corporis expers est omninò; nec crassa mole corporea fatigatur; sed facilis & paratus ad cuncta naturæ munia exsequenda. Hic spiritus, ab ipso generationis ortu, cunctis inest: de quo Aristoteles pulchrè prodidit, in corpore, spumosóque cor- 2. De gen. animal. 3.

pore.

pore ſpiritum, in ſpiritu naturam contineri, quæ reſpondet elemento ſtellarum: quæ facit vt fœcunda ſint animalia.

Spiritus ortus.

Erit igitur Spiritus, Aethereum quoddam corpus, è puriſsima ſanguinis parte elaboratum, & in auræ tenuiſsimæ ſubſtantiam demutatum, primum animæ organum ad functiones. *De eius generatione dicimus, quod inditur in ipſo genitali ſemine à principum partium rectrice facultate; quæ in ſpumoſam illam ſubſtantiam vires ſuas fundens, diuinum hoc æthereumq́; inſerit, quod fœcunda quadam vi, ideam gerit eius vnde dimanauit. Hinc equinum ſemen equos, humanum homines generat. Generatur itaque ſpiritus à principum partium rectrice facultate, quæ ſemen primùm hac vi inſigniuit: dein ab ipſo parentum ſemine in fœtum inſeritur. etenim genituræ dimânat à toto parentum corpore, à ſolidis & mollibus partibus, &, vt ait Hippocrates libro De Genitura, id quod robuſtiſſimum eſt ſecernitur: hinc equidem ſeminis eiectu imbecilles reddimur. Itaque robuſtiſſima res quum ſit genitura, calidiſſimam & multo ſpiritu præditam neceſſe eſt eſſe. Hic autem qui in ſemine latet ſpiritus dum à facultate fœtus formatrice cunctis partibus diſtribuatur, dumque cuique parti, ex ſua dignitate hunc largitur, abſumitur; in eiſque partibus receptus, calor natiuus dicitur. Simul enim*

atque

atque in vtero materno fœtus accepit formam, hic ſpiritus cunctis partibus ineſt, aliis alius, nec omnibus idem: qui tamen, preſſus corporea mole, actu non viuit, niſi ab influente à ſolidis partibus ſpiritu excitetur. Quare illum calorem natiuum vocabimus; eum autem ſpiritum. Hæc eius eſt generatio. Sed quænam ſpirituum functio? cuique parti principi peculiaris ſpiritus eſt: quæ vt nobilitate inter ſe differunt, ita & variis ſpiritibus ad ſua munera vtuntur. hinc ſequitur, ſpiritus omnium actionum eſſe miniſtros. igitur ad vitam ac coctionem, ad nutritionem, ſenſum & motum ſpiritus aptiſſimi: nam his labefactatis, etiam cunctæ hæ operationes fatiſcunt. ſpiritus enim vitæ ſtabilimentum eſt, cum innato calido. Præter innatum calidum fixum, tres ſtatuunt medios ſpiritus, quos vagos vocant: vnum naturalem, è iecore per venas in habitum corporis diffuſum. alterum vitalem, quem cor perpetuò per arterias euomit. tertium animalem, qui in cerebri ventriculis genitus, hinc per neruos dimanans, partibus motum & ſenſum afflat. Tres itaque ſunt principes partes, totidemq; ſpiritus, virium illarum partium vehicula, quiq; è ſuis propriis fontibus profecti in omne corpus, id gubernant. ex his conſpicuum fit, vitalem atque naturalem ſpiritum, per totum corpus traiici atque diffundi; eoq; allabi, vbi neque vena neque arteria

Calor natiuus, & ſpiritus.

Functio ſpirituum.

teria est: etenim continuatione quadam cæteras peruadunt partes. At animalis spiritus, qui sensus & motus auctor est, nusquam potest officium suum facere, sine neruis aut neruorum filamentis & staminibus. Prudenter id à natura communitum, quòd quæque partes alimento & vita egeant, non motu & sensu. Promanant ergo hi spiritus influentes à partibus, quæ principatum in corpore nostro obtinent, nempè cerebro, corde, & hepate; suntque virium animæ vehicula.

Quid facultas.

Sed quidnam est facultas? compertum enim iam nobis est, spiritum hunc vaporosum corpus esse, tenue, elaboratum; quasique aura suauis, quæ cognata nobis spirat: quæ cuncta lustrans, viuificans sensum motumque excitat. Sed quidnam est facultas? Galenus dicit Facultatem, causam effectricem esse omnium actionum, sitam in proprio cuiusque rei temperamento: *nam asserit ex calido, frigido, humido, & sicco eius constare substantiam. Vndè nonnulli pertinacissimè defendunt, facultatem nihil aliud esse quàm ipsam temperiem. sed præter multa absurda sibique pugnantia quæ illi loquuntur, fateri quoque coguntur aliquam facultatem esse æqualem; aliquam inæqualem, calidam, frigidam, humidam, siccam. Alii, quum animaduerterent, Galenum non satis exprimere substantiam facultatum, nec declarare substantiale an accidens sit, dixêre facultatem*

10. Simpl. 10. 1. Nat. fac. 4.

esse

se vim atq; potentiam vernaculam, maxumèq; propriam animæ. quam anima suo veluti de sinu profert ad munerum functiones. Sed hæc opinio absurdi quoq; aliquid continet: nam si facultas est animæ maximè vernacula & insita proprietas, non debebant animæ facultates à partibus animę separare; eò quòd integrâ saluâq; animâ facultas auferri posset (vt illi dicunt,) pars animæ nunquam. Verbi gratia: facultatem auctricem in vigore corporis aboleri, hoc & rationi & auctoritati Galeni repugnat. Nam quòd corpus in vigore non augetur, id non abolitæ facultatis, sed materiæ, instrumenti, vel subiecti vitio fit. Huc accedit, si facultas statuatur proprietas animæ maxumè germana, eã in nullis rebus requiri posse quam quæ vitâ aut animâ prædita sunt; cùm tamen medici & Philosophi rebus vitâ carentibus suas facultates tribuant. Qui Philosophiæ vestigia sequi volet, & medicinam conformem reddere philosophiæ, ille definiet Facultatem esse Actionum quas res quæq; edit proxumam & præcipuã causam. vel, *vt breuiùs dicã :* Rei cuiusque formam. *Sed quemadmodũ duplex forma à philosophis statuitur, ita quoq; duplex statuẽda facultas. Accidentalis quidem ex quatuor elementorũ proportione nata tẽperies: Essentialis verò peculiari nomine caret; & in rebus viuentibus dicitur anima; in rebus vitâ carentibus dicitur facultas.*

Quid facultas.

cultas generali nomine à philosophis: à medi-cis totius rei substantia. unde apud medicos orta fuerunt occultæ rerum proprietates. Animam *autem definit Aristoteles esse* actum primum corporis organici, viuentis potentiâ: primam, præcipuam & mouentem actionum causam. *Hanc quidam philosophi ex variis operibus quæ exercet variâ naturâ esse existimauerunt. Sed si quis altiùs philosophari volet, non sine magna ratione, animæ formam vnam statuere possit, quæq; diuidi in varias partes & formas nequeat; vnicam suapte natura possidens facultatem, quæ varia munera exerceat: quòd instrumenta quibus vtitur sunt diuersa temperie & structurâ. vt idem Sol eâdem præditus facultate, ceram liquat & lutum indurat, nec proptereà diuersas obtinet naturas: sic eadem anima, in cerebro auctor est sensus ac motus: in corde pulsus: in hepate sanguinis. Nam licet diuersa hæc sint opera, nec ab omnibus partibus exerceri queant; id fit, quia quæq; partes habent suum calorem natiuum (quem Galenus, secundi ad Glauconem secundo, dicit esse substantiam facultatum, vel earum proximum instrumentum) ad sua munera aptum, temperiem propriam & structuram. Vnde Aristoteles senis, dicebat, oculus, æquè acutè ac iuueni cerneret (est enim eadem & quidem vbique anima, eadem in membris præstitura officia)*

si sin-

singula apta forent ad ea instrumenta. ristoteles cum pentagono comparat animm: vt enim in simplici figura pentagoni, gonus & tetragonus insunt potestate; ita idem vna est substantia qua multis viris sese fundit ac ostentat. Sed quia durum ibusdam videri posset, facultatem in vitâ editis vocare animam vel formam, eamq; nicam statuere, cùm classici auctores eam varias species diuiserint, qua ratione id ciamus, exponendum. illud inprimis præti, nos hic nomen facultatis non sumere o relatione efficientis ad suum opus, seu pro tentia; sed pro re ipsa, ipsaq; caussa funonum, vt vocat Galenus, vbi ait, est tertia ima siue facultas. & aliâs vocat tres anie partes vel facultates. Ratio ergo est cur ima non sit secanda in tria genera, quia forma corporis: cuique autem corpori na est forma, quæ præbet, vt loquitur Arioteles, τὸ τὶ εἶναι, hoc est vt aliquid sit hoc od est. unde fieri nequit vt plures sint for- neque anima vnius corporis, non modò ignantes, sed ne aliqua quidem ratione dirsæ genere. Nec conuincit Galeni argumenm, quo distinctas naturâ & loco esse conar probare, quòd diuersa opera edant: etem diuersitas operum non tantùm varietati causæ efficientis, sed & diuersitati mate & instrumenti adscribenda: quæ ipsa inrumenta variâ structurâ & temperie prædita

6. Epid. 5. 5. & 5. libro & 6. libro De Plac. Hippoc. & Plat.

dita sunt, aptáque hinc, vt diuersa exerceant munia. Oportebat itaque Galenum probare, diuersa animæ officia non pendére à materia aut instrumento, & tum demum animæ diuersitati adscribere potuisset. Nihilominus facultatum diuisionem ad medicos vsus aptatam, rectéq; exprimentem animæ varias aptitudines, recipimus.

CAPVT II.

De tribus Facultatibus corpus nostrum gubernantibus. & primò de Naturali & eius divisione. De procreatrice, nutrice, formatrice.

ET quia tria opera maxumè diuersa in humano corpore excellunt, fit vt tres facultates diuersæ distingui possint. Actionum enim genus triplex est, aliud nobis commune cum plantis, seminibus, animantibus, ac omnibus viuentibus, generatio scilicet & nutritio. aliud perfectioribus tantùm animantibus commune est; sensus scilicet & motus. aliud medium videtur inter hæc duo; videlicet vitam spargere per totum corpus. Ex his Galenus colligit, aliam facultatem esse animalem, aliam vitalem, aliam naturalẽ.

Naturalis spiritus. *Sanguinis purior magisq; aërea & vaporosa pars quæ ex sanguine exhalat, dum in hepate coquitur à spiritu hepati ingenito, eoq; perfunditur, fit spiritus, quem Galenus*

nus cum Stoicis naturalem vocat; Plato concupiscibilem, ob cupiditatum quas parit multitudinem: ab Aristotele vegetatiua dicitur. Dicuntur autem Naturales, quòd instrumenta sint animæ, cùm nutriendi officia corpori præbeant, ideoq́; crassiore & humidiore naturâ constant. nutritio enim concoctione perficitur, ad modum elixationis, à calore nempè vuido multoq́;. Hic autem calor commodiùs non potuit collocari quàm in instrumento aliquo crasso. Vnde in hepate colligimus spiritus esse crassos & humidos. Huius spiritus quantum in corde per venam cauam inuehitur, ibi elaborátur, tenuiorq́; redditur, ac in aëris naturam abit: hinc serpit ad sinistrum cordis sinum, ibiq́; fit spiritus vitalis, feruens & acer, qui toto, per arterias, funditur corpore, viuificoq́; nectare cunctas rigat partes. Est vitalis hic menti minùs idoneus, nisi à cerebri insita vi dometur stabiliorq́; reddatur. Anima enim quæ quieto, minimèque præcoci vtitur spiritu, prudens fit; vnde & senes iunioribus prudentiores sunt. experientia idem conuincit in phreniticis; spiritibus enim calore æstuantibus, nec sentiunt nec intelligunt. Vt autem feruentior hic spiritus minùs idoneus ad cerebri officia, ita quoque idem spiritus crassior & humidior; vt in lethargicis & comatosis videmus. portio itaque vitalis spiritus, quæ per carotidas arterias (quæ per ceruicem

Vitalis spiritus.

Animalis spiritus.

ascen-

ascendunt) in cerebri basin rapitur, contextuque illo admirabili, qui & retiformis dicitur, mitigata, mox in cerebri ventriculos rapitur: ibi cerebrum vi sua insita hunc spiritum moderatur, qui alioqui, vt dicit Alexander Aphrodisæus, est velut equus indomitus. Hunc Spiritum animalem, vult Galenus primum esse animæ instrumentum, propterea que animalem dictum, quòd solis animalibus insit, non plantis: nam, vt dicit Aristoteles, animal ob sensum primò tale est. quæ enim sensum habent, non solùm viuunt, sed & animalia sunt. Itaque naturalis spiritus, primus est in serie spirituum, qui aliis spiritibus se præbet alimentum.

2. De anim.

Naturalis facultas.

Naturalis *itaque* facultas est, quæ ex iecore, venarum adminiculo, vniuerso corpori alimentum præbet. *hæc Græcis dicitur θρεπτικὴ, hoc est altrix: vel ἐπιθυμητικὴ, hoc est concupiscibilis seu appetitrix. hac ferimur in voluptates.*

Diuisio naturalium facultatum.

Multiplex est harum facultatum differentia, vt patet ex Galeno De naturalibus facultatibus. hac ratione rectè diuidi possunt, vt aliæ facultates naturales sint quibus administratur, aliæ quæ ministrant. illæ autem quibus administratur, sunt, prima naturæ opera, ac veluti capita. Diuiduntur in Procreatricem, (quæ & Generatrix dicitur) in Nutricem, & Auctricem. Comprehendit Procreatrix Alteratricem, & Formatricem

Gal. Nat. fac. 4. Generatrix.

omnium

omnium membrorum Etenim dicit Galenus primi Naturalium facultatum sexto, Rerum generatio, simplex naturæ actio non est, sed ex alteratione & formatione composita. vt enim os vel vena fiat, alteratam oportet substantiam vnde fit. Propterea effingi debet, vt decentem figuram & posituram habeat. Austrix autem & nutrix, illæ vnicæ sunt, nec diuiduntur in alias: nisi quòd ministrantes illis inseruiant. Sunt autem ministrantes facultates, quæ scilicet alimenta præparant & suggerunt nutrici facultati & auctrici: hæ sunt Attractrix, Retentrix, Concoctrix: quæ diuiditur ratione diuersæ materiæ quã coquit; hinc alia Chymifica, alia Sanguifica interdum à Galeno vocatur, & Expultrix. Alii addunt, quæ Adponit, Adglutinat, & Adsimilat. Tunc enim nutritionem fieri arbitratur Galenus, cùm is qui conuertitur ad alimoniam cibus, corpori vndique similis factus fuerit, quod assimilare medici vocant. Itaque rectè hæ facultates ab Auicenna dictæ sunt ministrantes, quòd altrici facultati, vt munus suum obeat, operam dicarint.

Austrix. Nutrix.

Famulantes.

Nutritio.

Prima itaque inter eas quibus ministratur, est Procreatio, *quæ* definitur *à Galeno primi De facultatibus primo,* motio nouam substantiam ducens. *Vt autem quæq; substantia in aliam commutari possit (vt semen in os aut neruum) ea propriæ substantiæ mutationem subire debet, alioqui eadem*

Procreatio quid.

substantia maneret. eademq́; aptè ad suam naturam conformari postulat: his enim absoluitur procreatio. Est *autem* formatio, geniti animalis congrua delineatio, & partium eius in situ, cauitate, figura, & connexu decens positio. *Hac caloru beneficio perficiuntur. calor etenim quatenus calor, mutat atque alterat, heterogenea segregat, homogenea congregat: quatenus verò est diuinus, partes quasque suo situ locat & format. mutatione igitur & conformatione absoluitur procreatio vnde generatio non est commixtio viri cum muliere, sed est promotio formæ, de potentia in actum. Hæc autem vis semini inest, quæ non ex copia, sed vi spectanda. semen à toto & solidis partibus manat; vnde & magna vis spirituum illi inest. etenim huius causâ, arteriæ, ab aorta, testibus inseruntur. & ab hepate venæ naturalem vim testibus inuehunt; & nerui, per spinæ medullam, animalem vim præbent. Hinc semen corpus est omnium viribus ornatum, quod naturæ rationem gerit, ac animal procreat vteri proprietate excitatum. Nam statim vis conformandi exsurgit, quam nonnulli idolum vocant & simulachrum generantis. Hæc procreatrix facultas cùm suum officium fecerit in fœtu effingendo, quumq́; dentes protulit, tunc feriata silet, ac nutritionis officium sagax natura init: hinc sensus ad ἐνέργειαν ducuntur, ac mouendi hinc*
vis

Formatio.

Semen.

vis appellit. Immortalis verò mens nostra anima, non cum semine traducitur, sed à summo Deo creata, in infantis corpus commigrat mēse quarto; quo tempore cerebrum, omniaq́ꝫ cætera absoluit vis procreatrix. Etenim vis quæ in semine delitescit excitata à proprietate corporis vteri, ad effingendum fœtum se vertit. ita spiritus, qui in semine, ad spiritum recedit. solidæ partes, quæ in semine sunt, in solidarum partium substantiam facessunt. Ita collectus in se spiritus partium articulator atque opifex ab Hippocrate dicitur. Genitura, *inquit*, in pellicula est, & spiritum habet intrò & foris. *& postea dicit:* caro augescens à spiritu articulatur, & abit in hac vnumquodque simile ad simile; densum ad densum, rarum ad rarum, humidum ad humidum, siccum ad siccum: & vnumquodque in propriam regionem abit, iuxta cognationem ad id vnde genitum est. atque, *inquit*, hæc cuncta, auctore spiritu, articulantur. *Et mox subdit Hippocrates*, Articulato iam puero, formis membrorum elucentibus, & ossa duriora fiunt & cauantur, atque hæc à spiritu fiunt. *Meritò profectò Hippocrates munus formationis & structuræ spiritibus attribuit, cùm in illis ceu propria sede formatrix facultas consederit quæ partes format.*

Mens.

Fabrica fœtus.

Lib. De natura fœtus.

Hac serie fit procreatio. Corpus seminis in Series procreationis.

rudimenta quædam se expandit; id dum fit, in vtero rudimẽta illa exprimit, rudia quædam exordia partium similarium instar tenuium filorum intertextorum. ex mero semine hæc stamina sunt concreta, habitaculaq́; sunt caloris natiui. his non affatim sed paulatim aspersus maternus sanguis qui menstruus dicitur, ibi concrescit, carneamq́; molem efficit, similaribusq́; partibus alimento cedit. à similaribus partibus instrumentariæ integratæ, totum fœtum absoluunt. Similares vocamus simplices sui similes: vt os, neruus. Instrumentarias, cor, cerebrum, brachia. Ex his quædam principes partes sunt: quædam seruientes: & ex his ortæ. Et quædam ab his reguntur, quædam non. Principes dicuntur, quæ virtutem ex se promunt, aut succum, quorum officio vita carere nequit. quare harum partium ratio in curatione maxumè est habenda. quædam partes imbecilles sunt, vt adenes, vt cutis: in has principes partes se exonerant. quasdam procreatrix quoque facultas dedit nutritioni; vt ventriculum, hepar, lienem, atque venosum totum genus. quasdam vacuationibus naturalibus instituit, vtramque vesicam & intestina.

Partes corp.

Nutrix.

Quod demum alteratione & formatione procreatum fuit, in nutricis postea potestatem venit, quæ est vitæ totius comes; tamq́; latè se fundit eius vis, vt hæc plantis nobiscum

cum communis sit. Est etenim naturæ ipsius hoc opus: nam est illa naturæ vis, illudq́ studium, vt id quod eam habet conseruet; id fit nutriendi officio. Sensus verò & motus propria animalium sunt: quare dicit Galenus, Stoici hæc animæ, at nutritionem & accretionem naturæ opera vocabant. ita, inquit Galenus, animal à natura simul & anima gubernari dicimus: stirpes à sola natura. Est *autem* altrix facultas, vel nutrix, *vt scribit Galenus*, quæ alimentum in corporis substantiam conuertit, eique assimilat, vt resarciat quod exhaustum est. *etenim vt idem ille docet, quum dissoluatur perpetuo effluxu corporis nostri substantia, come sse necesse est vt quod exhaustum est, restauretur: quod fit dum id quod alimenti loco assumitur, illi simile factum fuerit quod effluxit. quod fit, cùm is succus qui nutriturus est, à vasis excedit, perq́ totam partem spargitur, eiq́ assimilatur: id cùm fit, corpus nutriri dicitur. Si quidem par quantitas apponatur ei quod effluxit, priorem habitum conseruabit: si vberior, saginat: si parcior, extenuat.*

Sensus & motus.

1. Nat. fac. 1.

6. Epid. 3. 5.

Quid nutrix.

1. Nat. fac. 6.

1. Sanit. tuendæ.

CAPVT III.

De Nutritioni famulantibus, Attractrice, Retentrice, Coctrice, Excretrice, Agglutinatrice &c.

Ministræ. PERFICITVR *autem nutritio, auxiliaribus & ministris facultatibus,* Attractrix. *Attractrice, Retentrice, Concoctrice, Expultrice. Cuique parti sua vis est attrahendi, hâc enim fuit fœcundata à spiritibus hepatis, quâ quod illi est familiare, ex sanguine prolectat; quod noxium & infensum à se ablegat potentia expultricis. Attrahit autem pars eo fine, vt sibi iungat quid, & suauiter eo fruatur: quod dum fit retinet: dumq; diutius continet, id coquit, ac in naturam propriam transfert. Quatuor hæ facultates nutritioni necessariæ. Vis trahendi in œso-* 3. Nat. ... 13. *phago elucet, coquendi in ventriculo, & he-* 1. Nat. fac. 14 *pate: in intestinis expulsio, coctrix infirma;* 2. Nat. fac. 8. *reliquæ absunt. Rectè dixit Hippocrates, omnium vna est influxio & conspiratio: quare aliud ex alio trahit membrum. attrahit quidem id quod est valentius: valentius verò aliud est alio tempore: vt quum ventriculus alimento turgescit; quumq; hepar vehementer appetit; id valentius trahit, at iecore saturato, ventre inedia languescente, commigrat in eum valentior trahendi vis. Aliæ* 3. De nat. fac. 24. *autem partes puro alimento; aliæ crasso & turbido;*

turbido; aliæ tenui & halituoso nutriuntur, quare & talem quoque attrahunt. lien quod in iecore crassioris est allicit, eoq; fruitur. unde & aliquid in omentum, lactes, intestina, ventriculum trahitur. sic alio tempore ventriculo alimentum affundit, alio iterum elicit ex eo. per eadem ergo instrumenta, ac ductus eosdem, attrahunt partes & reiiciunt à sese. Est autem attractio duplex: prima, quæ fit successione ad id quod vacuatur, quemadmodum folles attrahunt aërem. hac tractionis specie, semper id attrahitur primum quod est leuius. Altera tractionis species est, quâ trahitur id quod familiare est & amicum: vt ferrum à magnete. hac tractione trahitur interdum id quod grauius est, modò id cognatum naturâ. Arteriæ vtroque hoc modo attrahunt, etenim vim habent à corde, quâ dilatantur & contrahuntur. Omne autem dilatatum ad se trahit ex vicinis: vnde arteriæ quæ in cutem finiuntur, aërem attrahunt, quæ verò in oscula venarum desinunt, halituosum sanguinem ex illis eliciunt, & ex intestinis id quod leuissimum est, attrahunt. Arteriæ itaque quatenus instrumenta caua & dilatabilia, semper id quod leuius est primùm attrahunt: at quatenus nutriri postulant, ab illis id quòd conueniens est in tunicas attrahitur. Quòd autem arteria ex vicinis trahit, argumento est quòd præcisis arteriis & 3. Nat. fac. penult.

vena inanes conspiciuntur, effluxo nempè sanguine. Hoc trahendi officium præstatur fibris & villis rectis.

4. De vsu part. 17.

Retentrix. *Retentrix facultas a Galeno demonstratur pulchrè quomodo in vtero sit: de Naturalibus facultatibus tertii quarto & tertio capite.*

Coctio. 3. Nat. fac. 7. Coctio est alteratio in propriam eius quod nutritur qualitatem. *vt in ventriculo propria tacitaq; substantia vis cibum in chylum vertit: in sturnorum ventre cicuta, (nobis indomita ac inuicta) hac recondita vi in chylum & sanguinem abit. Sic alimentum hac alteratione propriam exuit naturam, ac in aliam transit speciem, vt in sanguinem, bilem, vel melancholiam. quare quot sunt coctiones, tot sanè substantiæ mutationes erunt, priusquam in propriam cuiusq; qualitatem mutari possint. Sic in ventriculo chylus: in iecore sanguis: in solidis partibus ros efficitur. A ventriculo itaque propria eius qualitas chylo imprimitur: quam cùm habet, coctus dicitur chylus. Hæc coctio in ventriculo ad modum elixationis perficitur, quæ fit calore vuido. hinc dicebat*

6. Epid. *Hippocrates: vigilans calidior exteriùs, dormiens è contra. Empedocles philosophus putrefactione cibos coqui putabat. cuius opinionem sequuti Veteres, ἄσηπτα vocabant, quæ nos ἄπεπτα. Sic hepar coquit, ac in sanguinem vertit chylum in se attractum, diuina*

illa

illa facultate sanguificatrice, quæ αἱμάτωσις appellatur. ita in tertia concoctione, sanguis suâ formâ exutus, ros fit, & in solidarum partium, à quibus coquitur, qualitatem mutatur. Vt autem solidæ illæ partes multæ sunt, sic & variæ concoctiones tertiæ existũt; aliter enim os coquit, aliter neruus, aliter aliæ partes. Omnibus tamen idem finis est, nimirum ita alterare alimentum, vt postea facilè in nutrimentum partis abeat. hæc alteratio donec in similitudinem alendæ abeat particula, dicitur coctio; vbi autem iam apponit, dicitur nutritio. Quare solo fine differunt: Gal. 8. *coctio enim ad partis qualitatem mutat alimentum: at nutritio in partis substantiam vertit alimentum.* κατὰ τόπους.

Expultrix est facultas naturalis, quâ singulæ partes superuacanea excernunt. Expultrix. Vt partes, *inquit Galenus*, ex sese mutuò trahunt alimentum, ita altera in alteram quod superuacuum est deponit à se. 3. Nat. fac. 3. *Maxumè autem potentibus id licet: hinc fluxionum causa. Habet enim quæque particula germanum quoddam robur, quo quod superuacuum est prosequitur. Vbi igitur aliqua pars hoc robur exuit, tunc in illam ex omnibus partibus fluunt excrementa: robustæ enim, quasi onus in sibi vicinas deponunt; hæ iterum in alias se imbecilliores, dum in maxumè imbecillem procumbat, hinc enim in aliam transfluere nequit, vt potè nec*

fortiore id recipiente, nec laborante id expellere valente. Eisdem autem effluunt ductibus ad centrum corporis, per quos priùs subierant in hepar & circumferentiam; vt, Hippocrate auctore, in iis qui altero crure mutili sunt, his statis periodis copiosè effluit sanguis sine vllo incommodo. At, vt docet
3. Nat. fac. 12. Galenus, pars non priùs abiicit materiam quam attraxit, vel aliquod eius excrementum, quàm maxuma pars eorum transierit in contrarium affectum. sic venter satiatus, chylum dimittit. sic vesica quod attraxerunt quando id multitudine distendit, vel qualitate mordens molestum est, his irritata facultas expultrix eiicit. etenim excrementa cùm diutius in corpore moram trahunt, putrescunt, atque mordacia ac infesta iis quæ continent redduntur.

Agglutinatio. 3. Nat. fac. antepenultimo. Agglutinatoria hac ratione perficitur: Inquit Galenus, sicut animalibus edendi finis est ventris impletio, sic quoque particula apponendi finem facit cùm conuenienti humore est impleta. Is humor sic appositus, ab aliis partibus eripi nequit: sed qui in venarum sinubus est nec adhuc adglutinatus, hanc vicissitudinem subire potest. Quædam partes numerosam desiderant alterationem, vt os: est enim qualis carnibus sanguis, talis ossibus medulla. Carnes autem & viscera exiguâ
Assimilatio πρόσ-φυσις. alteratione nutriuntur. Attractum alimentum primò parti adponitur, dein agglutina-

tur,

tur, morâ crassius redditur, tandem assimilatur. Sed assimilari & in eandem formam duci nequit, nisi societatem aliquam & cognationem habeat, in qualitatibus cum parte nutrienda. Hinc nec quodque animal quolibet cibo nutriri potest, nec quibus nutriri potest, iis protinus. Ideo multis instrumentis opus fuit, vt quodque ad partis nutrienda qualitatem propriam traduci posset. Vt enim ex sanguine os fiat, necesse est variâ alteratione vt dealbetur & indurescat. propterea & excrementorum vehicula desiderauit natura, ne excrementa salubribus succis offi-cerent; propterea receptaculis opus fuit excrementorum dum luxuriauerint. Alia itaque instrumenta præparant alimenta, alia separant excrementa, alia deferunt. Quo modo appositio differat ab agglutinatione, pulchrè docet Galenus De naturalibus facultatibus, libri primi capite vndecimo, in hydrope. & qua ratione inter se distent agglutinatio & assimilatio, eodem loco eleganter docet Galenus in alpho morbo. & quanta sit qualisq; ventriculi actio, demonstrat Galenus, libri tertii naturalium facultatum septimo.

1. Nat. fac. 10.

Appositio, quæ Græcis πρόσθεσις, quo modo differat ab agglutinatione.

Hæc trium facultatum naturalium munera, tribus fibrarum generibus absoluuntur. Sunt fibræ aliæ rectæ, in longitudinem porrectæ: aliæ transuersæ, quæ ad rectos angulos in rectas incidunt: aliæ obliquæ, quæ ad

Fibræ.

3. Nat. fac. 8.

impares angulos incidunt in rectas fibras. Facultas attractrix, rectis vtitur fibris: expultrix transuersis. retentrix obliquis fruitur fibris. Galenus tertii De naturalibus facultatibus capite vndecimo, *quod, inquit, ex vnica tunica constat instrumentum, vt vesica, folliculus fellis, vterus & vena, omnia fibrarum genera obtinet. At quæ ex duabus tunicis composita sunt, in his, obliquæ fibris miscentur rectæ, tantumq; in vna tunicarum eaq; interna, deprehenduntur, vt in arteriis & aluo: nam transuersa tantùm in vnica tunica sunt eáque externa. Sola intestina omnium instrumentorum, inquit Galenus, ex duabus tunicis, atque harum vtraque ex transuersis fibris constita sunt.*

5. De vsu part.

Auctricis facultatis ministra est nutrix & alteratrix: huic proprium est, in omnem partem proferre quæ iam genita nataq; sunt, manente eadem forma. quod solius natura munus est: nec est in rerum natura quicquam quod seruata eadem continuitate extendi possit à nobis in tres dimensiones vlla arte.

Auctrix. 2. Nat. fac. 7.

*Sed antequam abeam, restibilis definiatur quæstio grauissima, De innati calidi per anni tempora mutatione: quæ etiam omnium doctissimum Fernelium exercuit libri quarti nono. Vita certè nostra nihil aliud est quàm mori. tam diu enim viuimus, dum flammia natiui calidi suam * eclampsin sortitur in humido*

* i emi- nationem.

humido primigenio: quod dum fit, splendet nobis vita, vnaq; quod dum fit, absumitur humidum primigenium, quo absumpto extinguitur vitalis lux. Nutricatu quidem quotidie resarcitur id, non tamen eadem integritate: argumento est nostra mortalitas. Sed, si ita atteritur perpetuò calidũ natiuum (hoc est humidum primigenium, spermaticum, perfusum calore & spiritu) videbitur illud non posse abundantius esse hyeme quàm æstate superiore. huic sententiæ reclamat Hippocrates. Et ex aduerso: Tantum perire videtur calidi natiui, quantum ascititii sibi acquirit calidi. Verùm in præcedente æstate plurimo ascititio calido occupatum fuit: Itaque tunc minus erat quàm sequenti hyeme. Alioqui qui iam febricitat plus habebit calidi natiui, quàm postea cùm iam febri defunctus erit. Natura calidi natiui rectè explorata esse debet, quô difficultas cedat. Calidum quid vocemus natiuũ, modò diximus. illud autem est duplex, fluens & fixum: fluens in corde stabulatur, totiq; corpori per arterias affluit: fixum est in solidis cunctis partibus. Fluens itaque ille calor poterit augeri hyeme, quod voluit Hippocrates. sed fixus ille in partibus calor primigenius humido spermatico constans, à fatali suo calore perpetuò conficitur. Hac itaque ratione, æstate superiore calidum erat vberius, quàm sequente hyeme: nimirum fixum calidum;

Quæstio. Quid calidum nat.

1. Aph. 15.

Solutio.

Calidum nat. duplex.

8. VI. part. 2.

non autem fluens, quod à corde manat. Scribit hoc Galenus, duplex esse calidum natiuum, alterum nimirum in corde, & fixum, quod nequit eadem bonitate augeri.

CAPVT IIII.

De Vitalibus facultatibus.

COR *perfectis animantibus datum est, vt sanguis arteriosus & vitalis procrearetur; & vt calor vísq; vitalis toti corpori impartiretur. Ab hoc, tanquam vberrimo de fonte viuificum nectar procedit, vnde partes omnes decorem suum tuentur. Aristoteles naturalem vim vnà in corde ponebat: sed his rationibus optumè medicorum sententia firmabitur: Quæcunque ita comparata sunt, vt possit vnumquodq; illorum labefactari aliis inuiolatis, eiusdem ea non sunt substantia. vt parti quæ ἀτροφίᾳ laborat, naturalis vis deest, vitali integrâ, alioqui putresceret. in pestilenti febre contrà,* Dubium. *pulsus est imbecillis, vitalis vis laborat, nec extabescit æger. Præterea Aristoteles asserit,* Num hepar venarum princi-pium. *facultatem in ea parte esse, vnde eius nascitur instrumentum; putauitq; venas à corde germinare. dicimus nos, hepar non esse efficiens venarum principium; nam est eadem vis efficiens omnium partium: nempè procreatrix fœtus. neque est principium materiale generationis venarum, quia hepatis materia*

est

sanguinea, venarum verò semen. Sed potest tamen hepar dici principium venarum propter finem; quia venæ sunt propter hepar. ...d hepar est principium venarum originis ... implantationis. id declarat dissectio fœ...uum qui vtero gestantur. recipiunt namque ...utrimentum ex materno sanguine per vm...licum, in quem subeunt arteriæ duæ atque ...na vena: vena rectà tendit in hepar ipsum; ...rteriæ ad vesicam, ac indè repentes per spi...am inseruntur in cor, nec hepar attingunt; ... vena in hepar inseritur, nec cor attingit. ...raterea venæ portæ nullum est commer...ium cum corde. piscibus cordi vena nulla ...nseritur, licet sanguinem habeant. Cùm ...taque, vt dicit Aristoteles, in ea parte facul...as sit, vnde eius oritur instrumentum, cúmque venæ à corde non nascantur, naturalis ...acultas indè non deriuabitur, sed ab hepate. Verùm cùm arteriæ ductus suos habeant à corde, etiam ibi stabulatur vitalis vis: cuius arteriæ instrumenta sunt.

Vitalis facultas est quæ ex corde per arterias vitam vniuerso corpori afflat per spiritus: qui, cum tenuissimo sanguine, in sinistro cordis sinu generati, inde in omnes partes dimanant; ac viuifico illo nectare eas rigant. *Hanc vim Stoici θύμωσιν, vel θυμοειδῆ, id est irascibilem & animosam vocant; quòd à corde ira procedat: vel, vt inquit Plato, & Galenus, quòd hæc vis ei insit.* Vitalis facultas quid.

Sunt

Functiones vitalis facultatis. Gal. De Platonis & Hippoc. plac. 7. Affectus animi.

Sunt tres functiones huius vitalis facultatis, affectuum concitatio, pulsuum effectio, spirituum vitalium generatio. Primò dicendum de affectuum concitatione. Vtitur hac facultas vitalis, ad sua munera obeũda, spiritu vitali, qui vt variè comparatus fuerit, ita multifariam θυμοειδῆ facultatem concitat. hinc varia hominum pectora & mores proficiscuntur, pro diuersa crassitudine & varitate horum spirituum, in quibus hæc

Animosa vis.

animosa facultas sedet. Variè autem afficiuntur hi spiritus ab alimentis, & ab externo aëre: undè fit vt qui populi frigore strictas mundi partes incolunt, ob densos spiritus, qui ex sanguine fluunt crasso, animosi ac formidabiles sint, quiq; intrepidè periculis se

Asiatici cur molles.

obiiciunt. Quæ natura conditio in Asiaticis desideratur; qui molles, labascunt duro aliquo incomodo; quia exiles habent spiritus, ob tenuem quo præditi sunt sanguinem: spiritusq; propterea habent citò euanidos. irâ incandescunt quidem ociùs, & acriter bellum ineunt, sed ad primum sanguinis intuitum

Europæi cur fortes.

labascunt. At Europæi conspecto sanguine, acriùs in hostem insurgunt, ac in pugnam incalescunt ardentiùs. Quod discrimen animorum in bello ciuili obseruatum, his expressit Lucanus:

Quicquid ad Eoos tractus, mundique teporem
Labitur, emollit gentes clementia cœli.

Omnis

Omnis in Arctois populus quicumque pruinis
Nascitur, indomitus bellis, & mortis amator.
Fœlices errore suo, quos ille timorum
Maximus haud vrget lethi metus. --

De spirituum vitalium generatione dicimus, quòd eximia & illustris illa rerum natura à summo Deo rebus indita, vim creandi spiritus vitales in corde posuit, quod pulsat perenni & constanti motu semper: cuius assiduitate perpetua, fit spirituum vitalium generatio. Hic spiritus calorq; vitalis, aëris frigidi occursum expetit; quo defraudatus, collabitur. Etenim, vt scribit Galenus, calor, ne euanescat euaporatione, perpetuò redintegratur frigore. Quatuor autem causis calor interit: aut vehementia dissipante calorem, quemadmodum dicitur maius lumen obfuscare minus: vel à suo contrario, quemadmodum aqua extinguit ignem: denique copiâ affusi nutrimenti, suffocantis calorem, vt nimium oleum ellychnii flammam: &, quemadmodum scribit Hippocrates, ex hac causa, habitissima constitutio corporis, quæ in summum euasit, qualem in athletis cernere est, summè periculosa, eò quòd spiritus vitales copiâ affusi nutrimenti suffocentur. vel calor extinguitur inopiâ alimẽti, vt cùm flamma angusto loco coërcita marcescit: vt in cucurbitulis medicis, cùm flamma aëre Spiritus vitales, eorumque ortus, & principatus vitalium fac. Galenus 6. Epid.6.1. Caloris interitus ex quibus.

defrau-

defraudatur: sic in hominibus quum fauces præcluduntur & cutis spiracula. hæc incommoda abesse debent vt spiritus vitales ritè generentur.

Pulsuum effectus.

Quum itaque cor viscus nobilissimum sit, quod naturaliter ipsum per se micat, fontemque habeat natiui caloris nectarisque viuifici, vnde partium omnium solidarum spirituumque fluxa viuacitas recreatur atque reficitur, hoc sedes est spiritus vitalis. propterea summus Deus rerum gubernator, vim agitantem perenni motu in corde posuit, quam pulsum vocant. qua vi, spiritus generantur & conseruantur, aërem quum dilatatur attrahendo, & quum contrahitur fuligines excludendo. Arteriæ eadem vi cum corde mouentur, distenduntur, & se submittunt, vt excrementa excludant, ac alimenta spiritibus adducant. Quare cordis coagmentatio tribus intexta est villorum generibus, quibus diastoles & systoles officia continentur.

Respirationis causæ.

Sed & cordis calorem respiratio fouet. Respirationis in vniuersum sunt tres causæ: nimirum vsus triplex, instrumenta triplicia, & causa efficiens vna. Vsus triplex, nempè caloris temperatio, spirituum nutritio, & fuliginum exclusio. instrumenta triplicia, larynx, pulmo, & thorax. Causa efficiens vna, voluntas quæ in vigilantibus mouet musculos ab electione, in dormientibus ab instinctu. Id est actio musculorum, thoracis, in vigilan-

gilantibus est voluntaria ab electione, in rmientibus verò ab instinctu naturæ.

CAPVT V.

De Animalibus facultatibus, & de Sensibus externis.

QVEMADMODVM *vegetandi vis muta & cæca nihil præter alimẽtum requirit, & suas omnes gestiones in id nfert: sic vis animalis sagacior in rebus exta nos positis versans & vitæ præsidia quæns, sensibus, omnium rerũ nuntiis, notiones se comprehẽdit, vt vitæ præsidia amplectatur, ac perniciosa à corpore reiiciat. Hæc faultas in cerebro, arce quadam sublimi & specula sedet: etenim concusso compressóque erebro, sensus & motus in animali stupent & abolentur. in phrenitide medici capiti adibent remedia, non cordi, quòd facultas læsa b hoc morbo in cerebro consistat. sic & in poplexia. Quòd si hæc vis in corde habitaet, cordi aptè remedia admouerentur. dicitur vis animalis, quòd animalibus tantùm it propria.* Est ergo animalis facultas, quæ ex cerebro per neruos, ceu riuulos quosdam, sensum (*visionem, auditum, gustum, olfactum, tactum*) & motum n vniuersum corpus transmittit: rerum demũ conceptiones, intellectiones, & memoriam impartit, dátque motum à consi-

Animalis vis stabulatur in cerebro.

Quid facultas animalis.

consilio manantem, adminiculo neruorum. *Hæc, animalia ad ea capessenda quæ conducunt mouet atque impellit: hæc gressum & musculorum motum perficit; ac omnem voluntarium motum. Hæc facultas animalis vim suam exercet in iis neruis qui cauitatem non habent, irradiatione quadam, perinde ac radii solis aërem aquámve transeunt, vt testatur Galenus primi De symptomatum causis quinto. Dum enim patulos poros gerunt nerui, non solùm irradiatione, sed & corporea substantiæ traductione à cerebro illabitur his facultas; vt in opticis neruis. Hæc denique facultas principatum in animali gerens, cogitationem, intellectionem, exactumq́; rerum iudicium complet, ac perceptarum rerum memor est. His hominem Deus donauit, vt summo merito homo inter animantia cætera, diuinum animal, multiplex, plenum consilii & rationis à Platone & Cicerone sit nuncupatus.*

Diuisio facultatum animalium. *Facultatem animalem diuidimus in sentientem & mouentem. sentientem, in internam, & externam. rationisq́; participem; & rationis expertem. Internam in cognoscendi, & appetendi facultatem. cognoscendi iterum diuidimus in imaginationem, cogitationem, & memoriam. Externus autem sensus fungitur suo munere vel contrectando, vt gustus & tactus: vel corporis interuentu sentiunt, vt auditus, visus, olfactus.*

Interni.

Externi.

Est ergo sentiens facultas, quæ rerum omnium extra nos positarum varietates & discrimina diiudicat & discernit, in cerebro residens. etenim rerum omnium ideas, characteres, & quasi vmbras sensuum famulatu haustas contemplatur, discernit, & diiudicat. Omnium enim sensuum imagines huc ad sensum communem feruntur; quemadmodum ex peripheria circuli lineæ omnes in centrum fluunt. sic & à sensibus quidam meatus patēt, per quos accepti rerum characteres & ideæ quasi viuæ imagines & vmbræ rerum, ad cerebrum affluunt. Harum iudex & æstimator est sensus communis. Sentiens vis communis.

Instrumentum primarium huius facultatis est spiritus animalis, qui ex vitali fabricatur, quum per venas iugulares & arterias carotidas, per regionem ceruicis, in contextum admirabilem, qui in cerebro est, delatus, vi cerebro ingenita, in animalem vertitur spiritum. ibi nouo fulgens decore, ad omnia munera sentientis facultatis aptè instructus, officia sentientis animæ per sensus exequitur externos; vt visum, auditum. Plato in dialogo De natura, dicit: Quinque quum sint externi sensus, duo sunt crassissimi, tactus terreus, & gustus aqueus: duo tenuissimi & purissimi, tributi elementis purissimis, visus igneus, & auditus aëreus. indè fit vt illis maxumè delectetur corpus, his mens. odoratus medius est naturâ inter Spiritus animalis. Odoratus.

vtrosque; qui nullo elemento tribuitu[r]
sed substantiæ cuidam mediæ inter el[e]menta: scilicet halitui. Fit autem hal[i]tus cùm aut aër in aquam, aut aqua i[n] aërem transit. *Hæc Platonis sententia h[æc] ratione stabilitur: Tales sunt sensus, qual[es] sunt res ipsis subiecta: nam analogiâ illis r[e]spondere debent.*

Auditus. *Formatur auditus, cùm auris ab ic[tu] aëris sonat: hoc est, cùm auri ab ictu inuehi[]tur aër sonans: qui blandè ferit & concut[it] ingenitum auri aërem, vt ea motione totu[s] strepat & personet. ille aër ingenitus in im[o] auris anfractu sedens, membrana crassior[i] menyngis inuoluitur, in quam membranam auditorius neruus fusus explicatur, qui ex[] ceptum sonum ad communem sensum de[]fert qui in cerebro est.*

Odor vt fiat. *Odor fit, cùm per aërem aut aquam fus[a] qualitas per nares ad cerebrum euehitur.*

Visio. *Visio formatur, cùm illustratum medium vt aërem, rei color afficit: qui aër imaginem oculo imponit, & per opticos neruos in cere[]brum ad communem sensum fertur. Pul[]*

Color quid. *chrè Plato in Timæo, definit* colorem flammam à singulis corporibus emanã[n]tem, habentem aptitudinem vt à visu commodè sentiatur. *Hac definitione indi[]cat Plato, colorem esse naturâ fulgidum: fulgor autem est ignitorum corporum. Cele[]berrima quæstio in hac arena versatur, o[]*

dogma

dogmatum varietatem & auctorum grauitatem, Num visio fiat foras è cõspectu erumpente lumine, quod cum externo iunctum coëat. Talis fuit Platonis sententia in Phædro, vbi hanc luminum coitionem vocat συναφίαν, *hoc est iuncturam, coitionem. Eleganter hac de re Galenus septimo de Dogmatibus Hippocratis & Platonis: & primo De symptomatum causis: & Macrobius septimi Saturnalium decimoquarto: Gellius verò, quinti libri decimo sexto: & Valesius libri secundi vigesimo sexto: & Fernelius, sexti decimo. Hos locos consulant qui quæstiunculis delectantur, nos, in Institutione hac, instituti nostri memores, hæc accidimus. diuerticula hîc vito, ne filum nostri instituti confundatur, & tenebræ ne finem medicinæ, ad quem hæc confero, inuoluant à lectoris oculis Nam hoc solum hîc mihi studium est, vt hoc breui scripto discat lector, quò spectent cuncta quæ in medica arte traduntur, vtque illa vno quasi intuitu conspiciat, totamque œconomiam medicam complectatur.*

Gustatus oritur quum liquidi quid spongioso linguæ corpori admouetur, mox eius imago ad cõmunem sensum vi spiritus animalis fertur. Quare sicca, quæ fundi nequeunt, sensus saporis non percipit: vt illis quibus causo implicitis lingua torretur arida. Gustatus.

Tactus fit, cùm tactilis qualitas cutim ferit. Tactus.

CAPVT VI.

De Sensibus internis. & num fascinatio & miracula fiant imaginatione.

De externis sensibus hactenus: iam de internis agendum, qui suum domicilium in cerebro habet scilicet de Imaginatione quæ phantasia dicitur, cogitatione, intellectu, memoria. Sensus, dicit Galenus, magis consistit in patiendo quàm in agendo: quare dicimus omni sensui esse commune, vt perpetiendo sentiat. Etenim quodque sensus instrumentum mutari debet & affici à qualitatibus corporis. vt si paries à me videbitur, oportet vt oculus, eius imaginem excipiat; quare tunc patitur aliquid & immutatur oculus. Verùm hæc alteratio non est sensus, sed alterationis dignotio & perceptio, id est, cognitio & apprehensio. quum scilicet facultas quæ in neruis est, affectiones quæ instrumentis sensuum contigerunt, in cerebro sedenti primario sensui renunciant. Ille tunc imagines ante se positas inspicit, maxumè quum turbulenti spectrorum & imaginum incursu à sensibus hausti feriantur. tunc enim vires suas colligens, sibi hanc operam nauat primarius sensus, vt quæ altiùs infixæ fuerunt imagines premat: indeque imaginatrix surgēs facultas, illa spectra & imagines fingit

Gal. 1. De causis sympt.

7. De plac. Hippoc. & Plat.

Phantasia.

fingit ac expoliri satagit. Auicenna & Algazelus tantum huic phantasiæ tribuunt, vt & miracula hac edi existiment; his ducti rationibus: Anima est forma materiæ expers, intelligentiis, quæ sunt orbium cœlestium motores, proxuma. Hæc autem anima vi imaginationis ita excoli potest, vt non in sibi datum corpus solùm, verùm in quamlibet materiam sine instrumento aliquo agere possit; homines sanare, illisq; rursus morbos inferre; elementa spoliare naturali vi, vt nec ignis vrat: prophetare: miracula edere, cùm scilicet imaginatio extollitur benigno siderum concursu. Si tunc vehementi imaginatione, Saturni, Iouis aliorumq; planetarum intelligentiæ imagines hauriantur; sic enim reddi animam nostram intelligentiæ imaginem, ideoq; omnem materiam ei parére.

Miracula num imaginatione edantur, & fascinum.

Imaginatio est actus animæ simulachra sensubus apprehensa intellectui repræsentans; eo fine data à summo Deo, vt simulachra à sensubus accepta seruet in illorùm absentia, illáque cùm opus est intellectui repræsentet. *Non ergo impellit corpus, nisi quatenus imaginis obiectione appetens excitatur ad fugam vel amplexum rerum. Hinc varii spirituum motus, & morbi. Sed illa miracula admiranda imaginationi tribui non possunt, cùm conceptæ illæ imagines, res nullæ sint, sed rerum veluti vmbræ, quales in speculis apparent. Non*

Quid Imaginatio, & eius vis, & num mira faciat, & num fascinet.

enim sunt veræ formæ, ex materiæ potentia enatæ; etenim ab his res denominari solent. Sed in speculo quòd lapis apparet, non lapideum propterea speculum vocamus, nec medici cerebrum ægrum, cùm morbum imaginatur, dicitur. & forma omnis vera, cùm subiecto cui inest ostendi potest. hæ imagines in minima pupillæ parte totæ insunt; quare plurimum à formis materiæ inhærentibus, & ex ea eductis differunt. Præterea, omnia generant sibi similia, vel deteriora; nec res naturalis potest quicquam supra suam naturam producere. Hæc autem simulachra non sunt res veræ, sed rerum effigies & vmbræ. Itaque & hoc solum possunt agere, significare nimirum, figurare, repræsentare. vt ducis imago nihil idem potest quod dux, exercitus instruere, in hostes educere, opem ferre; sed repræsentare solùm ideam. Sic in speculis nulla fit alteratio ob res, hoc est, ob imagines conceptas; ita nec imaginatio nos mutat: est enim à summo Deo condita Imaginatio, vt repræsentet & exprimat significando. Quod si ergo in corpus cui inest nihil agit, quomodo ergo in alienum? Accedit etiam illud ab omni sæculorum memoria confirmatum, quòd solæ illæ actiones extra efficiens aliquid efficiunt, quæ in effectore non manent, sed transeunt in passum. sed imaginatio est actus manens in imaginante, quippe sensio quædam est; nec mutat aliquid, quemadmodum

dum oculus non mutat parietis quem inspicit colorem. Effigies itaque in phantasia receptæ nihil aliud faciunt quàm referre & repræsentare. id ex eo patet; Quòd animal huiusmodi phantasmata nec intra se amplectitur, nec refugit, sed res ipsas extra se positas persequitur, quæ quodam charactere expressæ fuerant. Dicit Pomponatius, Imaginatio in conceptu est efficax. est enim idea, ad cuius exemplar virtus formatrix fœtum effingit. sic pannos pauonibus obtendunt variè pictos, vt pulli varient coloribus. Respondemus, externus calor incubantis pauonis non præbet formam, sed calorem roborat atque auget internum: alioqui nec ex anseris ouo incubans gallina excluderet anserem. Dicit iterum Pomponatius, liberi similes sunt parentibus: id fit ex imaginatione. Respondemus, id fieri vi seminis; etenim animalia quæ pollent vi imaginandi, cæca quamuis fuerint, tamen patribus similem prolem proferunt. Sic in hominum vita euenit: sæpè procreatur qui caseum abominetur, quamuis id nunquàm in mentem matri venerit; quòd scilicet auus aut proauus eundem caseum fastidierint. Quare non imaginationi, sed semini id adscribendum. sic & calculosi & podagrici nascuntur ex seminis inquinamento. dicit Pomponatius, fœtus tamen afficitur à matre; igitur imaginatio in alienum corpus agit. Respondeo, fœtus non est diuersum

corpus, nam eodem sanguine & spiritu alitur, & cùm mollis massa sit, facilè signatur: at quum adultior fuerit, rarissimè notatur. etenim tunc ex repentina mutatione intersicitur vel eiicitur. Accedit & illud, quòd subiti terroris notas potius quàm rerum petitarum signa excipiat fœtus. at in illis trepidationibus, spiritus non inseruiunt imaginationi: subito enim motu trepidat perculsum animal, antequam imaginetur. Quare eæ notæ sunt à spiritibus, & non ab imaginatione. Dicet quis: Obseruatum est, anus solo intuitu vel imaginatione infantulos nulli alii causæ obnoxios vertisse in tabem. Respondemus, id non fuisse vi imaginationis, sed propter crudelem trucemq; aspectum, unde fœdo illo intuitu terrentur infantuli, ac motis spiritibus ægrotare incipiunt; maxumè si languidior fuerit puer, minimèq; alacer. Sed
7 Lib.2. 5 Symp.7. dicet quis: Plinius & Plutarchus de mulieribus Thybiis mira narrant: & id facere videtur Plinii opinionem probabilem, quòd geminas habeant in singulis oculis pupillas illæ venefica. quod & Cicero, ut testatur Plinius, asseruit. Respondemus; geminam pupillam non plus posse simplice, nisi quòd geminam recipit speciem eius rei quam inspicit, quam tamen speciem, anima unam unius rei speciem iudicat. & in nobis nerui optici, per quos spiritus vectores facultatum feruntur, gemini sunt. Sed illi oculi geminis pupillis
fœd-

fœdi sunt in turpi vetula, hinc trepidationem maiorem inferunt puerulis: quemadmodum & bubonum oculi coruscantes in tenebris cordatos quoque viros terrent. Sed dicet quis: Scripsit Plutarchus, charadrium auem (quam icterum putant, alii galgulum, Hadrianus Iunius Rupicem vertit) ab icterico visam, croceam bilem ad se trahere, morboq́; laborantem liberare. Plutarchus eodem loco putat, inuidiam imaginatione proprium tabefacere corpus, & etiam contaminare alienum: causamq́; harum rerum refert ad effluuia, quæ ex tali surgentia corpore, ad alios & perueniunt, aliosq́; lædunt. Respondeo; quamuis charadrios auicula attraheret bilem, tamen non liberaret à morbo; qui est obstructio & intemperies hepatis. Et quomodo effluuia ad se traheret charadrius, etenim oculis conniuet, & caput sub alis condit? Sed dicat quis: Imprimunt fascinatores imagines dirarum imaginationum suarum spiritibus; vnde fomitem fascini aliis inuehunt. Respondemus, Vt Sole aërem relinquente nihil lucis in aëre remanet, sic nec spiritus ab anima deserti, quicquam eius habent luminis: vt cuneus ab artifice relictus, nullam cudendi vim habet.

Charadrios.
5. Proble. 7.

Cùm igitur imaginatrix facultas simulachra à sensibus hausta diu retinet, primarius sensus illam vim promit quæ dicitur cogitatio, quæ imaginum varietates discernit ac

Cogitatio.
Memoria.

nit ac diiudicat: cumq; exactè eas distinxit, tunc in opus erumpit conseruatrix earum facultas quæ illas cerebro imprimit citra materiæ vllum vestigium, diciturq; memoria, quæ hæc spectra aliquando inspicit, & se certo aliquo tempore ea vidisse meminit. Sunt itaque hæ, nempè imaginatio, cogitatio, memoria, facultates primarii sensus, nobis cum belluis communes, at belluæ nihil his sortiuntur præstantius.

Cùm autem his agitationibus, & etiam vigiliis & laboribus exhauriantur spiritus animales, his DEVS Optimus Maximus vinculum iniecit, nempè somnum, quod est vinculum primarii sensus: quo primario sensu sopito, & reliqui externi sensus consopiuntur. ab Aristotele definitur, facultatis animalis quies hoc est, sensus communis vel primarii Finis somni est, restitutio virium & spirituum per vigilias exhaustorum. Causam materialem somni non videtur satis descripsisse Aristoteles, vt qui potius comatis quàm somni attulerit. horum tamen summum discrimen est apud medicos: nam à somno quis facilè excitatur: coma verò est inexpugnabilis dormiendi cupiditas. Causa materialis somni est suauis & benigna sanguinis & spiritus vitalis anathymiasis in cerebrum delata, quâ ad instaurationem virium & spirituum fruitur. cerebrum etenim ab inopia spiritus animalis se colligit primum

Somnus.

Causa somni.

6.Epid.5.

num sensitiuum, & auidè rapit illam anathymiasin. vt somnus nihil aliud sit, quàm id tempus quo suo pabulo nempe anathymiasi illa fruitur cerebrum, quam vertit in spiritum animalem. etenim si quis continuò vigilet, exhausto cerebro & absumptis spiritibus, facilè in delirium, & siccam cerebri intemperiem is incidit, quam κατοχὴν vocant. Causæ autem tres suauem somnum proferre solent, vaporis somniferi suauitas, cerebri temperies, & mentis tranquillitas.

Appetendi quoque facultas animalibus inest, quæ nihil aliud est, quàm cùm cognoscendi facultas rem quam salutarem sibi obiectam iudicauit, eam appetit interiore quadam animi agitatione; vndè impulsum animal eò mouetur, vt optata consequatur, & amplectatur. eaq́; vis motrix vocatur, quæ spirituum operâ sua munera exequitur, qui in prima parte cerebri elaborati, hinc ad posteriorem partem delati in spinæ medullam labuntur, ac motum præbent. Appetitus. Motrix vis.

Hæc de facultatibus cognitio medico ad dignoscendum, prædicendum & curandum necessaria est. Velim profectò inter legendum medicorum scripta, perpetuò cogitet studiosus, quamnam ad medicinam faciendam, illa, cui inhiat, lectio, adferat vtilitatem. Quam hic ita habeto. Descripsimus primum breuiter elementa, ex quorum concursu temperamenta enascuntur corporis to- Vtilitas notitiæ elementorum, Temperamentorum, & facultatum.

 tius,

tius, & eius partium. Ex temperamentis nascuntur nutritii succi, & humores: ex succis, semen genitale: ex semine & sanguine corporis partes, & calidum innatum, spiritus, & facultates animi. & ex horum commoderatione sanitas: horumq; ex dissidio, morbi eorumq; causæ. Propterea discimus historiam concurrentium elementorum, vt sciamus ex horum concordi pace temperamenta consistere, ac sanitatem: ex horum verò discordia temperamenta peruerti, & sobolem morbosam subnasci, adeò vt etiam succorum vincula laxentur, & calidum natiuum vnà cum facultatibus opprimatur. Deinde temperamentorum œconomias discimus, quò temperie totius corporis cognita, & partis quæ obsidetur peculiari natura perlustrata, ritè remedium, quod morbus euocat, in vsum vertatur. Nam, vt docet medendi Methodus (cuius munus est, omnia quæ discuntur in medicina, ad vsum cautè vertere) cùm quis æger est à toto corpore vel vitio partis, illa ægritudo eiusq; causa indicat contrarium remedium, quò morbus, hoc est intemperies, vel infarctus, vel tale aliquid, eiusq; causa exigatur. Cùm id iam decretum est ex lege Methodi medicæ, quo remedio nimirum contrario fugari debeat morbus & eius causa, hoc non sufficit ad curandum, sed reliquæ indicationes vnà ad censum hunc vocandæ. Quare medicus inspicere debet

tempe-

temperamentum totius corporis, & partis affectæ: num scilicet sint illa paria remedio quod morbus eiúsve causa postulat. Accidet itaque aliquid temperies à decreto iam remedio; vel admittet iam à morbo quæ petitur remedii quantitas. &, vt hoc rectè fiat, propterea ediscimus temperamentorum historias. Non, vt malè olim fiebat in scholis, propterea, vt de temperamentis differamus, (in quorum explicatione mille quæstiunculas inferebant professores, ac à vero eorum vsu abducebant iuuentutem,) sed vt decretum morbo morbiq́ue causæ contrarium remedium corpori adhibeatur, examinato eo ac efformato ad corporis partísve cui adhibetur, temperiem. præterea horum necessaria est scientia, ad dignoscendum, & præsagiendum: dum notamus quæ temperies quibus morbis morbificísve causis facilè peruertatur: ac quantum à natiuo genio abierit corpus & pars. Deinde, vt ad vsum facultatum veniam earumq́ue functionem, ita etiam de his statuendum, nos eas discere, non tantùm vt illas noscamus, & de illis differamus, sed vt ad dignoscendum, prædicendum, & curandum eas conferamus. Nam ex his innotescet nobis ægri vis. Itaque cùm morbi natura peruestigata fuerit, eiusq́ue causa cognita, illis medicina opponet contrarium remedium. Sed hoc non satis est ad medendum: sed opus est vt à morbo eiusq́ue causa decre-

 tum

tum remedium limetur à temperamento totius, vel partis ægræ, vt iam diximus, & dein etiam à viribus: Hæ noſcuntur ex facultatum functionibus. Itaque num contrarium hoc remedium, quod etiam corporis totius & partis ægræ temperies iam admiſit, vires etiam ferant, decernendum eſt, ex facultatum iam explicatarum functionibus fractis, vel vegetis. quare harum hiſtoria noſci debuit. Dein, in morbis, ad noſcendum, quæ pars ægrotet, facit facultatum cognitio. & ad prædicendum; nam vires cum morbo ſemper conferuntur dum hoc agimus. Ita etiam, quæ iam De humoribus dicemus, ad medici exercitationem per morbos abducemus. Qui autem ſcire velit, quo modo hæ facultates ſe fundant per ſingulas partes, & in quibus præcipuè partibus ſingulæ harum vires exerceantur, legat pulcherrimos Galeni libros De vſibus partium humani corporis.

I. HEVR-

I. HEVRNII INSTITVTIONVM MEDICINÆ

LIBER IIII.

DE HVMORIBVS.

CAPVT I.

Quid sit Humor, & quot sint; Qui, & vbi gignantur, Quales nutritii sint humores; & de sanguine.

HIPPOCRATES *libro De natura humana posteaquam demonstrasset, omnibus rebus quatuor elementa esse communia, nempè calidum, frigidum, humidum, & siccum; aliud præterea elementorum genus nos docuit, quod omnibus rebus non est commune: nimirum humanæ naturæ peculiaria elementa, sanguis, melancholia, pituita & bilis. De his humoribus hæc indaganda quid humoris nomine intelligamus. quot & qui illi humores sint. quis eorum in corpore vsus: & quæ eorum propriæ dotes.* Quid perpendendum de humoribus.

Humores sunt substantiæ humidæ, ex eorum quibus vescimur, & poculen- Quid sit Humor?

totum mistione genitæ, vt exhaustum in corpore resarciatur. *sunt enim corpori familiares; ab his enim, vti dicit Hippocrates, constituti sumus & alimur. Hi sunt quatuor, Sanguis, Pituita, Bilis, Melancholia. Hos Hippocrates demonstrauit omni tempore, omniq; ætate in homine esse; etsi alii aliis temporibus vberiùs vel parciùs dominatum teneant. Hi humores gignuntur ab hepate, ex chylo, vi ventriculi præparato; sola materia & coctionis varietate distincti. Nam quæ pars chyli temperatior est, in sanguinem ab hepate vertitur, quæ modum vbique excedit, flaua bilis; quæ mediocritatem non attigit, pituita; quæ verò ex coctione subsedit, melancholia dicitur.*

Quot & qui.

Vbi gignũtur, & vnde.

Quales nutritii sint humores.

Humores hi vniuersum vt corpus rectè alant, ritè comparati esse debent in substantia, qualitate, quantitate, loco, & mistione: certos enim in his limites habent, quos si desiderant, morbos præbent. Habent enim humores ambitus certos in calore, frigore, siccitate & madore, tenuitate, lentore, & inmixtione, vt eleganter demonstrauit Hippocrates libro De veteri medicina. Sic bilis effluens ex proprio loco, erysipelata generat, & herpetes: pituita, œdemata: melancholia, cancros; sanguis effusus in pulmone, tabem. Chylus ex ventriculo ad hepar per mesaraicas venas labitur, ibiq; dum mutatur, ob venarum angustias quæ per hepar spar-

guntur,

guntur, proximè carnem hepatis attingit, & hæmatæsios vi, quæ in hepate resedit, in sanguinem transformatur: sunt enim illæ venæ tenues admodum, hinc facilè his subsidiis ab hepate coquitur.

Sanguis duobus modis intelligitur: primò, pro omnibus quatuor humoribus qui in venis continentur, quibus apertis effluit sanguis quatuor humoribus præditus, totum corpus nutriens. Secundo modo sumitur pro puro illo & sincero humore, qui propriè Sanguis dicitur; *ab aliis tribus humoribus secretus. de illo hîc agimus.* Hic est substantiâ mediocri, mediâ crassitie, colore rubeo, sapore dulci, quia à calore moderato genitus: calidus & humidus. *Quòd autem Galenus aliquando dixit, sanguinem inter cunctos humores esse calidissimum: id ita accipiendum, nisi bilis permista fuerit copiosissimo sanguini, nutrire non poterit. Ergo omnium succorum qui corpus nutriunt, ac partes calidioris temperiei efficiunt, solus sanguis est. Vere crescit: nam, dicit Hippocrates, ver eius naturæ affine: argumento, quòd eo tempore hominum viuidus color maxumè efflorescat, tum & dysenteriæ & hæmorrhagiæ eueniant. Si autem sanguis putredine, vel alterius materiæ mistione ab his qualitatibus abeat, vitiosus dicitur: nam fit vel flauior, vel tenuior, vel calidior, vel amarior, vel salsior, pituitosior. Aristoteles ex*

Sanguinis vox homonyma.

Sanguis qualis.

sangnis frigidus Aristoteli. Hippocratis libello De corde, sanguinem frigidum existimauit: vbi dicit Hippocrates, Sanguis naturâ non est calidus, vt nec alia quæpiam aqua, sed calescit, quasi dicat, sanguinem tantùm calere spirituum permistione, aliâs naturâ frigidum; quia dicit Aristoteles, sanguis etiam effusus coagulatur in aëre calido; coagulatio est à frigore & siccitate. imò, inquit, sanguis calet, vt in lebete aqua feruens. Respondeo cum Galeno, non tantùm frigida congelari, vt pix & resina monstrant. sed id si detur, Aristoteles tamen eam congelationem reiicit in fibras sanguinis.

al. De tumoribus. De part. animalium

Quòd ait sanguinem calere à corpore, quemadmodum aqua ex lebete; id hoc argumento labefactatur: quia detracto sanguine corpus refrigeratur, lebes effusâ aquâ non. Dominatum sanguinis indicat color faciei rubicundus; habitissima constitutio corporis, sine multa copia adipis; miti & halituosa calore perfusus; ab exercitio inturgescens; animus hilaris; venæ tumentes; suppressa euacuatio sanguinis; oculorum venæ rubentes; sudor copiosus. hæc de sanguine.

pix san-inis no-

CAPVT II.

De Pituita.

PITVITA naturalis, substantiâ est lenta, colore alba, insipida frigida & humida. *Talis pituita naturalis nullā habet*

habet receptaculum quo expurgetur: quia alterari desiderat, non vacuari: & frigidas partes alere potest, vt cerebrum: tum in sanguinem versa, calidis partibus in alimentum cedit. Ex pituitoso cibo in ventriculo generatur. tamen inde non sequitur, quòd in hepate non gignatur. nam in fœtu qui in vtero gestatur, tota sanguinis massa ab hepate est, nec quicquam à ventriculo. Vsus pituitæ est hic: nisi enim pituita reluctaretur, in animantis corpore, incendio bilis consumerentur omnia. quod enim in vniuerso est aqua, id in animantis corpore est pituita.

2. Natural. facult. 8.

Vsus pituitæ.

Vnde nascatur.

1. Natural. fac. 3. & libro De atra bile.

Vsus.

Est pituita triplex: alia ad nutriendum apta, quæ alimentaria dicitur, cum sanguine mixta; & in tota ea sanguinis massa, est pars quarta: alia superuacanea, quæ aut naturalis, vel præter naturam, naturalis superuacanea, (vt quæ in capite, ventriculo, intestinis hæret) nulla putredine fœdatur. intestinis data, ne perpetuo bilis incursu (nam tertio ferè die se folliculus fellis in intestina exonerare solet) intestina erodantur, nimisq́ stimulentur. Præter naturam est acida, & salsa: ambæ in venis consistentes. acida, nimio frigore talis euasit, non quemadmodum vinum; nam quæ à putredine ita acescunt, seruant quoddam ἐμπύρευμα: tale nihil est in acida pituita. salsa, calida est, fit ex pituitæ putredine, vel vstione, vel ex mistione salsi & serosi humoris, vel bilis vstæ. Extra venas est

Triplex pituita.

Naturalis pituita superuacua.

Superuacanea præter naturam.

Aquea pituita, & vitrea.

aquea pituita; & alia vitro ſimilis, & muccoſa, vi caloris genita, quæ cùm vi detinetur in aliquo loco, acerbiſſimos dolores inuehit, ita vt Galenus calculo ſe laborare, cùm hæc illi moleſta eſſet, putârit. quæ vitrea, ſi iterum vi caloris coquatur, gypſea dicitur, quæ in calculos & tophos abit in arthriticis. Acida frigida eſt, hinc aquea, dein vitrea. Signa luxuriantis pituitæ obſeruantur ex rebus naturalibus, vt temperamento totius & partium principum: à facultatibus omnibus; & à rebus præter naturam, vt morbis: & rebus non naturalibus, vt aëre, cibo, potu, motu, quiete, ſomno, vigilia, retinendis; & animi affectibus. Cùm hæ res conſpirant ad pituitæ generationem, tunc ea luxuriat. Segnes facit, obeſos, ſomnolentos, colore non roſeo, ſtupidos. atque iis, vt Cicero ait, anima pro ſale, veluti ſuibus data eſt.

2. De locis aff.

Gypſea.

Signa pituitæ copioſæ.

CAPVT III.

De Bile.

Natura bilis.

BILIS ſubſtantia eſt tenuiſsima, leuiſsima, reliquis humoribus veluti flos vini ſupernatans: *colore naturali eſt citrina, qualis color cernitur in malo citrio: calida & ſicca: ſapore amara: genita ex calore hepatis, & chyli materia ad flammam paratiore. reſpondet æſtati, iſto argumento, quòd tunc morbi492 bilioſi corpora noſtra affligunt;*

gunt; vt febres ardentes, & vomitus biliosi. Omnia in corpore nostro gelido stringerentur rigore, nisi flaua bilis obstaret. frigidiores partes calfacit, partibusq; calidioribus vnà cum sanguine nutrimentum præbet: sanguinem fluxum reddit, vt promptè venas traiiciat. Vsus.

Bilis autem duplex est: Alia ad nutriendum apta, quæ dicitur Alimentaria, vtilis, imò necessaria omninò. Alia superuacanea, quæ aut naturalis aut contra naturam. Alimentaria bilis est quarta pars sanguinis, quæ in venis est tenuissima. crassiores sanguinis partes attenuat, vt promptè per venas peruehantur: partesq; frigidiores calfacit. Si languidior fuerit calor, bilis pallida generatur, quæ ad citrinum colorem non surgit, vtpotè non satis excocta; cumq; vi fracti caloris à sanguine secerni nequeat, vertitur in ichorosam humiditatem: hinc febres synochi non putridæ. Bilis hæc alimentaria non naturalis redditur vel propria substantiæ corruptione: (vnde herpetes, tertianæ febres, & ardentes) vel aliena substantiæ permistione (vt bilis sanguinea, pituitosa, melancholica.) Hinc bilis quædam crocea, rubea, viridis & ad nigredinem tendens. Duplex bilis. Bilis nutritia. Pallida bilis. Varia bilis.

Bilis superuacanea naturalis est ea quæ à folliculo attracta, naturali modo extra venas subsistit, genita ex tosta bile alimentaria quæ in venis continetur, & proprio ductu in in- Superuacua naturalis bilis.

testina

testina euacuatur, vt ea villicatione ad egerendum excitet, & vt detergat pituitam muccosam quæ est in intestinis.

Bilis præter naturam quadruplex. *Bilis præter naturam est quadruplex: vitellina, porracea, æruginea, & isatodes: vt enim variè torretur, ita & multifariam coloribus insignitur.* Vitellina. *Vitellina similis est oui vitello veteri & crudo; estq; flauior, calidior, crassior flauâ bile: oritur ab vsta flaua bile, caloris vi. hinc ex flauo, igneum colorem; & ex tenui substantia dissipata vi caloris, crassiorem suscepit consistentiam. Vnde cùm flaua bilis sit calidior,* Contra Auicennam. *non videtur Auicenna rectè contendisse hanc fieri, quum miscetur portio pituitæ flauæ bili; quia esset frigidior flaua bile. at omnes medici calidiorem dicũt. Galenus dicit pallidam bilem fieri, cùm misce-* 6. Epid. 2. 38. *cetur flaua bilis aqueæ humiditati: vitellinam verò consumptâ humiditate aqueâ.* Ichor. *Plato in Timæo, liquidum ichorem vocat hãc aqueam humiditatem. Diocles antiquus medicus dicit, omnibus humoribus peculiarem ichorem adesse: eo ichore quum spoliatur bilis, vi caloris, vitellina redditur. hæc est sententia Galeni.* Vitellina bilis vnde. *Quòd vitellina bilis non oriatur ex mixtione pituitæ, vt putat Auicenna, his rationibus conuincitur. Vitellina bilis est crassa & summè flaua: ergò non fit permistione pituitæ; nam hæc pallidiorem redderet.* Pallidus color. *pallidus color species tres auctione diuersas sub se habet; harũ summè intensam ζανθὴν,*

hos

hoc est, flauam vocant. colorem lumine remissum ὠχρὸν, hoc est, pallidum: medium πυῤῥὸν, quòd est ruffum, vocitant. Singuliq́; suum ambitum habent ad inferiores gradus. Plato in Timæo demonstrat πυῤῥὸν, hoc est ruffum, ex flaui & fusci contemperatione produci; pallorem, flaui & albi copulâ generari. Cùm ergo Galenus vitellinam bilem ἄκρως ξανθὴν, hoc est summè flauam vocat, non ea fiet ex pituitæ mistione. Hæc vitellina bilis in venis generatur & in hepate: at porracea, æruginosa, & isatodes frequentiùs in ventriculo oriuntur. Porracea, porro similis, oritur ex cibis calidis in ventre corruptis, nec in chylum abeuntibus: ex eduliis malis, vt à brassice, betæ, & olerum vsu. Aliquando tamen in venis gignitur, & decumbit in ventrem. Itaque calorem indicat præter naturam, vel olerum naturam. Quare sæpe, at non semper, nascitur in ventriculo. Æruginosa ferri ærugini similis, gignitur ex corruptis eduliis, vel ex vitellina bile nimium adusta. Quare vitellina bilis & porracea cùm in ventriculo generantur, nascuntur ex corruptis eduliis: cùm in venis, oriuntur ex vitellina vsta. Isatodes cæruleo colore est obscuriore, ex æruginosa magis adusta oritur, vt testatur Galenus secundo Prognosticων aphorismo trigesimo nono. Auicenna Zinariam bilem statuit barbaro nomine, tam alienam à natura, vt sit in venenis. dicit

Vetellina vbi gignatur: & vbi aliæ.

Porracea.

Aeruginosa.

Isatodes.

Zinaria bilis.

etiam

etiam ex porracea generari, quum adeò torretur, vt in albedinem abeat, quemadmodum in carbonibus euenit. Sed id absurdum: esset enim humor, sine humiditate actu & potentia; non magis humor quàm calculus. Signa lux uriantis bilis. *Signa abundantis bilis elucent ex rebus naturalibus: hoc est, temperamento totius & partium, calido & sicco, quiq; calido sunt hepate. à facultatibus naturalibus, vitalibus, & animalibus. à rebus non naturalibus, vt est aër, potus & cætera talia: & rebus præter naturam, vt morbo. ex solemni euacuatione suppressa.*

CAPVT IIII.

De Melancholia.

MELANCHOLIA *est triplex: Alimentaria, & superuacanea: quæ aut naturalis, vel præter naturam.* Alimentaria. Alimentaria ad nutriendum apta, est quarta pars sanguinis crassior, acerba, frigida, & sicca, quantum humoris indoles ferre potest. *Seruit alendis membris frigidis & siccis, qualia sunt ossa: & vinculo quasi retinet spiritus & calorem, vt fiant constantes nec euanescant. vnde hi prudentiores, vt scribit Aristoteles* 7.Physic. *est enim, auctore Auicenna, spiritus & caloris vinculum. dicitur succus melancholicus, non atra bilis. Huius succi duplex in corpore est finis, vnus*

τοῦ εἶναι ἁπλῶς, alter τοῦ εὖ εἶναι, hoc est vt sit animal simpliciter, ob fibras: & vt meliùs sit. Nam fibrosæ siccæq́ partes hoc nutriuntur cum affuso sanguine: & retinet spiritus & calorem. maximè per corpora circumfluit autumno.

Superuacanea melancholia quæ naturalis dicitur, est crassior fæx sanguinis: à liene prolectatur, ac ventriculo confert ad retentionem, & ad famem excitandam. Superuacanea. 2. Nat. fac, 9.

Alia est præter naturam, quæ atra bilis dicitur. Galenus secundi naturalium facultatum vltimo, dicit, huic nullum nomen inditum fuisse, nisi quòd eam quidam radentem & acidam appellârunt: quia acris fit in modum aceti, corpus & terram radit, & ebullitione fermentat terram. nam dicit, ex vstione acredinem asciuit, ac in cinerem quasi abiit. nam naturalis superuacua est quasi fæx non vsta; at hæc, quasi vsta fæx. Estq́ triplex, vel ex vitellina bile, vel ex sanguine, vel ex melancholico succo nascitur. Atra bilis triplex. Galenus libro secundo Naturalium facultatum dicit oriri, cùm vel calore vruntur, vel putredine feruescunt. differunt calore, vt humor fuerit vnde oriuntur. A melancholico Ex succo melanch. succo quæ fit atra bilis, ita differt à prisca sua natura; qua fex vsta, à non vsta. nam acris euadit, & terram fermentat: non tamen ita vt illa atra bilis quæ enata est ex vitellina bile, nam ea est omnium pessima: tantò malignior,

lignior, quantò bilis est succo melancholico acrior. in terram effusa, fermenti more eam attollit & radit, splendetq́; : hac in perniciem ægri semper excernitur : nam omni seri sui benignitate spoliata est ab æstu; quare efferа, omnia corrodit & cancrosa efficit. Quæ fit ex sanguine vsto, omnium est mitissima. vide Galenum ad Aphorismum decimumquartum, libri secundi Prorrheticorum : & Hippocratem De aëribus, locis, & aquis. Negat doctissimus Fernelius à sanguine fieri. Verùm Galeno statuitur ea quæ ex sanguine, semper mitior, quàm quæ à succo melancholico fit; igitur diuersa. Aëtius etiam dicit omnem ætatem quartana corripi.

E sanguine.

Auicenna adiecit atram bilem ex pituita. Respondit Manardus 9. epist. 2. & Hippocrates negat in ardentissimis febribus, & in thorace, partium omnium calidissima, atram bilem ex pituita oriri posse. Igitur nec vnquam, nec vsquam id eueniet : Et pueri qui epilepsia tentantur, nunquam fiunt melancholici. Equidem agnosco ex dulci pituita sanguinem, ex sanguine bilem & melancholiam gigni, & ex his tandem atram bilem ; sed, vt pituita segregata à sanguine in atram abeat, negamus. Nam quæ extremè distant, mutari in se inuicem nequeunt, nisi per media. sunt autem extremi colores albus & niger. albus non nisi per pallidum, rufum, flauum, rubrum, in nigrum mutari

Num ex pituita. 3. Progn.

tari potest. Deinde, segregata à sanguine pituita, vel resoluitur in flatus aut aquam, vel concrescit in vitream, vel gypseam, aut corrumpitur in salsam. & vsta pituita nunquam acescit.

Signa sunt, hypochondrium sinistrum distentum flatubus &c. apud Fernelium de signis; ibi omnium humorum signa pulchrè refert. Succus melancholicus non concrescit: sanguis concrescit.

Propriæ itaque cuiusque succi dotes, hæ, pituitæ vt in sanguinem coctione facescat, artusq; riget. Bilis, vt excretricem vim intestinorum irritet, & à pituita ea liberet. Melancholiæ, vt acerba vi ventrem tendens, firmet, & in amplexum ciborum cogat, dum coquantur. Sanguinis, vt nutriat & calfaciat: tantum enim caloris, quantum sanguinis obtinemus.

Sed dum nos hæc, quæso, memor sit studiosus, vt in exercitationem medicam hæc abducenda putet. Hoc enim scopo hæc, nimirum ad dignoscendum corpora, signa, morbos, & eorum causas, hæc discimus. præterea ad prænoscendum, & curandum. Ab humoribus enim excretis, & ex eorum circumfluentium per corpora signis, plurimum iuuamur in præsagiis, & dignotione morborum, & causis morbificis. Et in curando maxima Indicatio ducitur à causa morbifica, quæ sæpe humor. Sed perpetuò menti hæ-

reat, duplicem quemque humorem esse, nutritium alium, alterum verò excrementitium. Profectò si Paracelsus nutritium ab excrementitio potuisset internoscere, non ita hes dilapidasset. Inspicite à vena secta elisum sanguinem, nutritios humores videbitis. Dum enim conglobata fuerit illa sanguinea massa, in supremo loco purpurascentem bilem videbitis: voluite massam, in fundo atra melancholia erit: media si inspexeris, lenta notabuntur, pituitam vocamus; & omnia hæc, purpureo quodam colore à mero sanguine imbuta. Vocent alii sulphur hæc, salem, mercurium, de nomine cum nullo contendo. Sed in folliculo fellis alia bilis est, excrementitia illa. an, ô Paracelse, Asclepiadum schola unquam dixit corpora ex his constare? ex his nutriri? cancros potius ex his contaminatis asseruit. Cùm itaque necessaria sit medico cognitio rerum earum ex quibus constamus, & Hippocrates demonstrárit nos constare ex humoribus quos ex sanguine materno hausimus; ratum sit, necessariam de Humoribus scientiam esse. Quibus autem modis integros humores, & temperies corporis tueri liceat, eleganter docuit Galenus, libris De Sanitate tuenda, & De Alimentis: quare ego supersedeo.

I. HEVRNII

INSTITVTIONVM MEDICINAE

LIBER V.

DE PROCREATIONE HOMINIS.

CAPVT I.

Quid sit Semen. Vnde id effluat. Mutili cur integros procreent pueros. Semen quo modo generet hominem. De muliebri semine.

Devs optimus maximus, maris, & fœminæ permistione, nouus vt fœtus sobolesceret in caduca hac mortalitate iussit. Propterea semen fœcundum vt in horum corporibus adolesceret voluit. Hoc autem ex humoribus, de quibus hactenus, primordia ducit sua. Etenim cuncta corporis partes, sanguinem (in quo quatuor nutricios humores inesse demonstrauimus) sibi dicatum prolectant: quô hunc apponant, agglutinent, & assimilent. Quod ibi tum superest, in seminis abit materiam. Nam testes, per vasa semini dicata, à vena

Homo constat ex quatuor humoribus.

caua & arteriis sugũt putum purumq́; sanguinem; hae iterum ab aliis venis ac arteriis grandioribus, quæ iterum ab exilibus proliciunt; quæ nutricatum deferunt singulis partibus, & ex illis bibunt id quod restibile est ex nutricatu solidarum partium. Ita ex quatuor succis, qui in semine sunt, gignitur homo. quod semen cùm misceatur cum sanguine menstruo (in quo oculis & manibus tangi possunt quatuor humores) quis quæso tam veritatis osor hos à fabrica humana vt excludat? Cuncta quæ in lucem veniunt res ex semine nasci videntur, cui Deus mundi architectus vim quandam indidit, qua species quæque perpetuarentur. Seminis itaque natura est nobis perspicienda & vis, quò sciamus, quomodo humanum corpus procreatum sit. Cùm autem nihil meliùs rei alicuius naturam aperiat definitione; eam scribemus duplicem, vnam breuem, memoriæ accommodam; alteram, doctrinæ causâ, paulo prolixiorem.

Quid semen, definitur.

Semen est corpus spumosum, in testibus elaboratum, procreandi hominis causa. *Vel*, est corpus similare spumosum, dilabens à toto corpore, in testibus elaboratum, quod in vterum eiaculatur, vt ex eo homo procreetur. *Hanc si definitionem explicauero, postea iure supersedebo. Dixi esse corpus similare; nam ita hoc esse demonstrauit Galenus ex sententia Aristotelis;*

1. de semine 3.

telis, Athenæi, imò & ex sua. Nam qualibet vel minima pars seminis est semen; etiamsi quod primò prodit crassius sit, quàm quod vltimò.

Diximus, esse Corpus spumosum: ita Galenus lubenter amplectitur fabulam Veneris natæ mari spumoso. Sed qua causa spumescit? vt Spuma nascatur opus est corpulentâ materiâ, & vaporosâ: & vt talis materia agitetur motu, vel calore, vel vtrisq;. Semini est corpulenta materia, quia est ex remen-tum vltimi nutricatus: vaporosæ illi materia loco est spiritus vitalis, non autem flatus: nam si is hic esset, non seminis eiectione animalia languescerent plus, quàm à sanguine effuso. calor iunctus motui hic, efficit in ea materia seminali spumam ex Hippocratis etiam sententia. 1. De semine 5. Cur spumosum semen. 1. De semine 11. Lib. De genitura.

Diximus preterea in definitione, semen dimanare à toto corpore: ita loquitur Hippocrates libro De genitura, semen à toto corpore deciditur. hoc est à solidis partibus, & etiã mollibus, & ab omni humido, hoc est à sanguine, & cæteris succis. itaque à toto corpore manat semen. Sed quo modo à toto deciditur? Galenus primi De semine vndecimo, scribit semen non fieri ex colliquatione totius corporis, sed ex coctione sanguinis. At nónne bellum gerit Hippocrates cum sua propria sententia, qui ait à toto fluere semen corpore: & tamen affirmat (& vita hæc hoc docet) 4. De Morbis. Semen vnde effluat.

 integros

integros fœtus procreari ex mutilis parentibus? Sed respondet Hippocrates, mutili parentes tot habent membra, quot filii integri. Quare Hippocratis sententia non fuit, quòd semen à qualibet parte effluat, ea ratione vt ex digito patris gignatur digitus filii. Rectè itaque accipiatur Hippocrates. Natura sagax non ex vna parte principe voluit semen proficisci, ne cōcidat animal: sed ab omnibus. non tamen vt à brachio quod funditur semen, brachium gignat; quamuis, vt mox dicemus, similitudinis in brachio causa esse possit. Nam omne semen stabulatur in testibus, ibiq; decus suum induit, quo prolificum euadit. Itaque cùm Hippocrates scribit, semen à toto corpore venire; si intelligere id velimus de seminis materia, certè illa decidua est à plurimis partibus corporis: sed procreatricem vim bibit à testibus. Sed quo modo mutilus pater refert integri pueri membra? δυνάμει dico ea habet. quia in semine à toto deciduo, quod excultum est in fœcunditatem à testibus, ea vis indita est, qua totum puerum procreet. Itaque non fuit hæc sententia Hippocratis, vt semen à toto fluens, qualibet totius pars, progignat talem partem; vt quod à brachio funditur, brachium gignat, vt philosophi malè illum intellexere. Sed dicet quis, si semen à toto corpore deciditur, ergo in cunctis partibus aderit semen. itaque dubitamus, cur spermaticæ abscissæ partes non

Mutili cur integros procreent pueros.

Dubium.

1. De sem. 12. & penult.

reuo-

renocentur: nam cùm genita sint ex semine, eo etiam nutriuntur: cur ergo non repullulant? Cùm itaq; hoc non eueniat; videbitur certò semen non dimanare à toto corpore. Respondemus, generatur quidem in partibus solidis semen; at non ea copia, qua generationi par sit, sed nutritioni sufficit. nec etiam vasa habet semen, quò reponatur, vt tam diu hærere possit. Vena tamen renasci potest, 1. De sem. 13. *ob tenellam naturam; arteria non ita. Ergo semen non fit colliquato corpore, sed à sanguine cocto etiam in venis quæ propè à partibus solidis absunt. Propterea diximus semen esse partem superfluam, ratione partis producentis: nam est vtile excrementum.*

Diximus in definitione, A testibus elaboratum. nam ibi fœcundam vim, vltimumq; decus induit. Nec id reclamat Galeno, secundi * *De semine quarto, dum in vasis semini* * & 14. De viii part. 12. *dicatis hoc elaborari scribit. Non enim propterea credendum est, perfectius in testibus non effingi: argumento sunt Eunuchi; nam hi, etiam illæsis vasis spermaticis, non gignunt.* Testes faciunt semen. *& his abripitur corpus in alienam qualitatem; quòd insigni testium vi spoliati viuant. etenim testes non aliter vim suam traiiciunt per totam corporis œconomiam, quàm vis vitalis & animalis. Vt autem hæc pars Definitionis rectè intelligatur, tria enarrabo. primum, quo tempore hæc vis elaborandi semen floreat in testibus. secundum,*

quo modo semen alliciatur à toto corpore ad testes. tertium, num semen exactè in testibus
6. Epid. 3. fœcunditatem bibat. Scribit Hippocrates hanc vim in testibus efflorescere, dum hirciunt homines, hoc est ea ætate, qua vocem grauiorem edunt, & venerem agnoscere incipiunt; nimirum à decimoquarto anno. Quo verò modo alliciatur semen ad testes à toto, difficilè scribi potest: puto tamen id fieri non alia vi, quàm tali, qua pharmaca adducunt purgandos succos. & quare hos trahunt pharmaca? propter similitudinem qua illis consociabilia sunt. talis similitudo est inter testes & sanguinem coctum seu semen. Et vt pharmaci vis venit ad humores ducendos, non aliter vis testium ad sanguinem coctum: nam totum hæc vis corpus peruadit: & in testibus viget sincerissima seminis qualitas. Num verò exactè in testibus fœcunda
1. De sem. cap. penult. vi imbuatur semen, iam indagandum. Dicimus fœcundari semen à testibus, non tamen exactè. imò idonea esse debet materia ea quæ accipiet vim formatricem, & in testibus elaborari, quò hac vi rigetur à testibus. Verùm testes ipsi hac vi perfunduntur, à toto & à partibus principibus, & maximè à spiritibus vitalibus. ob id scripsit Galenus, semen plenè rigari ac perfundi spiritu vitali cùm elaboratum est in testibus. Itaque vis illa formatrix semini elaborato in testibus affunditur maximè à spiritu vitali. Et hoc fortè voluit

voluit Aristoteles, vbi scribit semen esse fœcundum propter spiritum. Fœcundum semen intelligit, quod decoratum est vi formandi. Sed cur ob spiritum est semen fœcundum? quia inquit Aristoteles; in semine est vis respondens elemento stellarum. quia sicut generat cœlum & conseruat elementa; à pari, hæc vis generat & conseruat semen fœcundum. Si itaq; semen fœcundum est ob spiritum vitalẽ, quòd vis procreatrix in semine stabulatur, itaq; hæc vis affluet testibus. 2. Generat. animal. 3.

Diximus præterea in Definitione: id in vterum eiaculari: per vterum intelligimus eius collum & internum spacium. Semen propellitur tensione spermaticorum vasorum à viris in collum vteri mulieris, & in fundum vteri (cùm concipit mulier) trahitur. At fœmineum semen effunditur tam in collum, quàm in fundum vteri, vt testatur Galenus, libro De Vteri sectione, ex anatomicorum sententia, qui prodidere vasa quædam ad collum vteri deferri; alia autem, his ignota, ad vteri apices. Sed his reclamat Fernelius; nam, ait, hoc semen in ingrauidata muliere si in fundum effunderetur, putresceret. Respondemus: Natura sagax tunc vteri maximè in collum effundit semen; & exigua pars seminis quæ in fundum præcipitata fuit, vnà cum lochiis extruditur in partu- rigine. quin Galenus asserit in ingrauidatis animantibus conspici semen super membra.

Quo modo excipiatur vtero.

2. De semine 1.

nam alantoiden. Postremò in Definitione diximus, vt ex eo homo procreetur: hic est finis optimus.

Quo modo generet semen hominem.
Lib. 1. De semine.

Sed quo modo ex semine gignatur homo, non conuenit inter Hippocratem & Aristotelem. Nam Aristoteles putat semen tantùm concurrere cum sanguine muliebri vt efficiens causa, postea euanescere, cùm officium fecit in sanguine menstruo elaborando. Hippocrates contrà, id ponit & efficiens & materiale. idq́ probat initio libri De natura pueri, in genitura psaltriæ, elapsa sexto die. Sententia itaque medicorum & ipsarum mulierum est, cùm fit conceptio, semen retineri in vtero, dum illud totum elabitur, irrita est conceptio atque frustra. Docet Galenus, in semine contineri vapidam partem, & corpulentam: vapida parte, hoc est spirituosa, concurrit semen actiua vi; at corpulenta sua parte, concurrit vt materia passioni exposita. hac ratione fugabitis philosophorum hac de re controuersias. Cùm autem dicit Galenus muliebrem sanguinem conuenire vt materiam; semen, vt agens ac vim effectricem: dicere vult, quòd in semine vis effectrix multis parasangis excellat materiam eius: ex aduerso, in muliebri sanguine efficacior est materia, quàm vis agendi. nam semen maiori vi spirituum vitalium turget; non ita sanguis.

Semen concurrit actiuè & passiuè.

14. De vsu partium 7.

1. Sanit. tuend. 2.

Hæc hactenus de virorum semine: iam addamus

addamus quid de muliebri. Colligimus ex Galeni libro primo De semine, capite quarto & quinto, etiam vsus aliquos esse semini muliebri. Ab hoc rigatur vteri cauitas; cùm virile non ea copia elidatur, quâ totum vterum occupet: sed miscentur hæc semina in vnam compagem. Vtile etiam hoc semen, ad fabricam alantoïdis tunicæ. Deinde etiam est semini virili pro esca ineunte conceptu. per escam non verum alimentum accipe, sed quasi alimentum: nam semen non verè & exactè alitur. De Muliebris seminis vsu.

CAPVT II.

De Fœtus formatione. & De Secundinis. de Temporibus fœtus. Num mas vel fœmella gestetur.

SVPEREST *vt de fœtus formatione agamus. Dicimus fœtum fabricari à formatrice vi, quam vocat Galenus vegetale principiũ. Et tamen de hac vi formatrice dubitare videtur Galenus: verùm secundi De temperamentis vltimo, formatricem hanc agnouisse videtur. Scribit ibi Aristotelem dubitasse, vtrùm hæc vis formatrix prodeat ex elementis; hoc est, num sit ex temperie calidi, frigidi, humidi, & sicci: vel num potiùs sit quid aliud ab elementis. Credendum est, inquit, cùm calidum, siccum, humidum, frigidum, sint instrumenta fœtus for-* 1. De semine 10.

 mationi.

mationi dicata, formam quid aliud esse ab elementis & à temperamento: & quòd temperies accedit ad fœtum efformandum vt instrumentum, & agens secundarium: sed vis formatrix hæc, prodit ex forma parentis, tanquam princeps actionis. Hæc itaque vis effingit fœtum, at non ex quauis materia, sed ex sanguine, & vtriusque parentis semine: Et hac etiam lege, vt non cunctæ partes ex eadem materia prodeant, nec vt eodem tempore proferantur. Ne quid confundamus, primò de membranarum productione agam, quibus inuoluitur fœtus, mox ad fœtum me vertam.

Membranæ fœtum inuoluentes tres.

Tres sunt membranæ quibus includitur fœtus. prima appellatur choroides, extima omnium: hæc vtero adnascitur orificiis vasorum, hoc est osculis venarum & arteriarum: quò huius combinationis beneficio hæc membrana plurimam venarum & arteriarum sobolem accipiat. Tota hæc soboles tandem in binas venas totidemq; arterias abit, quibus aduehitur nutricatus fœtui. Hæc membrana non cingit totum fœtum, sed, instar fasciæ, tantùm pectoris & abdominis partem. Fabricata fuit hæc tunica ex vtriusq; parentis seminis parte impuriore. Huius internæ parti adnectitur alantoides membrana, quæ fabricatur ex semine muliebri solùm, cùm in profundum vteri proiiciatur; & totum fœtum cingit: rigatur venis & ar-

& arteriis, quibus adnectitur secundinis, hoc est chorio. & cùm secundina non inuoluat totum fœtum, hæc alantoides vltra chorion hæret vtero, non autem adnascitur vtero; vt chorion, sed illi adhæret solùm. Hac membranâ seruatur lotium. Vrinalis enim meatus prodit à fundo vesicæ fœtus, & peruenit ad cauitatem illam quam efficit alantoides & amnios. Nam tertia tunica est amnios: tenuis illa totum excipit fœtum; & iungitur secundæ tunicæ, beneficio vasorum vmbilicalium. Pronascitur ex vtriusque parentis semine impuriore: sed non adeò impuro vt illud, ex quo chorion. sudoris hæc receptaculum dicitur. Vesalius quartam addit tenuissimam, quæ amplectitur totum fœtum; quæ interdum prodit cum fœtu, sed sæpius cum secundinis. indusium vocant. vsus eius vt sordes crassiores accipiat. Fæces nullas excernit infans, nam ex sanguine puro nutritur: quare nec his tunica debetur. Hæc est Galeni sententia. qui velit accuratas de his obseruationes, legat Aurantium De formatione humani fœtus; qui quædam, vsu secandi, in humano corpore aliter obseruauit, & profectò scitu digna & necessaria. Ego hîc, qui depingo synopsin quasi ad lectionem veterum, in Institutionibus ab eis abire nolui, quo rectiùs illi intelligantur. Id tamen fateor, Aurantium optimè quamplurima obseruasse, & verè: vt ea quæ de corticosa substantia vteri Gal. 1. De sem. 2. & 3.

dicit in ingrauidatis, ego ita deprehendi sectione mulierum, & quæ de placenta uteri, cotyledonibus, de venis & arteriis vteri, vasis vmbilicalibus, & de uracho optimè ille in paruo illo libello De humano fœtu.

Partes vnde quæque fiant.

Iam ad formationem fœtus redeo. Hac vt commodè percipiatur, hac hypothesi vtemur, Non cunctas particulas fœtus ex eadem materia fabricari. nam quædam herbescunt ex solo sanguine; etenim, vt testatur Galenus, hepar & cor ex sanguine sobolescunt. eo tamen discrimine, vt hepar ex crasso è venis effuso, sanguine; cor verò ex tenui, per arterias dimanante effictum sit. at cerebrum ex tenuissima parte seminis, nam ad centrum rapiente spiritu. Vnde illud obseruabile, Flatus naturâ suâ ad peripheriam ferri corporis, verùm spiritus, ad centrum, ob sui tutelam: nam est principium per se mobile. At crassior pars seminis ad circumferentiam propellitur, vnde effingitur cranium: vt ea crassitie sua sit propugnaculum & quasi tutela tenuiori semini & spiritibus. Itaque hoc ratum sit, aliquas partes ex semine, nonnullas verò ex sanguine graminescere. Secundò, talem ponemus hypothesin, cunctas partes non eodem tempore pronasci. Cùm enim similitudo quædam intercedat arti cum natura, cuius ars imitatrix est: cumque ars non omnes partes in fabricis suis simul absoluat, nec naturam id facere putabimus: vtpote cui illud

Gal. De format. fœtus 2. & 1. De sem. 8.

Flatuum & spirituum contrarius motus.

Partes num cunctæ simul creentur.

illud studium perpetuò adsit, vt ab imperfectis ad absoluta prorepat. Quin vsus illum morem naturæ aperit: nam in abortiuis fœtibus id conspicuum est: quin dentes, & in brutis cornua post emicare solent. Quare non immeritò dubitat Galenus de serie filoq; quo enascantur in fœtu partes: & ingenuo illo verbo vtitur, nescio. Sed si quid verisimile liceat proferre, dicam hepar primò, secundò cor, tertiò cerebrum exsplendescere. Id puto innuere vsum partium. Nam vt genitus fœtus aleretur, non necesse fuit vt micarent arteriæ: quin minimè visu vel auditu opus fuit: etenim plantæ vitam priùs viuit nouus fœtus, atque ita nutritur.

Propterea agnouit Galenus quatuor in fœtu tempora: quæ perpendi exactè debent. Quatuor etiam temporibus fœtus absoluitur ex Hippocratis sententia. Primum, dum adhuc semen apparet: qualem, in elisione facta à psaltria, ideam notauit Hippocrates: hanc substantiam vocat non fœtum, sed genituram sexto die psaltria eam excussit, & characterem non solius sanguinis, sed & seminis præ se ferebat. Secundum fœtus tempus est, cùm illa moles carnea apparet, ita vt non æquè semen in ea conspicuum sit: attamen necdum in carnea hac mole elucent efformata viscera, sed rudimenta tantùm eorum quædam adumbrata sunt. Tertium tempus est, cùm iam viscera efformata elu- Quatuor fœtus tempora.

cent, ita vt etiam in reliquis partibus fœtus appareat conformatio, quæ tamen conspe-ctior exsplēdet in visceribus, quàm in cæteris partibus: & hoc tempore dicitur ab Hippo-crate fœtus integer. Vltimum tempus fœtus est, dum is mouere se incipit: & tunc non amplius fœtus, sed infans appellatur ab Hip-pocrate. Sed dices, quodnam est tempus fœ-tus, quodnam infantis? Fœtus tempus, ex sententia Hippocratis, est plerumq; quadra-ginta duorum dierum, ad spacium, quod longissimum est: vltra quod tempus si ex-currat fœtus, inquit Hippocrates, grauiter affligetur, ac breui morietur. Diximus lon-gissimum tempus fœtus esse quadraginta duorum dierum, vel, vt idem ait Hippocra-tes, paulò breuius, vel paulò longius: nam masculus trigesimo, vel vigesimoquinto die absolui potest. si is fuerit fœmininus fœtus, absolui poterit trigesimo sexto die, & ple-rumque quadragesimo secundo. Quòd longè prolixiùs excurrere nequeat tempus hoc, pro-bat Hippocrates à lochiis: Nam vt lochia coaceruantur in fœtus formatione, ita & in puerperio excluduntur: at quadraginta duo-bus diebus illis defunguntur. si verò marem pepererint, triginta diebus lochia puerperis fluunt. Et ineunte parturigine, copiosè fluunt proximis diebus lochia, quæ eunte die sensim accidunutur: ita vt in fœminino fœtu exa-resc[illegible] quadragesimo secund[illegible] à partu die; in mascu-

Lib. de octomestr. & De nat. pueri.

Puerperia.

in masculo verò fœtu, trigesimo finiuntur. Eodem itaque modo vt effunduntur lochia, ita & coaceruata fuere in primo ingrauidationis tempore. Nam ineunte conceptu, coaceruatio huius excrementi fit perampla, nam exilis fœtus pauco nutricatu eget. propterea vberrimè ilicò à partu erumpunt lochia, & sensim sistuntur. Hæc etiam testatur abortus: nam, inquit Hippocrates, si abortiat mulier fœmellam quadragesimo secũdo die, integra erit efformatio: sin marem, trigesimus dies integrum dabit. Ita habemus tempora fœtus. Hoc Carmen id ferè dicet:

Sex in lacte dies; ter sunt in sanguine terni:
Bis seni carnem: ter seni membra figurant.

Hîc prima pars, exprimit genituram dictam Hippocrati seminiformem. secunda pars hîc notat carniformem molem, in qua principum partium nondum conspicua admodum rudimenta: fœtus dicitur Hippocrati. tertia pars delineat tria membra, hepar, cor, cerebrum, & cæterarum adest adumbratio; ramificatio quodammodo Hippocrati. Quarta designat articulata cuncta, cùm iam calcitrat & mouetur; dicitur puer & animal Hippocrati. Tempus verò infãtis apud Hippocratem, libro De natura pueri, est, cùm puer mouetur. id fit in masculo, mense tertio: in fœmina quarto mense. Nam Tempus infantis.

nos

mas ex semine crassiore concreuit, vndè cùm citiùs stabilimentum sumat, etiam citiùs mouetur, calidiore vegetioreq́; semine natus. Et si quid certi sit ad dignotionem gestati fœtus, num masculus vel fœmina, non rectius quàm à motus principio id accipimus. Ita de tempore fœtus & pueri verè ratiocinamur, modò vnicus gestetur fœtus: sed quid si gemelli? eorum procreationis causas videamus.

Num mas vel fœmina gestetur.

CAPVT III.

De gemellorum procreatione. & Fœtus in vtero alimento. & De similitudine pueri cum parentibus. & cur mas vel fœmina gignatur.

Lib. De nat. pueri. & De octimestri.

SCRIBIT *Hippocrates vnica venere gigni gemellos; quòd in diuersas vteri partes abeat semen: nam obtusos angulos cùm habeat vterus, id facilè eueniet. Argumento sunt canes, qui vnica venere plurimos fœtus concipiunt. Ita in muliere si in diuersas partes se insinuarit semen satis copiosũ, fient gemini membranis distincti: sin non satis copiosum in alterum sinum abierit semen; in alterum autem copiosum & fœcundum, simul procreabitur fœtus & mola, vel quid simile. Si gemini fuerint eiusdem sexus, fœtus vterq; eidem secundina inuoluetur: at-*

tamen

men intercessione tenuissima membrana interstinguentur. Sin diuersi fuerint sexus, iam peculiares sortiuntur mēbranas inuoluentes: Nam mares fiunt ex simili semine.

Iam de fœtus alimento. Scribit ex auctoritate Hippocratis Galenus, fœtum non solum ex sanguine, sed etiam ex lacte nutriri. sanguine, nimirum arterioso & venoso, qui à toto corpore allabitur vtero. Allabitur hic sanguis longè alia ratione vtero, in fœta muliere, quàm cum his non ingrauidatis, singulis mensibus excluditur. nam tunc exclusus à cæteris partibus, ad vterum propellitur; non autem attractus vtero affluit. at in fœta attrahitur sanguis sensim singulis diebus. propterea asserit Galenus in semine vigere vim tractricem, coctricem, & expultricem. Attrahit itaque sanguinem, cuius puriore parte pro nutricatu fruitur, ac in substantiam fœtus migrat: alia pars facessit in lac, altera fœdior pars in excrementa abit. Sed quò ablegatur hoc excrementum? Duo habet receptacula, nam inter allantoidem & amnion membranas, maximèq; ea regione qua effunditur vrina, deponitur. alterum receptaculum est in venis corporis vteri & in puerperio vnà cum lochiis excluditur. Fœtus itaque quocunque tempore fruitur sanguine materno; sed postremis mensibus lacte etiam alitur, cùm turgent mammæ.

Alimentū fœtus in vtero.

1. De semine 7 & 5. aph. 37

De natura pueri.

1. De causis sympt. 2.

Lib. de atra bile 8.

Addamus iam quædam de similitudine libero-

Similitudinis causæ cum parentibus.

liberorum cum parentibus. Causa huius r
est formator ipse, qui est vis ipsa formatrix.
Sed quo modo? vt hoc eluceat, indagand
erit causa similitudinis quæ fit secundum sp
ciem, dein secundum sexum, vltimò secun
dum effigiem. Galenus secundi De semin
secundo, quærit, cur non potiùs sequatur si
militudo speciei patrem, cùm ille robustan
vim seminis effundat; sed potiùs matr
ideam ducat? vt ex capra & ariete pronasci

2. De sem. 5.

tur hircus vel capra, non ouis. Hoc fit, inqui
quòd fœtus non solùm gignatur benefici
facultatis, sed etiam materia. & cùm duple
sit principium conceptionis, agens & mate
riale: & quamuis menstruus sanguis vtroq
gaudeat, materiale tamen potissimùm agno
scit; vt semen, agens principium vberrimum
sortitur. Cùm itaq; speciei similitudo affecl
sit materia & substantia, quæ maximè i
matre florent, ideò potius proles referun
speciem maternam. Alterum, cur modò mas

De nat. pueri.
14. De vs. part. 7.

modò fœmella nascatur, causam esse dici
Hippocrates, robur vel infirmam vim semi
nis, vtriusque parentis, iam commixti. Vali
dum voco semen crassius, siccius, calidius
Si itaque mixtum semen vtriusque parenti
debile fuerit, tenue, aquosum, fœmina pro
gignetur. Sin alterius parentis semen vege

Cur mas vel fœmella generetur.

tum efflorescat, alterum verò imbelle; si su
perârit imbelle, siue ex viro siue ex muliere
exilierit, fœmina fiet. si robustius superârit

ma

us gignetur; si vtrumque æquali robore pendeat, fiet hermaphroditus. Monuit Hippocrates, imbelle fœmineumq́ semen à patre prodire posse, vt & validum ex muliere: quamuis hoc rarius fiat. Vsus hæc notat: nam quidam mariti cum vxore solas fœmellas gignunt: cum aliis congressi, & mares procreant; quia semen meretricis huius robustius est vxoris, & vterus calidior. ita mulier cùm apud primum maritum fœminas proferret, interdum ex secundo masculos; quia iungitur calidiori mari. Quare ex semine patris producitur & fœmella: & ex matre masculus. nam ab eodem homine semen vegetum, & languidum etiam effluit in vna venere: ita vt postrema eiaculatione imbecillius prorumpat semen: vt vno concubitu & masculus & fœmineus fœtus seminetur. Hermaphroditus.

Sed quænam est causa quòd masculi gignent in dextra vteri parte, fœmina verò gignatur in sinistra? Quia dextra pars est validior sinistrâ, ob hepatis situm, & vasorum irrigationem: nam ampliores venæ dextram vteri partem peruadunt, vnde calet dextra pars vberiùs. præterea calidius semen excidit dextris mulierum & virorum testibus. Fieri tamen potest vt à dextro teste profectum semen sinistræ vteri parti inferatur; ita à sinistro viri teste in dextram vteri partem elidi poterit. Vnde videtur quòd vterus potior in hac re est semine: nam nouem menses is à Cur mas in dextris geratur. Gal. 2. De sem. 5. & 14. vsu part. 7. Hip. De superfœt. 14. De vsu part. 2.

fœtus

fœtu habitatur: sed tam diu non perennat semen: imò post sex dies hoc commigrat in aliam ideam rubram & carneam. Itaque robustum semen eiectum in sinistras, earum frigidiore habitu languescet ac effœminabitur: ex aduerso, languidius semen dextris ab vtero acceptum, vegetabitur ac virescet in
6.Loc.aff.5. virum. Attamen, vt scribit Galenus, plerumq; dextris mares gestantur partibus vteri, fieri tamen potest, vt à sinistro teste immissum semen in dextram vteri partem procreet fœmellam: quòd nimirum valdè langueat semen interdum, adeò vt nec vegeta, vteri dextri in vigorem masculum erigi possit: & ex aduerso euenit.

Cur gemini masculi, vel fœmina.

Sed quæ est causa in gemellorum generatione, vt nunc ambo mares sint, nunc fœminæ, nunc mas & fœmina? Docet hoc Hippocrates, libro De superfœtatione: cùm nimirum semen valida vi nitet iam mixtum vtriusq; parentis, & iam secessionem fecerit in duas partes in vtero; ex robusto hoc semine prouenient mares; sin debile id fuerit, fœminæ; si verò altera pars seminis eualescat tantùm robore, mas & fœmina creabuntur. Hæc etiam vnica venere euenire poterunt: nam sæpè euenit vt postremò emissum semen langueat magis.

Similitudo effigiei.

Inuestigandæ iam sunt causæ similitudinum & dissimilitudinum ex effigie parentum; nam hactenus de similitudine speciei, & sexus.

eus. Galenus cunctas causas ad semen re-
rt, nam & mascula & fœminea proles,
odò patri, modò matri similis euadit: modò
artem aliquam refert parentum, modò ni-
il. Plerumque tamen patri filius similis est, ob
im masculi seminis. At cur non semper pa-
i similis est? Hippocrates libro De superfœ-
tione, & De Aëribus, locis & aquis hoc
ocet: nam hac similitudo nascitur a semine,
uatenus id dimanat à tota corporis œcono-
ia. hoc est, nonnunquam plus effluit à pa-
re, interdum à matre. ab hac copia est hac
militudo. Ita aliqua pars in liberis matrem
efert, alia patrem: vt copiosius illud ex pa-
entis vtriusque partibus affluxit semen.
inc est quòd morbosi parentes tales etiam
roles proferant, surdi surdastros, cæci cæcos.
ic est causa similitudinis. Sed quo modo
emen in causa erit dissimilitudinis? Galenus
efert cunctas causas in semen. inficitur in-
erdum semen, tempore veneris, vel ingra-
idationis, valida ab imaginatione paren-
um. vt si pater, dum hoc agit, imaginem
uandam validè conceperit mente, filius hu-
us characterem exprimet: sin matris ima-
inatio fortior fuerit, hanc testabitur effigie
ua fœtus. vt si Æthiopem cogitet, quod de
Chariclea narrat Heliodorus, quæ alba, ex
Æthiopissa nata fuit. Ita ἀμέσως semini in-
letur talis vis. aliàs μέσως, per sanguinem
mulieris, cùm imaginatio post conceptum
inficit

Dissimilitudinis causa.

inficit fœtum. Cùm nimirum tunc imaginatio mulieris sanguinem fœtus nutricium inficit: nam in eo non solùm est principium materiale, sed etiam effectiuum: & alumni suo imprimit hic sanguis conceptam à matre imaginem. Ita si mora petet ingrauidata vehementer, vi imaginationis fortis, imprimet semini & sanguini menstruo notam. ita, vt dicit Hippocrates, si carbones petat ingrauidata, & hos comedat, in capite nota erit carbonis. dicit in capite: nam ibi habitat imaginatrix.

De superfœt.

CAPVT IIII.

De Fœtus conceptione. quo modo ea fiat. Semen quodnam fœcundum. quibus opus ad conceptionem.

Quid sit conceptio.

S*ED videamus iam quid sit conceptio, & quo modo ea fiat.* Conceptio est viuificatio seminis fœcundi, ad formandum fœtum. *sufficerit illa: sed vt omnia includamus mox notãda, addamus,* Prodiens à proprietate corporis vteri; concurrente maris & fœminæ concubitu, propter speciei conseruationem. *Hæc historia serie quadam à nobis explicabitur. Primò itaq; indagabimus, Quo modo fiat conceptus: secundò, definitionis partes enarrabimus: nam causam insana libidinis, schola parcens, omittere volui. Modus conceptionis hic*

is hic est, cùm iungitur fœmina viro. vir iicit semen in collum vteri: fœmina in vterum, & in eius collum. Vteri collum tunc peritur, & prolectat semen, ac id arctissimè mplectitur. Et tunc proprietas vteri pecuiaris, agens in geminum illud sementum, fficit in fœcundo illo naturæ horto vnum orpus ex vtroque semine, & viuum semen. Nam hanc vim à summo DEO habet vterus, qua robur & facultatem sopitam in semine euocet ἐκ δυνάμει in ἐνέργειαν, quò xpergiscatur, vt attracto sanguine menstruo, commodissimo alimento, fabricet fœtum. hoc modo fit conceptio. Inde facilè definitionem intelligemus. In ea diximus esse viuificationem: Nam etiamsi semen foret quam maximè fœcundum, nunquam tamen fiet conceptus, ni semen viuificetur: viuificabitur autem ab vtero fœcundo.

Quo modo fiat conceptus.

Explicatio definitionis.

Diximus, Seminis fœcundi: Etenim potis non est vtero vt quodlibet semen viuificet: sed solùm id potest in fœcundum. Nã fœcunditas quæ habitat in vtero, non infert fœcundam illam amœnitatem semini, sed δυνάμει iam antè semini inerat. quæ cùm sopita iacéret, debebat ab vtero excitari, & viuificari. Nam creatæ virtutes, non possunt materiæ potentiam quam non habet antè, donare: nec sine ea formam imprimere: alioqui quidlibet ex quolibet oriretur. Id autẽ non fit; quia quælibet res potentiam non habet cuiuslibet formæ.

Vteri vis.

Semen quod fœcundum. ma. itaque semen debet esse fœcundum. Se-
minis fœcundi nomine intelligo copiosum,
2. De sem. 6. quod per uterum expandi queat, & propter-
ea lentum, & non aquosum, ne effluat; ca-
lidum, in quo formatrix vis splendeat: quò
fiat ex gemino semine corpus vnum viuum,
in quo sit motus principium vnum, vt docet
Galenus decimiquarti De vsibus partium
septimo.

1. De sem. 10. Diximus in definitione, ad formandum
fœtum: nam, vt scribit Galenus, vegetabile
principium est in semine: hoc est, formatrix,
quæ effingit venas, arterias, neruos, ossa, &
cæteras spermaticas partes. In definitione po-
suimus, prodeuntem vim ex proprietate cor-
poris vteri. Hæc enim proprietas principa-
tum gerit inter viuificandi organa: quam-
uis alioqui eucrasia quadam opus sit vtero:
hoc est, vt calidum natiuum suam eclampsin
ibi habeat. quod est instrumentum adiuuãs:
nam si intemperie valida tactus fuerit vte-
rus, non concipiet: non aliter ac in hepate hæ-
matosis immemor redditur sui officii, à so-
luta temperie, si stupeat calidum natiuum
eius; quod secundarium est eius muneris in-
strumentum. Ita etiam in vtero euenit; in
14. De vsu part. 6. quo tunc etiam retentrix vis sese erigit; &
clauditur vehementer os vteri: nisi super-
fœtatio fiat.

Diximus in definitione, concurrente maris
& fœmina concubitu. Duo hic explicanda.

Nun

Num opus sit congressu: dein quibus ille absoluatur. Galenus secundo de semine quærit, cur opus sit fœminæ mare, cùm ipsa semen fœcundum gignat? Cum eodem respondemus, fœmina non solùm conceptu gaudet, sed etiam fœtus nutritioni vacat: hinc illi euenit copia sanguinis: sanguinis autem copia est illi à frigore: & propterea non adeò fœcundum semen profert: igitur illi opus est viro. Cap.4.

Vt autem rectè instituatur hæc consociatio maris & mulieris, quædam à viro, quædam à fœmina, quædam ab vtrisque postulantur. A mare, temperies, & matura ætas: à fœmina, vt cùm menstrualis adhuc sit, illi menses non appareant eo die validè. Si enim nondum menstrualis fuerit, cùm his ora venarum & arteriarum nondum pateant, adeò læuis est vterus, vt semen hærere illi nequeat: nam asperitate quadam opus est. Præterea commodam temperiem gerat vterus, vel saltem viro contrariam. Situs quinetiã orificii vteri sit rectus. Vtriusque autem ratione, petitur venusta voluptas tempore opportuno. Id tempus indicat Hippocrates libro De puero, dum menses constiterint, iam iam à purgatione solemni mensium. Quamuis alioqui iam, cùm velitationem primam mouent menses, conceptus felicitari possit: non tamen cùm iam vastum impetum nacti sint: nam abluunt vnaque rapiunt semen.

Quibus opus ad conceptum.

5.aph.62.

14.De vsu part.20.

6.Epid.7

Post

Post purgationem menstruam est siccior vterus, & semen auidiùs attrahit. Sunt tamen quædam, quæ non concipiunt, nisi cùm iam iam sistent se periodicæ illæ fluxiones: nam harum os vteri à fluxione conniuet validè, & non ita rectum est. Pridie antequam se sistant menses, hæ conceptui studeant. Plato vult vt viri à trigesimo ad quinquagesimum annum; mulieres à vigesimo ad quadragesimum liberis operam dent: ita fortes creantur fortibus; nam tunc emicat calidi vis. Fœminæ si seniores fuerint, illa pomœria sanguinis tabescunt; & sibi solùm eum gignere potest calor tunc, vt eo sanguine mulier nutriatur. & iuniores cùm crescant, copia sanguinis etiam fraudatur, quæ & sibi & fœtui ea par sit. Ideò caueant mulieres ne nubant ante decimum octauum annum; nam vel abortus vel mortis discrimen facilè incurrent.

3. De Republ.

Tandem diximus in definitione, Propter speciei conseruationem finem addimus, nam de re bona agimus.

4. De caus. pulf. 2.

CAPVT V.

De signis conceptionis. De notis fœcunditatis. & Num marem vel fœminam gerat. & num Geminos.

DE signis conceptionis acturi, primùm proponamus notas fœcunditatis: dein conce-

conceptus signa; tertiò signa quæ notant masculum vel fœmellam gestari.

Signa fœcunditatis proponens Hippocrates, ait capitis lotione opus esse, vtq; siccetur linteis, omnis odoris expertibus: & vesperâ galbanum sinui muliebri subdat: & manè capitis verticem calfacias, dum adhuc cibi expers est: si galbanum olet, fœcunda erit; alioqui non. Ita etiam in Aphorismis suffiri iubet mulierem styrace, thure, myrrhâ: si odor nares & os feriat, fœcunditatem arguet. nam nulla astrictio odoram vim intercipiet: hoc est, nulla angustia, densitas aut durities occupabit vterum; quæ soboles sunt valida dyscrasiæ vteri. His adiicit Auicenna, vt hordeum primùm maceretur vrinâ viri, dein fœminæ: si germinat, terræ commissum fœcunditatem denotat. addit etiam vrinæ inspergi sulphur, &, si die procreet vrina vermes, fœcunditatis argumentum esse. Calidiores temperie, masculos vt plurimùm gignunt: & quibus turget dexter testis. Num mulier conceperit, ita deprehendes. si semen non elabitur & ab osculo vteri clauso. Sed obstetrices monendæ, mollem hanc clausionem esse debere, sine duritie oris vteri à tumore præter naturam. præterea menses consistent, sine febre & rigore; sed cum nausea, vel pica, hoc est, rerum alienarũ desiderium aderit, à malis succis ventriculo conceptis. Sed dices, Affirmat Galenus quinti Aphorismo-

Num fœcunda. Lib. De superfœt.

5. Aph. 59.

Et Ar. 3. De gener. animal. 5.

Num conceperit.

14. De vsu part. 7. & 2. De sem. 1. 5. aph. 55. & 57.

rissimorum sexagesimo, quòd & emicantibus mensibus vtero gerat nonnunquam mulier. Imò dicimus & profluuio muliebri hanc tentari posse: nam venæ quæ sunt in collo vteri, interdum effundunt κακῶς illa retrimenta, quæ in vteri venis & quæ inter secundam & tertiam membranam colliguntur. ita in profluuio illo albo fit. Sed quomodo igitur sciemus, dum ita effluit sanguis, num conceperint? Hoc internoscemus ex sanguinis copia & qualitate, quibus differt hic sanguis ab eo, qui eliditur muliere à fœtu libera: Quia in ingrauidata, paucus & malus emanat: colore fœdus; nec fœtui nec fœtæ vtilis. Ille sanguis in ingrauidatis egreditur tantùm per venas colli vteri, non etiam per venas corporis vteri. Præterea ex motu quoq; quem mulieres sentiunt circa vteri regionem quòd concepit mulier significatio adfertur. Sed id euenit etiam ex flatibus; verum, at tunc non erunt turgidæ mammæ cum papillis. sed tument mammæ tunc demum, cùm venter tumet, hoc est vltimis ferè mensibus. Illud tamen videri possit à natura alienum, mammas nimirum turgere vltimis mensibus. nam cur non potiùs primis mensibus surgunt mammæ? iam enim tunc circumfluit plurimum excrementitij succi. Respondemus: Primo tempore excrementum in venas vteri ablegatur: & tandem, his repletis ac tensis, alio sanguis truditur. accedit etiam tumor

Gal. De Præcog. cap. 8.

5. aph. 62.

Cur mammæ turgeant, & quando.

14. De vsu part. 4.

abdo-

abdominis, qui venas iam repletas premit. Sed dicet quis, Quomodo primis mensibus vterus membranosus & tenuis tot excrementis erit par? nam tensione illa vterus tenuissimus redditur. Credite Aurantio & mihi, qui hoc vidi in secta grauida, vteri substantiam in ingrauidatis non attenuari, vt hactenus creditum fuit, sed crassescere. imò tunc vterus à membranea substantia abit, cui similem substantiam toto corpore non inuenias. Est enim spongiosa instar spongiæ, & in multos cortices diuisibilis, & pernia pumicis more, si excoperis externam tunicam quæ à peritonæo est. In absoluto ferè fœtu vterus duorum penè digitorum crassitiem æquat quare his etiam excrementis par erit. Cùm verò tandem repletus fuerit totus vterus, pressioq; abdomini vltimis mensibus à tumore adsit, quæ venas vteri comprimit repletas, sanguis aliò viam affectat: & quò potiùs, quàm ad spongiosam inanitatem glandularum, & genuinam ob cognationem quæ illi est cum mammis, feratur quàm ad has? eò igitur cursum suum sanguis ille flectit. Præterea ingrauidatis concaui oculi sunt & subalbidi: nam fraudantur hi animalibus spiritibus: qui cùm à vitalibus fabricentur, iam non æquè ad cerebrum, sed potiùs ad vterum feruntur. Auicenna meminit vrinæ ineunte prægnatione subalbidæ, tenuis, cui grana quædam innatare dicit. sed

Vterus mirè mutatur in grauidis.

hoc vanum est: nam nec per vterum, nec per vteri venas labitur vrina.

Num marem vel fœmellam gerat mulier.
7.aph.42.

Iam pauca symbola dicam vnde noscamus num masculum, vel fœmellam gerat vtero mater. Hippocrates libro De natura pueri, & De formatione fœtus scribit: Si masculus fœtus gestetur, primò intumescit dextra mamma; & oculus dexter viuacior erit. Causa est, quòd hic maximè in dextra vteri parte concipiatur; & colore viuaciore erit mulier: nam cùm mas nutricatum attrahat, vim illam masculam toti corpori effundit, non aliter quàm testes. Sed non debet mulier aliis, verùm sibi tantùm comparari: hoc est, num ingrauidata iam venustior sit quàm à fœtu cùm esset libera. & num eadem, qua antè victus ratione vtatur. nam si meliorem, iam postquam concepit, vitam inierit, etiamsi fœmellam gestet, meliori colore pingetur, quàm antè. ita si marem gerat, & fusq; deq; viuat, pristinus color deformabitur. Sed inter cuncta, motus infantis fidissimum symbolum est: nam vehementiùs se mouet mas: Sed & fœmella interdum hoc facit: propterea prudenter subdit Auicenna, id mas facit ante quartum mensem: nam is incipit moueri tertio mense. Et mulier sentiet motum in dextra parte vteri, si sit mas; & brachii dextri pulsus validiùs feriet: contrà, si fœmella. Addit Auicenna, dextram mammam non solùm turgere, sed etiam lac fundere.

fundere. Hoc, inquit, lac speculo inferes, soli expones: si id concreuerit instar gemmæ, marem gerit; si diffluit, fœmellam. nam dum mas geritur, vegetat calor, unde lac crassius pronascitur. Addit Hippocrates, si lac super lactucam spargatur, si effluat, fœmellam gestari denotat. &, dicit, si lac farinæ misceatur, eaq; massa igni apponatur: si torreatur, marem; si dissoluatur, fœmellam præsagit geri.

An verò ex Gemellis grauida sit, & ante parturiginem, & in ea præsente agnosci potest. Antè, si vastus sit abdominis tumor, & illi mulieri insolens hæc amplitudo. In parturigine id notari asserit Auicenna, ex vmbilico primi erumpentis fœtus; is si nodum habeat aut rugam, significatio fiet alterum restibilem in vtero esse fœtum. An Gemellos gerat.

CAPVT VI.

De menstruo sanguine. Et cur viri non sint menstruales. & quòd mulieris sanguis sit calidior viri. Quibus non fluant menses, & quibus parciùs, vel validiùs fundantur. Qua copia ferantur. Muliebritas quid sit.

I T A *summus* D E V S *effinxit ea animantia quæ viuum fœtum edunt, vt*

quamplurimo sanguine circumfluant, quo, dum vitalem in auram nondum conceptum tulerint fœtum, is alatur ac crescat. Dum verò menstrualis mulier à fœtu libera & expedita est, is statis periodis, rataq; vicissitudine singulis ferè mensibus erumpit & sistitur. Est *itaque* sanguis menstruus, sanguis excrementitius, qui in mulieribus non ingrauidatis nec lactantibus, à decimotertio anno vsque ad quinquagesimum egreditur singulis mensium periodis, per venas vteri, quò sana degat mulier.

Definitionis explicatio.

Diximus esse hunc sanguinem excrementitium: Nam vt semen est excrementum partium solidarum, ita sanguis menstruus est partium carnosarum excrementum. hoc est, sunt reliquiæ sanguinis redundantis, quæ in mulieribus copiosiores sunt quàm ad nutritionem sit opus. idq; ex euentu; quòd corpore prædita sint minùs perspirabili, ac densiori quàm par sit, ac quàm viri corpus: argumento est in venæ sectione quæ fit emissio sanguinis, quam largiorem ferunt quàm viri. Variæ sunt opiniones de hoc sanguine. Breuiter, vt nodos soluamus, perpendemus, duplici idea sanguinem hunc muliebrem notari; vel ratione mulieris, vel ratione fœtus. Si ratione mulieris illum intueamur, erit tota vi excrementitius. propterea si aliqua eius moles supprimatur, hoc non sine incommodo

mulieri

mulieri eueniet: nam copia peccat. Dico solâ illum copiâ primùm peccare: nam tunc qualitate alteri sanguini est simillimus. Nam est superfluitas tertiæ coctionis partis sanguineæ. Si autem præter naturam cohibeatur in denso corpore, magnas calamitates adferre solebat, dum vel ruit orgasmo concitus in partem aliquam principem, cuius officio vita carere nequit: vel dum in corpore putrescit. Alioqui sanguis menstruus non est vitiatus; imò potiùs benignus, purpureusq́ dicendus est, vtpote qui fluat ex venis & arteriis. Similis enim est hic sanguis cruori mactati recens agni: consistentiâ mediocri, sapore dulci; ac in terram effusus concrescit. Nec illud rationi consonum est, sanguinem vtero vel aliqua parte contineri tam diu, donec excernatur. nam toti massæ sanguineæ manet iunctus: & postea, distentis sanguine vasis, per anastomosin excluditur, vtpote excrementum superflui alimenti. Hanc autem excretionem promouent natura vis, meatuum libertas, & materiæ præparatio. Si ita contaminatus esset hic sanguis, vt quidam putant, profectò mulieres à longis morbis exhaustæ, illum deponerent, nec eo pro nutricatu fruerentur, cùm his tunc sanguis, ex naturæ lege, sistatur menstruus. Ita ratione mulieris sanguis ille est excrementitius. Si intueamur hũc sanguinem ratione fœtus, dicimus in eo esse principium non quidem procreationis, sed

molis: plus enim materiæ habet quàm actus. fertur per venas & arterias in fundum vteri, ibiq; diastole arteriarum maternarum & secretione purior factus, in alimentum vertitur fœtui. Nam in sanguine tres partes deprehenduntur: vna vtilis, nutritioni dicata vtero concepti fœtus, & quantum ad mammas surrigitur, ex qua parte lac procreatur. altera incommoda est nutritioni, hæc in vteri membranis & venis colligitur, & in paruitigine excluditur.

Cur viri non sint menstruales.
Gal. 2. De sem. 5.

Sed cur viri ignorant menstruam hanc sanguinis eruptionem? Galenus scribit hanc euenire ex muliebri quadã imbecillitate. Sed quæ hæc imbecillitas, & vnde? ex frigore quo illæ viros superant. hoc illud est, quod dixit Hippocrates, Mulier ambidextra nõ est. nam tanto calore non perfunduntur, quo vtrâque excellant parte. Amazones quamuis abscinderent vber dexterum, quô robur in brachiũ iret, tamen nõ potuere efficere vt ambidextræ euaderent: in causa est frigidior temperies In viris autem calor validus gignit & exhauit sanguinem; nam à calore tenues euanescit in auras. Sed his refragari videtur Hippocrates, qui scribit Mulierem habere sanguinem calidiorem viro. Respondemus ex Galeni sententia, qui scribit in maribus pulsus esse maiores ac vehementiores: in fœminis esse frequentiores & velociores. Quia calor in maribus exsplendescit vehementiùs, & arterias

Hipp. De morbis mulierũ. Mulier habet sanguinem calidiorem viro.
Gal. 3. De caus. pulsu. 2.

feris

ferit grauiùs. Ex aduerso euenit fœminis: nā in his, ait, circumfluit sanguis excrementis plenus, cuius causa fœminarum calor euentationis indigus est. quare pulsus æquat magnitudinem atq; vehementiam non passibus æquis, hoc est, frequentia & velocitate. Ex quibus colligas, caliditatem bifariam occurrere, vel vt est innata, vel vt est ascititia. Certè calore innato partibus, magis viget virile corpus. inde pulsus his maior ac vehementior. Sed ascititium calidum, quod nimirum micat in humoribus & excrementis, hoc vegetiùs micat in mulieribus inde pulsus nacta sunt frequentiores & velociores. Quare calore ascititio fœmina superat marem. Et passim dicit Hippocrates, virum esse calidiorem muliere. Quare illud notandum, Hippocratem non dicere fœminam esse calidiorem viro, & propterea habere sanguinem calidum: sed dicit fœminam habere sanguinē calidiorem, & ideò esse viro calidiorem. Alia profectò sententia est eius qui affirmat calorem sanguinis nasci ex solidarum partium calore: & aliud is affirmat, qui asserit calorē solidarum partium auctorem sui agnoscere sanguinis calorem. Qui enim profitetur calorem sanguinis pendére ex solidarum partium calore, is asserit calorem innatum, qui habitat in solidis partibus, & earū partium solidarum temperiem (ex qua pendet calidum natiuum) eo calore excellere. Qui verò

pronũciat calorem solidarum partium pronasci à sanguinis calore, asserit calorem ascititium florere in eo corpore. Itaq; cùm Hippocrates scribit, fœminam viro calidiorem, id sumendum de aduena calore. nam ait, eas calidiores (non ἁπλῶς,) quòd sanguinem gerant calidiorem. Inde est quòd maribus pulsus sint maiores: nimirum ob calidum innatum vegetius: at in fœminis frequentiores & minores, & celeriores, ob calidum alienum. Hoc itaq; calidum natiuum in causa est quò minùs menstruis tententur viri.

Quibus non fluant menses.
5 aph. 50. & 51.

Præterea in Definitione diximus, In mulieribus ingrauidatis & lactantibus menses non egredi: nimirum ea copia qua fœtu vacuis fundi solent: ita enim accideretur puero nutricatus. Vt etiam euenit dum lac fundit: nam nec tunc largè funduntur, vt solent aliâs. Nam, vt ait Plato, fucum facit natura blandum in lacte: quod, nihil aliud est quàm albore fucatus sanguis mẽstruus: quò à crudeli cruore vescendo hominem alienaret. Deinde in definitione diximus, A decimotertio anno menses fluere, ad quinquagesimum. Hippocrates libro De morbis virginum scribit, tenellulis illis ante decimum tertium annum ductus vasorum esse strictiores. & hæ crescunt. sanguisq; illis in incrementum abit. Nec vetulis: in quibus cùm non ita calor floreat, vt possit sanguis exhauriri: nec etiam moderatus calor vigeat, sed potiùs frigus

quod-

quoddam habeat illas, non mirum si inopiâ sanguinis ille fluxus arescat. Cùm ponimus menstruales annos illos qui inter decimum tertium & quinquagesimum sunt, nolim ita concisim intelligi, sed plerumque id euenire. quibusdam enim emicant post decimum tertium annum; aliis à quinquagesimo cunctantiùs sistuntur: ut fuerit peculiaris cuiusque temperies.

Sed quibus mulieribus parciùs, quibus effusiùs feruntur menses? Quædam candidæ mollesque sunt mulieres: aliæ asperæ & fuscæ. Si tenellulæ illæ fuerint, quales candidæ & molles, hæ circumfluunt excrementis, ac his vltra quinquagesimum annum menses funduntur. at in asperis & fuscis, quinquagesimum annum menses non attingunt. Si semen virile fœmineum, vincit virile mulieris, inde nascuntur viragines, biduò menstruales, & diebus sedecim vel octodecim puerperiales. Sin viri fœmineum semen euicerit fœmineum mulieris, mulier inde sata succi plena erit triduo menstrualis; & viginti quatuor vel viginti septem puerperialis: Sin quatriduo, triginta sex: Sin fœmineum mulieris uis exerceat in fœmineum viri, inde nata erit mollissima, quam vocat Hippocrates ὑδεσ-ζαινῦσαν sexti epidemiωn prima. pallidæ hæ sunt, & menstruales quinque dierũ; fereque sunt puerperiales ad quadragesimum quintum diem à partu. Has periodos nec transcendere,

Quibus mulieribus validè fluant, & quibus parciùs. 6. Epid. 2. 70.

Virgines, mediocres, & mollissimæ.

nec antevertere, nec inhibere debet hac effluxio. Et puerperia exitum habeant liberalem & liberum. Addidimus in definitione, singulis mensibus hos fluere: nam inde nomen habent. Effluunt autem trium vel plurium dierum spacio. quin saltem tres dies vt fluant, naturæ lex iubet. Scribit Paulus, quibusdam vltra duodecimum diem excurrere has purgationes. Tempus Hippocratis, ob sobrietatem, quâ excrementa fugabantur, non nouit in mensium fluxu spaciosius tempus quàm trium dierum, aut paulò plurium, hoc est quinque dierum menstruales: Nam mollissimæ replentur celeriùs; viragines autem seriùs: ita purgantur quidem illæ diutiùs, hæ verò celeriùs. harum purgatio ferè est bidui; illarum est quinque vel septem dierum: Moises hunc terminum statuit. sed iam gulæ ventriq; deditæ sua inertia excrementa congerunt: Ideo nec certam mensium copiam quæ ex naturæ lege fluunt, docere possumus. Optima tamen mensura erit, conuenienter prodeuntis sanguinis huius, εὐφορία. illa enim index optimus hunc sanguinem decenter ferri in substantia, copia, qualitate, tempore, & excernendi modo. Hippocrates scribit menses elidi copiâ duarum heminarum Atticarum, hoc est, octodecim vnciarum: paulò plus vel minus, inquit.*

Copia quæ secantur menses.

* Hoc est, si mulier recreetur, alacriorque inde fiat.

Diximus in definitione, Per venas vteri: nimirum quæ fundo & eius collo inseruntur,

tur. Sed cur assueta periodo fertur sanguis ad vterum? quia à natura hic imbecillus est, eò igitur protruditur. sed cùm fœtum habet, ab eo trahitur. 1. Epid. 2, 58. & 69.

Tandem hoc adiecimus definitioni: Quo sana degat mulier. vt nimirum sanguis elabatur ex naturæ ductu: id cùm fit, non æquè morbis tentantur mulieres ac viri: nec, si his inuoluantur, ita in discrimen trahuntur, beneficio mensium. Ex hac itaq; definitione intelligimus menses ferri debere, si nulla sit excusatio morbi, mœroris, vnde sic emacruerint vt nihil restibile in iis sit euacuandum; nulla etiam ingrauidationis, lactis nutritii, aut ætatis. Illa purgatio meritò muliebrium nomen habere potest. nam videtur ipsa, ipsa muliebritas, vt placet Hippocrati, cùm ait; Phaëtusam, olim naturaliter menstrualem, non potuisse γυναικωθῆναι, hoc est, mulierescere, & muliebritatem rursus nancisci, quam priùs amiserat ex viri exulantis prægrandi mœrore, cùm ei sedulò medicatum fuisset ad menstruorum suppressionem. sed hirsuta penitus euasit; & barbam produxit, & vocem grauem edebat. Ergo menstruorum causa est ἡ γυναικεία φύσις καὶ χροίη, hoc est natura muliebris, & color, vel potiùs superficies perpolita & lenis. nam Pythagorei olim omnem corporis superficiem χροιὰν vocabant. Fundamentum itaq; naturæ muliebris est vterus, cui summus rerum opifex

Muliebritas est in mensibus.

6. Epid. in fine.

χροίη, quid.

DEVS

DEVS *ingenerauit amorem gignendi, ac eum velut fundum concupiscentiæ condidit, qui nutriendo contineat, & continendo concipiat, vnaque fundatur cum semine alimentum, & per hystericas venas sanguinis allapsus, vnde coagmentatio est, siue παρέγχυμα viscerum, & intertexta fibris neruorũ caro, vnde musculi & cutis. Etenim iecur ἰκμάλεον, hoc est, gratiosi succi fons, affinitate quadam voluptuariæ concupiscentiæ vtero morem gerit, ac rigat sanguine fundum matricis, concipiendo, gignendo, & nutriendo. Facit autem ipsa vteri concupiscentia, & venus ipsa, vt viam ad vterum affectet sanguis promptiùs: nam ea mulier bis vel sæpius mense, menstrualis appâret, ὀχευομένη, καὶ ἱμειρομένη, καὶ συνοῦσα ἀνδρί. Periodicæ autem mensium excretionis causa est repletio carnium & venarum in corpore, quod est * δυσδιαφόρητον. Repletionem parit edacitas cum hæmatosi valida hepatis, & exigua distributio, otiosa vita.*

* id est, vix perspirabile.

CAPVT VII.

De Partu, & quòd septimestris vitalis, & cur non octimestris. & cur mulier non certo tempore pariat. puerperalia vt fundi debeant. Signa partus.

Quid sit.

NATVRALIS Partus est exclusio infantis qui in caput prodit tem-

tempestiuè, id agente vi vteri expultrice, tamque fœlicitante fœta & fœtu, cum vtriusque salute. *Nam pariendi omnium optima ratio est, fœtu sua sponte in caput progresso: nam consectaria partes, facilè cum se extendant, vnà non ægrè prodeunt: ita parentum & obstetricum votis respondet.*

Definitio docet tempestiuè fœtum prodire debere: Scribit Aristoteles, à septimo mense, ad vndecimum tempestiuè puerum nasci. addit tamen sæpiùs nono & vndecimo mense nasci puerum: verùm omnium rarissimè octauo. 7.Lib. De hist. animal. *Hippocrates à septimo vndecimum etiam ponit, ita vt vndecimum non superet. nam, inquit, qua putant se vltra vndecimum gestare vtero, falluntur à flatibus, quibus septimanis aliquot ante conceptum intumuerant nam hæc flatuum moles, mox excipiens ingrauidationem, eius falsò suspicionem antè dedit. quare censet Hippocrates, vndecimum mensem superari in ingrauidatione non posse.* Lib. De septimestri, & octimestri foetu.

Sed quanam causa est, cùm catera animantia stata partus tempora sortita sint, mulieri vagum & incertum id euenerit? Elegans dubitatio. *Animantia cetera certum tempus illud à summo* DEO *ad partum habent, quo iam adoleuere in iustam magnitudinem. ea de causa grandiora animalia, seriùs pariunt: nam maiori spacio his opus est ad fœtus absolutionem. Eadem etiam de causa masculus* 7 Hist. animal 4.

citiùs

citiùs à matrice alit quàm fœmina, quòd, cùm calore fulgeat, vberius in se trahat alimentum: & inde citiùs incrementa ducit, & se mouet promptiùs. quare tunc parturigo in procinctu est, cùm maturuit in magnitudinem decentem fœtus. Praeterea cùm iam in suam magnitudinem adoleuit noua soboles, spoliatur suo nutricatu, cùm ei par mater non sit. hinc calcitrat, disruptisq́; membranis facit viam vi. Inde, si mentem intendas, innotescet, cur, praeter mulierem, caetera animantia stato tempore pariant: Cùm enim variè pastum iniat mulier, variè etiam magnitudinem trahet fœtus, modò cunctantiùs, modò celeriùs. Bruta verò eidem pastui perpetuò indulgent; quare ab eodem nutricatu crescet fœtus & augescet, eodemq́; spacio perficietur.

Hipp. De nat. pueri.

Fœtus octimestris non vitalis.

Sed si septimestris fœtus viuit, cur non etiam octimestris? Causa est, quia eodem mense mouetur, & editur. sed nouimestris viuit, quòd octauo mense cùm moueatur, tandem nono operam dat eruptioni: itaque vno mense octimestris ille non perfert geminos labores. Sed obiiciet quis, haec ratio non omnino firma videtur: Nam si caeteris cunctis mensibus, quibus nascitur fœtus vitalis, antè motu percellitur, cur & octauo qui nascitur fœtus, non etiam septimo mouetur mense? etenim qui in lucem progreditur decimo, is mouetur nono mense. Quò itaq; au-

cupia

upia sophistarum fugentur, ita ducemus hanc rem ex arbitrio Hippocratis: hic longâ experientiâ doctus scribit, in totius gestationis historia tres quadragenarios pessimos esse: primus quadragenarius est in primo conceptionis mense: in hoc vehementer affligitur fœtus secundus quadragenarius est in octauo mense: hic monstris & mutilatis dicatus est mensis. vltimus est quadragenarius, cùm iam in lucem prodiit puer. hic quadragenarius continetur quatuor primis puerperii diebus; tunc enim incurritur variis iniuriis puer, ab insolentia aëris, alimenti, & tegumenti. His ita positis, cùm in octauo mense vigescat vis secundi quadragenarii, qui maximè affligit fœtum, cumq; hunc excipiat iniuria tertii quadragenarii omnium pessimi, pessundatur infans, impar tot iniuriis. Nec hoc Aristoteli pugnat: qui ait, non omnem fœtum octimestrem esse vitalem, sed in Ægypto, vbi scrophâ albâ fertiliores matres hæ validos proferunt fœtus, iniuriarum solemnium contemptores. Quare tempestiuè erumpit fœtus à septimo ad vndecimum mensem. Plerumq; nascuntur nono, rariùs decimo, nec crebrò vndecimo, rarissimè octauo: nam eo mense, ni fœcundissima fuerit mater, natus moritur. Lib. De septimestri partu. Tres quadragenarii pessimi.

Diximus in definitione, Id agi à vi vteri expultrice: cùm enim primùm arctissimè conniueret vterus, tempore parturiginis ita Gal. 3. Fac. nat. 3.

se laxat,

13 De vsu part. se laxat, vt animal totum euomat. At quo modo illud fiat, inquit Galenus, hoc solus ille nouit, cuius opera admirari possumus, intelligere non possumus. rectè Auicenna vi DEI excelsi illud fieri accinit, vt citra noxam vteri os ita se aperiat. certè τὸ θεῖον principatum obtinet causarum omnium; quod in hac natura historia potissimum elucescit: quod est ipsa vis DEI; ac nefas est illam ad examen vocare, nulli subiectam Categoria, sed omnium potentissimam.

Positum est in definitione, eam fœlicitari exclusionem, vteri excretrice, fœtu, & fœta: Nam partus pari contentione suscipitur vteri atque fœtus. Vteri quidem, nimium grauidati; proptereaq; sarcinam studentis deponere: Fœtus autem, nutricatu & spiritu defraudati, ob molem corpoream & cordis calorem: proptereaq; viam ad exitum affectantis, vbi est expiratio, qua non erat in vtero, & lactis ad nutricatum vbertas. Itaque ad partum non solâ expultrice vteri opus fuit; sed infantulus maximè operam suam adhibere debet, quò ruptis membranis, in vitales auras euadat. Quin & ipsa mater opportunè suam operam admouebit enitendo: iam tunc cùm laxatus est vterus, & os eius iam hiatu patet: tunc intensis pressisq; abdominis musculis elisioni studiũ omne conferat, cum viuido quodam conatu. Meritò reprehendit

3. Nat. fac. 3. & 12. Galenus obstetrices, quæ primis doloribus,

non-

nondum vteri ceruice patente, ſedi, parturigini dicatæ, imponunt parturientes: quô fit, vt fractæ miſellæ mulierculæ irritis conatibus tandem fatiſcant: Cùm alioqui, ceruice patente vteri, animosè ac ſtrenuè ad hoc bellum concitandæ eſſent ab obſtetrice.

Addidimus definitioni, cum vtriuſq; ſalute: Nam ille eſt naturalis partus, quo non perit puerpera. Seruatur facilè, cùm à parturigine commodè feruntur lochia. Quod fit triginta quinque dierum ſpatio, & ad quadrageſimum ſecundum, nam fœmella cunctantiùs procreatur, hinc retiſibilia trahit excrementa plurima, craſſiora, & frigidiora; quæ non facilè excludi poſſunt. ſed interdum longè citiùs finiuntur, vt mox dicemus. Sed quo modo purgari debent lochia in puerperis? primis diebus, plena manu fundantur, ad ſeſquicotylam; quæ implet vncias tredecim & ſe pedetentim ſiſtant, dum ita duos, tres, vel quatuor dies ierint. Dum enim puerperia purgamenta ante diem ſiſtuntur, calamitoſa ſunt. Nec profuſio copioſa primis orta diebus repentè ſuppreſſa, in vicem ſubit purgationi debitæ. Eſt enim conſentaneum, vt ſi fœta mulier fuerit menſtrualis trigeſimo quinto die à fœtu concepto, atq; id ſimel tantùm, integris rebus pueri; eadem fœtum enixa, pari dierum numero ſit puerperalis. quò exhauriantur reliquiæ menſtruorum in venis maioribus & circa locos mulíebris

Lochia vt fundi debeant.

ſtabu-

ſtabulantium. Itaque intra quadrageſimum quintum diem partus hiſtoria hæc peragitur, prout periodus menſtruæ purgationis breuior aut longior eſſe ſolet. Nam quæ ſunt biduò menſtruales, vt ſunt viragines, dies octodecim exigunt in puerperiis: quæ triduo, viginti ſeptem: quæ quatriduo, triginta ſex: at menſtruales quinque dierum, puerperales ſunt ad quadrageſimum quintum diem à partu. Infans etiam in naturali partu ſuperſtes ſit: Itaque non mole nimia aut acciſa peccet. Si enim mole nimia turgeat fœtus, ni illæ quatuor aut quinque dierum ſpacio euaneſcat, perit puer: validam enim mutationem is ſubit in tertio, vt diximus, quadragenario. in vtero, præter vmbilicum, omnia clauſa erant; iam os, nares, nates, veſica patent, & ſua excrementa reddunt, & vmbilicus clauditur. Quare vt hæc ferat puer, robore opus eſt. Quo autem roboretur fœtus, ſuadet Galenus, vt ilico à partu puer aſpergatur ſale, quô arctior ſuperficies euadat corporis: nam ita aëris iniuriam nō æquè percipiet. Abluant aqua ſalsâ ilico infantem: lacte alatur optimo. Prauum fit lac à venere: nam eius copia & qualitas nutricia, à venere corrumpitur. Copia, nam ſanguis menſtruus ita curſum ſuum flectit ad vterum, qui iam mammis debebatur: quare lac tabeſcere incipit qualitate etiam mala, venus contaminat lac, fœdoq́; odore id afflat: quod illi

Hip libr. De natura pueri.

1. De ſanit. tuenda 1. & 22.

li euenit dum à testibus & vtero muliebri
tum corpus fœmineum alterationem quan-
am in venere subeat, cuius ideam sanguis
acti importat. Præterea à venere lactantes
nulieres nouam nonnunquam sobolem con-
ipiunt, quæ omnia lactis prædia absumit:
am & copia illi opus est, & optimam la-
tis partem prolectat ita quod impurum re-
tibile hæret in sanguine, mammis conceditur
olùm, cum maxima pueri calamitate. fu-
iant itaque lactantes fœminæ venerem,
uò venustiorem fœtum ac sanum quam
maximè nutriant.

Iam finem fecero, si paucis repetiero ne- Compendiaria ratio historiæ partus.
cessaria quædam de tempestiuo partu. Est is
tempestiuus, nec ante diem, cui præeunt pe-
*riodi conceptionis, * τυπώσεως, & motus.* * conformationis.
Nam concepti fœtus à virili semine vtriusq;
parentis, proptereaq; suam adepti τύπωσιν
die trigesimo quinto, bis tanto (hoc est septua-
gesimo die) mouentur. Ex quo ter tanto, hoc
est postquam compleuerunt ter septuaginta
dies grauiditatis, perfecti & vitales eduntur
in lucem. Hoc est quod dicit secundi Epide-
miωn tertia: Quicquid mouetur septuagesi-
mo, triplicatione perficitur. hoc est, ducentis
& decem diebus: qui septem faciunt menses.
vnde Iurisconsultus: septimo mense nascitur
perfectus partus; id iam receptum est, pro-
pter auctoritatem doctissimi viri Hippocra-
tis. Sin verò vtriusque seminis prolifici non

ante

*ante quadragesimum quintum diem descri-
pta sit τύπωσις, & expressa: non antè pue-
mouebitur, quàm eius temporis duplicatio-
nonagesimum diem absoluerit. ex quo init-
triplicatio & absoluta, partum edet perfe-
ctum, mensibus nouem exactis, qui conti-
nent, suo velut ambitu, ducentos septuaginta
dies. Itaque naturalis partus, qui verus est
τόκος, est hic, cuius inoffensa fuit gestatio, &
qui exacto grauiditatis tempore praescripto
sua sponte, foras affectat viam vitalis, ma-
terna & vteri virtute adiutus. Itaque nihil
editur à fœtu vitale, ante perfectum par-
tum: perfectus verò est, septimo vel nono
mense. Itaq; cùm octimestris serius aut citiùs
his mensibus erumpat, significatio erit ali-
quid sinistri euenisse foete, & fœtui: quod
vel septimestrem partum tardârit, vel ante-
uerterit nouimestrem. Sed cur non septimo
mense exigitur fœtus, postquam moueri cœ-
pit septuagesimo, cùm fausto pede iret fœtus
à conceptione ad τύπωσιν, & inde ad κίνησιν?
remora est mœror matris interdum, qui
protraxit, impressa imbecillitate fœtui, ad
octimestrem hunc partum. hoc etiam fit vi-
tio aëris & diaeta. Nec etiam septimestri par-
tu vitalis est fœtus, si partio nouimestris illi
debebatur. Cùm mulier est propinqua par-
tui, crebrò spiritum ducit; & insolito dolore
cor feritur, hoc est stomachus, ab extento in-
fante.*

Partus naturalis.

3. Aph.

Signa partus.

CAPVT VIII.

De Monstris.

MONSTRA *ortus sui causam agnoscunt conceptionem deprauatam, quæ est viuificatio seminis deprauata. us itaq; hîc etiam erit cõcubitu, & semine, nde nascatur mõstrum, & mola. Propterea re ita monstrum definimus, quod est anial malè compositum in vtero. Mala enim non adsit compositio, deformationem etiam onstrificam nesciet animal. Quare malam mpositionem perpetuò sociam trahet: siue lud monstrum enatum sit ab intemperie, el à soluta vnione. Compositio mala hæret, mala conformatione, magnitudine, nuero, situ: mala autem conformatio, in surficie, figura, meatu, & cauitate. Vitium perficies facit, cùm animal rugosum & inqualitate deformatum pronascitur. In fiura monstri quid gerit, cùm totum corpus ut eius pars à suo charactere abit. In mea-, vt si optici nerui clausi fuerint. In cauite, vt si abdomen ingenti à mole turgeat. In magnitudine, vt si brachium longius ut breuius fuerit. In numero, si quatuor, vnum adsit crus. In situ, vt si hepar in stri s consederit: & si ossa sede suâ exuta nt. Cùm autem monstrorum tam polydala varietas ludat, quæ quæso maxima hom causa erit? erítne illa in semine, vel san-*

Causa monstrorum. guine menstruo? Cuncti ferè medici & philosophi asserunt mõstra gigni vitio materiæ, & non crimine agentis. Quam ad rem hac demonstratione vtuntur: Natura ducitur ab intelligentia erroris experte: itaq; natura peculiari sua vi erroris est expers: quare omnis error materiæ asscribi debet. Aristoteles huic sententiæ subscribere videtur, qui ait monstra fieri materiæ vitio: & Galenus, qui demonstrauit ornatum ac decus à superiori diuina emanare causa; etiam materiæ deformitatem ac errorem apponit. Si tamen rem ad lydium lapidem examinauerimus, aliud videbitur. Aristoteles auctor est, artem esse naturæ æmulam; quòd hæc maxima iungantur cognatione. At ars vitia sentit & à materia, & ab artifice. similiter itaque in rebus quæ naturâ constant, vitium non solùm faciet materia, verùm etiam agens. Propterea scripsit Aristoteles, monstra esse naturæ errores; vt artis errores, ea, quæ malè ab ea fabricata sunt. Quin Aristoteles subdit, monstra pronasci ex corruptela seminis. nónne ergo nascuntur illa vitio agentis? nam, Aristotelis sententiâ, semen agendi vi tantùm, ad fabricam fœtus concurrit, & non ratione materiæ. Si itaque, ex Aristotelis sententia, in semine vis sobolescit agens, principiúmve actiuum, & monstra fient ex semine corrupto, itaq; monstra fingentur agentis, & non materiæ crimine. Scribit etiam Galenus mole

4. De gen. animal. 4.

2. Decret. 3.

quod communicatur: corpus quod communicat: cui communicatur: & medium per quod communicatur. id quod communicatur hic est res præter naturam; igitur vel morbus, morbi causa, vel symptoma. Hic morbi causa communicatur, quæ est corporea vel incorporea: incorporea, vt meræ qualitates, vt stupor à torpedine per tridentem piscatoris transmissa, qualitate communicatur eius manui. sic morbi à veneno: at illi non communicantur per qualitates. Causa corporea, oportet vt illa sit mobilis loco, non solida. Igitur vel humor, vel spiritus, vel vapor contagium præbent; qui vapores & alterando interficiunt, vt alia plurima venena; quia sæpè moriuntur homines in peste sine vllo putrefactionis signo, vt refert Iacobus de Partibus sua ætate accidisse. vt qui cum vrinis illum accessissent, sine febre & aliquo symptomate, repentè conciderent; quia alterando sine putredine interficiebat. Alioqui, cùm putrefaciendo iugulat, hoc modo id euenire solet: vapor pestis labefactat calorem natiuum, hinc humores putrescunt spoliati naturæ calidiq; natiui custodiâ. Vt itaque fuerit validus calor natiuus, ita vel statim extinguitur sine putredine, vel colliquat humores putrefaciendo. Quod autem certam ætatem tangat hoc malum, quemadmodum Dionysius Halicarnassæus scribit, vel quòd subitâ pernicie, sine vlla ægrotatione sit calamitosa,

Pestis. Anno 1445.

2. Antiq. Roman.

mitosa, vt Plutarchus in vita Romuli prodidit: & quòd aliàs bruta animantia, aliàs fœminas, iterumq; his ferè intactu, viros robore præcellentes inuaserit: & olim, vt scribunt, Orosius & Eusebius, fœtus in vtero mulierum ac pecudum necârit: causa est, quòd cordis intemperies certa, certo inquinamento veneni respondet.

Noui morbi. *Noui morbi dicuntur, quorum causa & natura minimè nobis est cognita aut perspecta, vt olim mentagra Romæ enata, & carbunculus primùm Romæ visus Lucio Paulo & Q. Marcio Censoribus: & gemursa moribus, qui digitos pedum tantùm inuadebat. Sensit & nostra ætas nouos, vt sudorem Anglicum; & morbum venereum, qui Apud Indorum videtur esse.* Plin. 26. lib. 1.

CAPVT IIII.

De morborum differentiis quæ sumuntur à tempore, & euentis quibusdam.

A tempore quoq; morborum differentia sumuntur: Inde dicuntur quidam longi, quidam breues, recentes & inueterati. Diuturni sunt vel causæ magnitudine: naturæve infirmitate, quæ excutere morbum nequit: vel mala curatione. Sunt & morbi continui, & intermittentes. Præterea morbi æstiui, autumnales, hyberni, vernales. Quidam sunt communes omni ætati & sexui,

Diuturni. Varii morbi.

sexui, vt epidemii, endemii sporadici. alii proprii & peculiares; vt morbi puerorum, iuuenum, senum. hos describit Hippocrates tertio Aphorismorum. sunt & connati morbi, & hereditarii. maligni, & benigni. Maligni dicuntur, qui inuehunt grauiora symptomata quàm pro ratione propriæ essentiæ conueniat; vel quorum symptomata ad manifestas causas redigi nequeunt. Sunt & morbi ordinati & inordinati; crescentes & decrescentes. quiq; ab auctoribus nomen habent: vt vlcera Chironia, Telephia. Præterea morbi legitimi sunt & nothi. legitimi dicuntur, qui ex sincero & puro humore oriuntur, vt ex sola bile, vel ex pituita sola. nothi dicuntur, qui ex mistis humoribus. Ab auctoribus M.

Hæ sunt morborum cunctæ differentiæ. Sed & hi morbi variè miscentur: inde & compositi morbi dicuntur & impliciti. Compositi, qui eandem sedem occupant; vt in tumore præter naturam, inflammatio: est ibi morbus in intemperie, morbus calidus; in mala compositione; & solutione vnitatis; nam eo tumore partes à seinuicem discedunt. Impliciti morbi dicuntur, qui in partibus diuersis consistentes vni eidemq; actioni officiunt, vt pleuritis & peripneumonia: ambo enim illi morbi quamuis sedibus distincti, respirationi noxii sunt. Compositi M. Impliciti M.

Hic studiosos iterum admonitos volo; hæc ab illis disci, vt, cùm homines remedia pe-

 tent,

tent, consulto ea aptent morbis. quod fieri n... quit, ni scias qui sint illi morbi, & cuius si... naturæ & indolis. Nam prima ad cura... dum indicatio ducitur à cognito morbo: ... enim contrarium remedium à medico exig... Quomodo deprehendes contrarium rem... dium, si nescias id cui contrarium oppon... alia morbus in intemperie; alia is qui in m... la conformatione hæret; alia qui in viol... vnione, expetit remedia.

I. HEVRNII INSTITVTIONV[M] MEDICINÆ

LIBER VII.

DE MORBORVM CAVSIS.

CAPVT I.

Quid sit morbifica causa, & quotup... Earum diuisio. quid externa, quid ... terna, & quæ eæ sint.

MORBORVM differe... *enumeratis, causarum co... indago incunda, hoc or... primò quæ sit huius ind... tionis vtilitas ostendente...*

mole auctiore in vitio corpora esse, quæ ita Lib. De causis morborum 9.
increscunt, ob vegetum facultatis robur, aut
ob materiæ affluxum vberiorem. at molem
nimiùm attenuatam à fracta facultate, materiaq; inedia euenire. Quare monstra
concipiuntur & materiæ, & agentis seminis
crimine. Nec illud inficiamur, naturam rata
lege ferri, nec vnquam extra recti lineam in
errorem deflectere, sed intelligentia quadam
dirigi erroris nesciâ: at non ritè hinc consicias, vitio agẽtis nihil peccari. Quod vt eluceat, compertum esse debet, quænam sit differentia inter naturæ & artis molitionẽ. Cùm
quid fabricatur ars, illi opus est materia ex
qua surgat opus, instrumento, & artifice. Si
in aliquo horum vitium fuerit, culpabitur
inde ars. In naturalis rei fabrica, tribus etiam opus est, naturâ ipsâ, agente secundariò,
hoc est, instrumento, & materiâ. Quamuis
tamen his tribus in natura, & in arte opus
sit, hoc tamen discrimine differunt, quòd artifex, etiamsi nactus fuerit commodissimam
materiam, & promptissima instrumenta, in
tamen absolutissima artis suæ encheiresis
quandoq; languet, & deformis editur fabrica. At in naturâ constantibus rebus, dum
instrumentum vitii expers fuerit, nec materia contumax fuerit ad typosin, necesse erit
id quod fabricatur, venustè integrescat:
nam in principe actore, nimirum natura, nefas est errorem cogitare. sed hunc agnoscit

agens secundarium, nimirum instrumẽtum. Itaque si fœdatum fuerit malignitate quadam semen, ob calorem quem habet à dilatoribus spiritibus vitalibus: cuius actio à temperie bona fœlicitatur, à mala deprauatur; hic calor est agens, at non principatum agendi tenet, sed est actor secundarius, & pro instrumento est actori. Propterea vitium facit in monstris agens causa instrumentalis. Et
4. De gen. animal. *Aristoteles prodidit ratione loci, hoc est vteri etiam proferri monstra; vt si vterus minor fuerit. Itaque monstra eduntur triplici vi, nimirum materiæ, instrumenti, hoc est agentis secundarii; & vteri minoris; sed rarò euenit vteri vitio.*

Quæ causa ideæ monstrosæ. *Sed quænam causa est quòd hoc vel illud monstrum nascatur? Varietatis huius causa est efficiens varium, veluti mala conformatio, vel vitiosa magnitudo, numerus, situs partium. Conformatio si violetur, eius vitium conspicuum erit, in superficie, figura, meatibus, vel cauitatibus. inde si deformem sui ideam ducat monstrum, hoc ex materiæ iniquitate ortum ducere potuit. non quidem quà hæc materia peccet copiâ, sed quia extra naturæ suæ lineam abiit materia in sua substantiæ modo, aut qualitate. Dum ex substantiæ modo materia peccat, vt cùm illa contumaciam & indomabilem quandam vim spirat deformitatis minimeq; materiæ æqualis, asperitas quædam monstrosa super-*
ficium

ficiem fœdabit, nec meatus erunt meabiles, sed præter naturæ legem clausi: ita cæci nascuntur, ob densiorem materiam. Sin materia in qualitate peccet, cùm nimirum intemperata illa est, præferent vitia potissimùm figuræ: ita scribit Galenus, oculos maximos, qui monstri quid inde gerunt, ex materiâ intemperie tactâ pronasci. quod de magnis ille, nos etiam de paruis parum concinnè effictis. Magnitudo partium etiam monstrum effingit, cùm analogia corpori cæterísve partibus non respondet. hoc euenit ex materia quæ copiâ, non autem qualitate in vitio est, cùm illa tanta est, quanta à natura triumphari nequeat. accisa verò magnitudo, à materiæ nascitur inopia, vel, vt auctor Hippocrates, ab exili vtero. nec tunc aderit figura violata; quæ si adfuerit, significationem adferet intemperatæ etiam materiæ. Vteri tamen paruitas totum infantem pusionem facit: at materiæ inopia & totum fœtum, & eius partem attenuat. Sed dicet quis, cùm monstra nascantur diuersæ speciei insignita partibus, potéstne homo nasci capite vituli? Philosophi hoc negant, historici asserunt; quid dicendum? Vtriq; verum profitentur: philosophi, etenim potis non est, vt homo caput vituli gerat, ita vt edat functiones vitulini capitis. historici verò exempla spectant. Numerus etiam partium præter decus luxurians, aut fraudatus, mōstri causa esse pote-

Artis med. 94

Lib. 1. De morb. mul.

 rit.

rit. id fit vel ineunte iam conceptione, ex materie inopta; vel à concepto fœtu octauo mense: nam eo tempore plerumq; ægrotat & mutilatur. Sed cur non aliis mensibus mutilantur? Quia, inquit Hippocrates, si aliis mensibus ægrotauerint, moriuntur. nam aliis in mẽsibus non ægrotant fœtus, nisi inuicta quædam causa morbifica eos fatigarit. Si numerus partium luxuriarit, eæ partes referent ideam non alienam sibi à sexu, vel alienam. non alienam, vt si sextus accedat digitus manui: alienam, si hermaphroditus. Hoc fit vitio qualitatis & quantitatis materiæ, quæ non potuit commodè mitigari. Sed hæc materia vel est æquè calida, vel æquè frigida. si fuerit æquè calida, partem superaddet eiusdem sexus, indeq; surget in mare vel fœmina sextus digitus. Sin materia inæqualis fuerit, ita vt quædam calidior, alia minus calida, nascetur, ex copiosa hac materia, pars diuersi generis. Situ à prauo etiam monstra nascuntur. situs malus oritur à mala qualitate, cuius ratione fit commotio; & ratione commotionis fit postea materiæ transpositio. & hæc euenire potest octauo mense: dũ fœtus abscessibus tentatur, vnde claudi nascantur.

Hip. De octimestri & sept. part.

Num verò primo conceptu dum typosis fit, enata sit monstrositas, vel octauo mense, ita notabitur. Si mater referat se primis mensibus prauis cogitationibus indulsisse, vel si ipsa eo vitio tacta sit, vel si ipsa parte aliqua mutila

Ar. 4 gen. animal.

Quo ingrauidationis tempore monstra fiant.

mutila, in prima typosi vitia induet fœtus: ita si vterus minor, cunctos tales pariet fœtus. Sin octauo mense ægrotauit mulier validè, hinc illæ iniuriæ erunt. Studeant itaque fœtæ vt prauas pellant imaginationes; optimaq; vt diæta fruantur.

Inter monstra etiam videtur mola locum habere, inde dicta, quòd characterem referat lapidis molendinarii, tardóq; quod eius motui respondeat hæc moles. Est *autem* mola rudis indigestáque moles vtero addita, quam cruditas edit seminis atque corruptio, vnde est impedita corporis partiúmque discretio & accretio. *Dixi esse rudem indigestamq; molem: Nullam enim gerit formam quæ speciem aliquam referat. quapropter vterus laborat tunc morbo in aucto numero: etenim illi additum est quod non deberet. Est autem hæc accretio physica, sed informis. Viuit enim & crescit more tuberum, quæ ὕδνα Græci vocant: non autem stirpium, suis partibus discretis, absolutarum. Præterea addidimus, Eam edi ex seminis cruditate & corruptione: Nam ex deprauata conceptione nata fuit. Hæc impeditio discretionis & accretionis, impeditio est à seminis cruditate, quod in matrice conceptum est, nec foras elapsū. Cruditati seminis, quæ in testibus ortum habuit, multum adiicit oppressio quam facit muliebris quæ in procinctu est purgatio. hæc copia sua obruit conce-*

Mola quid. 14. Meth. 13.

Auic. capite De mola.

ptum semen. Non enim à sanguine semen nutritur, dum informatur fœtus; sed à suo consociali, quod est semen alterutrum, quod dominatu regitur informantis, tum maris, tum fœminæ. Est itaque mola velut quadam μόλωσις, quòd illa sit crudor quidam, quo vis exoleuit gignendi ac discernendi à semine. nam καταμωλυσθὲν Hippocrati est, à celeri motu & mutatione quiescere refrigeratum. Quare, ex Hippocratis sententia, gemina videtur causa molæ, semen scilicet crassius, & menstruus sanguis crassior, qui obruere potest ita semen, vt discretioni & accretioni operam nauare nequeat. Sed Aristoteles ex solo menstruo molam compingi scribit: Nam cùm inter cuncta animantia sola mulier menstruis tentetur, hæc vnica tantùm mola laborat. Itaq; ex solo menstruo sanguine illi mola nasci videtur, & nequaquam ex semine. Rectè hoc Aristoteles ducit ex suis fundamentis, quibus consentanea affirmat: qui asserebat semen solum efficientis causæ ratione concurrere. Verùm Hippocrates, Galenus, Auicenna existimant, eam ex semine, interdum etiam ex abundanti crassoq; sanguine combinari Si enim ex solo sanguine mola cresceret, virgines ea etiam nonnunquam turgerent; quod nunquam euenisse demonstrauit Galenus. Sed iam in his contraho vela, ne extra lineam institutionum longiùs abeam.

[Margin: μόλυνσις quid. | 2. Epidem. De fratre coniugis Aristæi. | De morb. mul. | 4. De gen. animal. 7. | 14. De vsu part. 13.]

I. HEVRNII

SECVNDA

MEDICINÆ

PARS,

ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ.

I. HEVRNII INSTITVTIONVM MEDICINÆ

LIBER VI.

DE MORBORVM DIFFERENTIIS.

CAPVT I.

Quid sit morbus.

HACTENVS *quæ ad Physiologiam spectant enarrauimus, elementa, temperamenta, facultates, atque humores; quæ res naturales à medicis dicuntur. Iam ductus artis eò nos trahit, vt de his dicamus quæ horum sanitatem euertant, quæ in hac secunda parte, nempè* παθολογίᾳ, *breuiter complectemur; videlicet affectus omnes præter naturam: nam, vt scribit Galenus*, initium curandi est affectus dignotio; quemadmodum finis, remedium. 2. Meth.
Vult autem Hippocrates naturas in primis morborum esse considerandas Sed singulorum quia nulla est scientia, ab vniuersis initium ducam.

Res igitur præter naturam sunt tres, quæ Res præter naturam tres.

corpus humanum malè fatigant : morbus, morbi causa, & symptoma. Vt Sanitas est commoderatio seu dispositio secundum naturam, potens edere actionem per se; Ita Morbus est constitutio præter naturam corporis viuentis, primò & per se lædens actionem. *diciturq́; morbus quasi* μοῖρα βίου, *fatum vitæ.*

Morbus quid. 1. Sanit. & 1. De Morborũ Diff. & 1. De symp. diff. Definitionis explicatio.

Definitur itaque morbus, Constitutio præter naturam. constitutio rerum alia composita est ex forma & materia: alia est tantùm quædam præparatio & conformatio, quam res quæq; sortita est ad actiones suas commodè exercendas. Prior constitutio ex elementis & rerum formis pendet: altera, ex temperie, in partibus similaribus: in organicis verò, ex structura; vt in rebus artificio confectis: quemadmodum in gladio, præterquam quòd constet ex materia & forma, requiritur acumen & durities, vt sit ad vsum promptior. quæ constitutio quasi forma accidentalis est, quæ intendi & remitti potest. talis forma est morbus, non vt prior. Præter naturam diximus: nam in ametria consistit eius forma accidentalis, vt sanitas in eius symmetria. Dixi, corporis viuentis: nã morbus cùm actionem lædat, reponendus erit in ea re quæ actionem edit; ea est pars corporis. igitur nec humor, nec spiritus, nec calculi, nec lumbrici morbi sunt, sed tantùm causæ. Diximus, primò lædens actionem: excludimus

cludimus causas morborum, & symptomata, leuioresq; affectus. Actionem lædens, diximus, actio formæ debetur, quare excludimus materiæ vitia, vt crassitiem, mollitiem, densitatem: eò quòd ad essentiam formæ nihil cōferant. æquè enim culter est ligneus atq; ferreus; nisi quòd hic diutiùs duret, & meliùs scindat. Materiæ vitia, quæ intemperiem sequuntur, sunt symptomata, non morbi.

Argenterius summis viribus nititur probare, morbum primò lædere facultatem, deinde actionem. cui respondemus, facultatem nihil aliud esse quàm substantiam partium animatarum, quæ sanitatis habitu actiones exercet. ita vt abolita facultate, actio & vita perdatur. at actione læsa non statim perditur facultas. quare immediata causa actionis est sanitas, non facultas; & morbus causa est per se actionis impeditæ: Ideo medicus non curat facultatem sed morbum; vt in obstructo neruo optico.

Argenterii definitio.

Tria ob oculos semper habenda: corporis partes contenta & actiones: ex his est quicquid in nobis subsistit. In partibus morbi: in contentis causa morbificæ ferè: in actionibus symptomata etiam consistunt. morbus suum ambitum habet, vti sanitas: inde graues quidam sunt morbi; quidam sunt morbi leues: ita est sanitas perfecta, & alia non absoluta. Quod inter sanitatem & morbum ambigit corpus, neutrum dicitur, hoc est, nec sanum,

nec ægrum: id suum quoque sortitur ambitum, vt proxumè ad morbum vel sanitatem accedit.

CAPVT II.

De morborum variis differentiis, quæ ducuntur à partibus nostri corporis. Et de parte obsessa proprio morbo: & ab alieno cùm afficitur.

Differentiæ morborum vnde, & quot.

MORBORVM *differentiæ sumuntur à partium nostri corporis varietate, in quibus consistunt: à natura morborum: & ab adiunctis.*

Partes autem quum aliæ simplices sint sibiq́; similes, ex elementis genitæ aliæ organicæ, vel instrumentariæ, ex simplicibus partibus conflatæ; hinc oritur triplex morborum genus: nempè morbus similaris, ὁμοιομερής naturalemq́; temperiem peruertens partis simplicis: morbus organicus, qui instrumenti frangit proportionem: tertius morbus vtriq; parti communis, solutio continui dicitur; etenim incommodat functionibus partium similarium & organicarum.

Intemperiei morbi.

Partes similares occupat intemperies calida, frigida, humida, sicca, simplex vel composita: quæ quum exsuperant, morbi sunt, & actiones lædunt. Intemperies octo morborum genera profert: quatuor simplices, vt calidos,

vel

vel frigidos, humidos, aut siccos: vel calidos & humidos calidos siccos: vel frigidos humidos, frigidos siccos. Porrò hæc intemperies est vel cum materia, vel sine materia. Intemperies partis calida & humida sanguinis particeps φλεγμονὴ dicitur, hoc est inflammatio; si vehementi impetu incubuerit, & tumorem dederit. frigida autem & humida quæ pituitam coniunctam habet, unde (si tumor) οἴδημα. frigida & sicca, particeps melancholiæ, vel atra bilis, scirrhus, si tumeat, vel cancer dicitur. At si misti humores tumorem fecerint, genuinum nomen trahet à vincente humore, ut phlegmone erysipelatodes, œdematodes: prout cum sanguine copiosiore, & pituitâ vel bile profusiore, collectus fuerit tumor.

Addit Fernelius præter morbos in intemperie, materia immoderationem, & formæ corruptelam. Verùm qui medicinam cum philosophia conformem reddere conabitur, morbos formæ vel totius substantiæ eos duntaxat agnoscet, qui ex incerto, seu nobis incognito intemperiei gradu, dependent. Etenim forma partium maius & minus recipere, & ut morborum variationes sine certa pernicie subire nequit. Quos autem ponit materiæ morbos, materiæ intemperiem, eiúsve puritatem, vel propriam formam sequuntur; aut occasionem externam; ut callus à corpore duro.

Materiæ morbi an sint.

Partes

Morbi organicarum partium.

Partes organicæ nostri corporis ut ritè munia sua exequantur, aptè composita esse debent in conformatione, numero, magnitudine, situ & coniunctione. vnde tot morborum genera in partibus organicis esse possunt. Conformationis vitia conciduntur minutiùs: suntq; vel in figura læsa, ut vatii, vari, capita acuminati: vel asperitate aut læuitate, ut aspera arteria si nimis exasperetur, & vterus qui aspredinem habere debet, si nimiam læuitatem nanciscatur quâ fœtum retinere non potest. Denique in meatu vel cauitate, quæ sunt aut angustiores, aut latiores: ut quando obstruuntur venæ, aut spiracula cutis. In numero, cùm quid redundat vel deficit: ut in manu, accesserit si sextus digitus, aut si vnus desit. In magnitudine, cùm diminuitur, vel augetur nimium; vt vastitas vnius cruris; & lingua si nimium concisa. In situ, si pars malè nectitur, locóve suo recesserit, vt ossium luxatio, & linguæ vinculum.

Confor-mationis morbi.

In numero morbi.

M. in magnitudine.

M. in situ.

Continui solutio.

Tertium genus dicitur continui solutio & est morbus communis: quæ partem similarem ac organicam tangit. ex varia natura partium quibus incumbit, diuersisq; ex causis varia sortitur nomina. vt vulnus à tenuibus rebus ad secandum aptis inciditur: fractura à duris fit: caries, in osse: contractio in neruis: fissura, in osse. sic diuersa nomina sortitur soluta vnitas à forma vulneris: vt

vulnus

vulnus profundum, latum, penetrans, rotundum. in venis ſoluta vnitas, dicitur ruptio venæ apertio venæ fit vel ἀναστομώσει, quando oſcula venarum aperiuntur; quum copioſius ſanguis impetu affluit, vnde ſe laxant venarum oſcula; vel oſcula illa imbecilla facilè cedunt. Cùm ob raritatem venarũ ſanguis exilit & exſudat à venis, dicitur διαπήδησις, quæ etiã à tenui sãguine naſcitur. ἀνάβρωσις vel διάβρωσις dicitur, ſi venarum eroſione prodit sãguis; ab acrimonia fit.

Morbo qui parti inſidet, duplex differentia à Galeno adſcribitur, vt ſit alter parti cui incidit proprius, alter aduentitius & per conſenſum eam afficiens, quorum illum Primarium ſeu Primitiuum, hunc Secundariũ ſeu Superuenientem appellare poſſumus. Galenus illum, affectum per ἰδιοπάθειαν & πρωτοπάθειαν: hunc affectum per δευτεροπάθειαν & ὑστεροπάθειαν appellat. Poſterior hic efficacia morbi alia in parte conſiſtentis parti laboranti impertitur, idq́ duobus modis, nimirum per Sympathiam, ſeu Progreſſum & Cõmunicationem, ſeu Concordiã, vt loquitur Plinius: aut Metaptoſin ſeu Tranſitum & Tranſlationem. Per Sympathiam morbus fit, cùm ſuperſtite priori morbo, alius ab eius fomite alteri parti imprimitur: vnde ab Archigene vmbra affectus vocatur, vt cùm ventriculi vitio caput tentatur. ideò etiam Sympathiâ parti laborãti reme-

Duplici ratione ægrotant partes.

Nimirum Idiopathiâ, & Deuteropathiâ.

Deuteropathiâ duobus at modis, nimirum per Sympathiam, aut Metaptoſin.

remedia non adhibemus. fit tamen morâ c... Sympathiâ Idiopathia: hoc est cùm pars di... alterius partis vitio laborauit, diuturnita... affectum proprium contrahit, qui (vt ia... diximus) propriè δευτεροπάθεια & ὑστερο-πάθεια nuncupatur, & Protopathiæ opp... nitur. quare Idiopathia communis est Pr... topathiæ & Deuteropathiæ. Fit autem p... Sympathiam morbus duobus modis, nimi... sine materiæ communicatione, aut cum m... teriæ communicatione. Sine materiæ com... municatione per Sympathiam tribus mod... apud Hippocratem fit morbus; videlicet gen... ris similitudine, operis societate, & vasoru... communione. Generis similitudine fit vom... tus bilis vulnerato capite, quia dura menin... detecta & ab aëre immutata trahit in con... sensum suæ affectionis omnes membrana... vndè & ventriculum. Operis societate, ... osse brachii læso vnà læditur & actio musc... li. Vasorum communione, vt in fractura ca... cis apud Hippocratem, quòd illa sine magn... contusione fieri nequeat, eò quòd fiat tantù... casu, hinc chorda maxima trium muscul... rum suræ conuellitur: inde nerui affecti cer... brum delirio afficiunt: & per venam & a... teriam insignem transfunditur materia a... cor, vnde febris oritur. Cum materiæ com... municatione per Sympathiam quando ... morbus, Hippocrati dicitur ἐπιγίνεσθαι, id e... causa morbificæ propagatio; vt si mater... plei...

Sympathia duobus modis morbum infert, nimirum sine materiæ communicatione, idque tribus modis.

Gal. in Comm. in Hist. 1. lib. 3. Epidem.

2. De Fracturis 16.

Aut cum materiæ communicatione, & Epiginesis dicitur.

pleuritidis, superstite pleuritide ad pulmonē & cerebrum transferatur, unde peripneumonia & phrenitis. Quare omnis epiginesis pessima quidem est reapse, sed multo peior habetur quando fit propagatio in nobilissimas partes, quæ habent imperium in corporis universitatem, & quæ mutuò datatim materiam morbificam cum fœnore communicant. Nam tunc hæc duo mutuam tradunt operam in ægri perniciem: ita in phthisi pulmo & caput conspirant in mortem; ille quidem caput replendo; hoc verò perennem catarrhum fundendo & pulmonem opprimendo. Per Metaptosin autem (id est Transitum seu Translationem totius materiæ morbificæ ab una parte in aliam) duobus modis morbus generatur: uno modo lege criticâ, ac propriè Hippocrati διάδοσις & διαδοχὴ appellatur: altero symptomaticâ, & propriè μετάστασις Hippocrati nuncupatur; ut cùm pleuritis transit in peripneumoniam. Nam διάδοσις apud Hippocratem semper in bonam partem sumitur; contra μετάστασις, in malam: unicus locus excipitur lib. 5. Aphor. ubi in bonam partem usurpatur. Nam Metastasis est mutatio morbi in morbum, translatione materiæ morbificæ à parte ignobiliore ad nobiliorem: ab exteriore ad interiorem: à parte quæ continetur in eam quæ continet. In hac translatione pars ignobilis quos ceperat succos à parte nobili (at iam morâ

Metaptosis duplici fit modo; nimirum per Metastasin, aut Diadosin.

Metastasis.

gra-

Fit per Palindromen.

grauiori putredine affectos) illi refundit per Palindromen refluxus, non recidiua. Nam duplex est Palindrome seu regressus in morbis: vna per Recidiuam, quæ fit cùm morb exacti superstites sunt reliquiæ; aut cùm causæ morbificæ perennis adest generatio, vt fi in hydrope per alienationem facultatis sanguificæ: altera per Refluxum, & hæc propri Palindrome nuncupatur: cuius causa est retractio aut Orgasmus. Fit retractio, qui pars empyreuma habet superstes, cum amplitudine venarum & arteriarum, quæ vi attractrice carnes ipsas præcedunt. Orgasm causa est materiæ exclusæ feritas, quæ temperamento & corruptione calida est, substantiâ tenuis, & qualitate acris, vt euenit i morbis in quibus τὸ ὀξὺ aut τὸ θεῖον dominatur. Quemadmodum autem in tenui salutis spe tanta sæpe naturæ contentio est pe Diadosin, vt mortis periculum auferat; it etiam per Metastasin frequenter tota curationis spes præciditur. Sic in angina cùm fortis strangulatio, sæuiq; doloris cruciatus & orthopnœa, præcipites mortis causas in procinctu stare arguant, desperatio vertitur i spem, si erysipelas in ceruice & sterno pe Diadosin exortum, laryngis dolorē minuat simulq; largam respirandi faciat copiam Eadem spes rursum in desperationem vertitur, si Erysipelas per Metastasin intrò reuersum peripneumoniam faciat, aut anginæ re-

Palindrome duplex: vna Recidiuæ;

Altera Refluxus.

Hipp. 1. De morb.

Orgasmus.

Varius in morbis euentus à diadosi, aut metastasi.

lapsum

ipsum: Diadosis contrario modo quàm Metastasis contingit. nam fit translatione materiæ morbificæ à parte nobili ad partem ignobilem: à parte interna ad externam: à parte quæ continet ad eam quæ continetur. Continet autem vna pars aliam, deriuatione, seu eductione vasorum, & situ. His in translatione accedunt concausæ, meatuum amplitudo, materiæ tenuitas & quantitas, suscipientis partis infirmitas, & excludentis robur. Ita à partibus nostri corporis variæ trahuntur morborum differentiæ. Diadosis.

CAPVT III.

De morborum differentiis quæ sumuntur ab ipsorum indole.

A propria morborum indole variæ sumuntur differentiæ: nam inde dicuntur extremi, magni, acuti, mites: Cõtinui, lethales, incurabiles, recrudescentes, periculosi, salubres; manifesti, occulti; Contagiosi, Venenati, Noui.

Extremi dicuntur, vltra quos non sunt alii. his adhibet Hippocrates extrema remedia. in his summa symptomatum adest violentia, vt in metastasi: vel impedimentum partis principis dominantis aut ministrantis: aut τὸ ὀξὺ, aut τὸ ἥττον. Morbi qui extremi. 1. aph. 6.

Magni morbi quatuor de causis dicuntur: quia principem partem occupant, cuius officio vita carere nequit: vel vehementiâ Magni qui morbi.

sym-

symptomatum: aut quòd sit mali moris morbus; vel quia magnam causam agnoscit: vt senes si implicentur febri ardentissime, qualis iuuenibus euenit, lethalis est; nam oritur ex immensitate causæ; senile namque corpus frigidum.

Acuti morbi varii. 2.aph.14.

Acuti morbi dicuntur, qui celeriter & cum vehementia historiam suam absoluunt. *horum non vna est ratio. Sunt enim peracuti quidam, qui quarto vel septimo, quod longissimum, die finiuntur; in quorum censu sunt cholera, tetanus, & angina vera. alii sunt acuti simpliciter, qui quatuordecim diebus finiuntur; in quorum albo sunt pleuritis & peripneumonia, lethargus & causos. Alii sunt acuti non simpliciter, quos pragmatici vocant acutos ex decidentia, hoc est, ἐκ μεταπτώσεως, quod significantiùs ad rem, verterent ex degeneratione. hi finiuntur die vigesimo, vel vigesimo septimo, vel quadragesimo: hunc si superant, chronici dicuntur.*

Periculosi.

Periculosi morbi fiunt, ex magnitudine causæ, symptomatum vehementia, & curandi difficultate.

Contagiosi.

Contagiosi morbi sunt, qui contagii seminaria quæ habent, in alium transfundere possunt.

Et quid contagio.

Contagio est communicatio eiusdem morbi à corpore in corpus. dicimus esse communicationem: est ergo motus. in motu hæc consideranda sunt quatuor: id

quod

inde quid sit causa morbi. hinc quot causarum differentiæ, & quæ singulis morbis respondeant. Vtilitas eius est, vt ait Galenus, quò his cognitis ac retusis, sanitatem reducamus; quod incognitâ causâ fieri nequit. Cùm enim species morbi deprehensa fuerit, ea elidi nequit, ni causa eius primùm exscindatur: vt docet & hæc vsui accommodat Methodus medendi. At causa, ni cognoscatur, exigi non poterit. nam, cùm omnia pereant à suis contrariis, quemadmodum seruantur à suis similibus, contrarium causis remedium inuenire debebis. At hoc nunquã poteris, ni primùm id agnoscas cui opponere contrarium velis. Igitur causæ morborum disci debent. Vtilitas.

Morbi causa est, quicquid ad generationem morbi aliquo modo confert: confert autem quod morbum constituit, gignit, auget, conseruat. Constituit morbum ipsa forma corpori impressa. gignit causa efficiens. augent eædem causæ, si perseuerent. Conseruant omnes causæ quæ eiusdem generis sunt cum gignentibus, sed imbecilliores quàm vt augere possint. Causarum, in omnibus rebus quæ gignuntur, quatuor genera sunt: materia: efficiens: forma: & finis. nos efficientem propiùs persequemur, nam illa propriè corpus immutat. Hæ in externas & internas diuiduntur. Externæ dicuntur quæ foras incidentes corpus alterant. prisci occasiones vocabant, Quid morbifica causa, & quotuplex. Diuisio causarum morbificarum. Externæ.

bant, quòd euidenter morbos præbeant. v[...] qui à calore febrem incurrunt, aut à frigor[...] congelationem: occasio eius morbi est à calo[...] re, vel frigore. Hæc à Græcis προκατάρχουσ[...] quasi præincipiens dicitur, & internam ir[...] ritans. ab ea enim fit ferè motus initium, i[...] quod significat προκατάρχειν. Hæ causæ vb[...] morbum dederint, absistunt, nec manent.

Interna. *Internæ causæ duplices sunt, Antecedentes, & Continentes. Antecedentes in contentis exi[...] stunt, ab externis ortæ, verbi gratiâ ex plen[...] victu, sanguinis copia succrescit tanta, vt v[...] næ deducantur, vnde sanguis in latus effun[...] ditur. cibi copia est euidens causa & externa[...] sanguinis copia inde orta, & venarum d[...] ductio, est causa antecedens. at effusus in la[...] tus & putrescens sanguis, est causa conti[...] nens.*

Humores vnde labefactentur. *Contenta igitur, hoc est, humores & ex[...] crementa, à quatuor rerum generibus lab[...] factari possunt: sunt autem ea quæ ass[...] muntur, geruntur, educuntur, & quæ re[...] nentur. quæ assumuntur sunt, aliment[...] aër, cibus, potus, & medicamenta per qu[...] cunque loca corporis immittantur, siue p[...] os, nares, aures, sedem. Quæ verò geruntu[...] sunt ea quæ à nobis fiunt; vt motus corpo[...] & animi, insolens gaudium, amor, quies [...] motus. motus vt in aëre limpido vel putrid[...] quæque extrinsecus adhibentur, vt balnea, fr[...] ctiones, cataplasmata, labor, vigiliæ, vuln[...]*

rant[...]

rantia, periapta. Quæ educuntur, vt sudor, vrina, & excrementa cætera: humor pharmaco excretus, lumbrici, calculi, carunculæ, venus intempestiua, & immodica quæque euacuatio: Retinentur hæc eadem subindè præter naturam, pariuntq; morbos, si peccent in substantia, quantitate, qualitate, agendi modo, & ordine.

CAPVT II.

De Aëre.

INTER morborum causas externas, & censum eorum quæ assumuntur est aër, qui nobis cognatus semper adhæret, & sine quo viuere non liceat. Nobis hic necessarius; vt & res omnes non naturales à medicis dictæ: nempe cibus, potus, motus, quies, somnus, vigiliæ, excernenda, retinenda, & animi motus. à Galeno autem in arte medica dicuntur causæ salubres & conseruatrices: quòd corporis nostri commoderationem rectè accommodatam seruare tueriq; possunt. Inter hos aër maximè morbos parere solet; quòd eo dum viuimus necessariò fruamur. Propterea non malè dixit Auicenna, aërem nostrorum corporum & spirituum elementum esse, hoc est, veluti pabulum. etenim vita nostra nititur spiritibus. spiritus autem pastū ineunt ab attracto aëre, vt docet Galenus. quare sanis & ægris aëris maxima habenda est ratio. Aër ergo qui omnibus tempera- Lib. De vtilit. resp. Aër qui bonus.

mentis ex æquo vsui futurus erit, eiusmodi sit oportet, vt non peccet in substantia, qualitate, agendi modo, & occasione. talis fuerit serenus, purus, nitidus, tenuis, patens, nullis inquinamentis obsitus, vel putredinis corruptelâ fœdatus, vel uligine perfusus; lenibus & suauiter spirantibus ventis difflatus, qui modicè agitetur. Cui contrarius erit, qui cloacarum & paludum halitu infectus fuerit; vt olim Lerna inter Argos & Mycenas. sic qui demisso loco montibus septus nullum recipit perflatum: squallet enim situ, & nidorem contrahit, morbosq́; præbet ad pulmonem attractus. Hinc Columella de Catonis & Varronis sententia, in emendo agro, aëris salubritatem inprimis spectandam docet. Nemo enim sanus sumptus debet in eo agro emendo facere, qui dominum ad fructus peruenire non sinat. Aër ergo temperatus non parit morbos: omni enim temperamento conuenit. At qui calidior est aër, exhaustis spiritibus vires deiicit (hinc Aristoteles Æthiopas & qui Libyas incolunt breuis æui esse ait,) vrinam minuit, quia sudores prolicit; coctionem debilitat; bilem torridam facit, hinc morbi acuti. Frigidus aër coctionem promouet, cogendo intrò calorem natiuum: humores incrassat; longos morbos parit & destillationes. Humidus aër torpidum corpus reddit, & cruditates humoresq́; multos. Siccus spiritus collustrat, humores absumit,

Lib. 1. De re rustica.

Calidioris aëris noxa.

Frigidi aëris vis.

Humidus aër.

tamen obstructiones prabet. Aër quem Aër impurus.
arbari turbatum vocant, Latini impu-
um, fœdat spiritus & humores, nubemq́; &
uasi caliginem iis inducit, vt scribit Gale- 1. Epid. 2.
us, quemadmodum serenus mētem exhila-
it, & spiritus alit. quod innuit Hippocrates 5. Epid.
uum odores implere, oblectare, placare, con-
ptis verbis dixerit. Quem locum Ioannes
lexandrinus enarrans, Democritum Ab-
ritam vitam mellis odore quatriduo su-
entasse dicit; aut, vt alii affirmant, panis
lentis odore: & Oribasius quadraginta 1. aph. 12.
ies aliquem vixisse asserit, solius mellis odo-
. scribendum ibi quatuor, pro quadragin-
, numerorum facili lapsu.

Aër mutatur modò ad calidum, frigi- Aëris mutatio ex anni tempore.
um, humidum, & siccum. Vere tempera-
us est: inequalis autumno: calidus æstate:
igidus hyeme. at hæ vicissitudines à naturæ
uctu aliquando abeunt; vt ver non sit tem-
ratum, sed imbriferum & aquilonium.
c & æstas sæuit aliquando non ferendis ar-
ribus; modò humet. Id vbi euenit, Hippo- 3. aph.
ates graues morbos exspectandos asserit. at
mporibus ex sua natura fluentibus, fiunt
orbi non lethales sed secundi iudicii.

Aër aliquando contrahit squallorem atq;
tum, nidoribus plenus, à re tetrum spiran- Contaminatur contagio aër.
, vt ex sepulchris, lacunis: unde vim delete-
iam contrahit nostræ naturæ aduersam; à Lib. De natura hum.
obis contagio dicitur: Hippocrati νοσερὴ

 ἀπόκρισις,

ἀπόκρισις, hoc est seminarium contagii, vel ad verbum, morbida excretio vocatur. si conclusus aër in specubus, antris, & metallariis fodinis putrescit: hinc afflatus qui certò homines interimunt. Albertus Magnus de puteo Patauii aperto refert, qui multos aura afflatu interemit. refert & Georgius Agricola de quibusdã fodinis tetrum spirantibus.

Ventus quid & qui. *Ventus, soboles aëris, variè nostra corpora afficit.* Est *autem* ventus, vt refert Aristoteles, exhalatio ficca, quam terra profũdit, circum terram acta. *Plutarchus ex Anaximandri sententia, ventum esse arbitratur aërem fluidum, à Sole eius partibus liquatis atque fusis. Seneca esse existimat ventum, aërem in vnam mundi partem fluentem.* Est *verò* ventus, exhalatio ex mari terráque hausta, quæ exprimitur aliquò, quà liberiùs exitus patet. *Sunt venti quidam locis quibusdam vernaculi. Atabulus infestat Apuliam: Calabriam Iapyx: Athenas Scyron: Galliam Circius: & nostram regionem λίψ seu Africus.*

2. Meteo. 4.

5. Lib. De Placit. phil.

5. Natur. quæst.

Salubris regio vnde, & situs habitationis. *Hippocrates libro De aëribus, aquis, & locis: aëris regionisve salubrem, morbosam, vel pestiferam naturam ex ventis, aqua, & terra, locorumq́ue positu animaduerti posse rectè docuit; vt rectè quomodo ad morbos inducendos aër compositus sit, scire possimus: ex aëre enim magna pars valetudinis pendet.*

7. Pol. 11. *Vnde Aristoteles, in situ vrbium describendo,*

o, aëris salubritatem inprimis spectandam
ocet, vt valetudinis incolarum prima ratio
abeatur. Ea, vt scribit Porcius Cato, optu- 1. De re rust. 2.
na erit in ea regione, in qua nitent omnia,
r in qua solum naturâ suâ valet. Nitor
rim cœli, clementiæ & bonitatis terræ in-
icium præbet. Quam sententiam Catonis, 5 De re rust. 15.
arro explicans, inter alia dicit illas ciuita-
s quæ palustribus in locis sunt, obnoxias Palustris aëris noxa.
sse corruptelæ; quòd in eis crescant animalia
uadam parua oculis incomperta, quæ cum
ëre per nares in cerebrum, & per os in cor-
us trahuntur, & difficiles morbos pariunt.
nde Iacobus Holerius scribit, in cerebro Itali Cap. 1. Præcis Mod.
orpionem enatum ex odore basilicæ herbæ:
am minuta animalcula ita quoque cum
ëre sorbentur. Vnde Strophæ, auctor, vt
arro dicit, grauissimus, oppida sublimi loco
osita, affirmat salubriora esse, quam quæ
 valle sita sunt; quòd bestiolæ si quæ inna-
 fuerint, aut efflantur, aut ariditate citò
ereunt: & si quid contagii comperit, dissi-
atur, aut vi Solis exeditur. Sed omnium sa-
ub. rrimus situs est ad auroram; quòd illæ
iuitates hyeme solem, æstate vmbram ha-
eant. Intellige ad auroram, ortum æquino-
tialem, hoc est, cùm contra vrbem Sol ra-
ios suos fundit cùm sub Ariete oritur: ete-
im horum aquæ, vt ait Hippocrates, sunt
limpidæ, suaueolentes, & molles; quòd Sol
rem ista expurget. Et, vt dicit Hippocrates,

 in salu-

in tali tractu cœli quæ nascuntur plant[æ] aut mineralia, primam bonitatis notam ha[-]bent: raròque homines morbo tentantur in tal[i] loco habitantes; vnde & longæui fiunt. Sic i[n] Taprobana insula, quam hodie Sammotra[m] vocant, quæ sub æquinoctiali ad ortum sit[a] est, ferunt homines trigesimum supra cente[-]simum superare annum: qui, nisi naturæ le[-]ge non concidunt, hoc est, solùm senio, calor[e] naturæ exhausto, moriuntur. Ad occasum sitæ ciuitates, ægrescunt maxumè. nam ter[-]ram & aquam crassam, minimèque splendi[-]dam habent: quia manè a Sole non emēdan[-]tur, sed rore vel pruinâ madent; & à meridi[e] Sol eas præcoquit: propterea catarrhis & pu[-]tridis morbis obnoxii redduntur. Qui Au[-]strum spectant, aquis subsalsis & crassi[s] vtuntur, longisque morbis, vt diarrhœis ten[-]tantur. Qui Aquilonem habitant, pleuriti[-]de, lippitudine, ardentibusque febribus sæp[e] implicantur.

Hæc de Aëre aliquantulum prolixiùs no[s] quòd, præ cæteris, Hippocrates huic præcipu[a] quædam ascripserit. Is duo obseruauit quæ i[n] morbis consectariam calamitatem trahunt, morbi acumen, & malignitatem. hoc est, τ[ὸ] ὀξὺ, καὶ τὸ θεῖον. Diuinum vocat, aëri aliqui[d] impressum præter morem; continentem rem pro contenta indigitans. nam aërem diui[-]num iure appellare potuit, politico loquend[i] more: cùm vulgus aëreum hoc spatiū, quo[d]

Diuinum in aëre.

pro-

tenditur ad nubes, cælum turbidum vel
num dicat. & ipse scribit primi Epide-
on secunda, καὶ οὐρανὸς λαιλαπώδης καὶ
ὑπόφιλος, hoc est, cælum procellosum &
ilum. Quare ex diuino laborare, est
otare ex causa morbifica, quæ nō à diæta,
aëris à vitio cōtaminata fuit. Hæc longè
tialior malignitas contagia sæpe spargit:
est indomita, coctioniq́; inuicta, venenata
pestifera sæpe; epidemiorum morborum
ctor. Quomodo id innascitur aëri? hoc
adidit Hippocrates libro tertio Aphorismo-
m: nimirum, ab omni insolenti aëris mu-
tione in temporibus integris anni. Hæc mu-
tio aëris extra naturæ legem, propria sub-
ntiæ corruptione qui in vitis sunt succos
ofert. Quare prudenter initio Prognosti-
n monet Hippocrates, vt prouidentiam
nsectemur, num quid insit morbis diuini.
m ibi τὸ ὀξὺ prosequitur: & ei silentium
τοῦ θείου, nam de eo in Aphorismis egit.
antum itaque tribuit huic diuino Hippo-
ates, vt iure acumen in his negligere fere
lle videatur. Hoc est, si quid diuini insit ab-
re, diuino etiam remedio, hoc est antidoto,
mpescatur. Ita refert Gesnerus pleuriticos,
odam anno, à secta vena expirasse: à the-
aca pota redintegratos fuisse. ita in pestis.

CAPVT III.

De Alimentis.

Quid cibus.

CIBVS *quoque morborum ſapè cauſa eſt.* vocamus *autem* Cibum vel Alimentum quod corporis noſtri ſubſtantiam augere poteſt, quódq; e nutrit. *eò differens à medicamento, quòd hoc ſubſtantiam noſtri corporis alterat, vt ſcribit Galenus primo Simplicium. at* Venenum corporis noſtri ſubſtantiam depopulatur atque depaſcitur. *Alimentum verò apud Hippocratem eſt triplex : id quod iam actu nutrit: & quod veluti nutrimentum eſt : & quod nutrimentum futurum eſt.*

Nutrimenti vox. Lib. De alim.

Nutrimentum verum vocat Hippocrates, quod aſſimilatum iam corpus nutrit atque auget: quod eſt veluti nutrimentum, vocat id quod quidem appoſitum eſt parti, ſed nondum aſſimilatum : futurum nutrimentum, quod in ventriculo & venis contentum, nutrire tandem poterit.

Vt varia ſint alimenta.

Atque talia alimenta vel ſunt pura alimenta, vel alimenta medicamentoſa, vt zinziber, piper, lactuca: nam & nutriunt corpus, & alterant conſimili qualitate. Morbos autem inducunt cùm peccant

Vnde morbos præbeāt.

in ſubſtantia, qualitate, quantitate, vtendi modo & tempore : vt quæ lenia ſunt & aluum ſubducentia prius; quæ pleniùs nutriunt, poſteriùs ingerantur: nec dura mollibus, nec aſtringentia laxantibus, aut craſſa

liqui.

quidis, nec concocta lenta facilibus præmittantur.

Tempus sumendi cibi est, cùm latrat fame stomachus. nam famelico cibum subducere, ut inquit Auicenna, ventriculum prauis implet humoribus. Sic si cibus antevertat famem; inde enim morbi graues putredinesq; oriuntur. Hippocrates inquit: Si plenior supra naturam cibus sumatur, morbum facit. Nunquam enim ad satietatem, sæpè infra eam cibum sumpsisse profuit. Sic enim mitigatur, & minor excrementorum est prouentus. Hinc Hippocrates inquit: sanitatis studium est non satiari cibis, & ad labores impigrum esse. Vnde doctissimus medicus Dissarius apud Macrobium admonet; quod & Socrates suadere solitus erat; illos cibos & potus vitandos esse, qui vltra famem & sitim peterentur; illi enim morbos dant. idq; probat Dissarius pecudum pastu: quæ enim simplici gramine vescuntur, salubriores sunt quàm quæ ad saginam farciuntur: illas enim ægrescere ait.

2. aph. 17.

6. Epid. 4. 20.

8. Satur. 4.

Qualitas quoq; diuersa ciborum, si temperamentis non respondeat, morbos concitat: ut si calidis naturis calida alimonia suppeditatur, frigidis frigida. etenim ut inquit Galenus, intemperatæ naturæ medico contrariorum gaudent vsu. Hippocrates in cibis magnam curam habendam censet; qui ita scripsit: Paulò deterior cibus & potus, suauior

Lib. De Arte medica

2. aph. 38.

Suauia nutriunt.

tamen, melioribus, sed suauitate imparibus est anteponendus; hoc est quamuis non ita sit materia exhausta, nec historia morbi accommodatus: tacita enim naturæ vi suauem cibum arctè ventriculus amplectitur ac meliùs concoquit: id cùm non fit, fiunt cibi morborum causæ. unde Auicenna dicebat, quod sapit nutrit; Suauitas enim ea, exuit & superat id, quod in cibis inuictum erat. unde quidam bubulam carnem vi ventriculi facilè edomant.

Consuetudo. *Consuetudinis quanta sit habenda ratio, legite apud Hippocratem secundo libro De victu in acutis morbis, & secundi Aphorismorum quadragesimum nonum, & quinquagesimum. Si consuetudo lædit, sensim in melius transferenda erit; alioqui & morborum causa fiet.*

Præparatio ciborum. *Præparandi cibi exactè, ne in morbi causas abeant. Inter omnes præparationes assatio & elixatio naturæ commodiores videntur. differunt, quòd assa maius robur afferant, modò vi ventriculi superentur; elixa faciliùs concoquantur.* Quæstio. *Quæstio non parua est, num assa elixis sint humidiora. Respondeo breuiter: assa natiuâ ac internâ humiditate præualere, quòd crusta ab igne internum humorem arctè contineat: elixæ verò carnis humiditas aliena maior est, quòd sit in aquâ cocta.*

Quanta vis sit ciborum ad sanitatem, demonstrat Diodorus, qui scribit ichthyo-

hagos vitam totam se è sine morbis viuere. Iosephus etiam secundo libro De bello Iudaico ait, Essaeos quietissimam vitam egisse, quod apud eos potandi & edendi modus sanitate definiretur, vno genere cibi vtebantur; senescebant valde. Et Apollonius Tyaneus apud Philostratum octaui libri tertio, cùm apud Domitianum se purgaret de incantatione per daemonem, ait, Leuibus & tenuibus cibariis vescor: hae mihi lautae dapes. Hoc, ô Rex, admirabilem quandam & arcanam perspicuitatem tribuit sensibus; nec turbidum quicquam aut obscurum apud eos manere patitur; & facit vt tanquam in speculo clarè videam facta & futura haec victus frugalitas & sobrietas. Certè natura rectè instituta paucis eget, indeq; suauiter dormit, grataq; illi Aurora affulget. mensae verò epulis aestuantes, morbi. Vide Macrobium septimi Saturnaliorum quarto capite, & quinto.

CAPVT IIII.

De Potu.

CVM id quod humidum de corpore effluxit, vt potu resarciatur necesse sit; quâ efficaciâ is corpus afficere possit, dicit Hippocrates medicis exactè cognoscendū. nam nisi eo corpus humescat, idem nobis quod terra satis & nascentibus eueniet; quae nisi rigentur humore, tabescunt. Aqua &

vinum in communi vsu, ad potum, posit
Aquæ quæ optima. *sunt. Aqua sit ab omni sapore aliena, color*
pellucida, leuis & meabilis, quæ (vt dici
2. aph. 16. *Hippocrates,) facilè calescit facilèq́ue frigu*
Fontana. *concipit. Alia est aqua fontana, quæ optu-*
ma censetur, modò fons ortum spectet, ac loc
sublimi dimanet; nam tales aquæ hyeme te-
Pluuialis. *pent, & æstate frigent. Aliæ sunt aquæ cœ*
deciduæ: illæ, à fontanis optimæ; nam quod
leuissimum est à sole rapitur; sed tetri quid
à nubibus trahunt. quare dicit Hippocrates,
illæ coquendæ sunt ac colandæ, alioqui vo-
cem raucam efficiunt, ac facilè putrescunt.
bona censetur quæ tonitru deiicitur; mala
Putealis. *procellosa, à ventis enim cruda est. Puteales*
aquæ his deteriores habentur, quòd per an-
fractus terreos, arte factos, ferantur. At quæ
per tubulos plumbeos inuehuntur, pessimæ
habentur; nam plumbi vim perniciosam
3. Lib. 7. *corpori inuehunt; vnde viscerum grauitates*
& dysenteriæ quod & Vitruuius annota-
uit: nam plumbarii artifices, coloribus palli-
dis fœdatum habēt corpus; nam quum fun-
ditur plumbum, inquit, vapor ex eo insidens
corporibus, artus exurit, eripitq́ue ex membris
eorum sanguinis virtutem. Columella pro-
hibet gallinas potari ex plumbeis vasis. Pro-
7. κατὰ *pterea Galenus, in componendo medicamento*
τόπ. *ex capitibus papaueris, aquam pluuialem*
commendat, quæ non per plumbeos tubulos
fluxit: quòd recrementa quædam plumbi illi

immi-

*mittantur; vnde, inquit, eo vtentibus dys-
teriam affert; cerussam etenim habet.
inc malè medici eligunt remedia per* Lib. 1. De antidot.
*umbea vasa: etenim Galenus stannea vasa
tat ad conseruationem remediorum, quod* Fluuiorum aquæ.
*umbo adulteretur stannum. Fluminum
atorum aqua suspecta fuit Hippocrati,
uòd inuectitiis aquis vndique congestis fe-
ntur: hincq; calculum generari, coxendi-
m dolorem, & herniam. Palustres aquæ* Palustres aquæ.
*stilentes sunt ac perniciosæ, quòd statariæ
t lentoq; lapsu repant. Niuosæ & ex glacie* Niuosæ.
*quæ pessimæ sunt quamuis antiqui ob-
æ his delectati sint legite Athenæi librum
rtium, & Plutarchi symposiorum sextum,
Galenum ad sextum Epidemiωn, com-
entario quarto. Nero Imperator aquam
ctam niui imponebat, vnde Neronis deco-
a celebris fuit Romæ; vti patet ex Iuuena-
satyra quinta. & Galenus libro septimo
ethodi decoctam vocat illam aquam.*

Vinum sæpè morbos facit. Vocant medici Vinum.
*inum ὀλιγοφόρον quod tenue est & par-
um, quodq; facilè aquâ dometur. πολυφό-
ον quod Hippocrati οἰνώδης, vinosum dici-
ur: est vinum graue, quod multum aquæ
rt, nec facilè domatur. quod vinum si im-
odicè hauriatur, valetudinem turbat; vt
e Sileno narrat Hippocrates; furorem af-* 1. Epid. 2. ægro.
*rt, rabiem, apoplexiam, & omnes morbos
rigidos. Vnde Androcides philosophus vt*

coër-

coërceret Alexandri intemperantiam, vinum potaturus inquit, ô Rex, memor sis te sanguinem terra bibere. Vina crassa, rubra, & acerba atram bilem generant, & crassum vitiosumq́ sanguinem. Noua vina quæ musteam dulcedinem nondum exuerunt, excrementosa sunt, ægreq́ concoquuntur, & difficilè permeant. hinc flatuum prouentus. Annosa vina, neruos & caput tentant, nimiūq́ vrunt corpus, vt scribit Galenus septimo Methodi, & libro De cibis mali & boni succi. Quibus crasso sanguine corpus perfunditur, à nigro vino læduntur; sed tenue illis vsui est: sic quibus frigidus est sanguis, his generosa vina prosunt. breuiter, ea sunt salubria vina, quæ mentem minimè de sede sua dimouent, quæq́ facilè penetrant; quale Rhenense est. Plato & Galenus pueris & adolescentibus denegant vinum, quòd ad iram & libidinem præcipites eos reddat, & rationem hebetem & turbidam efficiat. Senibus vinum idoneum est; quòd calidum & humidum cùm sit, mitiget eorum frigus & siccitatem. Hyeme, dicit Polybus, parcius est generosum vinum bibēdum: æstate, imbelle & copiosius, parum bibendum, & ad necessitatem. alioqui morbos vinum concitat. Asclepiades medicus, primum cyathum ad sitim pertinere dicebat: secundum, ad voluptatem & amorem: tertium, ad ebrietatem: & quartum, non esse nostrum, sed insaniæ. Nos id aliquantulum laxiùs

[Margin notes:]
Crassa vina. Gal. 5 De Sanit.
Noua.
Annosa. Meth. 7. Sap. 12.
Quibus noceant.
2. De legibus. 1. De Sanitate. Plutarch. prob. 48.
Quando, vino quo vtendum.
Quantū.

ktiùs: primus cyathus ad sitim: secundus ad itiam: tertius ad voluptatem: quartus ad nnum: quintus ad ebrietatem: sextus ad m: septimus ad lites: octauus ad furorem: us ad morbum. Sed indubiè à cibo nec ie- no stomacho potandum; quòd flaccescat ctio vino, & neruos lædat. Iarchas, apud hilostratum De vita Apollonii, tertii libri cimo capite, vocat Tantali φιλοτησίαν *pinationem post cœnam beneuolentiæ causa. Rectè Plinius vigesimi tertii primo: Cor- a augere volentibus conducit inter cibos ere: Contrà minuentibus, sitire in edendo; tea parum bibere.* Philotesir pocula.

Qui noctu bibere appe- nt, his admodum sitientibus, si superin- rmierint, bonum, inquit Hippocrates. 5. aph. 27.

Nec endum statim ab exercitio, cùm corpus lu incandescit: id enim funestum est. Vide- Dioscoridis libri sexti trigesimum tertium.

uæstio medica est, num vinum sit humi- um an siccum. sed ex Galeno patet id hu- idum esse & calidum. ea enim ratione pue- vinum, quod calidum & humidum sit, imit; & senibus concedit, quòd eos hume- t & calfaciat. & Auicenna capite De me- ncholia dicit, nocere ea quæ frigida sunt & ca, & iuuare ea quæ humida sunt & ca- da, vt vinum. Num vinum humidum. 1. & 5. De sanitate.

CAPVT V.

De somno & vigilia. & De exercitio: Excernendis, & Retinendis: & de Animi accidentibus.

INTER *agenda censetur & somnus, qui sæpè, si non rectè ineatur, morbos parit: alioqui*. DEI *gratissimum hoc donum his quibus placidè serpit, facultates omnes recreat coctiones promouet, & viscera humectat, (vnde Hippocrates dicebat, dormiturientibus non esse dandum potum;) sensiq; duritiem mollit. At immodicus si fuerit, hoc est, si vltra concoctionem ciborum extendatur, distributionem alimentorum impedit: vnde excrementorum prouentus, ac*

Tempus. *grauitas corporis. Aptissimum somno tempus nocturnum, quòd spiritus, præ tenebris, intrò viam affectent. nisi tamen inflammatio adsit viscerum; tum præstat de die dormire, vt inquit Hippocrates, & noctu vigilare; ne intrò repant spiritus confertim, & ita inflammationem augeant. Et spiritibus exhaustis labore vel æstu, meridiari non est malum. Septem horarum spatium plerunque*

Decubitus. *que cibum coquit. Decubitus formam primus omnium Hippocrates libris Prognosticon prodidit: decumbendum in latus vel sinistrum vel dextrum: manus & crura cum ceruice paululum inflexa sint. Auicenna primùm in dextrum latus, hinc in sinistrum*

decum-

recumbendum censet, & in ventrem cubandum. Auicenna modus valido ventriculo confert: at eo imbecilli, in sinistrũ priùs latus cubandum scribit; id enim concoctionem promouet; quòd hepar tunc ventriculo incubet, eiq; calorem aspiret. Si itaque somnus non ex lege naturæ ineatur, morbi auctor euadit. nam, vt canit Bacchylides, μελίφρων ὕπνος θάλπει κέαρ: mellitus somnus fouet cor. & Homero dicitur νήδυμος ὕπνος, suauis somnus, qui suauiter subit eidem μαλακὸς & γλυκερὸς dicitur. Et Iuno promittit, apud Homerum Somno Pasithëam, quam se amare ait Somnus: cùm enim naturæ ductu qui fit somnus, obrepat laxatis corporibus indulgentiâ naturali nihil certè iucundius corporibus euenire potest: vt nec quicquam infelicius, si gratissimo hoc naturæ dono fraudentur. Vigiliæ corpus frangunt & emaciant. oriuntur à calore & siccitate cerebri, anathymiaseos inopia, & animi curis.

DE EXERCITIO.

EXERCITATIO corpus variè ad morbos vel robur traiicit: vt de seipso testatur Galenus. legatur Aristoteles, prima Problematum, quadragesimo septimo. Cur cibum minuere, laborem augere salubre est? an, inquit, quia excrementa subsultant cùm cibus superest, aut labor deest? Certè Phraotes, Indorum rex apud Philostratum ait, His Cap. 3. De cibis bonis & malis.

quæ

quæ in venationibus capio, socii amicíq; v-
scuntur: mihi enim exercitatio satis. Pulch-
etiam Plato in Theateto demonstrat, cun-
à motu seruari, & à quiete interire. ita Pi-
darus meminit ἀεξιγυίων ἀέθλων, certam-
num membra augentium. Est autem exer-
tatio, motus corporis vehemens quâ alter-
tur anhelitus: vel vnde fatigatio subit. P-
lusus, & concitatior ambulatio laudatu-
etenim cursus crura maximè exercent; &
armorum velitatio brachia; equitatio lum-
bos & ceruicem: clara lectio & cantus pu-
mones: at pila omnes corporis partes. legi-
Galenum de lusu parua sphara. Id omni stu-
dio cauendum, ne corpore excrementis plen-
exercitia ineamus, ne, quæ cruda sunt, in ha-
bitum corporis detrudantur. Quare no-
statim à pastu veniendum ad exercitium. E-
Hippocrates iubet vt cibi sequantur labore-
si contrà feceris, morbi succrescent ab exerc-
tio. & sensim laxetur corpus exercitio &
mollescat. Finis exercitii esto cùm turgidu-
corporis habitus sidere incipit, & cùm corpo-
ris efflorescentia diminuit. si vlterius progre-
diatur, succosum humidum exedit: inde fa-
tiscit corpus. Itaq; cùm labi cœperit ab exer-
citio moles, hoc est, cùm fatigatum verè fue-
rit corpus, protinus cessandum: alioqui mor-
bos dabit.

Quid sit exerceri.

Varia genera exercitiorum.

6. Epid. 4.

Finis exercitii.

DE

DE EXCERNENDIS ET RETINENDIS.

EXCERNENDA & retinenda si vltra modum excrescant, plenitudinem vel cacochymiam pariunt. Plenitudo quæ πλήθωρα dicitur, duplex est: quando humores omnes pro sua quique portione creuerunt, plenitudo dicitur ad vasa. Quantum autem periculi illa plenitudo adferat, declarauit Hippocrates primi aphorismorum tertio, vbi scribit, Habitissimam athletarum constitutionem esse periculi plenam. Nam ipsa suis viribus oneratur, ab ea sagina, omni fame grauiore. vnde metus, ne oborta vniuersali inflammatione per causos, & syncope, vel apoplexia, subitò extinguantur. Quare horum studium, apud Plutarchum, ridet Philopœmenes, quòd quanto plus corpori accedit, tanto plus periculi accedat, & securitati decedat. & quòd vasta illa corporis moles, ad res gerendas, & ad sanitatem tuendam sit incommoda Est autem sanguinis duplex ferè portio in hominibus benè habitis, ad pituitam: pituita duplex ad bilem: bilis duplex ad melancholiam. loquor iam de nutritiis, qui sunt in sanguine humoribus: quorum copia, in effuso sanguine conglobato, sæpè oculis notatur. At reliquis tribus humoribus benè dispositis, si sanguis superat, dicitur plenitudo ad vires, hoc est, quamuis

Plethora duplex.

Ad vasa.

Ad vires.

quamuis non tendat vasa, est tamen maio quàm vires ferant. At quum vnus humo tantùm redundat & præ cæteris luxurian nempè bilis, pituita, vel melancholia, dicitu κακοχυμία. Agnoscitur plenitudo ad vasa ex venarum tumore; & lassitudine tensiua. At plenitudo ad vires dignoscitur ex graui tate; corpus pigrescit. cacochymia, ex vlceros dolore deprehenditur. quomodo hæ affectione curandæ sint, videte apud Galenum libro quarto de sanitate tuenda.

Notæ eius quæ ad vasa. Eius quæ ad vires.

Solemnis euacuatio.

Nulla causa est efficacior ad morbos, quàm cùm retinentur excernenda, vt muccus, bilis vtraq; aluus, vrina, menses, hæmorrhoides vel nimia horum effusio: ex sententia Hippocratis, sexti aphorismorum vigesimo septimo. Flatus retenti quàm sint fœcundi in morbos, ex Claudii Imperatoris edicto intelligas, qui, vt refert Suetonius, edicto veniam dedit, efflatum crepitumq; ventris in conuiuio emittendi; cùm periclitatum quendam præ pudore ex continentia reperisset.

Venus.

Venus quoque inter excernenda & retinenda censetur. Mirum quod de Epicuro, summo philosopho, scribit Galenus in libris Artis medicæ, Veneris nullum esse vsum salubrem. Sed non sine ratione: contemptus enim voluptatum corporearum, is ita existimauit. Fuit enim vir ille temperans, vt scribit Diogenes Laërtius, & vir bonus, pius, & dei & amicorum cultor: sed ex Pythagoræ

Lib. 10.

sententia

sententia hæc dixit, qui affirmabat tunc coitu vtendum esse, cùm quis seipso infirmior fieri vellet. Immoderata Venus virium infirmitates adfert, & senilem iuuentam; quæ, ex Catonis sententia, vt refert Plinius, maturam mortem indicat. quia concubitu à cerebro exhauritur spiritus: cumq; subitò benignus humor eliquetur ex partibus solidis, fraudantur suo genio & natiua humiditate. Profectò nihil æquè cerebrum infirmat, quàm firma Venus; vnaq; corpus eneruat, animæq; substantiam turbat, inquit Cælius Aurelianus. 28. Lib. 6. *Hinc Democritus omnem venerem damnauit, vt refert Plinius, quòd homo alius ex homine exiliret. Mala est venus in fluore mensium; & conceptus infœlix tetra lue madens: vt qui ex polluto sanguine sit genitus. hinc elephantiasis & lepra. Fœcunda autem prole venus, quæ fit cùm recens fluxêre menses, illisq; quasi taciturientibus. vnde veteres dicebant; imminente luna, quod est, ex cœlo illucescente, præsultrix Venus choros ducit. In ætate tenella nocua est: vnde Cæsar libro sexto De bello Gallico scribit, Germanos intra annum vigesimum fœminæ notitiam habuisse, in turpissimis habuisse rebus.*

Animi accidentia corpus manifestò à naturali statu euertunt. Hoc est motus rationi non obtemperantes: vt ira, tristitia, gaudium effusum, quod instar fulminis spiritus dissipat; furor, timor, inuidia, mœstitia. Timor Animi accidentia.

subitò intrò trahit sanguinem: hinc enim algent, tremunt, ac pallent extrema. Ira contrà, ad peripheriam validè excutit: hac nullus obiit. Gaudium præter spem, occidit fractiores homines. ita Lacon Chilo, insignis philosophus expirauit, cùm filium victorem olympici certaminis conspiceret. Ita Sophocles, & Dionysius tyrannus victoriâ tragica rapti sunt. id & Diagoræ Rhodio, Marco Iuuētio, & plurimis aliis euenit. Legite Platonem libro quarto & nono De Republica, vbi duas animi partes exprimit, rationalem & irrationalem. & accedite Phædrum Platonis, vbi allegoricè equo refractario similem facit animi partem irrationalem. Consulite Galenum libro quinto De placitis Hippocratis & Platonis, capite septimo, & nono, & vndecimo, ex Posidonii sententia. & capite etiam vndecimo. Scribit Lerius, in Brasilia homines rarò canescere, nam ab omnibus malis affectibus & molestiis absunt. Plato etiam in Charmide eleganter demonstrat ex Zamolxidis sententia, omnes morbos ex animo nasci.

CAPVT VI.

De reliquis morborum causis.

EVIDENTES *morborum causas (earumq; vires) quas vocant externas & procatarcticas, & manifestas, quòd sensibus conspicuæ sint, vt aërem, cibum, expo*

suimus

suimus. Sunt & aliæ duæ causæ: Antecedens quæ ab externis originem ducit: & continens quæ ab antecedente oritur. Hæ sunt præcipuæ causæ morborum. Agnoscunt & medici alias quasdam causas non æquè præcipuas, ut est conseruatrix causa, quæ præsentem corporis statum inuiolatum seruat. ut temperatum corpus, rebus omnis excessus expertibus conseruatur, hoc est, similia similibus. Est & causa quædam præseruatiua, quæ ab impendenti malo corpus tuetur: ut si nimium caluerit, frigiditatem addit; quòd, ut scribit Galenus De arte medica, intēperata natura modico gaudent contrariorum usu. Ex hac causa enatus fuit tractatus De sanitate tuenda. Est & causa sine qua non: quæ quamuis nihil agat, actio tamen sine illa non habet euentum. ut præmansio cibi, sine qua concoctio non fit in ventriculo. Adiutrix causa illa quidem opus conficit, sed ægrè; aliiq; iungitur, ut rem assequatur felicius: ut in partu, tensio octo musculorum abdominis adiuuat actionem uteri. Sunt & abdita causæ morborum, quæ intus latent, & notis aliquando se produnt, ut pleuritis. Aliquando nullis notis deprehendi possunt, dicunturq; morbi abditi: Hippocrates diuinos vocat. talem expertus fuit olim famulus Crateri medici, de quo scribit Porphyrius, libro De differentiis animarum: cui omnis caro ex ossibus decidebat, nec ullis auxiliis curari poterat:

Conseruatrix.

Præseruatrix.

Causa sine q. non.

Adiutrix.

quàm esu vipera, quam anguillarum more coxerat. ita elephantiasis quoq; curatur, vt scribit Galenus. Insita morborum causa sunt

11. Simp. 2.

Abditæ causæ.

ex sanguine materno, & parentum, & semine. tales morbos parentes in fœtus profundunt, quibus obnoxii vixère: vt est epilepsia (sed rarius:) sæpius hepatis imbecillitatem, calculum, podagram.

Intemperierum causæ.

In causarum inuestigatione, à procatarcticis ad causas antecedentes, hinc ad continentes deueniendum Sed in consultationibus medicus præstat continentes preponere: hinc

Antecedens causa.

antecedentes: dein euidentes. Sunt autem causæ morborum, quæcumque vim, temperiem, & structuram partium violant. Causa morbifica interna, vt antecedentes, ferè in contentis stabulantur. Contenta autem labefactari possunt à quatuor rerum generibus, nimirum ab iis quæ Assumuntur, Geruntur, Educuntur, & quæ Retinentur. Assumuntur alimenta, vt cibus, potus: & etiam medicamenta. hæc si peccent in substantia, aut qualitate, quantitate, tempore & vtendi modo, morbos dant. Geruntur ea, quæ à nobis fiunt, vt motus animi & corporis; vt, vigilia, frictiones, vnctiones. Educuntur excrementa omnia, ex suis ductibus. Retinentur, vt solemnis euacuatio, transpiratio, corrupti succi. Hæc parient morbos cùm vitium fecerint in substantia, qualitate, copia, agendi modo, ordine, & tempore: si corpus præparatum

tum iam fuerit ad has iniurias. Quare dispiciendum diligenter, quid quæque causarum harum possit, & in quæ corpora quid valeant moliri.

Iam exemplis ostendemus vt morborum causæ à summis quatuor rerum generibus elici debeant. Morbus in intemperie calida, est proportio vitiata mistarum qualitatum, calore lædens actionem. Hæc calida intemperies oritur vel ab iis quæ assumuntur; quorum quædam vi propriâ calidam intemperiem inferunt, eò quòd naturâ calida sint; vt aër, cibus, potus, medicamenta, piper: vel alienâ vi calorem præbent, vt quæ frigore stipant cutem, caloremq́; includunt; ab his calidi fiunt morbi. vel quia viscida sunt & crassa quæ obstruunt, vnde feruor & putredo: & liberalior cibus & potus cruditates generant, vnde obstructio & putredo; quæ enim putrescunt, calida sunt, & fœcunda in causas est inedia quoque; & quæ peruerso ordine sumuntur: Et quæ à nobis geruntur, & quæ adhibentur, calidos morbos concitant; vt nimium exercitium, & animi motus, vt ira. Et quæ adhibentur calida & obstruentia: vt balneum in aqua aluminosa, calidos morbos parit. & à dolore attracta nimia materia cùm in parte calescit & putrescit. Quæ educuntur, nonnunquam calidos morbos præbent, vt si educantur frigidi humores, calidorum liberum dominatum Calidorum morborum causæ.

relinquunt. Quæ autem retinentur excrementa, quia putrescunt, calidos inferunt morbos.

Frigidorum morborum causæ.

Frigidorum morborum causæ eliciuntur etiam ab iis quæ assumuntur, geruntur, educuntur. Quæ assumuntur, morbos frigidos inducunt vel propria vi, vt aër, cibus, potus frigidus, & remedia frigida: vel aliena vi, vt calida edulia, aromata, vel vinum si nimia quantitate sumatur, morbos frigidos pariunt. hinc multi in hydropem inciderunt vastato hepatis calore natiuo. Et quæ geruntur à nobis, vt somnus largior, otium animi & corporis: quia languet inde calor natiuus. cataplasmata quoque frigida, & olea frigida tenuium partium, quia facilè se insinuant in corpora nostra, calorem premunt, ac frigidos morbos pariunt. Quæ educuntur calida, dominatum relinquere frigidis succis solent: hinc subducto freno frigidis succis, frigidos morbos pariunt; vt larga venæ sectio, & bilis immoderata purgatio aliquos in hydropem coniecit; alios in intemperiem frigidam ventriculi vix sanabilem. Hæ sunt causæ morborum simplicium, qui in intemperie simplici. quemadmodum & humidi & sicci vnà generantur ex his quatuor rebus, nempè quæ assumuntur, geruntur, educuntur, ac retinentur. Hæ intemperies simplices raræ sunt: frequentes autem compositæ, præsertim quæ cum humore componuntur, vt bile, pituita, melan-

Gal. De causis Morb. 4. & 5. cap. Compositæ intemperiei causæ.

melancholia, aquosa substantia, vel fluxibusq́ variè mixtis, & plerunq; cum affluxu illorum humorum compositæ intemperies fiunt: unde & tumores sæpè surgunt, gerentes ideam illius humoris, unde orti fuerunt: vt anthraces, erysipelata, herpetes ex bile; phagedænæ, gangrænæ, cancri ex melancholia. Cur materia fluat, & cur potiùs in hanc quàm in illam partem (nam inde plurimorum morborum pendent causæ) videte pulcherrimum locum apud Fernelium de morborum causis vltimo: & apud Galenum libro De morborum causis caput sextum.

Fluxus causæ.

Causæ morborum instrumentalium seu organicorum pendent ex mala proportione partium similarium. Partes enim similares organicas componunt sua conformatione, numero, magnitudine, & vnione. Conformatio partium consistit in figura, asperitate, læuitate, & concauitate seu meatibus. Cauitates vitiantur, cùm sunt vel pauciores vel plures; aut angustiores vel latiores quàm partis organicæ officium postulat. angustiores redduntur, quia obstruuntur, vel quia contrahuntur, aut comprimuntur, vel concidunt labra, aut coalescunt, vel extenduntur. Obstruuntur meatus ab humore crasso, lento, viscido: vel lapide, pure, grumo sanguinis, carunculâ; quod sæpe viis vrinalibus euenit. Contrahuntur meatus à rebus adstringentibus, frigidis & siccantibus.

Organicorum morborum causæ.

Comprimuntur meatus tumore partis adiacentis; vt vterus tumidus vesicam: vel vinculis iniectis, ponderibúsve pressi. Concidunt labra, vel quia nimio humore madent, vt se erigere nequeant, aut vacuata cauitate ab ea re qua implebatur. Coalescunt simul latera, prius vulnerata & malè curata. Distentione nonnunquam angusti redduntur meatus. Ampliores meatus reddunt aperientia & laxantia remedia, vt calida & humida, & rarefacientia calida. Figura vitiatæ causa sunt, rebellis qualitas materia ad figuram inducendam: & cùm malè locantur à medicis artus. etiam resolutio, vel contractio membrorum hoc facit. Aspera redduntur quæ leuia esse debebant ab assumptis inæqualiter siccantibus & acribus: vt oculi fumo pulueréve læduntur. Morbi in numero diminuto causa est defectus materia, facultatis formatricis imbecillitas, vel sectio. Numeri aucti causa, sunt contraria. Magnitudinis imminuta causa. sunt materia & facultatis inedia; & obstructio meatus per quem fertur alimentum; vel facultas coctrix imbecillis. Situs morbi causa sunt: quòd pars malè retinetur, vt intestinum in hernia: vel malè articulatur, vt quum excidit acetabulis: vel malè connectitur, cùm vincula longiora sunt, vel strictiora Morbi communis, hoc est solutionis continui, causa sunt quæ erodunt, vulnerant, rumpunt, contundunt, frangunt,

Figuræ vitiatæ causæ.

Numeri læsi causæ.

Magnitudinis vitiosæ causæ.

Situs mali causæ.

Solutionis continui causæ.

gunt, auellunt, nimiumq́ tendunt; acris humor & rodens, & flatus distendens.

CAPVT VII.

De causa morborum continente.

NOMEN *causæ continentis fuit philosophis & medicis antiquis minimè in vsu. A Stoicis initium habuit, à quibus Herophilæi medici, qui & tempore Augusti floruerunt, vt scribit Strabo: scholamq́ habuerunt inter Caruram & Laodiceam de quibus Herophilæis loquitur Galenus in libro artis medicæ. hi causæ continentis nomen in medicinam innexerunt ex Stoïcorum disciplina. Hi enim spiritu, proximè rerum essentias contineri existimabant; nec videbant quomodo formæ rerum, sine vinculo, in materia habitarent; eumq́ spirituum causam continentem dixêre. Cùm itaque duo sint rerum genera summa, vnum eorum quæ absolutè sunt; aliæ quæ esse dicuntur cùm fiunt, necessarium est in vtroq́ genere dispares esse causas continentes. & Galenus concedit eas esse in rebus quæ fiunt; non autem quæ factæ sunt. vt aqua ab igne remota calefacta, calet, quamuis ignis absit, nec causam continentem habet: quemadmodum etiam hectica febris. At quæ calefit aqua, causam cõtinentem habet dum incalescit ab igne. sic in febre putrida euacuato humore putrido, perit febris. Hæc fuit nominis huius ratio tẽpore Galeni.*

Lib. 12.

Vnde medicinæ inuecta hæc causa.

Nominis ratio.

Nos intelligimus causam continentem esse, quæ præsens morbum creat, & qua abeunte, morbi vnâ cessant. *Igitur intelligemus de externa causa corporea, inter quam & morbum nulla alia causa intercedit, sed morbo proxuma est.*

Quæstio autem maximè nata est ex eo morbi genere, quod corporea causa excitauit, nec tamen ita corpori impressa, vt in habitu iam sit morbus, sed vt leuiter inhæreat, & cum efficientibus causis suis sæpè abeat: de talibus controuersia iam est: cùm aliquando fugaces morbi deleantur cum suis causis; aliquando paulò post: adeò vt aliquantulum sese sistant sine causa continente.

Galenus hoc nomen fugit, cùm ambiguum esset suo tempore, quodq; Stoïcis infensus esset, qui illo vocabulo vtebantur. At tandem Arabes, quum hoc nomen in veterum monumentis inuenirent, quæ ad nos non peruenerunt, vsum huius nominis induxerant, ac rebus aliter quàm veteres medici applicuerunt. Eas morborum causas quæ iam actu morbos faciunt, coniunctas vocabant Arabes, quod inter illas & morbos nulla alia causa intercederet; sed vnâ cum morbis essent, & vnâ euanescerent. Antecedentes vocabant, quæ morbum antecederent, necdum cum illo congressa fuissent, sed congressuræ: vt in febribus putridis, qui humor putrescit ac comminuitur & paroxysmum adfert; est

causa

causa continens: at qui humor post aliquot dies paroxysmum mouebit, est causa antecedens.

Sed dicet quis, Galenus non ita vtitur causæ coniunctæ nomine. Respondeo, id verum esse, sed eandem rem docuit. Iubet enim humores qui putruerunt, & paroxysmum iam præbent, expugnare; ac corrumpendos corrigere, & ad benigniorem naturam traducere: id nihil aliud est quàm quod affirmant Arabes, Antecedentem causam corrigendam esse, & alterando coquendam; coniunctam eiiciendam. Quare rem à Galeno vnico nomine proditam, illi duobus exprimunt, vt natura illarum meliùs innotescat.

Qui asserunt non dari causam continentem, hac ratione vtuntur: Galenus ait morbum esse affectum seu dispositionem: at omnis affectus, ex eiusdem sententia, permanere potest: igitur morbus est ex genere permanentium. Iam verò quæ ex genere permanentium sunt, remotis causis suis subsistunt: carent ergo causa coniuncta. Respondeo, non decenter necti syllogismum, quippè nihil sequitur ex antecedentibus, quàm morbum posse aliquando perseuerare in corpore absque causa: quod nos non negamus.

Quare breuiter hanc rem explicabimus. Partium similarium morbi, qui permanent remota causa, carent causa continente; vt hectica febris: vt aqua feruida ab igne remo-

ta, caret causa, nimirum igne. At donec fiunt illi morbi, id est, quando permanere non possunt sine causa, habent causam continentem, vt aqua quæ calescit ab igne. At morbi instrumentales plerunque causam continentem habent; nam à talibus qualitatibus generantur quæ sibi simile quid in partibus non generant, nec se multiplicant, vt obstructio, magnitudo, numerus. In solutione continui aliquando causa coniuncta datur; vt quæ fit ab extensione partium à flatu vel humore tendente.

CAPVT VIII.

De causis morborum Acutorum, Continuorum, Criticorum, Periculosorum, Lethalium, & Recidiuorum.

Acutorum Causæ.

ACVTI morbi causa est, vehemens calor vel frigus, quæ vel vniuersum corpus occupant: vt febris ardens. vel partem nobilem occupant: per se nobilem, vel vsu. per se, vt inflãmatio cerebri; apoplexia; syncope, quæ est preceps omnium virium lapsus; inflammatio hepatis: vsu, vt Angina. Fiunt & acuti morbi, parte principe læsa translatione symptomatica materiæ morbum committentis. vt in hydrope, cùm tumor pedum euanescens, sursum viam affectat, & in capsulam cordis transfertur, vel in pulmones.

Conti-

Continuorum morborum causa est, humoris nulla vel exigua vacuatio. id fit, vel quia destituitur causa impetum faciente, veluti putredine: vel quia materia noua æqualiter accrescit, & locum vacuatæ materiæ implet: vel quia materia crassior & nimis copiosa, à viis obstructis exitu prohibetur ad externa: intemperies quoque simplex; & continui solutio. Continui morbi subindè exacerbantur, eò quòd noua materia accedit ad causam stabilem. Qui autem non continui recrudescunt paroxysmis, his tribus simul iunctis opus est, nimirum materiæ congestione, eiúsque putredine, & motu. si vnum horum desit, non fiet paroxysmus. Continuorum causæ.

Criticus morbus est, qui confestim soluitur. *huius solutionis duplex est causa: humor irritans vim expultricem: quo erethismo natura in ἔφοδον excitatur: altera, humoris liber promptusque exitus. Acuti morbi sunt qui celeriter, continenter & summa symptomatum vi mouentur: siue sint febres essentiales, quæ considerantur in vitio humoris, vt causi: siue morbi cum febre in nobili parte. Hi sunt vel acuti, vel peracuti: & vtrique exactè, vel non exactè. Acuti exactè, 14 diebus suam absoluunt historiam; acuti non exactè, 20 diebus. Exactè peracuti, [illegible] diebus, aut citiùs finiuntur. non exactè peracuti, à quarto die, in septimum excurrunt. Morbi acuti ex decidentia, Græcis in* Criticorum causæ. In acutis.

 μετα-

μεταπτώσεις (melius degeneres dixeris) qui ad 40.60.80.120 diem prorogantur. Galenus, duodecimo, inquit, die, nunquam crises visæ sunt.

r. De diebus crit.

Periculosorum causæ. Periculosi morbi causa est, quæcumq; excedit nimium naturæ robur, & remediorum vim. quod fit vel ratione materiæ, vt bilis atræ, vel æruginosæ, hoc est quæ ferri æruginem refert: vel ratione partis affectæ.

Lethalium causæ. Lethalis morbus tribus ex causis fit: ex inflammatione, quæ inducit marasmum seu tabem: vel venenata qualitate, vt in febre pestifera: vel translatione symptomatica materiæ morbum committentis, quando fertur à parte ignobili ad partem nobilem. sæpè tunc pars affecta lethalem reddidit morbum; sæpè virium imbecillitas; sæpè morbi diuturnitas.

Recidiuorum causæ. Recidiuum facit morbum, cùm vel humor ex priori morbo relictus est: vel morbosus character, id est, qualitas mala.

Maximum in medicina vsum habet morbificarum causarum cognitio, vt docebit vos Methodus medendi. Nam præcipua indicatio medendi sumitur ab his causis: quas ni noueris, nunquam contrarium his remedium decernere poteris.

I. HEVR-

I. HEVRNII INSTITVTIONVM MEDICINÆ

LIBER VIII.

DE SYMPTOMATIS.

CAPVT I.

De Symptomate & Signo: quid differant: & quot Signorum genera.

Ex tribus illis quæ nobis adsunt præter naturam, nempè morbo, causa morbi, & symptomate, superest vt de symptomatis agamus. Non enim satis est morbos & causas morbi nouisse, quæ sæpè intus conduntur, nisi eos adesse ex signis cognoscamus: Signum & symptoma ambo ad morbum referuntur: nam idem est symptoma quod signum, ratione diuersorum. Nam est signum vt indicat: symptoma, quatenus morbum sequitur. Signum dicitur, quicquid potest aliquid eorum quæ in corpore sunt significare: *vt intellectus, ex comparatione rei significantis ad eam quæ significatur, deprehendit id quod quæritur. In morbis quædam sunt signa inseparabilia à morbis, quæ παθογνωμονικὰ dicuntur, quæ proprìè*

Vide Gal. De symptomatum causis, cùm seriem hîc videris: nam ibi omnia vberiùs.

Signum & Symptoma.

Pathognomonica signa.

propriè morbi speciem indicant. dicuntur & hæc symptomata, quia morbum sequuntur. Hæc autem παθογνωμονικὰ signa morbo semper adsunt, uni & soli. Nam quæ non semper adsunt signa, dicuntur συνεδρεύοντα, id est, assidentia. Sed aliquando unà cum morbo inuadunt, & aliquando postea superueniunt, & tunc ἐπιφαινόμενα dicuntur. Epiphænomena. *quæ & aliquando non eueniunt. At παθογνωμονικὰ una cum morbo inuadunt, & pariter desinunt. exempli causa, in febre ardente, signa pathognomonica sunt, sitis perpetua, & torridi caloris æstus. at deliria, vigilia, alui biliosa excretio comitantia sunt signa; nam aliquando eueniunt in febribus ardentibus, aliquando non. sic in pleuritide, dolor lateris pungens, difficilis respiratio, tussis, & acuta febris sunt signa pathognomonica. at quòd dolor sursum vergit, vel deorsum, est signum assidens & comitans. Difficile in morbis unum signum pathognomonicum inuenire, sed plerunq; multa simul morbum indicant. Epiphænomena signa quædam salutem vel mortem; euentúmve meliorem aut deteriorem; quædam coctionem aut cruditatem denotant: Sunt inter hæc & signa κρίσιμα, hoc est, iudicatoria: vt in febribus, rigor superueniens, dolor capitis repentè natus, & talia: quia mutationem subitam significant in morbis, propterea critica dicuntur. Illis familiare est hoc axioma: Iu-* Crisima signa.

dicatoria

dicatoria non indicantia appárent vel ad mortem, vel ad deterius. vt in febre ardente, quando ex naribus stillæ quædam sanguinis emanant tantùm: quia nihil paucum est criticum. Secundò, non statim apparere debent si in melius decernent: nam in principio nihil est coctum. & coctionis signa semper faustè apparent.

Symptoma apud medicos, est affectus præter naturam, citra morbum, & causam morbi. *Huius triplex est differentia: Actio læsa: Qualitas: & Excrementum. Et quodque horum triplici modo in vitio esse potest: vel enim diminuitur, vel aboletur, vel deprauatur. exempli causa; si visus meus percellatur ita vt hebescat, dicetur diminuta visus actio: si omnino cæcus fiam, dicetur abolita visus actio: sin videam quidem, sed ita prauè, vt quæ alba sunt videantur mihi nigra, dicetur deprauata actio visus. Actionis noxa est vel animalis facultatis, naturalis vel vitalis. Adest enim vel harum ablatio, vel diminutio, vel deprauatio.* Symptoma quid. Quotuplex.

Primùm de actione vel functione facultatis animalis læsa agemus: dein de functione læsa naturalis facultatis; tandem de vitalis facultatis functione læsa; siue diminuantur, aboleantur & pereant, siue deprauentur. Nam functiones vel actiones facultatum his modis violari possunt non tamen perit Facultas earum; quæ ab anima non abit dum

in cor-

in corpore est. Dein de Qualitatis mutatæ, & excrementorum Symptomatis agemus.

CAPVT II.

De Symptomatis Functionis Animalis. & primùm De his quæ in violato Motu.

Motus symptomata. ACTIO *facultatis animalis versatur in motu & sensu: motus igitur à morbo vel aboletur, vel diminuitur, vel deprauatur. Aboletur vt in paralysi. diminuitur in stupore. deprauatur vt in conuulsione, tremore, palpitatione, horrore, sternutatione, oscitatione, pandiculatione, tussi, singultu, ructu, & in rigore.* Motus deprauati. *Inter quos motus conuulsio, paralysis, & palpitatio fiunt à causa morbifera, nihil conferente facultate.*

Conuulsionis causæ. Est autem conuulsio, neruorum musculorumque, suam originem versus, præter voluntatem, perpetua retractio. *Id fit vel propriè, vel ex euentu. propriè, quæ fit in ea parte quæ conuellitur; ex repletione, vel inanitione. ex repletione: si quidem humor ad cerebrum peruenerit & ad neruos. Ex inanitione, vt si ardore febrili humidum radicale absumptum fuerit. Ex euentu fit, in partibus quæ musculos habent congeneres, pares magnitudine, numero, & robore: nam his solutis ab vna parte, adferunt contractionem alteri parti opposita. fit & conuulsio ex inflammatione, vt in phrenitide.*

vel

vel ex venenata qualitate quæ aliundè in cerebrum repit. Cùm corporis partes anteriores tenduntur, dicitur id symptoma ἐμπροσθότονος: cùm posteriores, ὀπισθότονος: cùm vtrinque, hoc est toto corpore, τέτανος.

Tremor est partium quæ vicissim sursum deorsumque feruntur motus inuoluntarius. *Quare constat ex gemino motu, sursum & deorsum: oriturq; ex facultatis motricis imbecillitate Nam naturâ membra grauia deorsum viam affectant: at ea erigit facultas; hæc cùm imbecillis fuerit, fit tremor. Sed illius facultatis fractæ quatuor sunt causæ; nimirum materiæ copia, vel alimenti inopia; aut dissipatio calidi, vel oppressio eius à valida vi frigoris. In tremore à materiæ copia, Hippocrates secuit venam malleoli puerperæ; cùm nec secundinæ nec lochia profluerent: nam erat ille tremor ex materia copia. In tremore membrum locum mutat: in palpitatione non. Oritur palpitatio ex vna causa tantùm, spiritu crasso; quare vno remedio curatur, calidis tenuibus, vt castoreo. at tremor quamuis oriatur ex vna facultatis imbecillitate, hæc tamen imbecillitas, vt dixi oritur vel à materiæ copia: vel alimenti inopia: vel quia calor exhauritur, vel nimio frigore opprimitur.* Tremoris causæ. Gal. De Tremore, cap. 5.

Rigor est inæqualis totius corporis concussio, per affectionem caloris natiui, ex concursu materię contrarię. *Differt à tre-* Rigor.

à tremore, quòd sine consilio moueat: quódq; totum corpus concutiat: & semper fiat sensibili cum refrigeratione. Si enim solam superficiem tetigerit, horror dicitur; qui medius affectus est inter rigorem & frigus; febri hemitritæo proprius, quæ item dicitur semitertiana per antonomasiam; vt mali homines dicuntur semidiaboli, non semihomines. constat enim hemitritæus ex quotidiana febre continua, & tertiana intermittente; quod plus est quàm tertiana. quia autem constat ex duplici natura, propterea neque rigore neque frigore inuadit, sed horrore. Hinc ab Hippocrate dicitur febris horrifera. rigore quidem non inuadit, quia acrimonia bilis frigore pituitæ obtunditur: neque etiam frigore, quia frigiditas pituitæ, calore bilis perfunditur. fit rigor, ex motu caloris natiui, & occursu materiæ contrariæ. etenim calor natiuus nunquam quiescit; est etenim (vt scribit Galenus) ipsa natura, quæ est principium omnis motus. at quies naturæ mobili mors est. Vnde modò intus, modò foras viam affectat. intus, vt augeatur calor ex spiritibus & sanguine cordis: foras, vt temperetur aëre frigido. Nam, vt dicebat Heraclitus, calidum moderatè extinctum, rursúsq; moderatè accensum, perpetuò mobile remanet. vnde cùm nimium mouetur, dolorem facit: qui est mutatio corporis ad statum non naturalem. Sic in rigore, partibus.

Horror.

Causa rigoris.

1.aph.15. & lib. De rigore.

bus sentientibus morsis à materia naturæ contraria fugit calor ad viscera, vbi coërcitus suffocationis periculo exilit, quasi in spiram collectus ad maius robur: vnde membra exteriora roborata, humorem quatiunt, ac fremitu quodam nituntur expellere. id rigor est. demum toties recedit recurritq; calor, donec victa inæquali intemperie calida & frigida, calor vndique exæstuet. Est triplex rigor, criticus, periodicus, & symptomaticus. Rigor triplex. *Criticus est, qui iam iam adfuturam crisim significat. etenim illa propriè est crisis quam perturbatio critica præcedit; sequitur excretio per sudorem, ventris deiectionem, vomitum, aut hemorrhagiam. inde Hippocrates,* 4.aph.58. *Febri ardenti superueniens rigor, fit solutio. Periodicus est, quo legitimæ tertianæ intermittentes exquisitæq; incipiunt, de quo Hippocrates, libri quarti aphorismorum sexagesimo tertio. Symptomaticus rigor est triplex: vnus à consumptione caloris natiui, qui consumitur à calore præter naturam: vt hepatis calor in hydrope: & cerebri calor in comate à delirio & æstu, vt notat Galenus ad historiam Hermocratis. Alter rigor symptomaticus fit per metastasin humoris vitium committentis. de hoc loquitur Hippocrates in Coacarum initio. Tertio rigor symptomaticus est, qui fit ex attractione caloris natiui ad partes interiores inflammatas; indè fiunt iactationes & refrigerationes partium*

exter-

externarum: de quo eodem loco agit Hippocrates.

Sternutationis. Sternutatio est motus deprauatus, quo sese contrahit cerebrum, vt vaporosum excrementum, quod anteriores cerebri ventriculos ac membranam stimulat, excutiat: vnâque narium ethmoidea purget. *quo motu & contrahitur pectus, quòd nerui pectoris hanc titillationem sentiant; cùm quasi longo brachio à cerebro dimittantur. Cur salutentur sternuentes, vide Aristotelis trigesimæ tertiæ sectionis problema nonum; & de eo, primi De historia animalium vndecimum. Quare ante tempora Gregorii Pontificis is mos inoleuirat. Et Plinius vigesimi octaui secundo, Cur, inquit, salutamur sternutamentis? Quod etiam Tiberium, tristissimum hominem, in vehiculo exegisse tradunt.*

Oscitatio & Pandiculatio. *Oscitatio & Pandiculatio fiunt, vt via contingat vaporibus frigidis, qui laxant sese artuum hiatu.*

Tussis. Tussis est vehemens efflatio aëris in pulmone concepti, contracto thorace, vt id quod in arteria aspera est eiiciatur. *Hippocrati θυμὸς est libido tussiendi. nam θυμὸς illi significat cupiditatem ad aliquid agendum.* (θυμὸς quid. 2. Prog. 2.)

Singultus. *Singultus fit contrahente se ventriculo, quia membranam eius vellicat aliquid acre; vt piper, vel corruptus humor: vel quia re-*

pletur

pletur nimium: vel quia ſiccatur ab æſtu febris. Hæc ſunt ſymptomata corruptæ actionis animalis motricis.

CAPVT III.

De Symptomatis animalis Functionis, quæ conſiſtunt in Senſibus violatis.

ITA & *ſenſus vel abolentur; vel diminuuntur; vel corrumpuntur. Sunt autem ſenſus interni & externi. Interni, imaginatio, cogitatio, & memoria. Imaginatio aboletur in caro: diminuitur in lethargo: corrumpitur in delirio. Ita in quibuſdam capitis morbis etiam, cogitatio vel memoria interdum diminuitur aut aboletur, vel corrumpitur. Vt autem fiat ſenſus, ſenſorii alteratio percipi debet ab imaginatione, cogitatione, & memoria.* Vt fiat ſenſus. *Etenim ſenſus ipſe neutiquam eſt alteratio, ſed alterationis dignotio. verbi gratiâ: quando tactu aliquid calidum ſentimus manu, tunc manus alteratur ad calorem. Sed illa alteratio non eſt ſenſus; ſed iudicium interioris animi de illa alteratione facta. Hinc dicit Hippocrates:* Qui laborantes ex aliqua parte, dolorem ferè non ſentiunt, his mens ægrotat. 2. aph. 6. *etenim dolore diſtracti ſpiritus, non repræſentantur imaginationi.*

Inter ſenſus externos viſus primùm occurrit: qui à morbis vel diminuitur, vel Viſus.

abole-

aboletur, vel corrumpitur: vt variè eius instrumenta afficiuntur. sunt autem eius instrumenta (quod in omnibus sensibus est notandum) facultas, instrumenta quæ principatum habent, & quæ his seruiunt. In visu est oculus, facultas videndi, & neruus opticus: qui vel obstruitur; vel intemperie afficitur. hinc visus diminuitur, vel aufertur. Vel instrumentum principale afficitur, vt crystallinus humor sursum vel deorsum abit, inde deprauatur visio; nam quæ res vnæ sunt gemina illis apparent. Vel est morbus in seruientibus instrumentis, vt in vuea tunica, quæ foramen habet pupillæ; quod nimium patens, debilem visum facit; quia dissipantur spiritus visorii. Vel angustius fit à morbo, cùm humescit ab irrigante succo vuea tunica nimiùm. Vel cùm humor aqueus extabescit; tunc enim color rerum & splendor cum paruo interstitio ad crystalloïdem humorem fertur. Quod aqueus humor parcior redditus sit, cui innatat crystallinus humor, id illis tunc euenit, quod iis qui Solem micantem nictando intuentur; nam læditur visus. splendidam enim lucem non tolerat inoffensè crystallinus humor. Instrumentales quoque morbi, vt tumores, & solutio continui visum debilitant, vel auferunt: Aqueus etiam humor, in quo crystallinus medium locum habet, vt variè afficitur, ita varia symptomata infert: Crassior redditus,
visum

visum debilitat. Si in ea aquei humoris parte quæ centro pupillæ respondet, suffusio constiterit, deprauat visum; nam omnia fenestras habere videntur: cùm quod in medio non videtur nec apparet, quasi excisum cernatur. At si vagentur corpora quædam crassa in aqueo humore, culices his foris obuersari videntur. Sin humor crassius, vel vapor ante pupillam constiterit, imaginantur idolum sibi apparere. hac ratione monstrum à Bruto visum, Cassius Epicuréus, apud Plutarchum mollubat. Vel ad alienum colorem traducitur humor aqueus; talia, coloribus tincta alienis apparent tunc quæ videntur. Sin variis coloribus alluatur, talia & foris se videre existimabit homo: vt, quibus in crisibus iamiam fluxurus est sanguis è naribus; vel quibus in propinquo est vomitus, μαρμαρυγαὶ, id est, variis splendoribus variegata res ob oculos versantur, voce ducta à marmore, quod politum vndulatam varietatem colorum pingit. Cornea quin etiam oculi tunica crassior facta (vt in senibus contingit) visionem impedit, diciturq; Caligo propriè; quasi per nebulam viderent. si suffunditur colore flauo, flauescere conspecta putant quæ vident. Et vlcus corneæ excæcat homines, effuso humore aqueo; tunc enim concidit & corrugatur foramen vueæ, quod pupilla est, & crystallinus humor splendoribus, non ex naturæ lege, propinquior redditur.

L tur.

tur. Adnata oculi tunica inflammatur, vel vngue tentatur, visuiq́; obest.

Auditus. *Auditus afficitur vel quòd eius facultas, instrumentum princeps, vel huic seruiens affligatur. quod euenit cùm auditus diminuitur, aboletur, aut deprauatur. vt in graui auditione: vel surditate, vel obauditione, vt in susurro. Causa horum symptomatum sunt, quòd vel ea pars cerebri vnde nerui auditorii oriuntur, (vbi facultas resedit) intemperie tentatur calida, frigida, humida, vel sicca. calidâ, vt apud Hippocratem quarti Aphorismorum vigesimo octauo :* Quibuscunque biliosis excrementis fertur aluus, his oborta surditate sistitur: & quibus obsurduerunt aures, superueniente bilioso alui profluuio liberãtur, *translatione materiæ à cerebro ad aluum. quod si in febribus ardentibus obsurduerunt aures, & superueniens profluuium biliosum non soluat surditatem, hoc lethale est: oritur enim illa surditas à resoluto cerebro & effœto; vt in Hermocrate contigit apud Hippocratem tertio Epidemiωn in ægro secundo. Vel si quid meatum auditorium obstruat.*

Odoratus. Odoratus *varius morbis afficitur; inde symptomata imminuti, aboliti, vel corrupti odoratus. Pendent hæc vel à morbis principalis instrumenti odoratus; aut ei seruientibus: vel à facultate. A principe instrumento, vt à ventriculorum anteriorum, &*

mem-

membranarum cerebri intemperie calida, vel frigida : unde diminuitur aboletúve odoratus : ut quibus à catarrhis & coryzis, æstu, frigore, vel humiditate oppleti sunt; vel affectis partibus quæ operam suam dicârunt parti principali, ut obstructo ossis ethmoidis meatu, quo halitus duci solet ad cerebrum: idq; à catarrho, vel inflammatione, aut polypo; qui est tumor nasi ab osse ethmoïde ferè ortus : caro extra nares pendula, polypi marini pedum consistentiâ referens. qui tumor nares obstruit, spirandi vias præcludens. qui interdum per meatum palati ad fauces descendit & strangulat. Quantum ad deprauatum odoratum: Refert Fernelius, abscessus quoque fieri ad supremum nasi meatum, ubi proximè cerebri ventriculi patent, cum minimo dolore : è quibus ruptis magna vis fertur puris. & in quodam milite, qui simus erat naribus, vermes duo villosi instar digiti, in illis geniti inuenti sunt ; qui illum in furorem actum, die circiter vigesimo enecârunt. Ita deprauatur odor ex halitu qui alienam spirat qualitatem, ortus ex fœdo succo, qui naso contentus illum exhalat.

Gustandi etiam actio percellitur, cùm diminuitur, vel abolетur, aut cùm deprauatur. quod fit vel principe eius instrumento labefactato, aut illi seruiente, vel tacta facultate. Gustus itaque perit, vel imminuitur cerebri parte refrigerata, vel obstructa, unde Gustus.

nerui molles, qui ad linguam veniunt oriuntur: aut ipsis neruis ita affectis. Deprauatur gustus, cùm absurdum sentit saporem. fit à linguæ membrana, quæ alieno humore perfunditur, quo proluit alimenta.

Tactus Tactus etiam vel diminuitur, vel aboletur, vel corrumpitur. Tactus debilis fit in torpore: qui oritur à frigore; vel cõpressione neruosorum corporum: aut à succi crassi obsessione; adeò vt spiritus animalis eos peruadere nequeat. vt lux Solis stupet in aëre fumo contaminato; & in aqua luto fœdata. Tactus deprauatus est, cùm absurdè qualitatem corporis obiecti percipit: vt cùm quod calidum est frigidum videtur: causa est, instrumenti intemperies, vt manus rigore aut frigore algens; quod parum frigidum tangit, calidum iudicat. Aboletur sensus in paralysi, hoc est in neruorum resolutione: in toto corpore, affectis cerebri neruis, vel in aliqua parte, cùm neruus qui parti inseritur, resoluitur ab influxu frigidi succi: vel cùm comprimitur inflammatione vicinarũ partium, earũmve tumore. Etenim à quibus neruis partes vim sentiendi habent, ab iisdem malè affectis læduntur. videte ægrotos apud Galenum quarti De locis affectis capite quinto. Integro sensu partis nonnunquam

Cur integro sensu tactus, aboleatur motus. aboletur motus; & contrà. Id fit ea ratione, quòd aliquibus membris defertur sentiendi vis per peculiares neruos, & per alios neruos motionis facultas.

Dolor & voluptas tactus sunt manifesta symptomata: contingunt́q; omnibus sensibus; maxuméq; elucent in gustu & tactu. Habent́q; dolor & voluptas communem causam quâ afficiunt omnes sensus: tum etiam propriam causam, qua peculiarem sensum tangunt: vt acerbus sapor gustui dolorificus est, tenebræ oculis. Plato in Timæo, doloris & voluptatis communem causam esse ait πάθος violentum, quod confertim id est, multum & celeriter fit; quod Græci vna voce ἀθρόως, dicunt id enim dolorem parit, cùm abducit à pristina natura. vt quod confertim ad suam naturam redit, cùm inde perielitabatur auelli, voluptatem parit: quod enim sensim fit, sensum latet. Hippocrates, Platone antiquior, Quibus natura, *inquit,* alteratur & corrumpitur, dolores his fiunt. *Hæ alterationes fiunt ab iis quæ confertim mutant diuellunt, aut secant. Etenim Hippocrates corruptionis nomine intelligit id mutationis genus, quod cum magnitudine & celeritate fit. Græci vna voce id, vt iam dixi, ἀθρόως dicunt. Dolor in fieri suam essentiam habet; non enim cùm quid alteratum est aut ruptum dolet (nisi per aliud, quòd acris affluit humor, vel inflammatur pars) sed cùm alteratur, vel corrumpitur. vnde Hippocrates, dum pus fit, dolores ac febres contingunt maiores quàm iam confecto. Symptomata hæc, dolor & voluptas, oculos etiam inua-*

Dolor & volu.

ἐν γίνεσθαι, nõ ἐν γεγονέναι.

2. aph. 47.

Voluptas & dolor in visu vnde.

 dunt,

dunt. Maxumè verò oculi afficiuntur voluptate à cæruleo colore: dolent autem à splendido alboq́ (qualis est Sol) & à nigro: nam vt contrarium (hoc est obscurum, nigrum) violentiùs cogit visum & vltra naturam, tamen splendidum album magis nocet; quia dissipat minimo tempore visus spiritus. Nigrum, lentè cogit: ratio est, quia visus instrumentum est splendidum; splendida cuncta, tenuia sunt & peruadentia: at nigra, sunt crassa. Iam verò quod tenue est, magis nocet quàm quod est crassum. Igitur cùm tenebræ committuntur cum splendido instrumento, remissè agit quod tenebricosum est, in id quod tenue: nam id quod crassum est, ita est comparatum, vt facilè à tenui patiatur. Igitur nigrum lentè cogit, quare cæruleus color visui gratissimus; nam nec dissipat visum sicuti splendidum, nec cogendo extinguit vt nigrum. etenim vt fuscum ex albo & nigro simul mistis fit, ita cæruleum ex albo splendido in nigrum saturum incidentibus efficitur, vt docuit Plato in Timæo. Quare non fit magna voluptas in visu cùm ad naturam redit: quia non subitò sed languidè à nigro cogitur. nec dolor quoque immanis; quia non violenter abducitur à splendore, sed vltrò eò rapitur, & seipsum visus dissipat præsente splendida luce. Gustus voluptate afficitur à pinguibus dulcibus saporibus, cùm homo sanus est: alioqui contrariis gaudet.

Voluptas & dolor in gustu vnde.

gaudet. vt si crassis succis obsessa viscera fuerint, tenuantibus eduliis gaudent. Prostat ventriculo lingua; quæ, quales succos requirant viscera, tales appetit.

Symptomata quæ circa os ventriculi contingunt, etiam ad tactum pertinent. etenim nulla pars adeò sensiles neruos sortita est, nec aliud æquè cor & cerebrum in societatis noxam trahit ∙ œsophagus, qui stomachus dictus fuit post Aristotelis tempora. Symptomata eius sunt, abolita appetentia, diminuta, & corrupta. Aboletur appetentia, quòd sensum suctionis amiserit ventriculus; quod fit ab intemperie calida, quæ fundit & laxat sanguinem venarum quæ rigant tunicas ventriculi. vel quia acidus succus non incidit in os ventriculi, obstructis à liene viis. Vel resoluto neruo qui attingit œsophagum. ex hac causa tale symptoma incurrit Spirensis puella, cuius historia describitur à Ioanne Langio: quæ inediam triennalem passa est, quæq́; intra biennium ex alue & vesica nihil excreuit; quæq́; è naribus pituitam emungebat; quæq́; affatim illachrymabat amicorum absentium desiderio; nec auribus deerant suæ sordes. vidit eam Langius duodecim annos natam, iusto (pro ætatis tempore) corporis habitu. Huic, inquit, puellæ nerui crurum & brachiorum resoluti erant Testatur quoque Aristoteles, vt refert Athenæus, Timonis amitam quotannis in

Stomachi symptomata.

Appetentia abolita vnde.

1. Epist. 27. Historiæ miræ inediæ.

Lib. 2.

spelunca, vrsarum more, bimestre tempus absque vllo edulio delituisse semianimem, vt sola spiratione viueret, atque ægrè dignosceretur. Albertus Magnus scribit se vidisse Coloniæ mulierem, quæ triginta dies cibo potuque sæpè se defraudârat. Vel abolitur appetentia, quòd suctio non fiat ex œsophago, cùm corpus non resoluitur otio diffluens. aut cùm plus alimenti quàm digeri possit ingeritur. Diminutæ appetentiæ nascuntur, suctione & suctionis sensu non perditis, sed eò perductis vt ferè pereant. Corruptæ appetentiæ peccant qualitate, vel quantitate. quæ quantitate naturæ mediocritatem excedunt, dicuntur caninæ: fiunt cùm acidus succus ventriculum mordet & contrahit, adeò vt sanguis in venis per tunicas alui sparsis cogatur succo frigido & acido, qui similem suctui sensum infert. Vel oritur quia corpus immodicè exhauritur. ita Brutus, vt scribit Plutarchus, Dyrrachio Apolloniam versus mouens exercitum per altas niues, in famem caninam incidit. In qualitate etiam vitiosa fit fames, cùm vitiosa absurdáque edulia appetunt. id fit, quòd tunicæ ventriculi vitiosum excrementum conceperunt: quod fit in prægnantibus, quæ malis succis abundant: nam κίττα, hoc est pica tentãtur; & acria, acida, acerba expetunt, vt cretam, carbones, gypsum; idque per secundum & tertium mensem ingrauidationis: hinc enim grandiore fœtu, quod ex-

De natura animal. lib. 7.

Languidæ appetentiæ causæ.

Corruptæ appetentiæ causæ.

1. Sympos. 6.

cremen-

crementitium primùm in ventriculum fluebat, in fœtum abit. primùm enim quod optimum in sanguine erat, tantùm trahebat fœtus. Pica quoque aliquando in viris incidit, cùm alienus succus ventriculi tunicas peruasit. dicitur Pica, quòd ea auis consimili fortè tentetur tædio: vel quòd variè colores induat.

In potionis appetitu quin etiam symptomata talia contingunt: nam vel potionis appetentia languet, vel omninò extabuit, vel deprauatur. extabescit & nos deserit potandi desiderium, cùm in corpore adest humoris frigidi copia; vel cùm resolutus ventriculus desiderium potus non sentit. Languet, cùm hæc remissè adsunt. Vitiosum potum peccare dicimus in quantitate vel qualitate. in quātitate, cùm tunica ventriculi imbutæ sunt salso succo, vel bilioso, vel humido naturali in ventriculo efferuescente. Vitiosum potum in qualitate desiderat ventriculus, vt prauis succis eius tunicæ occupatæ fuerint, vt in iis qui longo tempore prauis cibis vsi fuere. Notauit Galenus quosdam interisse nimia siti: vel quia serpentem quē διψάδα dicūt deglutiuerant: vel vinum in quo διψὰς sese merserat biberant: & quia vinum biberant meracius ad ebrietatem, & quia marinam aquam. Per sympathiam quoque alia symptomata mouet stomachus, vt cùm cerebrum vel cor in sympathiam trahit, maximè

Potionis desideriū etiam symptomaticum.

mè si quatuor conueniant; nempe affectus vehemens aliquis, qui stomachum vrgeat. si sensus stomachi fuerit acer. si nerui & arteriæ eius fuerint debiles. si cor vel cerebrum infirmum fuerit. Tunc enim facilè fiunt vel comitiales morbi, carus, catalepsis, melancholia, delirium; syncope cardiaca, apnœa, dyspnœa: illa enim euenit vel oppresso diaphragmate; vel si stomachus valdè refrigeratus fuerit, frigidóve succo, aut spiritu flatuoso, vel potu, cibo, medicamentóve frigido occupatus si sit. nam tunc per neruos, qui attingunt ventriculum, cerebrum afficitur; & vnà per arteriã magnam cor refrigeratur, ob viciuitatem. Nam maxuma arteria à corde orta super spinam sedet, ac descendendo stomacho iungitur, & membranis eius annectitur. & per ventrem porrigitur. vnde facilè affecto stomacho, cor afficitur. Hactenus de symptomatis quæ consistunt in animali actione vel functione.

CAPVT IIII.

De Symptomatibus Vitalium actionum vel functionum.

IN *vitali actione symptomata efflorescunt, cùm ea aboletur, diminuitur, vel deprauatur. communis causa horum symptomatum pendet à facultate vitali; ab instrumento, hoc est arteriis, & vsu, hoc est, necessitate. Cùm itaq; pulsus à natura aut,*

manabit

manabit id vitium à facultate, instrumento, vel vsu. Si itaq; deprehendatur pulsus minor naturali, & si vsus non sit diminutus, hoc est, si calor & spiritus vitalis non sit minor redditus, (vt ea ratione langueat, nec opus sit mediocri pulsu, vt recreetur calor, sed languidus pulsus sufficiat,) vitium vel ad instrumentum referendum, vel ad facultatem. quòd si instrumentum (nempè arteria) non fuerit durum, vel nimis laxum, erit facultatis vitium; quæ languet vel alimenti inopia, vel quia vigiliis, & laboribus exhaustus est spiritus; vel quia obstructis arteriis non traducitur; quódve pars aliqua dolens corporis, rapit in se spiritus. alioqui vitium erit in instrumento, vel in vsu. in instrumento, cùm arteria præter naturam affecta est. in vsu, quando calor fractus non desiderat magnum pulsum, aut magnam vim aëris quâ recreetur. Plenius De Pulsibus agemus libro decimo, vbi omnis eius varietatis causam & significationem scribemus.

CAPVT V.

De Symptomatibus actionis naturalis.

ACTIO *naturalis in ventriculo cõsistit vt cibum attrahere, retinere, concoquere, expellere, itẽq; in omnibus partibus quæ aliis rigantur, & in habitu cor-*

Ventriculi attractricis abolitae causa.

poris. Ventriculi itaque attractrix actio vel abolatur, diminuitur, aut deprauatur. aboletur in stomachi paralysi, cùm non trahit. causa est morbus in intemperie, & tumor stomachum occupans: vel obstructio à tuberculo, aut à crassis humoribus.

Debilis.

Debilis, cùm agrè trahit; dum relaxari incipit: causa eadem, sed mitiores.

Deprauatae.

Deprauata, quando prauè & non ritè agit, vt si ab inferioribus clysteres vel faeces trahat.

3. De caus. Sympt.

Sed, vt ait Galenus, stomachus talia non trahit, sed ab intestinis peristaltico motu contra naturam, id est, ab inferioribus sursum motis, refunduntur ad stomachum. vt qui in foro versantur negotiis implicit, his, qui descenderat acer succus, saepè in caput & ventrem refluit. sic & clysteres & faeces per os in ilio morbo, qui fit ab obstructione tenuis intestini. quamuis Diocles Carystius (vt ait Celsus) crassi intestini morbũ ileum vocaret; postea tamen ad tenuia intestina id nomen morbi abiit, qui ante χορδαψὸς dicebatur; quòd venter adeò tensus esset in hoc morbo, quasi chordam quis tangeret. Sed εἰλεὸς dictus fuit ab εἰλεῖν, id est, conuolui: vnde & Voluulus Latinis dicitur.

Ventriculi retentricis symptomata.

Retentrix quoque functio in ventriculo vel abolitur, diminuitur: vel deprauatur. Aboletur, cùm ventriculus cibum non retinet ob morbum in intemperie, vel in instrumento. Vel debilis redditur; tunc flatus fiunt

ex ven-

ex ventriculo modicè frigido, vel ex cibis flatulentis. vel fluctuationes sonoræ nascuntur, quas κλύδωνας Græci vocant: id fit cùm nihil in ventriculo continetur, quod in flatum abire potest. vel cùm admodum sit refrigeratus, adeò vt ex cibo ne vaporem quidem generet. Deprauata, cùm ventriculus saltu quodam & palpitatione, tremoreque cibum amplectitur.

In ventriculi coctione symptomata etiam consistunt. Est autem coctio ventriculi, ciborum in conuenientem qualitatem animali conuersio & alteratio. Illa aliquando abolетur, & dicitur ἀπεψία: aliquando diminuitur, & appellatur βραδυπεψία: aliquando deprauatur, & à Galeno vocatur δυσπεψία. Causa omnium horum symptomatum est læsa alteratricis actio. quod fit à læsa facultate, vel ab externo errore. A læsa facultate, cùm temperies ventriculi inuertitur ad calorem vel frigus, humiditatem, vel siccitatem. vel impeditur à tumore, vt phlegmone, œdemate, erysipelate, vel scirrho. Ab externo errore in cibis, excrementis, & tempore somni. cibi qui peccant in quantitate, qualitate, tempore, & vtendi modo: in qualitate, vt nimium calidi vel frigidi cibi. quantitate, cùm mole aluum superant. tempore, cùm ante exercitium quis pastum init. vtendi modo, vt si priùs grauata sumat, dein oliua. Ventriculi coctricis symptomata.

In vasis quoque & venis quæ celebratur

 coctio,

coctio, vel aboletur, minuitur, vel deprauatur. unde crudi succi, semicocti, & vitiosi. Sic in venis quæ ad habitum corporis ducunt, cùm praua celebratur coctio, tunc inde succi vitiosi oriũtur, unde erysipelata (quod rosam vocant nostrates,) cancri, gangrænæ, φαγέδαινα, carbunculi ortum ducunt. At medicis non satis esse debet quòd noscant aliquod symptoma, sed causas eius inuestigare debent. Vt non sufficit cognouisse ventriculum non coxisse, sed quare id acciderit; an ob fractam coctionis actionem, ob cibi copiam, aut ob eius duram qualitatem. Etenim si ex cibo, facilè discutitur symptoma. at si ex facultate oppressa, in hydropem siccum plerunq; abit, vt scribit Hippocrates. Sic in venis cruditas si fuerit, videndum num ea luxuriet ex αἱματώσεως labefactata, vel à copia crudorum succorum qui à ventriculo alluunt. si à copia, facilè sanantur si facultatis vitio, in hydropem abeunt. Sic in coctione quæ circa carnem fit: qui sic immoditè satiant à morbis, flatuoso habitu & turgido redduntur. at si ex facultate carnium laborãtias imbecilla, in anasarcam labuntur. Sed igitur ventriculus circa moderatos & assuetos cibos nil egerit, nec eos mitigauerit, indicium est validæ intemperiei. si ob frigus id fiat, acidi ructus gignuntur. si ob calorem corrumpantur, fumosi ructus eduntur. alii virus, lutũ pisces, aut indicibilem olentputr. dinem.

4. aph. 11.

Expul-

Expultricis ventric. sympt.

Expultrix vis ventriculi interdum aboletur, diminuitur, vel deprauatur. aboletur, vt in volvulo. diminuitur in tarda excrementorum propulsione. deprauatur, cùm insurgit priusquam absoluta est ciborum concoctio, & immoderato motu in cibos incumbit quasi impos sui, & (vt inquit Galenus) more eorum qui in decliui currunt ac gradum sistere nesciunt: ita & hæc frena laxat, calcariaq; addit in excretionem cibis. id fit vel acrimoniâ materiæ stimulantis: vel cùm copiâ obruitur.

Distributionis sympt.

In Distributione quoq; (cuius munus est alimentum ex ventriculo in iecur; ex iecore in habitum corporis deducere, sugentibus partibus quod illis familiare est) hæc symptomata incidunt. Vel enim diminuitur distributio, aut aboletur, vel deprauatur. Causæ horum symptomatum sunt; intemperies; & morbi instrumentales partium trahentium; vel alimenti vitia, vel quia excrementum non repurgatur in secunda concoctione quæ fit in venis & hepate. Intemperies partium trahentium affligit distributionem, quia silet diuina illa vis tractrix, cùm nimium pars refrigeratur. Instrumentalis morbus lædit distributionem, quia viis angustis aditu prohibetur alimentum: à tumore; vel obstructione. fiunt autem tumores, quando ad partem affluxus fit humorum. Obstructio fit à viscidis, crassis, lentis succis;

succis; vel à tuberculo. Alimenta quoque crassa officiunt distributioni. Vel distributio læditur, quòd ab excrementis non purgetur succus: id fit vel ob partis quæ purgat imbecillitatem, vel ob viarum angustiam; vel ob vitium excrementi. Exempli gratiâ: In coctione quæ celebratur in hepatis venis, triplex ibi prouenit excrementum: amara bilis, nigra bilis, & serum. Bilem, vesica fellis quæ iecori subest expurgat. atrum succum lien. serosum renes. Hæc instrumenta si labefactata fuerint, parum commodè purgabitur sanguis. ita etiam si obstructa fuerint quà trahunt, & quâ emittunt. Vel his ex natura lege sic se habentibus, excrementa ipsa peccant qualitate & quantitate.

Assimilationis sympt. *Assimilatio, hoc est, nutritio, sua quin symptomata habet; vel enim aboletur, diminuitur, vel deprauatur. idque vitio nutricis facultatis, vel materiæ. Nutricis facultatis, cùm attractrix imbecilla est: vel expultrix fortis, nimiumque se mouens, quod fit cùm retentrix imbecilla est, vel obruta materiæ copiâ; vel extimulata acrimoniâ; vel quia coctrix facultas imbecillis est. Ratione autem materiæ, vel quia deficit, unde ἀτροφία ex nutrimenti inopia oritur: aut quòd vitiosa sit, ut in alpho & vitiligine, hoc est, in fœda macula corporis. quæ triplex est, ut variè assimilatio læditur; vel generis nomen retinens, &* Alphus. *dicitur ἀλφὸς, quòd [illegible] mutet:*

veteres

veteres enim Græci ἀλφαίνειν mutare dicebant. vel est μέλας, id est, niger alphus; aut λεύκη. In alpho est macula alba, summam tantùm cutem occupans. Melas, instar umbræ, nigra est in cute macula hæ sanantur. Tertia leuce est, quæ carnem imam quoq; occupat. Si adeò mutata sit caro, vt acu puncta cruorem non emittat, insanabilis est. sic si pilis nudata sit pars. Dicitur leuce ad populi arboris ideam, quam λεύκην vocant: quòd albedine corticem & folium eius referat. Fiunt hæc symptomata, quòd pituitosior sit sanguis vnde pars nutritur: referunt enim cuncta ideam nutrimenti vnde aluntur. quod in cutionibus & locustis manifestè appâret: hæ enim gramineo colore virescunt, gramine nutritæ sic & in plantis manifestò euenit, vt de persea arbore credidit Galenus: quæ in Perside lethalis; in Ægyptum translata, noxia esse desinit. Aristoteles quoque colores animalium mutari in diuersis regionibus prodidit. Ita etiam nostra caro longo tempore nutrita sanguine pituitoso, fit alba caro, non simpliciter caro: vt ex melancholico nutrita sanguine fit nigra, & ad elephantiasin prona. 3. De sym.caus.

Hactenus de symptomatis quæ consistunt in actionibus læsis animalibus, vitalibus, naturalibus egimus: iam agendum de symptomatis quæ consistunt in qualitate mutata.

CA-

CAPVT VI.

De Symptomatis quæ consistunt in qualitate mutata.

QVALITAS mutata apprehenditur quinq; sensibus, visu, auditu, odoratu, gustu, & tactu.

Visu apprehenditur visibilis qualitas mutata, quæ consistit in figura, vt charactere; & mole corporis; & in coloribus præter naturam, qui efflorescunt ex humorum idea. etenim humor peccans in substantia, quantitate, qualitate, vel motu, colorem corporis mutat. Motus humorum oritur interdum ex aëre æstu flagrante, tunc enim foras protruduntur, vti frigore intus retruduntur, vnde corpus rubet vel pallet. vel affectu animi, vt ira. aut corporis, vt exercitatione. semper (nisi ex his causis refluxi humores fuerint) qualis est humor, talis est corporis color.

Color inmutatus in toto corpore. Icterus.

Mutatur color, in toto corporis habitu: vel in parte aliqua. in toto corpore, vt cùm flauescit ictero; cuius causæ sunt abundans flaua bilis à calore hepatis. vel quia vritur febrili calore totum corpus. aut quia obstruitur hepar, & ei qui subest folliculus fellis. Est apud Hippocratem triplex Icterus; criticus, symptomaticus, & naturalis, quo aliqui tincti sunt à natura: vt qui naturâ calidi sunt; de quibus agit Hippocrates quinti aphorismorum vltimo. Criticus est, qui fit

die

die critico naturæ vi: de quo Hippocrates quarti Aphorismorum sexagesimo quarto. Symptomaticus, qui eiusmodi est vel à motu morbi, siue hepatis & lienis vitio, aut à veneno. Vt morbi, qualis erat Hermocratis: de quo agit Hippocrates quarti Aphorismorum sexagesimo secundo. Quinetiam, *inquit*, qui in febres incidunt morbi regii ante septimum diem, sunt calamitosi. *sed dicet aliquis, nónne Heraclides in Thaso seruatus fuit, quamuis sexto die ille superuenerit icterus? Respondet Hippocrates, illi superuenit sanguinis profluuium ex naribus, aluus & vrina profluxere: ita calamitas tollitur: nam alioqui calamitosus fuisset illi, vt domestico Phanagrionis. Vitio autem partis, vt cùm ab incendio hepatis & calore, rapitur bilis vnà cum sanguine in totum corpus: illa ferè lethalis est. Vel ex veneno, vt ex vsu aquæ stagnantis & viridis: & morsu viperæ, vt annotauit Galenus in seruo Imperatoris euenisse libro quinto De locis affectis, capite septimo.*

3. Epid.

1. Epid. Sect. 1. Temp. Conft. 3.

Vel symptoma in qualitate mutata (vt calore) consistit in parte aliqua corporis: vt in Causo, lingua arida est & nigra, à nimio æstu, & aliquando in partibus quæ liuent, vt vi erysipelatis: quod oritur ex hepatis incendio, cùm sanguis biliosus æstu feruens, in partem excutitur. ita & carbunculus liuidam partem reddit; qui, vt auctor est Galenus,

Color immutatus in parte corporis.

De atra bile cap. 4. *nus, oritur cùm adustus succus, in febre nimium ardente, ad partem proiicitur. Quod si sine febre id fiat, oritur Cancer: quare Cancer frigidior est carbunculo. sic & ἑρπης ἐσθιόμενος (ab aulicis lupus dictus) qui depascitur carneam molem & quoque ossa, à bile adusta oritur. ita & in Scelotyrbe color crurum mutatur, liuet enim crus ac durum redditur. Hippocrates libro De internis affectibus, circa finem, hunc descripsisse videtur sub nomine voluuli hæmatitidis: nostri* Schuerbuyck ofte blauschuyt *vocant.*

Character & moles. *Elucent & visu symptomata in figura mutata corporis; cùm illa mutatur in charactere & mole. primaq; prædicendi signa inde desumit Hippocrates, vbi ait*: Præsen-

1. Progn. tiendi ratio hæc est in morbis acutis tenenda: vt animaduertas ægri faciem, si

Facies Hippocratica vnde. benevalentiũ similis sit, *(nempè in colore, charactere, & mole)* & potissimùm, *inquit*, sui ipsius. *modò tamen nulla excusatio perturbationis criticæ adferri possit, aut lapsus, vnde mutata facies: aut caloris ignis*: sic etenim optuma erit, *inquit Hippocrates: quod trium facultatum, corpus gubernantium, vis in facie eluceat.* Quæ autem (*inquit Hippocrates*) simili contraria est, (*nempè in charactere, colore, atq; mole*) periculi plena est, penèque funesta: huiusmodi sanè hæc fuerit: oculi concaui, (*quòd cùm humidi sint, facilè vi febris humores*

mores eorum exhauriantur, & musculis sex oculorum conuulsis, minores oculi apparent, quasi totam suam cauitatem non implentes) collapsa tempora, (*à quatuor musculis eliquatis incendio febrili, & alimenti inopia, vnde & cutis ossa capitis tangere videtur.*) & nares acutæ, (*alimenti inopiâ, exhausto sanguine, carnosaque parte absumpta & liquata à calore*) fibræ aurium auersæ, cutis frontis dura, aspera, intenta: *à perfecta extenuatione, quæ sanari non potest.*

Qualitas mutata dignoscitur etiam ex Auditu, in vocibus & sonis. in vocibus, vt à morbis qui in ore, faucibus, aspera arteria, pulmonibus, thorace sunt. Symptomata fiunt in sonis, vt in clangoribus & tremulis vocibus. sic apud Hippocratem est febris λυγγώδης, id est, singultuosa; & duplex intrò vocis reuocatio; conuulsis musculis laryngis à calore febrili. Et ex hoc symptomate Hippocrates, primo Prognosticon, præsagium ducit, vbi scribit, dentes stridere per febres, quibus à pueris id fuit semper insolês: *quasi dicat, vt nulla musculorum maxillas mouentium, tanquam vitio laborantium, excusatio adferri possit, quemadmodum in pueris accedit, quibus tum nerui sunt imbecilliores, tum etiam musculi breuiores:* insaniæ præiudium id est, atque funestum; *conuulsionem enim significat: At conuulsionem febri superuenire pessimum: etenim multum*

Auditus.

Apho.14.

multum temporis ad siccitatis emendationem postulant nerui: sed inducias non præbet morbi vehementia, sed vires statim deiicit, ac citam mortem adfert. Sed inquit Hippocrates, prædicere oportet periculum esse ab vtroque: *hoc est à mania & conuulsione lethali.* quòd si fanaticus factus id faciat, omnibus modis funestum: *id est, si insaniæ stridor dentium superueniat. Quasi dicat Hippocrates, permultum interesse, sitne dentium hic stridor, iamiam adfuturæ insaniæ signum; an verò iam ipsius conceptæ symptoma; nam tum omnibus modis est funestum, imò in propinquo mors est. quia omnis conuulsio quæ in delirium cadit, mortem propinquam esse significat.*

Odoratus. *In Odoratu qualitas mutata animaduertitur: vt in ructu viroso, piscoso, lutoso, & acido. & quæ expirant ex corpore, vt in puellis hircientibus cùm ex ephæbis euadunt, tetrum quid odorem ferit. Quin in ipso gustu sentiunt ipsi ægri qualitatum talium symptomata: vt sudor defluens in os; siue sanguis ex naribus fluens: & quæ vomuntur: & expectoratum & saliua modò acida, modò amara, vel salsa, alióue sapore tincta.*

Tactus. *Tactu, vt vbi tangibiles differentiæ naturæ legem excedunt. vt cutis dura, sicca, aspera, humida, laxa, rugosa, præhumida.*

CA-

CAPVT VII.

De Symptomatis Excrementorum.

VLTIMVM *symptomatũ genus consistit in excrementis, excernendis & retinendis. Illa peccant vel toto genere, quantitate, qualitate, tempore excernendi, & excernendi modo.*

Toto genere præter naturam excernitur sanguis, lumbrici, calculi, arenæ, & quicquid induit formam alienam cui similem non reperias in corpore humano. Sanguis profunditur per nares, vomitum, tussim, sedem, & per vrinam. Et excernitur vel ratione vasorum: vel ratione sanguinis. Ratione vasorum, vel quia rumpuntur, eroduntur, vel aperiuntur. Rumpitur venã à saltu, à plaga: ita à clamore acuto & magno in pulmonibus vas rumpitur: nam ab hoc omnia instrumenta vocis tenduntur. Propterea Hippocrates expectorata cruenta ac tabes iuuenibus euenire dixit; quòd victus ratione suaq; deq; habitu, valida exercitia subeant, vnde venæ in illis rumpuntur: vt eleganti hac paronomasia exprimit Hippocrates, vbi ait: τοῖσι νεηνίσκοισιν αἵματος πτύσιες, φθίσιες: *id est,* iuuenibus sanguinis sputiones, phthises. *Eroduntur & abraduntur vasa gracilia ab inedia: vel mollia abraduntur à succis acribus, non aliter quàm vesica à cantharidibus. Vel aperitur vena recluso* Sanguis. 3.aph.29.

ostio,

orificio, & ἀναστόμωσις dicitur. Fit vel à multitudine sanguinis; seu retentrice imbecilla; vel expultrice forti (quamuis contra naturam;) aut ambabus simul læsis. Ratione sanguinis rumpitur vena, vel aperitur propter multitudinem ad vasa, vel ad vires. Sanguis enim bifariam excedit quantitate; vel quia à vasis contineri nequit, & dicitur plenitudo ad vasa: vel alio modo ad vires. dicitur, cùm tanta quantitas sanguinis est, quæ à viribus contineri nequit, quamuis non adsit mala qualitas. Quare non est cacochymia. etenim in plenitudine ad vires, vitium ad vires potius est referendum quàm in sanguinem. Vel recluduntur orificia venarum, quòd retentrix vis imbecilla sit: cùm enim non retinent venæ sanguinem, egreditur; vt cùm corpus totum humida intemperie laborat. Dico totum corpus, etenim si vena humidior fuerit, potiùs id vitium agnoscet vas, quàm retentrix vis. Vel aperiuntur, quia expultrix immodicè stimulatur ab acriore materia. Egreditur etiam sanguis per διαπήδησιν, id est, per saltationem, vel exsudationem; cùm tenuior est & serosior sanguis, per mollia vasa & rara emanat. Sanguis quin etiam egreditur ob proprium vitium, quo ipse sanguis in vitio est quantitate vel qualitate, vel cùm vtrinque à naturæ modo abscedit. vt cùm ob malam qualitatem non amplius in substantiam corporis vertitur.

vertitur. Ratione autem qualitatis peccat, cùm est tenuior, aquosior, acrior, flatulentus. Cùm enim acrior est, abradit vasa & aperit. si tenuior fuerit & serosior, tunc exsudat per vasa. si flatulentus fuerit, distendendo aperit venas. Effertur sanguis criticè, aut symptomaticè idq; per nares, vel aliô. per nares cùm fertur, ab Hippocrate αἱμοῤῥαγία dicitur, non addito partis nomine: & propriè ita dicitur ille fluxus qui confertim fit, à ῥαγῆναι, quod apud Hippocratem significat confertim & impetu prodire. Qui fluxus criticus est, non est paucus: nisi arterialis & ruber sanguis fluxerit, vt annotat Galenus ad historiam Philisci. Num autem fuerit ex arteria sanguis, animaduertitur ex substantia, qualitate, & excernendi modo. nam saltu quodam rufus tenuisq; sanguis ex arteria egreditur. Vna sanguinis euacuatio excipitur, quæ naturalis est, modò naturæ consentanea quantitate feratur, menstruus sanguis, qui sola quantitate peccat. Vel enim profusè nimis fertur: aut nimis paruâ copiâ. Nimis profusè, ruptâ, apertâ, vel exesâ venâ. vel quia serosus tenuisq; sanguis facilè effluit. aut retentrix vis imbecilla quòd sit, vt in moribundis mulieribus recluduntur vteri vasa. Vel nimis paruâ copiâ fertur: quòd sanguifica vis lapsa sit interdum quòd expultrix sileat: vel quia vteri corpus durum est; vnde acetabula, hoc est, extre-

1. Epid. (margin)

Mẽstruus sanguis. (margin)

mitates venarum, quæ ad vterum pertin-
gunt, conniuent. nonnunquam venæ obstru-
ctæ sunt quæ ad vterum sanguinem vehunt
à crassis & lentis succis. vel à partibus vici-
nis pressæ conniuent. Totius corporis ratio-
ne etiam fit vt non fluant menses: vt si ma-
gna exercitia subeat mulier, tunc exhauri-
tur sanguis per insensibilem vacuationem
aut ob tenuem victus rationem: vel quia
sanguis aliò traducitur, vt in conualescen-
tibus.

Lumbrici Symptoma quoq; in mutato excrement-
est lumbricus eiectus. Causa effi iens lumbri-
corum est calor externus putrefaciens, i-
materia conceptus: nam calor alia ration-
2. De gener. animal. 3. non generat: nam, vt ait Aristoteles, ign-
nullum gignit animal. Causa formalis e-
anima vegetalis & sensibilis. at sensus i-
his animalibus admodum imbecillus est. A-
bertus quarto De anima, ex sensubus, inqui-
nullum habent nisi tactum & gustum im-
perfectum: vnicum enim instrumentum ha-
bent, meatum vt plantæ; quæ cor haben-
quod agricolæ animam vocant. Finis horu-
est, vt putredo absumatur in paruo mund-
Materia vnde gignuntur, est materia crud-
viscida, & frigida. Alexander Trallianus &
Auenz. 7. lib. 2. Auenzoar ex crudis cibis gigni aiunt, m-
xuméq; ex farina incocta, & ex tritico cr-
2. De hist. do Gignuntur lumbrici & in ceruorum c-
pitibus, vt scribit Aristoteles & Auicen-
cap-

capite de Zoda scribit, in humano cerebro lumbricum repertum fuisse. & Plutarchus dicit, vnà cum semine aliquem excreuisse lumbricum. Hieronymus Beniuenius, De abditis morbis, scribit ex vtero eiectum lumbricum. Sed ferè in intestinis oriuntur, ob ciborum cruditatem, & partis ignobilitatem. Tempus in quo maxumè proueniunt, est autumnus: nam, vt scribit Aristoteles, & terreni lumbrici tunc maxumè gignuntur. Ægyptii (inquit Theophrastus,) Arabes, Armeni, Syri, Cilices lumbricis vexantur; non Phryges, nec Thraces, nec in Græcia Thebani. & quod mirum est (inquit) Bœotii ex his laborant, Athenienses his vicini minimè. Sunt lumbrici vel lati, longi, parui. Alexāder vidit latos excretos longitudine sex cubitorum. Plinius trecenûm pedum magnitudinem superare ait. Aëtius, Paulus, & Actuarius existimauerunt latum vermem, tunicam esse intestinorum auulsam: hos decepit, quòd sæpè tunica cui annectuntur vnà exit; nam tunicæ ideam referunt. Insignis quidam auctor vetus putauit hos párere, quia cucumeris formam secta ab his partes referunt. contra quem disputat Hippocrates libro quarto De morbis. vnde & Arabes errârunt, qui cucurbitinos vermes induxerunt. Rotundi autem lumbrici cubiti magnitudinem vix superant. Ascarides autem in longaonis extremo, & musculi sphincteris ini-

9. Lib. De caus. pla. vltim.

Lib. 11.

tio gignuntur. in iuuentus plerunque appa-rent.

Vomitus. *Excrementorum symptomata quoque in vomitu animaduertuntur peccant in substantia, quantitate, & qualitate. substantiâ,* 3.Sympt. caus.2. *vt quæ à natura aliena sunt, quæ tametsi co-cta sint, non tamen possunt nutrire: vt ali-quando pituita quoque dulcis in ventriculo, & sanguis. Est autem vomitus, materiæ cu-iusvis è ventriculo expulsio per os, cùm ven-triculus quantitate vel qualitate alicuius materiæ malè affectæ, collectis viribus talem per os excludit. Atque hic vomitus apud* Vomitus duplex. *Hippocratem duplex est: vniuersalis, & particularis. vniuersalis, est materiæ quæ in toto corpore, vel in venis primæ & secundæ regionis, quæ vitium facit, expulsio. idq; vel* κενωτικῶς*, vel vi medicamenti: hoc modo Hippocrates elleborum exhibet. Particularis* 2. De fra-cturis. *verò est tantùm eius materiæ quæ in ventri-culo continetur, ibiq; cunctando, aut vitio re-rum assumptarum peccat. hinc elucet quàm temerè quidam Hippocratem carpunt, qui prohibet vomitum in hyeme in libris Apho-rismorum, quem permittit hyeme in libro De diæta Idiotarum. nam in Aphorismis de v-niuersali loquitur vomitione: in libro De diæta, de particulari.*

Flatus. *Flatus fiunt vel vitio materiæ crudæ crassæ, vel caloris imbecillitate, qui non potest materiam coquere, quamuis eam eliquet.*

Son

Soni fiunt ratione instrumenti. nam in tenuibus intestinis tenuis & argutus sonus oritur, maxumè si flatus sit tenuis: vt bombi & borborygmi in crassioribus intestinis, & à flatibus humidioribus. Soni.

Sudor interdum peccat in substantia, qualitate, quantitate, tempore & excernendi modo. Quantitate nimia, vel diminuta: nimius sudor fit, cùm madet corpus copioso humore: vel si tenuis sit humor: vel si meatus cutis admodum patent. diminutus sudor fit cùm pauca humiditas adest: vel si illa crassa fuerit: vel si meatus cutis obstructi, quod fit ex frigore, pinguedine corporis, & atrophia. Qualitate peccat, vt nimis salsi sudores; quod fit ab adustione. nam, vt scribit Aristoteles, veteres mare vocabant sudorem terræ, quòd adusta terra profundat salsam aquam. Fit & amarus sudor vt in ictericis, & sanguineus sudor, quod annotauit Theophrastus libro De sudore, ex auctoritate Mosa medici. & Aristoteles secundo De partibus animalium quinto, sudoris sanguinei mentionem facit; & Galenus: Fit sudor sanguineus ob tenuitatem sanguinis. Hippocrates ex sudorum fluxu præsagium ducit: At verò, inquit, sudores optumi sunt illi in omnibus morbis acutis, *id est, qui cum febre fiunt, & qui intra quadraginta dies iudicantur:* quicunque, *dicit*, manant diebus criticis, *hoc est, quibus certamen morbi*

Sudor. 2. Meteor. Lib. De sudore. Lib. De vtilit. resp. 1 Progn. Apho. 8.

& natura in procinctu est, id est, die septimo ab initio morbi, nono, vndecimo, decimoquarto, decimoseptimo, vigesimo, vigesimoseptimo, trigesimo quarto, & quadragesimo die. Nam alioqui etsi sudores aliis notis laudabiles essent, (vt qualitate, quantitate, & excernendi modo;) tamen inutiles haberentur, nisi his diebus sudores fiant: quòd iteratò febris recrudescat. Et, *dicit, sudores* qui integram febrem excludunt, *id est, perfectè, nullo relicto empyreumate, neq; febris materiâ. Superstitis empyreumatis signum est, siccitas oris & sitis. Materia verò, oris amaritudo.* Sed tamen, *dicit Hippocrates*, in bonis ducendi sunt illi, qui toto corpore manantes, effecerunt vt deindè liberiùs faciliusque morbum ferrent: *quòd scilicet aequabili naturae vi, aequaliter diffusa materia, nulla insigni parte malè affecta euacuetur* qui verò nihil horum efficiunt, *id est, quibus ex sudoribus nec remissio febris adfertur, nec alleuantur aegri*, sunt planè inutiles; *quia criuntur ex nimia humiditate: vnde producitur morbus.* Pessimi & calamitosi sunt frigidi, *extincto calore natiuo. & dicit*, qui solùm è capite manant *sudores*, & facie, & *etiam* collo: *quia nihil paucum criticum.* hi enim in acuto morbo mortem significant, *quòd ex facultatis retētricis imbecillitate fiant, accedente humoris malignitate.* Cum mitiore *morbo*, diuturnitatem

tem *morbi significant; nam oriuntur ex copia materia.* Qui verò calidus stillat toto corpore, bonus est; *quia omnis excretio critica repentè & copiosè fit. hac de sudoribus.*

Lachryma sunt ex materia petulenta, qua in venis capitis & angulorum qui in oculis sunt continetur. qua erumpit compressione vel dilatatione venarum; quod fit in solo homine, quia solus vehementer mœret & gaudet, unde dilatantur vel comprimuntur. Lachrymæ.
Peccant in qualitate & quantitate. nam harum diuersa est qualitas; ut corporis, unde manant, fuerit temperies. hinc Plutarchus dicit: aprorum lachrymas dulces esse. & Homerus calidas lachrymas vocat. Quantitate peccant, cùm multa talis materia est in venis capitis: & etiam carunculis angulorum attenuatis. sic quibus caruncula magna sunt atq; dura, lachrymari nulla ratione possunt: nam illa caruncula obstruunt extremitates venarum in angulis oculorum. De causatur.

Deiectiones alui quodammodo primum locum obtinere videntur inter ea symptomata qua in excrementis obseruantur. nam semper eueniunt: & maxuma sunt indicia sanitatis & agritudinis, vt asserit Hippocrates primi aphorismorum duodecimo. Alui excrementa.
Peccant deiectiones in substantia, quantitate, qualitate, tempore, & excernendi modo. Substantiâ, vt cùm sanguis eiicitur, vel me- Substantia.

ra pituita, aut calculus. vel nimis liquidæ & craſſæ. Craſſæ fiunt deiectiones à calore exhauriente, hinc Plutarchus libro De valetudine ſcribit, duras aluos continuo aquæ potu humectari, & à longa mora in inteſtinis, exhauſto nimirum fæcum humore. ſanguis fluit per deiectionem, vel vtilis, inutilis, medius, vel purulentus. vtilis, iis qui aliqua parte mutili ſunt, quiq́ à negotio ad otium ſe conuertunt: his, ſtatis periodis elabitur. Inutilis ſanguis κρισίμως excernitur, vt in cauſo iuuenibus per nares: ſenibus per aluum; quòd ſanguis in his ſit ἀνάῤῥοπος, in ſenibus κατάῤῥοπος, quòd biles in ſenibus quodammodo melancholeſcat. Vel excernitur ſanguis medius inter vtilem & inutilem, vt in hepatica affectione; quæ eſt hepatis, citra inflammationem, imbecillitas, vndè ſanguis dimanat qui ideam refert eius in qua caro recens & cruenta, recensq́ mactata lota ſit.

3. De ſymp. cauſ. 2. *Eſt & nigri ſplendidiq́ ſanguinis deiectio, diciturq́ dyſenteria cruenta. fit quia coctus ſanguis in hepate, ob partium obſtructionem non diſtribuitur, hinc per venas meſaraicas ad aluum reiicitur. Purulentus ſanguis cum ramentis fit ex vlcere inteſtinorum; & propriè dicitur dyſenteria.*

Qualitate. *Peccant & deiectiones qualitate: vt colore varia, vltro fluentes; tales peſſumos eſſe dixit Hippocrates:* 4. aph. 21. *quòd ſint qualitatis indomitæ, viſcerumq́ infirmitatem arguant, & inexplicabilem qualitatem partis,*

partis, in qua perennitas generationis consistit: vt tertio libro Epidemiorum in historia puerperæ, & Apollonio Abderita, & in adolescente qui in Melibœa iacebat. Albæ fiunt deiectiones, aliò rapto humore bilioso: hinc Aristoteles scribit, pisces, serpentes, & aues albas deiectiones habere; quia excrementum quod tingeret, in illis abit in pennas, pinnas, & squammas. ita in hominibus cùm sursum rapitur bilis ad caput; vnde delirium nascitur. Quantitate deiectiones in vitio sunt, vel quia copiosè aluus fertur; vel quia nimis parcè pauca fit deiectio, quòd humiditas edulii rapitur per venas in habitum corporis, aliò ductâ materiâ. Hoc scribit Hippocrates quarti Aphorismorum vltimo, nimirum, Mictio noctu facta plurima, exiguam deiectionem denotat; deriuatione nempe ab instrumentis aluinis ad vrinalia, & ab exhausto vehiculo. hinc Martialis betam vocat fabrorum prandium, quòd non facilè eius humiditas eorum labore exhauritur. Copiosa fit deiectio, ex contrariis iis quæ diximus: & quia excrementum à toto corpore secedit ad aluum. propterea Aristoteles dicebat Eunuchis aluum fluere. & Hippocrates libro De aëre, aquis & locis, dicit facilem aluum esse in excrementa his, qui paludes habitant; nam iis materia à capite ad aluum fertur. Cita fit alui deiectio à materiæ acrimonia, & copia: vnde Hippocrates,

4. De part. animal.

Copia.

4. Probl.

Modo.

quarti Aphorismorum vigesimo: *Quibus iuuenibus aluus profusior, his, affecta ætate, contrahitur.* quòd acrimonia bilis tunc pituitescat. Tarda fit aluideiectio, quia vis intestinorum expultrix imbecilla est: hunc affectum Paulus vocat δυσκοιλίαν. vel quia sensus obtusus est intestinorum; vel quia acerbi cibi & adstringentes primâ mensâ ingesti fuere. Nam si imbecilli vêtriculo postremo loco sumantur, aluum deiiciunt, vt in Prota rhetore animaduertit Galenus lib. 2. De alimentorum facultatibus. Assiduæ fiunt alui deiectiones à retentrice imbecilli, vt in moribundis: siue ab acri materia ventriculum vellicante. vel ventriculus, & omnia intestina sunt aphthis obsita; vt in febribus pestilentialibus. vel à sphinctere musculo resoluto.

Δυσκο-λία. (margin)

Vrina. (margin)

Vrinæ excretio aboletur, diminuitur, vel deprauatur. Aboletur in ischuria, quæ fit resoluta vi excretrice vesicæ; vt cùm neruus eius afficitur paralysi. aut cùm nimis repletur, vt his qui diutiùs versantur in negotiis euenit; tunc immemor sui officii redditur, quòd tantam vim vrinæ expultrix excutere nequeat: & quo magis dilatatur vesica, eo angustior fit meatus vrinæ. Vel fit angustiâ colli vesicæ à calculo, grumo, callo, & à nimia siccitate, vt in febribus ardentibus. Fit autem ischuria plenâ vesicâ: quod si fiat renum vitio non attrahentium, vera ischuria non est,

quia

quia fit vesicâ vacuâ. Deprauatur in stranguria, & diabete. in stranguria stillatim vrina fluit; quod fit ab eius acrimoniâ, aut concepto pure à renibus vel hepate. Diabete fit colliquatione totius corporis, vt in regionibus calidis, Ægypto & Libya. rara affectio, quam Galenus bis tantùm vidit. Profluuium vrinæ ex succorum attenuatione fit, & ex ardore renum.

Quæ symptomata sibi necessariò succedant, & quæ non, sic notandum. Si symptoma vnum ab vnico fiat symptomate, necessariò illi succedet. vt si nulla fiat alimenti distributio, aut resoluta sit vis alteratrix partis, necessario atrophiæ symptoma sequetur; malæ distributionis & cruditatis nota. ita si secretrix vis langueat in sanguine, sequetur symptoma mutatæ qualitatis, nempè Icterus: quia bilis non segregatur à sanguine. Si ad secundi symptomatis generationem aliæ quædam causæ necessariò concurrant, minimè necessariò priori succedet. Vt in cruditate ventriculi, vel cùm generatur biliosum excrementum, non necessariò fit morsus ventriculi, nisi exactè sentiat is in illo homine. sic & alia symptomata modò præbent de se alia, vt vel fortis fuerit pars, vel imbecilla; vtque exactè sentiat, aut vt durioris fuerit sensus. Symptomati, quâ symptoma, non debetur curatio. est etenim curatio, morbi ablatio: symptoma non est morbus, sed germen quod-

dam morbi. & qui symptomata tollere nituntur manente causa, morbis quodammodò blandiuntur: vera enim symptomatum ablatio, est affectuum vnde pendent curatio: illi autem morbi sunt.

Hactenus de Symptomatis quidem prolixiùs, quàm ex nostro more, sed ex vtilitate vestra. Maximus enim horum vsus, ad dignoscendum, prædicendum, atq; curandum. Nam cuncta hæc manant ex actionibus læsis, mutata qualitate, & excremento. Itaque si morbus indagandus vobis fuerit, quicumque ille fuerit, eum indagabitis ex actionibus, iam dictis, læsis; vel ex qualitate in corpore mutata; vel ex emanante aut suppresso excremento. Ita, si pars lateat ægra, his deprehendetur. Ita si euentus morbi in obscuro sit, ex his palam fiet. Hic horum vsus, vt in Methodo medendi facilè notabitis: nam ne hæc quidem sine his intelligi potest. Sed quia præcipuè duo sunt, quibus medici fidem dare solent ad naturalis & vitalis facultatis robur explorandum, nimirum Vrina & Pulsus, de his sequentibus libris agemus.

I. HEVRNII

INSTITVTIONVM MEDICINÆ

LIBER IX.

ΣΗΜΕΙΩΤΙΚΗ.

DE VRINIS.

CAPVT I.

Vſus magnus Vrinarum. Quid vrina.

AD indagandas morborum naturas cùm excrementa maximam auctoritatem gerant, atque inter excrementa cùm nihil illuſtriùs indicet, ac de morbis fidem faciat, vrinâ; longèq́; certiùs quàm pulſus; meritò de hac fuſiùs aliquantulum tranſigemus. vrina enim ſpeciem ſebrium, earumq́; magnitudinem & morem ſignificat. Galenus quarto De ſanit. tuẽda, ex vna vrina ſanitatem polliceri audet. etenim, vt ſcribit Cornelius Celſus, & ex illo Plinius, Vrina ſola, auguria valetudinis habet. *quanquam Herophilus & Archigenes admodum in pulſuum cognitione laborârint, adeò, vt ſcribat Plinius hunc propter*

 difficul-

difficultatem à discipulis relictũ fuisse. Hippocrates rarò pulsus meminit: Aristoteles nunquam ferè eius tempore incognito pulsu. & Galenus multos annos se laborasse scribit, vt solam systolen ritè cognosceret. Verùm ex vrinis apertè in morbis certa præsagia eliciuntur sanitatis & mortis.

Generatio vrinæ. *Heraclitus existimauit vrinam in vesica gigni, quemadmodum in aëris secunda regione pluuia: quòd vt hæc è vaporibus à terra elatis ac in nubem condensatis pluuia efficitur; sic ab esculentis ac potulentis halitus in vesicam emanantes vrinam producere. id Heraclitum scripsisse prodidit Aristoteles:* 13.Prob. 9. *hanc Heracliti sententiam Asclepiades medicus (qui Methodicæ sectæ auctor fuit) olim amplexus fuit. sed eam refutat Galenus primi De naturalibus facultatibus decimotertio. Ruffus Ephesius libro primo, vrinam dicit esse humiditatem nitresam.*

Quid vrina. Est autem Vrina, serum humorum in venis hepatis contentorum, mixtum cum materia potulenta, quæ nacta fuit nonnihil biliosi excrementi ex alimenti coctione in hepate, per meatũ vrinarium excretum, vt sanguis purior reddatur. Aristo.4. Meteor. Gal.6. Epid.1.6.

Definitionis explicatio. *Dixi esse serum; quod est aquosum excrementum. etenim sanguis venarum heterogeneus cùm sit, hoc est, multiformi substantiâ consistens, continet naturalem bilem, sanguinem, melancholiam, & pituitam. cuiuis humorum*

morum suum serum est permistum, quo defertur sanguis ad angustos meatus nutritionis causâ. Vocat istud serum Hippocrates vehiculum sanguinis. quod serum cùm functum est, in deducendo sanguine, suo officio, à venis prolectatum, per vrinam excernitur: onus alioqui futurum ignauum venis. Quòd autem hoc serum non sit pura potulenta materia, indicio est, quòd elucent in vrina morborum tempora, & contentorum in venis temperies, vel quantitas. nam si emingitur à secunda coctione purus potus à renibus attractus, vnde igitur in morborum statu crassior euadit vrina, cùm primùm tenuis esset? siq; ab humoribus qui in venis sunt, non dimanauit, qua ratione coctionem quæ in venis perficitur, significabit? Igitur fiunt vrinæ & ex sero humorum, qui suum serum quique habent. Propterea, secundi Prognosticon vigesimoseptimo censet Galenus, vrinam reddi sanguineam, quòd multum gerat seri sanguinis. & primo De sanitate tuenda dicit, venarum & arteriarum tale est excrementum, quale in lacte serum: id sugunt à sanguine renes, & ad vesicam relegant. Serum.

Diximus humorum in venis hepatis contentorum. per venas tales intelligo venas hepatis & illi proximas. Propterea scribit Galenus, Venarum excrementum biliosum est, melancholicum, & serosum. & Auicenna 3. De sympt. caulis 3.

dicit,

dicit, lotium indicat de hepate, quatenus renes ab hepate trahunt.

Diximus, mixtum cum materia potulenta. eius rei fidem facit vrinæ quantitas potui respondens; in venis enim miscetur potulenta materia cum ichoribus humorum; & renes ita prolectant permistos liquores. ea enim vis illis inest, vt serum eliciant à parte pingui: at non illud consilium illis inditum fuit vt serum à sero exsugant. Constat itaq; vrina ex duplici materiâ, potulentâ, & serosâ.

Diximus; quæ nacta fuit nonnihil biliosi excrementi. etenim particula quadã tenuioris bilis cum sanguine fertur ad venas, vt, alioqui minimè fluxus sanguis, in arctos recessus ad nutritionem vehatur: quæ portio bilis functa officio, excernitur cum vrinâ. hinc semper vrina citrino colore fulget in homine sano: vel saltem pallet, vel aliquantulùm flauescit. Nam hi tres colores tantùm locum habent in homine sano. Fit autem subflaua vrina ab intensiore calore, quàm is est vnde citrina oritur. & citrina à maiore calore oritur quàm pallida. Si quid aliud misceatur vrinæ quàm bilis pallida, rufa, vel subflaua, erit non sani hominis vrina: vt à vitellina bile, vel porracea, si perfundatur. Vel si minimè citrinescat, potiùsq; albescat, significationem dabit fracti caloris natiui, vnde ne tantillum bilis luxuriet.

2.Crif.12. (margin note beside line "cum habent in homine sano")

CAPVT II.

De Vrinis Sanorum: Qualis esse debeat in colore & hypostasi.

VRINA *optuma hominis sani primò cognoscenda est: est enim veluti lex & regula aliarũ. examinanda igitur venit vrina in consistentiâ & liquore, qualitate, quantitate, & contentis. Consistentia sit nec omninò crassa, nec tenuis: sed mediocris. Qualitate, vt colore citrino, hoc est, colore bilis remisso, ob mixtionem serosa humiditatis cuius color albior est. In quantitate, potui respondens sit. In contentis, vt hypostasi.*

Vrina hominis sani expers est hypostasis: qui enim conuenienter cibo & potu vtuntur, integraq́ sanitate fruuntur, iis solidarum partium assimilationem nihil subterfugit. Sed dicet quis: Hippocrates in Prognosticis dicit, optumam illam vrinam esse, cuius hypostasis est alba, leuis, æqualis, & in acumen fastigiata. Respondemus, Hippocratem loqui de vrinis laborantium morbis acutis, & non sanorum. In sanis etenim (modò decenter pastum ineant) nihil subterfugit assimilationem in nutritione. sic enim definit hypostasin Galenus in Prognosticis: Hypostasis est portio alimenti, quæ solidarum partium assimilationem subterfugit. *Quare quantum est ex hominis parte temperatissima, vrina nullam deberet habere hypo-*

Vrina sanorum hypostasis expers.

Lib. 2.

hypostasin: sed tamen ob ciborum varietatem & copiam fieri vix potest quin fiat hypostasis.

Color v-rinis vnde. Color vrinæ varius fit, vt in qualitate & quantitate variè miscetur bilis. cùm enim flaua bilis miscetur cum vrina, fit valdè flaua vrina, vt est non sani hominis; nam calorem nimium exsplendescere, qui torret sanguinem, eumq; in bilem vertit, significatur.

4. Simpli. vltimo. Sed dicet quis, Galenus non refert colores ad temperiem rerum. & in eo tamen loco dicit: in eodem genere succorum, radicum, & seminum alba minùs calere. & tamen Aristoteles albiora calidiora esse dicit & in Hetruria alba cepa longè calidiores sunt rubris. 5. De gene. animal. 6.

Auctor antiquus De coloribus affirmat colores oriri ex quatuor elementis. quid igitur insit elementis videndum est. Insunt his formæ substantiales, quarum iunctione fiunt proprietates occultæ; vt in rhabarbaro, & in magnete. Inest materia corporibus, vnde liquabilia quædam corpora sunt. inest & temperies calida, frigida, humida, & sicca. preterea insunt elementis diaphanum, opacum, & lumen & ex his fiunt colores. diaphanum hoc est perspicuum, pellucidum: vt aër, aqua, cornu. illud diaphanum cùm lumen concipit, hoc lumen in superficie opaci in colorem abire creditur. hinc Aristoteles dixit; colorem esse extremitatem diaphani terminati; nempè ab opaco. Sed is magis explicat quomodo

Color quid.

modo videatur color, quàm quomodo fiat. Plato in Timæo dicit, colorem flammulam esse è corporibus emanantem: nam res cùm diuiduntur, intus quoq; colorem habent. Sed hæc perspexisse non sufficit, sed videndum in quo consistat, & vnde procedat diaphanum, lumen, & opacum. Aliqui diaphanum referunt ad elementorum puritatem; opacum ad impuritatem. Infirma hæc est ratio; quia argentum magis est diaphanum quàm aurum: albus enim color maximè diaphanum sequitur; & tamen aurum est purius argento. Aliqui diaphanum ad tenuitatem, opacum ad densitatem ducunt, tanquam ad suos auctores. Verùm reclamat fumus: qui quamuis tenuis sit, opacus est. Quare affirmamus diaphanum consistere in puritate & raritate: opacum in impuritate & densitate. hinc visum dissipat fulgor ob tenuitatem, non ob puritatem; opacum enecat, ob densitatem. Sic aurum minùs diaphanum argento, quia densius, non quia impurius. Aristoteles libro secundo De anima, dicit, Aër, & Aqua sunt diaphana; elementa humida ambo. vnde Plato, vbi proponit diaphanum, humidi mentionem facit, hoc est, diaphani. Ad colores itaq; concurrunt aër & aqua vt diaphanum, ignis vt lumen, terra vt opacum. Sed hæc varia sunt, vt scribit Plato. est enim ignis triplex apud Platonem: ex vno igne, veluti ex coruscatione exsilien-

Diaphanum.

te; & altero ex penetrante, & in humido, id est, diaphano extincto; & inter hos medio igne, unde varii colores fiunt. Fulgentissimus igitur color est ex igne exsiliente: medius ex medio igne: nigricans ex penetrante igne extincto in humido. Fiunt ergo colores albi ex clariore igne mixto cum diaphano: eoq; vel

5. De gene. animal. 6.

aëreo, vel aqueo. unde patet Aristotelem rectè dixisse, qui ait: Pilos albos calorem significare in animalibus, quia fiunt ex diaphano

Excusatur Aristoteles.

aëreo; in aliis autem rebus ubi albus color fit ex diaphano aqueo, frigidam temperiem significant albi colores. cùm igitur diaphanum viget in aliqua re, erit color magis albus: cùm opacum, nigricans seruata tamen proportione luminis. Præcipit Aristoteles ut non confertim, ubi de coloribus iudicium ferimus, urina inspiciatur, sed per vices quia (ut dicit Aristoteles) sicuti in multo meliùs elucet figura, ita in pauco color. Sed non tantùm colorem inspicere debemus, sed & innatantia, ut hypostasin; quare una vice eiicienda.

Hypostasis sanorum.

Quamvis autem homo sanus nullam hypostasin habere deberet, attamen ob polydedalam varietatem ciborum, fieri nequit quin vel saltem fiat enæorema, vel nubecula,

3. De aliment. fac. cap. de tritico.

si tenuiùs pastumineat. Prodit autem per sanitatem hypostasis, ex crudis, crassis, & terrestribus ciborum partibus. Quare hæc non est pituita. nam in sanguinem verti potest pituita; hypostasis verò subterfugit assimila-

milationem. Vnde colligimus ex Galeno, hypostasin sanorum omnino aliam esse ab hypostasi morbis implicitorum. nam in ægris fit à materia morbifica: in sanis, est portio chyli quæ subterfugit assimilationem, quia crudior est quàm vt in sanguinem verti possit. 1. De crif. 12.
Scribit Galenus tempore quo coquitur alimentum hypostasin esse copiosam. loquitur de sanorum hypostasi: perfectâ vero concoctione non multum subsidet. Verùm dices, antequam fiat coctio, cruditatis omnia plena sunt: quare tunc quoque hypostaseos materia vbertate quadam circumfluit. Respondet Galenus, ante coctionem nullam adesse hypostasin. nam vt fiat hypostasis, non tantùm opus est vt materia adsit cruda, sed & segregari debet ab ea parte quæ coctionem admittit. At tempore coctionis, bonum à malo segregatur: per cruditatem, nihil. Est autem hypostasis in sanis alba; quia ab hepate non potuit confici. Galenus primo Prognosticon Aphorismo vltimo, dicit esse neq; pus, neque sanguinem; sed medium quid inter pus & humores nutritios. hæc de sanorum vrinis. 4 De sanit. tuend. 4. Alba sanorum hypostasis.

CAPVT III.

De Vrinis ægrotantium. de earum varietate in consistentiâ, copiâ & qualitate, vt colore, odore, sono.

VRINAE *ægrotantium sæpè indicant morbi speciem (potissimùm in febribus)*

bus) magnitudinem, morem, tempus: & tri- sis faciunt ipsas. & maxumè indicant affe- ctiones partium nutritioni dicatarum. Con- sideratur vrina ægrotantium in cõsistentiâ, quantitate, qualitate, excernendi modo, & contentis, (vt hypostasi) & innatantibus.

In Consi- stentia. Tenuis vrine.

Consistentia, quòd vrina præ se ferat si- militudinem seri vincentis. Tenuis est vrina, crassa, clara, vel turbida. Vrina tenuis ea est alba, vel rubra: alba à frigore; rubra fit à seri sanguinei torrefacti copia, modò non sit à re- num infirmitate. fit & tenuis ab obstructio- ne vasorum per quæ excolatur, vt renum, vreterum, & vesicæ: nam sibi immistas par- tes crassas ibi deponit & abstergit. Propterea

6. loc. aff. 2.

Galenus inter nephritidis signa recenset vri- nam tenuem initio apparentem. fit & tenuis vrina ob potus multitudinem. Vrina tenuis, vel semper tenuis permanet, aut crassescit. tenuis quæ permanet, cruditatis soboles est, vel obstructionis, quâ transfusa tenuatur vrina. Quæ postea crassescit, id illi euenit, quòd flatus ob cruditatem illi miscentur, qui ambientis frigore in humiditatem conden- sati, crassitie vrinam obducunt, vt roscida pruina abeunte Sole. ita Aristoteles narrat oleum crassescere, ab aëre in humorem ver- so. quare vrina tenuis, quæ crassescit, mino- rem vim frigoris indicat; quòd calor ex ma- teria flatus gignere potest. attamen hæ vrinæ lethales sunt in febribus magnis, ob calorem fractum.

Crassa

Crassa vrina vel ita permanet, vel tenuatur. vtraque fit à mixtione crassorum succorum. quæ mixtio vel fit exactè, ita vt fracti humores in minimas partes, minimis liquoris misceantur: vel non exactè miscentur. Si exactè misceantur, tunc permanet diu vrina ita crassa; hinc denotat morbi longitudinem, recidiuas, dolores, abscessus. Videte quarti Aphorismorum quadragesimum septimum. Quæ vrina crassa electa, postea tenuatur, indicat crassos succos non exactè permistos fuisse; minùs igitur periculosæ sunt. fiunt etiam vrinæ crassæ ob colli vesicæ amplitudinem hinc Aristoteles dicebat iumenta calculo non laborare admodum: quòd perpetuò crassas vrinas reddant, vnde excutitur materia calculi. Hippocrates quoque libro De aëre, aquis, & locis dicit mulieres minùs obnoxias esse calculo vesicæ; quòd collum vesicæ amplius habeant & breuius. Hippocrates libro secundo Prognosticωn hec præsagium pronunciat de vrina tenui: Quamdiu vrina f. erit tenuis & rubra (nempè à feri torrefacti copia, non autem à renum infirmitate) morbum adhuc expertem pepasmi significat: quòd si diu talis vrina reddatur, periculum est ne vires ægri valere non possint donec mitificata vrina fuerit. vnde talis vrina modò salutem, modò mortẽ pollicetur; nam si morbus breuis sit, & materia naturæ fuerit consentanea, viresq; valeant,

Crassa vrina.

Aph. 27.

leant, salutem pollicetur. Si morbus diuturnus fuerit cum virium infirmitate, etiamsi materia naturæ fuerit consentanea, mortem minatur. Hunc autem Aphorismum postea Aphorismo trigesimoquarto, libri secundi
Aph.30. *Prognosticωn latius explicans, dicit,* Quicunque tenues vrinas & crudas diu excernunt, siquidem alia vt conualituris signa appareant, his quidem, in partibus diaphragmate inferioribus, expectare oportet abscessum: idque in febribus. *sumitur Aphorismus ex tertio Epidemiωn, ex historia Pythionis, in initio libri. Id autem fit in febribus continuis, quia in intermittentibus, à tali vrina transitus fit ad quartanas.*
Causæ diuturnorum morb. *cùm enim diuturnorum morborum tres sint causæ, nempe vitium internæ partis germen morbosum habentis, vt hepatis, pulmonum: vel vitium rei externæ, vt ægri, medici, & assidentium: aut pepasmi difficultas, quam hic solam assignat Hippocrates, estq; posita in materiæ contumacia, meatuum angustia, & naturæ infirmitate in coquendo & excernendo.*

A substantia. Clara. *A substantia quoque dicitur vrina clara vel turbida. Clara, hoc est, luminosa & splendida, quam penetrat oculorum acies: hæc vel clara permanet; & in ægris indicat calorem fractum, vel παλινδρομὴν bilis ad*
4.aph.72. *caput: vnde Hippocrates:* Quibuscunque pellucidæ sunt vrinæ & albæ, calamitosum:

sum: *maxumè autem phreniticis tales apparent, rapta bile ad caput quæ vrinam tingere solet, vnde cerebri membrana inflammatur. Vel paulo pòst turbantur vrinæ claræ quod Pythagoras Alexandrinus bonum esse dicebat, & significare materiã in flatus à natura mutari. sin diu claræ persistant, malum est: nam fractum calorem denunciant. Fit & vrina clara, ratione caloris ignei; vt in febribus ab adusta bile; quâ densatâ, instar speculi, lauem reddit vrinam & politam, collectum enim lumen splendorem facit. Sed animaduertendum num in sanis splendida illa vrina ex naturæ lege fluat: nam sæpè qui calidiores sunt hepate, tales vrinas reddunt, vt & morbo venereo affecti; quòd illud venenum comitem calorem plerunq; habeat.*

Turbida vrina differt à crassa; quòd crassæ, lucidæ esse possint, vt myrrhina vasa, quæ ex crassa materia constant: perturbatæ autem vrinæ numquam fiunt claræ. Fiunt autem turbidæ vrinæ aliquando ob propriæ substantiæ corruptionem, quamuis non sint in vitio alieni humoris permixtione, vt in pestiferis febribus: vel quia lenti, viscidi, tenaces, & obscuri succi liquori miscentur. Hi succi vel perfectè miscentur, vel non. si perfectè, fiunt vrinæ turbidæ quales iumentorum, ac semper turbidæ manent: si non perfectè misceantur illa corpora, fient posteaclaræ, quia fundum petent. Scribit Hippocra- Turbida. 4. aph. 70.

N tes,

tes, huiuſcemodi vrinas cephalalgiam denuntiare, quia plethoricis cauſis caput augent, perturbato in venis ſero à flatulento ſpiritu à calore contra naturam: unde aupores ſurſum viam affectantes caput feriunt. Propterea Hippocrates ad finem ſeptimi Epidemiωn, vbi meminit turbatarum vrinarum in ægris, dicit eos phrenitide obiiſſe. Quare turbatæ vrinæ cum virium robore, ad diuturnitatem; cum infirmitate, ad mortem apparent, & cum delirio & conuulſionis metu; vt euenit in Polyphanto, qui decimo die vrinas reddidit rubras, turbidas veluti iumentorum, dein phreniticus & conuulſus obiit. Ita & Eualcidæ famula: huic cùm multo tempore vrinæ denſæ prodiiſſent; & capitis dolores adeſſent, phrenitica obiit. Et in Dromeadæ vxore, quæ filiam pepererat, ſexto die delirauit; vrinæ craſſæ, albæ, turbatæ, conuulſiones à capite ceperunt; ſtatim expirauit. Quæ vrina turbida mingitur, & poſtea clara redditur, optuma eſt inter turbidas: nam breuem fore morbum denotat. quæ autem turbida permanet, longum morbum; quia non tantum adeſſe calorem denotat, quo viſciditas incîdi poteſt, & craſſities attenuari, & lentitudo abſtergeri: quæ clara mingitur, & turbatur, periculi plena eſt: nam parum caloris adeſſe denotat, qui tantùm flatus mouere poteſt, nec materiam aggredi vel conficere; vt ignis exiguus,

7. Epidem.

1. Epidem. Sect. 3. Hiſt. 11.

ex

ex humidis lignis tantùm vapores elicit, materiam non conficit. Quantitas etiam vrinæ est obseruanda. est enim illa vel nimis copiosa, vel nimis pauca. Pauca fit cùm vrina aditu prohibetur à vesica, obstructis viis vt renibus & vreteribus: vel aliô translata materia potulenta, & ichore sanguinis: idq́ criticè vel symptomaticè. criticè fit in sudoribus criticis, & in diarrhœa. hinc Hippocrates dicit: Mictio noctu facta plurima, exiguam alui deiectionem denotat. *quare vertendo illum aphorismum; copiosa deiectio alui, exiguam mictionem indicabit, translata vrinæ materia ad aluum. Vel symptomaticè, vt in metastasi, cùm transfertur humiditas ad viscus: vt in hydrope exigua fit mictio, quia materia liquida ad abdomen fertur. Vel cùm ardore & ariditate consumitur materia potulenta: vt in febribus ardentibus, & in conualescentibus.* Copia vrinæ. Pauca vnde. 4. aph. vlt.

Copiosæ fiunt vrinæ vel criticè, vel symptomaticè. criticè; cùm natura pondus aliquod humoris deponit ad vesicam. symptomaticè, vt in diabete, & colliquatione. quibus criticè fluit, alleuantur; quibus symptomaticè, damnis augentur, & vires sumit morbus. Fiunt & copiosæ, rerum diureticarum vsu. hac de quantitate. Copiosæ vnde.

Consideratur quoque vrinæ Qualitas, quæ animaduertitur in sono, odore, tactu, & colore. Qualitas vrinæ.

A sono. *In sono, si silente motu exeat, matulamq́; vix feriat colliquationẽ significat: vt oleum silens nulloq́; strepitu fluit.*

Ab odore. *Odore, bono, vel malo, vel nullo insigni. bonus oritur odor, à valida coctione, vel à remediis sumtis, vt asparagis & terebinthina Veneta. malus odor oritur à cruditate, vt in leonibus: & à putredine, vt in febribus pestiferis: vel quia per exulcerata loca fertur vrina & purulenta, vt per renes & vesicam: vel quia vrina imbibit fœtidi medicamenti vim: vel quia remedium prouibit ad vrinas, aperiendi sua vi, diu coërcitum in corpore ac putridum humorem, infarctus liberando, ac attenuando. sic anisum & alliũ fœtorem inuehunt vrinæ; maxumè autem si vis illa odoris mixta fuerit exactè cum materia aquosa, ita se miscebit vrinæ maxumè.*

Colores vrinarũ. *Color vrinæ ferè omnis fit ex mixtione succorum & ichorum; nempè bilis, sanguinis, melancholiæ, & pituitæ, vt colligitur ex Hippocratis quarti Aphorismorum septuagesimo quarto. Propterea scripsit in Epidemiis,* 6. Epid. 5. 14. lingua vrinam denotat. linguę pallidæ, biliosæ, rubræ à sanguine: nigræ à melancholico succo: albæ à pituitâ.

Alba. *Fit vrina alba, quia non gignitur bilis languẽte calore, inde nec bile tingi poteſt vrina. Quare Aristoteles dicit, vrinæ omnium* 4. Meteor. 12. *caliditatem esse extraneam. vel quia materia liquida & potulẽta tam diu non retine-*

tur

tur vt bilis portio illi immisceatur ob tenuitatem permadentem, vt in aquis quibusdam naturalibus euenit. Vel vrina fit alba, quia aliô bilis fertur: vt in febribus ardentibus: hinc in phreniticis albæ vrinæ adeò calamitosæ, vt dicat Galenus se nullum seruatum vidisse; translatâ nempè bile in cerebrum. Ita alibi Hippocrates aliô ducta bile, albas redditas vrinas scribit: Vrinæ, *inquit*, quibusdam erant aquosæ & albæ, vt Bioni qui apud Silenum ægrotabat: & Critiæ & Mincsistrati vxori. hi, *inquit Hippocrates,* postea euasere dysenterici, *quòd bilis acris deponeretur ad ventrem. Hinc fortè* DEVS *omnipotens ita hæc condidit, vt perpetuò bilis aliqua portio cum vrinis eucbatur: ne nimiâ bilis copiâ exesa intestina dysenteriam darent. Sed notandum, num æger talem vrinam fundere assuenit; vt illi qui multis cruditatibus abundant, his vrina alba non est semper lethalis, quòd febris his excitata à frigidis succis, nullum raptum bilis ad partes principes denotet. Propterea Galenus in historia vxoris Philini dicit, vrinas tenues & albas non esse absolutè funestas, cùm à crudis succis fiant; nam si vires non sint exhaustæ, die has vrinas coquere possunt. Si vrina crassa fuerit & crystallina, fiet ab vnita pituita. sin minus illa vniatur, erit vrina crassa, alba, niuea. sin adhuc minùs vniatur, lactea erit.*

4. aph. 72.

1. Epid. 2. 72.

Cautio.

1. Epid. 2. 21.

Liquor itaque sanorum hominum non tingitur nisi à bile, contrà in ægris; quamuis raro aliunde quàm à bile tingatur. Subalbida. *Subalbida vrina prouenit (quæ vinosa dicitur) quia parum bilis miscetur liquori tenuiori. sin crassa fuerit, à bili & pituita erit. Spicea vrina oritur à bile pallida, rufa, vel flaua. Si à rufa, erit splendoris expers: à vitellina splendet crassius lotium, nec æquè ac à flaua.*

Nigra vrina. 1. Lib. Sect. 3. Hist. 3. & 3. Epid. 3. 6. Epid. 5. 25. *Hippocrates in epidemica historia, vbi de Herophonte, agnoscit vrinas tenues & nigras: in muliere quæ ad frigidas aquas iacebat, agnoscit etiam nigras vrinas Hippocrates. Fit vrina nigra, ab assumptis: vnde Hippocrates ita scripsit,* Vrina concolor cibo & potui. *fit & vrina nigra à succis naturalibus in corpore genitis, vt quia niger succus melancholicus copiosè vrinæ miscetur, vti euenit in ictero nigro, & melancholia morbo, & in quartana febre. nam quòd talis succus vrinæ misceatur, apparet ex historia Herophontis. nam cùm lien tumeret illi quinto die, erant vrinæ nigræ; & die octauo, concidente liene, meliores erant vrinæ. denique fluunt vrinæ nigræ à mixtione humoris adusti, vt bilis, melancholiæ, sanguinis: non pituitæ, nam ea in atrum succum non vertitur: hoc est quod ait Hippocrates, pueros melancholicos non fieri. at à sanguine torrido fiunt vrinæ nigræ; id probatur ex Hippocrate, vbi ait,* 1. Pror. 2. 14. Facies rubra cum tristitia in morbis

morbis malum; *nam vi caloris vritur sanguis in melancholiam. & Hippocrates in Epidemiis inquit:* quod valdè rubrum est, melãcholicum est. *Si igitur nigrescat vrina à torrida bile, praecessit color flauus; si à sanguine, obscurior praecurrit color; si à melancholia, adhuc obscurior. Galenus primi De crisibus duodecimo dicere videtur, colorem nigrum à summo frigore & calore oriri posse, citra materiae mixtionem: dicit enim se neminem vidisse seruatum qui nigram reddidit quare intelligit, in eo loco, hoc de nigra vrina quae fit citra materiae mistionem, nam sciebat Herophontem euasisse. Si primordia sua trahat nigra vrina ab vstione vel frigore, moriuntur; nam tam ater redditur sanguis, vt amplius nutrire non possit. Sed quomodo cognoscam num à frigore vel calore fiat nigra?* Respondet *Aëtius, si vrina fiat nigra per medium flauum, est à calore: si per liuidum, à frigore. Non dicendum cum Practicis per medium viride; nam viridis color fit à calore & à frigore. Auicenna dicit, si foetet, est à calore. Nigrae vrinae in fine morborum melancholicorum faustè apparent, & sepè in puerperis suppressis lochiis; vt notat Galenus se videre. Ruffus Ephesius dicit, si nigra per sanitatem diu mingatur, calculum indicat. Haec de coloribus extremis.*

Vt noscas vnde nigrescat.

3. Epid. 3. 73.

Inter illos qui propè ad nigrum accedunt, est color viridis. affirmat Galenus, viridem

Medii colores.

1.Cris. 12. Viridis vrina. ridem colorem esse transitum ad nigrum, & principium nigri. & decimo Simplicium, capite de felle, dicit; In calidis animalibus fel mutari ad viridem colorem. & primo Prognosticon, à frigore oriri dicit. Fit igitur vrina viridis à frigore, & à calore. Vnde igitur ortum eius agnoscam? Si viridis vrina ad nigrum abit per medium liuidum fit viridis à frigore: si non, à calore. vt autem viridis vrina magis vel minùs torretur, ita variè obscuræ fiunt vrinæ, vt cæruleæ brassicæ colorem imitantes, vel isatidis.

Liuida. Liuida vrina est semper ex frigore. Vrinæ liuidæ, virides, æruginea, omnes malæ sunt. Intermedii colores sunt: pallidus, fuluus, flauus, & ruber. Ad rubrum vsque oriuntur à flaua bile, prout plus vel minùs miscetur; & aliquando ex vitellina bile, sed tūc vrina est crassior, nec adeò splendet, vt ea quæ fit ex flaua.

Rubra. Inter colores medios vltimo loco est ruber. Fit vrina rubra, ob permistionem sanguinis, vel bilis. etenim rubram bilem esse colligitur

2.Lib De cris. 12. ex verbis Galeni, & ratio quoq; conuincit: nam calor agens in flauam bilem, partes puriores absumit, & opaca euadit magis: vnde magis ad nigrum abit, eritq; color is ruber; nam is à flauo ad nigrum proxumè ducit, ita & ignis in impuriore materia magis rubet. Sed quomodo cognoscam num à sanguine aut bile rubra sit? Respondeo, si à sanguine, erit sine splendore: à bile, nō sine splendore.

Vrina

Vrina rubra à ſanguine fit, vel ob exactam miſtionem ſanguinis, vel non exactam. imponite pannum album: ſi tingatur, non erit exacta miſtio; & dicetur vrina cruenta, qualem deſcribit Hippocrates ſexto Epidemiωn. Sect.1. 6. *vt à calculo renum, vel vaſis renum apertis, cùm ſponte excludunt venæ ſanguinem, & tunc exactè non miſcetur. Vel exactè miſcetur, idq́ue ſanguine torrido & aduſto nimio febris calore; vt apud Hippocratem primo Epidemiωn.* Sect.2. 42. *vt in ſynochis & peſtiferis febribus. Vel quia ſanguis manet crudus: & hæc vrina cruda dicitur à Galeno, primo Prorrheticωn.* 1. Prorrh. 2.25. *Eſt intensè rubra quædam vrina: alia rubra: alia ſubrubra. Et Galeno ſubrubra eſt cruda; (vt & Hippocrati ſecundo Prognoſticωn,)* 24. aph. *& longum morbum denunciat, præſertim ſi in morbis acutis poſt ſeptimum diem appareat. nam quæ ſubrubra quarto die apparet; ſeptimo die criſin fore ſignificat: eſtq́ue illa ſubrubra vrina admodùm ſalutaris; oritur enim ab ichore ſanguinis non bene cocto; quod ſerum mite eſt & facilè à natura pepaſmum recipit. eſt enim ſanguinis ichor mitis, vt bilis & melancholia ferus. Sed quæ ſunt cauſæ vrinæ rubræ? de his enim nihil Galenus, neque Hippocrates. Excuſat* 1. Criſ. 12. *Hippocratem Galenus libro tertio Epidemiωn, in hiſtoria Hermocratis: quantò rubrior inquit, tantò longiorem morbum indicat. ex quibus verbis colligimus, rubram* 2. Prog. Sect. 3.

vrinam fieri ex maxuma copia crudi ichoris, & non à coctione.

CAPVT IIII.

De Hypostasi; & ægrorum contentis in Vrina, quæ non longè abscedant à sanitate.

HYPOSTASIS *dicitur quod in imo liquidioris excrementi subsidit, vt & in alui deiectionibus. At medici ad*
3. Prorr. 63. *vrinā transtulere, vocantq; crassiorem vrinæ partem secretam & subsidentem. quòd hæc enim portio vrinæ sit, indicio est, quòd ferè in omni vrina reperiatur: & est crassior pars vrinæ. nam in sanis oritur à crassiore nutricatus materia qua assimilationem subterfugit. At qui febricitant, in his plerumq; nascitur hypostasis ex materia morbifica. dico plerumque; nam interdum eodem modo in his fiunt ac in sanis, cùm nimirum liberaliùs pastum init æger. Nota ergo num ideam sanorum hypostasis gerat. Itaque cùm interdum cruditatis soboles sint à cibo hypostases, his elucentibus etiam intereunt ægri. Secernitur autem in vrina vi caloris natiui, cuius portionem vrina per aliquod tempus retinet. huius enim vis est separare homogenea ab heterogeneis, hoc est, res diuersorum generum. vnde & in medium propellit in vrina quod crassum est à tenui. est enim*

aqua-

æquabiliter calor fusus per vrinam; quare nec in dextram, nec in sinistram partem eam inclinat. Subsidet autem propter grauitatem quòd spiritu flatulento caret bene cocta hypostasis: sensimq́, vt grauiores sunt partes, fundum petunt. vnde minus graues partes cùm fundum non tangant, Pyramidis formam exprimunt.

Prima hypostasis laus est vt sit alba, læuis, & æqualis: nam hæc sunt perfectæ coctionis indicia; quantumq́, inde abit, sanguinem vnde manauit minùs coctum declarat; crassa sanguinem crassum; sublimis flatulentum; flaua biliosum; nigra melancholicum sanguinem loquitur, vel fractum calorem. inde Hippocrati optuma vrina est (nempè in morbis acutis) cuius hypostasis proprii excrementi rationem obtinet, cùm alba fuerit hypostasis, quod caloris vim in partibus solidis arguit: & læuis, id est, continua nullaq́, ex parte diuulsa, sed æquabili superficie sibi cohærens, quod sit causa salubris beneficio, nempè caloris natiui sese in omnes partes materiæ insinuantis, easq́, mitigantis. &, dicit Hippocrates, æqualis, id est, sibi similis, nec dissimilibus partibus constans, hoc est, cuius partes omnes æquè tenues sunt & albæ; quod fit materiæ (quæ vniusmodi est) bonitate. dicit Hippocrates, Quæ vrina totius morbi historiâ talis fuerit, quoad iudicatus fuerit morbus, propria

Hypostasis quæ bona.

2. Prog. 23.

crisi scilicet cuiusq; morbi & naturæ. nam quò natura viam affectat, eo criseos inclinationes fiunt. talis, *inquit*, vrina ad securitatem & breuitatem morbi præclarè apparet: *nam coctiones propriorum cuiusq; morbi excrementorum, celeritatem & securitatem crisis prænunciant.*

Hypostasis in ægris sæpè pars est materiæ morbificæ, puri proportione respondens: vt 1. Diff. feb. 6. *scribit Galenus. Dico sæpè; nam gignitur in febricitantibus aliquando eodem modo ac in sanis. Sed quomodo id distinguam? Respondeo, vt rectè id fiat, primò agendum de hypostasi quæ non longè recedit à materia sanorum: hinc de morbificis. Si igitur quis laborat ex morbo cuius materia consistit in hepate, videndum num tenuiter victitet vel pleniùs. Si tenuiter, & in tali ægrò suspensum fuerit album & laue, erit à materia alimentali, si subsidat materia, erit à materia morbifica. quanquam & enæorema esse posset à materia morbi: sed tunc erit croceum, rubrum, vel nigrum. Si autem à pituita sit materia illa morbifera, an tunc illa ab alimentali materia, distinguitur hac ratione. A pituita erit inæqualis, aspera, crassa; & paulatim subsidet. alimentaria autem materia statim, & in initio quoque morbi, est alba & leuis; quod morbiferæ non euenit. Sin largiùs viuat æger, & si eodem tempore simul excernatur materia morbifera quo alimentaris,*

erit.

erit contentum varium, quale in Cleona-ctide. Si non eodem tempore excernatur, vt modò cruda, modò cocta appareat, longum morbum, ex sententia Hippocratis denotat. 1.Epid,3 2. Prog. 23.
Si, *inquit*, bonæ vrinæ intermissio quædam sit, vt modò pura reddatur, modò hypostasis alba, læuis adsit, diuturnior quidem est morbus, ac res ęgri minùs in tuto sunt. *nã cùm vrina redditur modò pepasmi expers, modò particeps contumacis ac inæqualis materiæ, labefactatæ naturæ & cibi imparis signũ est: quòd natura morbi quidem coctionem aggreditur, sed materiã inferior vincatur, & intercalaris illa concoctio non vniuersi morbi, sed peculiaris cuiusdam affectionis est concoctio. Progrediente verò morbo videndum, num is sit à succis tenuibus & biliosis: si in his apparet hypostasis, est à cibo; nam à succis morbi fieri nequit, vt docet Galenus enæorema tamen adesse poterit à morbo, non album (nam à cibo erit album,) sed citrinum biliosum. adfuit primò hypostasis alba, læuis: hinc suspensum fit biliosum; salubriter fit, nam coquitur morbi materia. Sic si liberaliùs pastum init quis in morbo melancholico, præstat hìc vt hypostasis sit subnigra quàm alba: nam hæc à cibo est; illa, à materia morbifera quæ iam coquitur.* 1.Cris. 12.

CAPVT V.

De contentis in Vrinis, quæ maxumè abeunt à ſanis.

IN contentis apparent quædam ſigna materiæ coctæ, quædam crudæ, quædam materiæ prauæ. Conſiderantur autem contenta in ſubſtantia, quãtitate, qualitate, tempore, loco, & miſtione: quatenus ad ſalutem & mortem, & quatenus ad ſpeciem criſis apparent. & vt ſunt notæ partium vnde manant, & venarum per quas iter faciunt; veſicæ & renum quibus excipiuntur; nam indicant integritatem vel calamitatem harum partium.

Subſtantia contentorum eſt tenuis vel craſſa: æqualis vel inæqualis. Tenuis fit hypoſtaſis à materia tenui. ſi magis tenuis reddatur, fit enæorema, hoc eſt, ſuſpenſio. ſi tenuiſſima, euadit in nebulam; vt in febre ex inedia & labore, vt ſcribit Galenus, ſufficit nebula vel enæorema. Craſſa hypoſtaſis fit ex materia craſſa; vt in febribus ex otio & plenitudine. in his, inquit Galenus, opus eſt hypoſtaſi craſſa antequam ſolui poſſit morbus. Æqualis hypoſtaſis fit, quia partes omnes æquè ſunt craſſæ & æquè tenues. ſignificant materiæ benignitatem, quæ vndiq; mitigatur à calore natiuo. Inæqualis euadit, cùm pars alia eſt tenuior, alia craſſior, alia dẽſior, alia rarior. Deterior hæc eſt, nam materiæ contumaciam ſignifi-

Tenuis hypoſtaſis.

1. Criſ. 12.

Craſſa.

Aequalis.

Inæqualis.

significat, quæ mitigari non potuit beneficio caloris.

In quantitate hypostasis consideratur pauca vel copiosa, vt materia morbifica est copiosa vel pauca. vt in febre ab inedia pauca fit hypostasis: in febre pituitosa ab otio, copiosa. Copia.

In Qualitate consideratur hypostasis, vt colore albo, nigro, citrino, & rubro. Alba est, vel minùs alba quàm optuma hypostasis; vel est candidior; & subsidet non ratione coctionis (quæ flatus excutit,) sed grauitatis ratione. Propterea aspera est & disiecta, vt colligimus ex Aphorismo sexagesimo nono libri quarti, vbi dicit, Quibus funduntur vrinę crassæ (*nempè à flatulento spiritu & cruditate*) mox grumosæ, *nimirum vt multa concretiones instar granorum appareant, &* paucæ, *inquit vrina, interceptis nempè vrinæ viis ob crudi humoris multitudinem:* non febre vacuis, *inquit Hippocrates, vt scilicet nulla nephritidis excusatio adferri posset.* si ab his tenues abundè ferantur; *excitata nimirū caloris natiui vi, quæ attenuat crassitiem & flatus discutit; & liberatis obstructionibus,* adiumentum adferunt. *Vel vrina hypostases magis albēt quàm optuma hypostasis. De qua ita Hippocrates,* Hypostasis alba, tenuis, *id est spumans,* est calamitosa: *etenim inæqualium corporum quo partes tenuiores fuerint, eò eorum inæqualitas est* Qualitas hypostasis. Alba. 2. Prog. 25.

deterior: significat enim causam praeter naturam omnibus partibus sese insinuasse.

Nigra.

Nigra hypostasis mala est, oritur enim ex torrefactione succorum nostri corporis, quod incēdio febrili aestuat. vel à frigore, quod necrôsin inducit partibus solidis, & tabem. Expendenda hîc est quaestio, Vtrum hypostasis nigra sit deterior nubeculâ nigrâ? nam id affirmat Galenus, & Actuarius. His contradicere videtur Hippocrates in libris Epidemion: neq; id sine ratione. Nam cùm nubecula & hypostasis nigra, materiâ non differant, sed loco tantùm; & cùm hypostasis non peccet loco, sed materiâ tantùm: nubecula autem nigra & materiâ & loco; igitur hypostasis nigra minùs praua; cùm haec vno tantùm modò, at nubecula dupliciter peccet. Pro horum auctorum conciliatione vtendum hac distinctione, vt dicamus: si nubecula nigra sit à tabe & necrôsi partium vi frigoris, quò longiùs à fundo abscedit, eò minùs erit praua. quia significat calorem natiuum nondum succubuisse, sed aliquantulum vigoris adhuc obtinuisse, vt flatus aliquos excitare possit, quibus materia illa, quae vrinâ est grauior, sursum attollatur. Si autem nigra haec nubecula sit à bile atrâ, per adustionem flauae bilis genita, superstite adhuc partium solidarum integritate, quo longiùs aberit à fundo, eò erit peior. nam cùm atra bilis sit crassissima & grauissima, plurimum

2.Cris. 12.
1.De iud. ex vrin. 13.

adul-

adulterini spiritus admisceri debet, à quo tam graue corpus sursum attollatur.

Rubra autem hypostasis fit ab ichore crudioris sanguinis: de tali agit Hippocrates secundo Prognosticωn. Fit & rubra à cocto sanguine; de hac agit Hippocrates quarto Aphorismorum. fitq́ rubra ab adusto sanguine; de hac Hippocrates primi Epidemiωn tertia. — Rubra. 27. 72.

A tempore etiam ducuntur differentiæ: nam contenta vel statim apparent vel postea. A loco; vel sunt in imo vrinæ, medio, vel sublimi. Vltimò à mistione accipimus differentias: nam cōtentis varia miscentur, leuia, vel grauia. leuia apparent in summo vel medio, vt pinguedinis, spuma, pili. vel in imo, vt arena, sanguis, bestiæ. — Aliæ differentiæ.

Pinguedo in vrina fit à colliquatione renum, vel totius corporis: semper in pestiferis febribus tales deiectiones fiunt. Oleosam vrinam, contra sententiam Aëtii, & Actuarii & Auicēnæ, declarat Galenus tertio Epidemiωn in Pario, dicens eam vrinā esse oleosam quæ non est pinguis, sed quæ crassamentum & colorem olei reddit. nam Parius vixit ad vigesimum supra centesimum diem; quod fieri non potuisset, si tanta fuisset colliquatio totius corporis. Num sit pinguis à colliquatione totius, vel renum, docet Hippocrates, septimi Aphorismorum trigesimo quinto. Si confertim prodit pinguedo, ex renibus erit: — Pinguedo. 3. Epidem. Sect. 3. aph. 57. Oleosa. 2. Tetrab. 1. 38. Sect. 3. 74.

sin

sin exiguâ copiâ, & spaciis interpositis, à toto corpore fluit. Pinguedines in vrinis instar telarum aranearum quoq; apparent: sed & pinguedines, *inquit Hippocrates*, quæ in vrinis superstant, *quales nempè in pinguibus iusculis refrigeratis apparent*, aranearum telarum speciem referentes, damnare oportet: sunt enim tabis & colliquationis signa.

Telarum ping.

2. Prog. 33.

Circulus vel corona aliquando apparent etiam, toto superficiei ambitu. Si superficies eiusdem cum liquore coloris fuerit, nihil elucet. sin alterius; id fit, quòd ichor sanguinis aliquando ad meliorem, vel naturali peiorem colorem vergat. peiorem, vt si ex virore puniceus appareat circulus, tunc æstuans calor vrit sanguinem, & ad nigrum succum ducit; & mirum in modum cor angi significat maligna febris ardore.

Circulus & corona.

Spuma quoque apparet in vrinis, fitq;, ex Hippocratis sententia, vi caloris: nam dicit melicratum in calidis naturis verti vi caloris in succum biliosum & spumantem. Galenus autem demonstrat non solùm ex calore oriri, sed & ex motu: vt mare quod ventis verberatum spumescit: vt etiam in epilepticis, calore, vt in apro ira percito, & in lebete feruente aqua spumescit vi caloris. Galenus flatum crassiorem, & pituitam lentam spumæ materiales causas agnoscit. Quare calor agitans talem materiam, flatus parit, qui cùm

Spuma.
3. Acut. 12.

2. aph. 43.

2. Prog. 47.

m eluctari ad aëris regionem nituntur, non patitur materiæ tenacitas; hinc in bullam surgit. Vt igitur aër crassior fuerit minus q; sursum enitens, & materia contumacior, hoc diutiùs perseuerabunt bullæ. Quare non malè dicunt medici, capitis dolorem ab his significari; flatus enim sursum feruntur.

Pili quoque & filamenta, *dicit Hippocrates,* cum vrina crassa quæ simul feruntur (*integris nempè venarum rebus, vt nullus coctionis ratio desideretur*) à renibus excernuntur, *iam nimirum coctis viscidis humoribus in renibus hinc, dicit Galenus, te-nuantibus curantur. Sin cum vrina tenui prodeant, à venis esse demonstrat Galenus.* Pili. 4.aph.76 6.loc.aff. 3.

Pus vrinâ interdum effertur. manat autem à renibus, vesica, vel ab aliqua remotiore corporis parte. Id igitur quomodo distinguam? Si à renibus, non tantus adest fœtor, vt cùm à vesica dimanat, etenim vesica mẽbrana facilè putescit. & pus, quod à vesica venit, nulla est præditum aliena mistione, vt id quod ex renibus venit; nam id mediocriter mixtum est. &, si à vesica manat, aderunt squamulæ cum vrina crassa, vt scribit Hippocrates & dolor vna id discriminat iis locis factus in lumbis, ex renibus prodire; in pube, à vesica significat. Ex superiorum etiam partium abscessu rupto venit pus; id autem elucet inde esse, quòd pars ea valdè dolet, Pus. 4.aph.81.

let, nec dolor in vesica aut renibus fluit.

Sanguis. *Interdum sanguinis mictio fit, vel à toto corpore: Vel, vt dicit Hippocrates, à renibus*

4. aph. 75. *vel vesica. id igitur quomodo distinguam? Respondeo: Hippocrates dicit, Si sanguinem quis mingat, vt mingendi finem non faciat; vt scilicet nulla suspicio sit partiũ diaphragmate superiorum malè affectarum, vnde vno tantùm impetu aliquando deponitur: & queq; (vt peculiarem morbum pudendi eximat) mingat; dicit, quæ mictio fit vi sphincteris. præsertim autem si purulenta vrina cruentas sequantur, ex renibus vel vesica erit. Num sit à vesica vel à renibus, vt rectè*

4. aph. 78. *distinguas, id docet Hippocrates, vbi ait,* Si quis repentè & confertim, sanguinem meiendo fundat, huic ruptæ à renibus venæ significatio fit. *id est, nullo prægresso symptomate, quale in vesica vlcerata apparet, vt pus, exigua detrimenta, dolor in interfœmineum & aqualiculum incidens; nam ea indicant, quæ ad vesicam attinent in vitio*

4. aph. 76. *esse. Caruncula ab exulceratis renibus fluũt,*

6. loc. affect. 3. *cùm partes renum liquantur & soluuntur.*

Variæ hypostases. *Est apud Hippocratem hypostasis farina-*

2. Prog. 28. *cea, laminea, & furfurea. Quæ in vrinis farinæ crassioris speciem præ se ferunt hyposta-*

Farinacea. *ses (vt nempè farina quæ à molis confracta non est) malæ sunt, hoc est, calamitosæ; præsertim si vrina tenuis fuerit cum tali hypostasi farinacea, & morbus acutus. tum enim*

talis

alis hypostasis carnis teneræ, aut adipis colliquationem significat, & in propinquo esse mortem. Carnis colliquato iamiam & consumpto humore, hypostasis colore erit fusca vel rubra, & dicitur orobæa. nam si nigra fuerit, ex sanguine crassiore vsto proueniet. Adipis verò colliquefacti coacta parte crassiore, alba hypostasis colore erit, & dicitur hypostasis genitalis ab Hippocrate, quòd humanæ genituræ speciem referat. Diuiditur enim apud Hippocratem χεῤμνώδης hypostasis in orobæam, hoc est, similem orobo ex corticato, vitelli colore, & genitalem. quæ consistentiâ sunt eâdem: quæ ambæ sunt grãdinosæ, solaq; substantia differunt. Grandinosa in Coacis Prænotionibus dicitur orobæa. Dixi, si morbus fuerit acutus: nam sine febre à pituita est, & longum fore morbum pronuntiat. vt genitalis erat hypostasis eius qui in Dealcis hortoiacebat. Sed multò peiores (dicit Hippocrates) sunt lamineæ hypostases, quæ bracteolæ ideam effingũt, vt ferè in hecticis apparent: nam hæc in morbis acutis cum vrina tenui, partium solidarum colliquationem arguit: at cum vrina crassa, vesicæ scabiem. At magis, inquit Hippocrates, funestæ sunt furfuraceæ, si vrina nempè sint tenues; venarum enim scabiem, & earum vim labefactatam significant, & ob id vrinas in eis non mitigari arguit. Squamosæ itaq; hæ deiectiones χεῤμνώδεσι sunt peiores: nam

Orobææ.

Actuar. 2. diff. Vrin. 10.

3. Epid. 3. Lamineæ. πεταλώδεις.

2. Progn. Aph. 25.

nam iam non carnem, sed solidas partes exuri significant. Laminea sunt latiores & tenuiores, foliis similes. furfurea sunt crassiores, nec ita lata.

Arenosa. Arenosa hypostasis, ni dolor adsit non indicat calculum. Bestiæ quoque excernuntur per vrinas, vt refert Paræus libro decimosexto chirurgiæ.

Bestiæ.

Admonitio. 2. Crit. 7. Vrinæ in omnibus morbis non inspiciendæ, sed, vt auctor Galenus, in morbis venosi generis & febribus omnibus. sic dicit in Pleuritide expectoratum primò esse explorandum, secundò (quia febris adest) vrinam. Sic in ventris morbis primò deiectiones sunt inspiciende, postea (si febris adsit) vrina: si non adsit febris, nec vrina inspicienda. nam quibusq; instrumentis propria sunt indicia coctionis; venarum vrinæ, pectoris expectorata, intestinorum deiectiones. in cæteris morbis, si renes & vesicam exceperis, infidæ sunt vrinæ.* καλὸν πῆμα rectè dici potest iudicium illud temerarium ab vrina, quod ad triobolare aucupium comparatum, hodie domi medicorum exercetur, vanum & perniciosum. hæcne medicinæ corruptela? pestis, & ægrorum pernicies. Coram ægro examinentur vrinæ, & ex cæteris notis quæ enitent in actionibus, qualitatibus, cæterisq; excrementis, earum natura & causæ peruestigentur. Exemplum petis? adferatur domum medicorum vrina alba, pellucida, cuius liquorem

* id est, pulchra pernicies.

rem visus acies facillimè penetrat. dic vromantes quæ illa significat? frigus ais? hícne ita præscribes remedia calida? Quid agis? hæc alba esse potest à translata bile in caput, idq́ in febre ardentissima ac biliosissima; argumento est Phrenitis, in qua ferè tales vrinæ funduntur: quòd bilis in cerebrum cùm fluat, vrinã suo colore fraudat. Quin interdum præambulones sunt albæ vrinæ dysenteriæ criticæ, ob acerrimam vim bilis quæ ab vrinalibus ductibus se ad intestina flectit, quod Bioni euenit. Si itaque in pristinum decus erigere Medicinam velint Medici, arceant à suis ædibus vrinas medicinæ corruptelas; & triobolarem illam inspectionem agyrtis concedant. Desinant & ægri ipsi, non sine naturæ iniuria, saluti suæ iniurii esse, dum satis illis est, quod nulli veterum satis fuit, vrinam ad medicum ferre, & salutare auxilium (vt putant) inde referre, ignoto, & nunquam viso aut tentato ægro.

I. HEVRNII INSTITVTIONVM MEDICINÆ

LIBER X.

DE PVLSIBVS ET RESPIRATIONE.

CAPVT I.

De vtilitate scientiæ pulsus. Quid sit: & Definitionis explicatio.

6. De Pls. Hip. 1. PVLSVS *nomine, inquit Galenus, Praxagoras, Herophilus & omnes posteriores vsi sunt ad nostram vsque ætatem. Nam antiquior huiusce vocabuli vsus, vt in Hippocratis & Erasi-*
Nomen. 2 De pul. diff. 2. *strati scriptis varius erat. Nomen tamen pulsus, primus Hippocrates literis prodidit. Is enim huius meminit libro De flatibus, & De locis in homine; quin & sexto Epidemion, in*
Sect. 6. 2. *Pythodori & Theodori vxoris historia. Galenus tertii Crisium vltimo, & De Præcognitione duodecimo, & tertio Epidemiωn putat*
Sect. 3. 80. *Hippocratem pulsum neglexisse. in fine tamen octaui De animi moribus temperiei affectis eum pulsus nomen inuenisse asserit. & quarti De præsagitione ex pulsibus octauo, ait,*

uo, ait, mortem inter loquendum, Hippocratem ex pulſu cognouiſſe. certè, in Coacis, lethargici σφυγμοῖσι νωθροῖσι *ab illo deſcribuntur: hoc eſt, cum pulſu ſepulto & effœto. ita vocat pigrum, tardum, vndoſum, cum* ἀσφυξίᾳ *intercalari, per exolutionem facultatis pulſificæ, in vſu pulſandi pernecessariæ. Hoc teſtatur huius ſcientiam illi compertam fuiſſe. Et libro primo* περὶ γυναικείων. *loquitur autem de puerperis quæ ſunt fraudatæ lochiis, hoc eſt non puerperales, vt quibus puerperia non ritè reſpondent,* Σφυγμοὶ βληχροί. ἔστι δ' ὅτε καὶ ὀξέες ἄλλοτε ἀειρόμενοι, ἄλλοτε ἐκλιπόντες: *hoc eſt,* pulſus molles, qui attolluntur nonnunquam, & nonnunquam deficiunt. *Loco tamen variorum pulſuum videtur Hippocrates reſpirationem obſeruaſſe: argumento erit Philiſcus, Silenus, vxor Dromeadæ. & Galenus propterea videtur tres libros De facultate reſpirandi ex Hippocratis ſententia ſcripſiſſe. quin ipſemet Galenus quæ ſcribit de differentiis pulſuum, mutuatur ex variis reſpirandi modis quos deprehenderat apud Hippocratem. Septimo Epidemiωn in hiſtoria filii Balis, per ſpiritum intelligit pulſum. & paulò ſuprà meminit ſpiritus & anhelitus. & in Theodori hiſtoria, ait, ad manus erat frigidius corpus arteriarum. & in Herotolao, filio Cydis, Polycrate, vnctore, Menone, Polemarcho, Pytoclis filiis & Polemarchi,*

Hippocrates nouit pulſum.

motum arteriarum frontis vocat, pulsus; manuum verò spiritus. Nam pulsus & spiritus idem est finis & vsus. quare nomine vnius, alterum potuit intellexisse. Tetigisse itaque videtur Hippocrates pulsum in frôte & carpo. Non autem ea in pulsu veteres notauere quæ posteri: nam Hippocrati potissimùm significare videtur pulsus maximus, conspicuusq; arteriæ motus, ægro molestus arteriæ micantis ictu, ob arteriæ plenitudinem, vel loci in quo liberè micare solebat angustiam. Ita scribit de pulsu hæmorrhagiæ, abscessus, delirii; qui aspectabilis est medico, & dolorificus ægro. alius quibusdam, palpitatio pulsus erat. Certè Aristotelis tempore hæc

Vtilitas. *noua pulsuum ratio incomperta adhuc fuit. Pulsus & sanitatis & morbi signa gerit. etenim quæque temperies suum agnoscit pulsum. hoc innuebat Hippocrates libro De alimento:* Venarum, *inquit*, pulsus, & respiratio ætati analoga, & morbi, & sanitatis signa: est enim spiritus etiam alimentum. *hic vsum eius dicit. Propterea cùm fallax vrina morbum celat, hic eum prodit: vnde versiculus*, Vrinæ fraudes aperit discretio pulsus.

Quid sit. 4. Diff. pulf. 2. Est *autem* pulsus actio peculiaris præcipuè cordis, deinde arteriarum, quæ mouentur diastole & systole à facultate vitali, quò natiuum calidum sua temperie fruatur, & vt generetur animalis spiritus in cerebro.

Dixi-

Diximus esse actionem; quæ generis nomine hic venit, semper in generatione posita; quia est, dum fit; hoc est ἐν γίνεσθαι, non autem in γεγονέναι. In definitione posuimus pulsum præcipuè cordi deberi. Est enim cor viscus nobilissimum, ac vitale principium, quod natiua indole ipsum per se micat, fons natiui caloris, nectarisq; viuifici: vnde partium omnium solidarum, spirituumq; fluxa viuacitas recreatur atq; reficitur. Definitionis explicatio.

Addidimus in definitione, Deinde arteriarum: Nam principatus vitalis in ipso stabulatur corde, & ab ipso in arterias influit vitalis vis; omnibusq; in locis simul dilatat cor & arteriarum tunicas. nam his per se nō inest pulsus; sed hæc vis it per arteriarum substantiam. hoc probat Galenus fistulá inclusá arteriæ, eaq; arteria illaqueata. Succedit itaq; aër dilatatis arteriis: & non quia recipiunt, distenduntur; sed ex aduerso, quia distenduntur, propterea recipiunt. Distenduntur autem à facultate cordis quæ mouet. nec tātùm per spiritum hoc facit in arteriis, nam hic etiam per calamum commigrabit; sed illustratione quadā per arteriæ membranas. Quidā existimant arterias moueri contra cordis motum: vt nimirum dilatentur cùm cor stringitur; & ex aduerso. Falluntur: nam simul hæc fiunt. argumento est manus admota cordi, & altera carpo: in ranis viuis sectis, oculis hoc cernitur. Nec propterea dila- De vsu pulf. 2. & 4. Lib. An sang. in arter. Instrumentum pulsus.

tantur cum corde, διὰ τὸ ἠρτῆσθαι τῆς καρδίας, ut Aristoteles affirmat. Nam si facultas cor moueret solum, arteriæ verò mouerentur cum corde, quia suspenduntur ab eo, certè & vena caua pulsaret, & arterialis; nam hæ à corde etiam pendent. Et in tam laxis longisq; vasis, motus solùm partium continuitati consectarius, antea euanesceret quàm manum ad vsq; pertingeret. Inditum est nomen arteriæ παρὰ τὸ ἀέρα τηρεῖν, quod est aërem ducere, vel παρὰ τὸ αἴρεσθαι, quod est attollere.

Arteria vnde dicta.

Definiuimus præterea, Quæ mouentur diastole, & systole: quarum officia sunt eò comparata, illius quidem, ad spiritum foris intrò ducendum, & sanguinem hauriendum è vena: huius verò, ad eos vitæ commeatus, per totam compaginem effundendos, & vaporem fumidum expirandum. Coagmentatio cordis tribus intexta est villorum generibus, quibus diastoles atq; systoles officia continentur: hinc nutritio, temperatio & expurgatio caloris natiui qui in corde habitat. sanguis enim per diastolen cordis hauritur ad nectar vinificum, vnaq; nouum aërem haurit ad caloris temperationem, spirituumq; vitalium ad pabulum: quin arteriæ in habitu corporis non solùm aërem subtilissimum, sed & puluerem attrahunt. Systole verò fuligines, sanguinemq; excutit. Per diastolen intellige sublationem & expansionem

Systole & diastole. in instrumentis.

5. Simpl. 13.

sionem arteriæ quoquò versum. per systolen, arteriæ contractionem, cùm in se sidit. Cùm autem hi bini motus sibi sint contrarii, ita duplex intercedet his quies; quasi inter hos media: vna, supera: altera, infera. Quies supera euenit post finem dilatationis, ante principium contractionis. quies infera est quæ contingit post finem contractionis, ante principium dilatationis. Tactus exercitatus sentit bonam diastoles partem, & maiorem systoles. nam initium diastoles, & finis systoles sensum fugit necessariò: id facit caro tegens arteriam. Omnis magna necessitas constrictionis, facit in supera quiete crebritatem: cunctaq; valida necessitas expansionis, facit in infera quiete crebritatem. Dicet quis, Galenus pulsus quosdam quietis expertes dicere videtur: At Aristoteles demonstrat inter contrarios motus perpetuò quietem intercedere. & Galenus fatetur systolen & diastolen pulsus, esse contrarios motus. quare necessariò in puncto reflexionis quies erit. Id ita demonstrat Aristoteles: Omne mobile in eo puncto necessariò quiescit, quo vtitur pro principio & pro fine: & ad quod ita accedit, vt ab eodem discedat. Atq; cũcta quæ mouentur motu reflexo, vtuntur puncto reflectionis pro duobus, principio nimirum & pro fine: idemq; necessariò ad illud punctum reflexionis accedit, & ab eodem abscedit. Omne itaque quod reflectitur, in

Quies arteriæ.

1 præsag. pulſ. 8.
8. Physſ. 8.

1. Dif. pulſ. 3.

puncto reflexionis quiescit. Dico Galenum non planè negare quietem, sed interdum adeò exiguam esse, vt vix eam percipias. Systole minùs tactum ferit quàm diastole: nam illa fit quasi sua sponte ab ipsa carne: sed hæc fit violenter vibrante arteria.

Deinde adiecimus Definitioni, hoc fieri A facultate vitali. Profectò ambo hi motus, nimirum distractionis & contractionis, nascuntur vi facultatis pulsificæ quæ est in corde: imò nec à membri pondere alter. quin & vtraque quies hanc sui causam agnoscit. Si enim vtraque quies à facultate non dimanaret, subitò postquam fusa distractaq; foret arteria, cōcideret: iam facultate ea fraudata. Sed arteriæ partes insurgentes quieti repugnant: & facultas continendo arterias in quiete, hoc in munere laborat. itaque cunctæ pulsus partes aguntur facultatis vi: duo motus dico, & gemina quies. Facultas hæc vitalis non mouet quãtum potest, sed quantum vsus necessitasq; exigit. nam si facultas mediocris conetur plurimùm, edet pulsum vehementem. ita non consectarium est, Est fortior pulsus temperato; ergo virtus est robusta. quamuis verè dicas: Pulsus languet, quare & facultas titubat: nam fortis contentionem agnoscit.

Facultas.

Diximus vltimò in definitione: Quò natiuum calidum sua temperie fruatur. hic est Vsus & necessitas cur fiat pulsus. Nam præ-

Vsus & necessitas pulsus.

stat

stat pulsus cordi reliquisque membris quod respiratio cerebro & thoraci, hoc est innati calidi conseruationem ita in lipothymia pulsus fit crebrior, quia natura remedium quærit exhaustioni spirituum; & odoribus recreantur. Omnis certè flamma ventilatione gaudet quadam, quæ temperat & purgat à fuligine. qui enim aërem calidum inspirant, suffocantur.

CAPVT II.

Quid maxumè in pulsibus perpendendum, & vnde nascantur varii pulsus.

IN hac definitione meminimus trium rerum: nimirum instrumenti, quod est arteria; facultatis vitalis, & vsus vel necessitatis. ex his causæ differentiæque pulsuum aucuntur. Nam pulsuum tot sunt differentiæ, quot sunt eorum vnde nascuntur causæ. Galenus verò in pulsu duplices causas agnoscit, continentes, & non continentes. Continentes appellat facultatem, instrumentũ, & vsum. nam quæcumque harum tollatur, tollitur vnà & pulsus. Reliquas cũctas causas asserit alteratione harum causarum pulsus mutare. verbi gratia, exercitatio nõ mutaret pulsum, si facultati, instrumento, aut vsui nullam mutationem adferret. ita fortissimus est pulsus medio veris: at in medio autumni est maximè languidus: & tunc iterum redinte- Auicen. Lib. 1. fen. 2. doct. 3. cap. 9.

gratur vsq; ad summum ver: hyeme & æstate media mediocres sunt: sed hyeme robustiores; æstate media celerrimus & creberrimus. idem de regionibus & ætatibus pronunciandum, & de animi perturbationibus, rebusq; cæteris. rectè Celsus, Mille res facilè pulsum turbant. *quare & Galenus iubet, vt bis*
3 Lib. 6. 1. Depræs. ex pulf. 4. *pulsus explorentur manu. Sunt itaque causæ non continentes vel secundariæ pulsum immutantes, vt temperamentum, ætas, sexus, regio, animi affectus, anni tempus, cibus, potus, labor, vigiliæ; & morbus eiúsve causa, & symptoma. Sed continentes vel primariæ causæ, proprios edunt pulsus, sicuti facultas robusta, pulsum vehementem: imbecilla, languidum: arteria dura, durum vsus auctus vel accisus, pro facultate emicante vel languente, aut vt arteria fuerit dura mollisve, varium proferet pulsum. Vt si facultas sit valida, & vsus actus, & arteria non dura, magni, lōgi, lati, alti, vehementes, molles, celeres & crebri produnt pulsus.*

Efficiens itaq; pulsus causa est facultas: instrumenta sunt arteriæ: hæ impetum facultatis sequuntur; causa quæ facultatem irritat, est vsus & necessitas illius motus. Vltima hæc causa est omnium potentissima: cu-
Ab vsu aucto. *ius internæ causæ sunt (quibus pulsus mutatur) spirituum inopia, intemperies, aut aliena cordi substantia, quam elidere id nititur. Hæc, nimirum necessitas, vnica causa*

est,

est, quæ facultatem concitat & impellit. Omnis autem necessitas ex affectione quæ extra naturæ lineam rapit proficiscitur: quam abigere à se conatur cor. externas modò diximus. Auctus ergo pulsus est vsus, cùm caloris est plus, aut spirituum animalium minus imminutus, ex his aduersis. Auctus vsus amat magnitudinem pulsus, deinde celeritatem, vltimò frequentiam. nam natura optima semper studet vt eueniant. id verò optimum, quòd propriùs naturæ finem assequitur. Constat autem cor alterari optimè multo & ἀθρόως attracto ab aëre: propterea natura primò succurrit aucto vsui magnitudine, dein celeritate, vltimò crebritate. Imminutus vsus, contrà, contrarioq; transigit ordine. nam illicò deponit crebritatem: hinc celeritatem: vltimò magnitudinem hæc, vsque ad mediocritatem. Vsui itaque aucto debetur pulsus magnitudo, celeritas, crebritas. imminuto at vsui paruitas, tarditas, raritas. nam exiguus, rarus, celer, haud scio an inueniatur. Vsus ergo & necessitas extimulat pulsificam cordis facultatem ad pulsandum, quæ tunc insurgens arterias vibrat. quare perpetuò ex necessitatis conditione ferentur pulsus, integra adhuc facultate, sequacibusq; arteriis: alioqui peruertent necessitatis significationem. nam angustæ arteriæ amplum; angustæ paruum edunt pulsum, vt & fracta facultas. Hinc sinum quorundam pulsus est

vegetus: at quibusdam iuuenibus torpidus & ferè euanidus. ita notanda quæ ab vsu aucto.

Ab Instrumento.

Quantum ad instrumentum, inde has differentias aucupabimur, ductas ab arteriæ diastole, quiete, & ordine In primis notabimus quanta sit dilatatio arteriæ, in longitudine, latitudine, & altitudine. secundò, quàm celeriter ea fiat. tertiò, quantò tempore in quiete maneat. quartò, qua vehementia moueatur. quintò, qua duritie. sextò, proportionem diastoles & systoles, hoc est rhythmum notabimus. in his æqualitatem, & inæqualitatẽ: & in inæqualibus ordinem, eiúsve peruersionem perlustrabimus. Duro pulsui (cùm fundere se nequeat) familiaris est paruitas, tarditas moderata, & crebritas. Molli, magnitudo, celeritas, & raritas. Arteriæ calorem omitto; qui sanè illi non euenit, quâ motu agitatur.

CAPVT III.

De Differentiis variis Pulsuum, maximéque iis quę pręclarum vsum habent.

PVLSVVM *tot vniuersim sunt ideæ, quot sunt causæ ex quibus illi nascũtur. Causæ, vti diximus, tres sunt: facultas, instrumentum, & vsus. Facultas mouet; instrumenta mouentur; vsus est id, cuius gratiâ motus exercetur. Ergo à robore facultatis valido vel prostrato, fit pulsus vehe-*

Differentiæ.

Gal. 1. De Diff. pul. 4.

mens,

nens, languidus, & mediocris. Ab instrumento, nimirum arteria, nascitur pulsus, durus, mollis, & mediocris. Caterùm quicquid mouetur, aut celeriter mouetur, aut tardè, aut mediocriter: ex hoc tempore nascitur pulsus celer, tardus, mediocris. Et quod mouetur, id fundit se aut in longitudinem, latitudinem, vel profunditatem. inde surgit pulsus magnus, si omni sese pandat dimensione: paruus contrà, accisis his dimensionibus. Cùm autem inter mouens & mobile semper inueniatur analogia, vel nulla proportio: æqualitas aut inæqualitas; ordo vel non; fit vt hinc aliæ ideæ surgant. Quarum prima, quæ à rhythmo oritur, quæ habet quid cùm musicorum cōtēplatione commune. Secūda æqualis, vel inæqualis. Tertia ordinata, vel ordinis expers. Pulsus magnus est, qui & vehemēs, & fortis, & validus dicitur, manum tangentis contentione validè feriens. Languidus, qui inualido impetu ferit. Medius, medio modo: non intentè, non remissè. Magnus. 3. Diff. puls. 5. Langui-dus.

Durus, cùm durior, ac quasi siccior, coriiq; modo rigidior occurrit arteria. Mollis, cùm mollior & quasi carnosa sentitur arteria. Mediocris medio modo se habet. Durus. 3. Diff. puls. 7. Mollis.

CELER est qui breui tempore motum suum finit: vel cùm modico tempore arteria dilatatur. Tardus, cùm multo. Mediocris, qui medio modo inter celerem & tardum fertur: vide Galenum tertii De pulsuum Celer. 1. Diff. puls. 14. Tardus.

* pleber. *dignotione primo.* CREBRVM, *rarum, mediocrem in his, sciens prætereo; nam cùm nascatur ex quietis tempore, perfectiùs ex motu percipitur, qui iam in superiore est comprehensus.*

Pulsus verò qui in omnibus dimensionibus æqualiter in statum præter naturam traducti sunt, duplici idea sese efferunt: est Paruus. *paruus, & magnus. Paruus, qui trina dimensione imminutus est. Magnus contrà, qui vndequaque auctus est.*

In omnibus autem dictis pulsuum generibus deprehendetur quoddam discrimen, quod in æqualitate, & inæqualitate consistit. His tantum tribuit Herophilus, vt scribit Censorinus, adeò vt scripserit, venarum pulsus Aequalis & inæqualis. *rhythmis musicis moueri.* ÆQVALIS *pulsus est, qui in magnitudine, vel vehementia, vel celeritate, vel in reliquorum generum aliquo, vel in omnibus par est. Inæqualis contrà, qui impar vel dissimilis est consequenter. Notantur hæc in vno pulsu, pluribus, vel omnibus inter se collatis. Horum plures sunt differentiæ: deficiens, intercidens, mutilus, caprizans, bis pulsans, vndosus, vermiculans, becticus, conuulsorius, turbulentus, serratus: ordinatus, inordinatus. In circuitu eum quidem paritate ordinatus, in omnimodâ imparitate inordinatus. Siquidem* Ordinatus. *ordinatus est, qui in singulis periodis est æqualis. nam naturalis pulsus omnis, nec ordina-*

ordinatus, nec ordinis expers est, cùm ordo inæquali eueniat. Inordinatus verò est, in quo nullus prorsus seruatur circuitus. Quapropter pulsus æqualis est omninò ordinatus. inæqualis autem ordinis expers est, vel eius capax.

Hæc de frequentioribus, & quæ principatum tenent pulsuum differentiis. Has fusè Galenus persecutus est libris quatuor: quos sequũtur alii libri De dignoscendis pulsibus, in quibus miram adhibuit diligentiam, vt ipse ait; quòd difficilè noscantur pulsus quòd tempus exigat longius, & tactu opus sit exercitato, ac singulari prudentia, atque exercitatione in dignotione. In pulsibus autem dignoscendis his opus est, vt rectè noscantur. In primis, distentionis copia, qualitas & tempus motus, tum mouentis eam contentio facultatis; postea ipsius tunicæ, arteriæq; flatus noscatur. Ad quorum absolutissimam cognitionem totâ vitâ opus esse scribit Galenus. Alii quatuor libri sunt de causis, à quibus quisq; pulsus generatur. Alii deniq; sunt De præcognitione ex pulsibus: medicis præ ceteris honoratissimi. quo fit, vt reliquas partes, horum nomine tractent, qui & à philosophis, qui naturam inuestigant, non planè negligi debent. Quare libri De pulsuum differentiis iuxtà ad medicos & philosophos pertinent. Sed libri De dignoscendis pulsibus, & De præcognitione ex pulsibus, medicis sunt

Quibus opus ad dignotionem pulsuum.

2 De puls. dignos.

dicati; vt libri De causis pulsuum, philosophis.

OMISSA *igitur hic pulsuum cognitione, (quia hæc magis ex vsu, quàm lectione cognoscitur) causas differëtiarum pulsuum, quas suprà retulimus, & eorum prædictiones perstringamus.*

CAPVT IIII.

De causis præcipui cuiusque pulsus. &, ex iis, præsagiis. & Exercitatio de pulsibus in quibusdam morbis.

Vehemens. VEHEMENS *pulsus à robore facultatis efficitur; nulla aliarum causarum renitente, vt vsu dissoluto, aut instrumëti duritie. Qui itaq; moderato sunt habitu, temperie æqua florenti ætate, in regione ac tempore anni temperatis, robustiq; qui sunt, & omni mœrore, metu, saturitate, motu vacui; hi pulsum vehementem omnes habent. Qui si moderatè labores inierint, & modestè balneis vsi, & vino; aut si iræ æstu incanduerint; vel exercuerint se, vehementissimos pulsus edent. Iidem si implicentur synceræ tertianæ, aut qua alia feruente febre teneantur, vel diaria ex bubone, adustionibus, exercitiis, vehementissimos etiam pulsus habebunt. Itaque vehemens seu fortis, semper à facultatis robore fit: & quo fortior, eò facultatis*

cultatis

ltatis amplius robur denotat. Moneo ob-ruationem huius pulsus in exercitatione edica maximum vsum habere. vos eum gnoscetis comprimendo: nam maximè ve-mens non facilè opprimitur. Cùm enim cili pressu pulsus opprimitur, malum.

LANGVIDVS, *perpetuò, & solius faculta-s imbecillæ soboles est. Siquidem vehe-uens pulsus, omnibus causis ad sui genera-onem indiget. Languidum verò, sola imbe-llitas efficit, qui à languore in vehementiã ransit, virtute vitali exsplendescente, & ab nbecillitate vindicata. Robur sumit vel ex ontentis corpore, vt succorum coctione, vel xcretione, aut ira; vel ab externis, vt vino, ibo, exercitiis, & cæteris rebus quæ intem-eriem emendant. Vires verò soluunt inedia, igilia, vacuationes immodicæ, tristitia, cu-æ, dolores, & quicquid intemperiem inue-it: hinc ille languor.* Langui-dus.

Durus pulsus fit, ex instrumentorum uritie, quam refrigeratio immodica aut iccitas, aut tẽsio à phlegmone, aut conuulsio nducit. Statim verò duritiem etiam parui-as, & celeritas, nonnunquam etiam fre-uentia (pro magnitudine, propter vsum) equitur: cùm enim incanduit ab æstu cor, uẽtationis necessitas petit magnum pulsum, mplamq́; cordis & arteriarum dilatationẽ; uibus si durities arteriarum renitatur, unc necessitas eam amplitudinẽ augustãq́; Durus & mollis.

diductionem resarcit frequentiâ. non aliter atque apud Virgilium, cùm Æneas magnis gressibus Troiam, quæ iam ab alto culmine ruebat, egrederetur, Ascanius sequitur patrem non passibus æquis: currebat enim, & geminabat sæpe passus suos ad patris gressum. Si igitur ægrum inuisas, quem priùs non videris, usq; febre teneatur, neq; tamen supernum principium sit affectum: & cùm redeas, pulsus durus esse videatur, is dum abfuisti, aut gelidam aquam bibit, aut fructus autumnales ingessit frigidos. Mollis pulsus humida arteriæ comes est. Id faciunt cibi humidi, balnea, somnus longior, deliciæ; & morbi, vt lethargus, coma, hydrops.

Magnus, celer. MAGNVS pulsus fit; vbi vsus, qui calor est in corde exuperans, vrget, frigoris appetens, ac robore vitali valido, instrumentumq; si obediens, & molle, vt extendatur in omnem partem. Aucto itaque cordis calore, primò fit magnus pulsus. Vbi verò nec magnitudo vsui sufficit, celeritas accedit. Si nec ita satis est, frequentiam assumit. Quare peculiares pulsus calori sunt, magnus, celer, creber: non tamen vt ei calorem comitentur perpetuò necesse est: postulant enim quò tales euadant, facultatem validam, atque instrumentum molle. Si enim infirma fuerit facultas, aut durum instrumentum, neque magni, neque celeres esse poterunt: quòd instrumentum, propter duritiem, aduersus mo-

uentem facultatem contumax sit : illa verò attollere quatenus oportet arterias, per imbecillitatem impos est. Quare vt celer, vel magnus pulsus fiat, tria causarum genera conspirent necesse est; vt nimirum vsus illorum generationis vrgeat, facultas valida sit, mollesq; arteriarum tunicæ, aut certè non rigidæ sint. Cæterùm augetur calor, aut ex causis naturalibus, vt ætate, temperie calida, aut ex non naturalibus, vt aëre, balneis, exercitiis, cibo, vino, medicamentis, aut à causis præter naturam, intemperie calida, putredine humorum, ira, voluptate, mæstitia, timore, dolore, ac morbis. Celer itaq; pulsus in sanis quidem, calidius temperamentum; in ægris, tum virium robur, tum caloris præter naturam copiam, & necessitatem in corde refrigerii ampliorem, & instrumentorum mollitiem notat. Vbi enim robusta facultas est, calorq; in corde copiosior, instrumentumq; obediens, vsusq; multus, tum, magnitudine pulsuum, vsui facultas satisfacit. At vbi magnitudine id præstare non potest, mox celeritate succurrere satagit. Celeritas itaque pulsuum, & vsus necessitatem auctam, & virium adhuc consistens robur ostendit.

PARVVS *pulsus à contrariis magni fit causis, nimirum ob facultatis imbecillitatem, aut instrumenti duritiem, aut vsus necessitatem deficientem. Paruus & debilis pul-* Paruus.

sus

sus leuem pressionem quærit, alioqui latet. non aliter quàm animalculum linteo inclusum, ni presseris leniter, non senties id moueri; si nimiùm, oppresseris: nam superficiem non ferit debilis. Easdem ob causas fit rarus

Tardus, & rarus.

& tardus pulsus. Cumq; tardus simul cum paruo & remisso iungatur, ægri propè ad mortem accedunt. Nam natura quæ iam pridem refrigerata est, nec multum, nec ita celere refrigerium, sed ex longis interuallis requirit. necesse etiam, vt facultas plus vel minùs labefactata est, ita & pulsum ad paruitatem & tarditatem transire. Præterea comes contumaciæ arteriæ, dilatationis necessariò est tarditas & raritas.

Rhythmo æquales, & inæqu.

Rhythmus si par æqualis've sit motu & quiete, probam totius temperiem monstrat, quantum in ipso est. Rhythmus mutatur, mutata magnitudine aut celeritate diastoles vel systoles. quod fit, crescente huius potiùs vsu quàm illius. vt in paroxysmis febrium, vi fuliginis systoles crescit vsus: fitq; maior, ac celerior: interceptis quasi orificiis arteriarum à fumis. In malis pulsibus æqualitas, naturæ firmitatē declarat, & spem pepasmi adfert. Inæquales verò, vasorū obstructionē, & instrumentorum oppressionem, aut humorum copiam, ad facultatem quidem collatā eā, aut demum inæqualem intemperiem cordis arguunt. Æqualis itaq; naturalis est: inæqualis autē, graue malū denotat. Verùm

in

in inuasionibus minùs erit paruus: in incrementis deterior: magis in paroxysmorum statibus, sed in declinationibus pessimus.

DEFICIENS *pulsus est à facultate oppressa. extremum facultatis casum significat. minuitur sensim, dum euanescat. Dico, deficiens pulsus, si referatur ad nostrum, qui foris est, tactum: nam membrana quædam obiectæ sunt arteriæ, & cutis, multis etiam locis adeps & caro; vnde non occultatur modò, sed impeditur. Cùm motus nusquam sentitur, ita vt nulla arteria videatur moueri, asphyxia est: quæ verè in corpus viuum nunquam cadit: perpetuò enim cor agitatur cum arteriis omnibus.* Myourus: Deficiens. Asphyxia.

INTERMITTENS *pulsus est ab iisdem causis & quo quiescit diutiùs, hoc periculosius. Itaque, dicit Galenus, cùm duorum pulsuum tempore, quiescit, haud scio an superstes quisquam esse possit. at vnius ab intermisso pulsu, aut paulò amplius, euasisse vidimus, maximè senes. Sed dices, imbecillis si imbecillitas accedat: periculosius id erit. Respondemus, his euenit talis pulsus ex leui causa: quare in imbecillioribus, vt & his qui longâ querelâ fracti fuere, non ita periculosè euenit. Quare iuuenibus intentant periculum intermittentes pulsus, dein pueris, minimè senibus.* Intermittens. 1. Præsag. pulf. 4.

VIBRATVS *pulsus videtur per partes à sua sede dimoueri toto corpore, vt solent* Vibratus.

virgæ

virgæ vibratæ moueri, est durus. robur virium, & caloris copiam indicat, & interdum crisin in propinquo esse nunciat; & maximè crisin notat validè vibrans. Num bona crisis futura, coctio præsignificat, & vires.

Vndosus, & altus.

VNDOSVS *similis vndis, est inæqualis in eadem dilatatione secundum diuersas partes; nam aliæ partes post alias dilatari incipiunt: est etiam mollis & magnus. Sudorem ferè nunciat, eoq; magis quo mollior, & non remissus. &, si altus in ipsum intercidit, firmissimum erit signum sudoris: nam is semper excretionem significat: cum vndoso autem, aut cum magno, non duro tamen, iunctus, criticos sudores indicat. Cum vibrato verò, aut absolutè duro potiùs menstruas purgationes, aut hæmorrhagiam è naribus, aut ex hæmorrhoïdibus, aut ex perturbato ventre crisin nunciat. Quæ verò potiùs futura sit excretio, ex aliis notis distingues. Vndosus humidiora etiam vitia maximè sequitur, & ex iis potissimùm anasarcam, & lethargum, & peripneumoniam. Cùm vndosus pulsus languidus fit, vermiculans efficitur. Et facilè in formicantem transit, qui summam virium imbecillitatem indicat: nam omnium est languidissimus & minimus proinde pessimus, vtpote qui propriam virium infirmitatem, non ex plethora grauante, aut ex pressu, aut obstructione, obortam indicet.*

Vermiculans. & formicās.

Caprizans pulsus vltimam partem habet primâ celeriorem: cordis inæqualem intemperiem, & valides eius affectus denotat. Nec tamen perpetuò notat intemperiem, sed interdum humorum copiam, obstructionem, aut compressionem instrumentorum. Verùm cùm in pepasmi tempus & signa incidit, crisim bonam nunciat. Caprizans.

DICROTVS, *seu bis pulsans, cùm nimirum in quiete deberet esse arteria, motum alium interponit. fit ex magna cordis intemperie, arteriæq; ob duritiem: nonnunquam ob humorum tum copiam, tum crassitiem. cordis enim & arteriarum inæqualem intemperiem is pulsus consequitur.* Dicrotus.

HECTICVS *autem propriè tabidis & emaciatis accidit.* Hecticus.

CONVVLSORIVS *est exiguus, tensus: fit à phlegmonoso affectu cerebri, vt phreniticis, & comitialibus acutis: nam hi calentes adhuc moriuntur.* Conuulsorius.

TVRBVLENTVS *pulsus fit, cùm vsus, seu necessitas magnam sublationem requirit, & facultas vitalis vti potest adhuc sua functione, solum autem arteriæ corpus repugnat, quod præ duritie, in magnam diastolen sustolli nequit, veluti in magnis phlegmonibus, obstructionibusq; diuturnis.* Turbulentus.

SERRATVS, *phlegmones, & maximè neruosarum partium, comes est. Quapropter pleuritidi familiaris est. Reliquas pulsuum* Serratus.

suum differentias prudens omitto.

Sed anne pulsus ordinatus certiùs prædicat quàm inordinatus? Ordo fixam veluti quandam causam, & perpetuam quodammodo videtur indicare. Et propterea concludit ita Galenus; ordinis perturbatio nihil certi habet: neque tale, quale ordo, vel bonum vel malum. Inordinatus est cùm periodus nulla adest certa, sed ordo ille continuus interturbatur. vt si inter duos paruos, magnus intertexat se; interve frequentes, rari; aut languidos inter, vehementes. Inordinati cum probis pulsibus, vt magni, celeres, salutem: Ordinati parui & languidi, perniciem denotant. nam ordinatus pulsus pessimus est; inordinatoq; malo deterior. Ordo ergo ex se neque bonum nec malum significat sed bonos pulsus, meliores; malos, deteriores facit. Fiunt inordinati ex succorum copia, infarctu, languida à vi vitali..

2. Præsag. pulsi. 13. in fine.

Et hæc quamuis satis sint de præcognitione ex pulsibus, breuem tamen exercitatiunculam subnecto. Carpi arteria quia recto filo fluit, maximèq; nudatur, cunctis aliis rectiùs examinatur. Auicenna & Rases ad duodecimum pulsum, quod minimum sit, manum herere volunt: alii ad vigesimum quartum. primumq; dextri, mox sinistri carpi tentandum. Id aget manu suspensa, media interdum, aut comprimente. Ægri manus ocium agat, molliter inflexa, nec vinculo

Exercitatio.

culo intercepta. Et proponat sibi perpetuò mediocrem pulsum instar regulæ; huic conferat præsentem; & ad singula temperamenta, ætates, morbos, anni tempora, cumq; cunctis non naturalibus rebus hunc committat. & num in procinctu sit crisis cogitandum. Et quia præceps ad ægrum ingressus turbat, non illicò iniiciat manum carpo; sed potiùs vrinam rimetur: inde pulsum. Si cor tentetur calore, conceperítve quid cuius impatiẽs est, vel deniq; à spirituum exhaustu si laborârit, crebrum edet pulsum; si ille non satisfacit, accedet celer; si nec ille sufficerit, iunget se magnus vehemensq; : integra modò fuerit facultas, idq; admiserit arteria & habitus corporis Ita febris, qua febris, edit pulsum magnum, celerem, & crebrum. à calore enim auctus est vsus; quare, eam in magnitudinem insurgere decet : qui si non sit par necessitati, celeritatem consociabit. nonnunquam sola crebritas aderit, ob facultatis languorem, & arteriæ duritiem. Putridis febribus communis est pulsus inæqualis, in eadem diastole sub eodem digito : nam videtur arteria non dilatari, sed subsilire : nam diastole in initio & fine velocior est; medium verò diastoles tardius : vt colligimus exprimi ad Glauconem sexto, & quarti De causis pulsuum decimoquarto. Tertianæ habent pulsus maximos, celerrimos & creberrimos. quotidianæ, minimos. quartanæ,

Febrium pulsus.

Putridarum.

rarissi-

rarissimos: celeritate vtrique harum pares. Intermittentes eosdem ferè pulsus edūt, cùm sunt in paroxysmorum vigore: at in eorum initiis, contrarios. nam tertianæ, pulsus minores edūt ineunte paroxysmo, quàm quartanæ: quia à rigore, qui oboritur ineunte tertianæ paroxysmo, maior fit compressio, quàm à frigore aut horrore. Post tertianā, quartana; post hanc, quotidiana. Vsque ad vigorem pedetentim mutantur pulsus: à minoribus, rarioribus, tardioribus abeunt in contrarios: & tertianæ citò hoc faciunt. Inflammationibus cunctis eueniunt pulsus magni: sed pro ratione obsessi membri, & causæ morbificæ. Facultas debilis, & durities detrahunt magnitudini pulsus. Omnis affectus soporosus habet pulsum rarum. Conuulsis tremit pulsus, vt lyræ fides plurimum tentæ. Dolore ineunte primò, eduntur pulsus vehementes, maiores, celeres, crebri: augetur enim vsus, exhausta vi animali: itaque integra adhuc vitalis hanc conatur redintegrare. tandem facultate vitali debilitatâ, fit minor, celer tamen & creber: crescitq; crebritas, decrescente celeritate, à languore. Amor non est affectus irascibilis, sed appetitus: passio verò in corde: propterea non habet proprium pulsum. sed vt affert cordi perturbationes, metum, mœstitiam, gaudium, iram, spem, desperationem, furorem: quibus variè amantem inuadentibus, in polydædalam ideam vt commi-

Phlegmones.

Soporosi.

Doloris.

Amoris.

commigret pulsus, cogere solent. Quare si coniectura quadam alia firmet amorem, ex hac varietate (quam nullus cæterorum affectuum redolet) amor deprehendi poterit. Amori tamen peculiaris pulsus, quem amatorium vocant, nullus est.

Hæc maximè in medicina facienda vsum habere poterunt: qui prolixè de his peruestigare velit, in amplissimum, apud Galenum, campum de pulsibus se effundat: vel doctissimum Fernelii de his librum examinet. properantibus ad medicam exercitationem me his satisfecisse existimo, quæ maximè obseruabilia sunt proditis.

CAPVT V.

DE RESPIRATIONE.

IN corde, quod rapido quodam ab æstu flagrat, prouidentia diuina rerum gubernatrix facultatem pulsificam posuit, quò à rapto aëre recrearetur calidum ibi stabulans. quod fit arteriarũ beneficio, & pectoris flabello. arteriis dicatus fuit pulsus; pectori respiratio. Respiratio adeò vitæ est necessaria, vt eius fructu carere ad tempus aliquod nequeat. Cùm eiusdem vsus causa respiratio & pulsus, dati sint animantibus; iure pulsibus respirationem subnectimus. hoc solùm differunt, quòd hic extra arbitrii nostri potestatem, illa ferè libera sit. Differunt in instrumento, numero motuum, & facultate; Gal. 2. De motu muscul. 5. 6.

in vsu & fine conueniunt. Differunt dico instrumento, vt thorace, & arteria. in numero motuum, nam quinquies ferè pulsat cor, interuallo vnius respirationis. facultate, nam respiratio est, facultatis animalis. Operatio vtraque conuenit in vsu & fine: quæ enim vsum mutant, vtrasq; operationes mutant, vt exercitatio, febris, vigiliæ: nisi tamen quid impediat; vt liberalior pastus magnum facit pulsum, ob auctum vsum: sed, presso diaphragmate, thorax frequentiâ vsum compensat. Igitur non subeunt similem mutationem, cùm instrumentum aut facultas mutatur. A summo enim rerum opifice D E O *tributum est cunctis animantibus viuifica quædam vis, ne ipsa viuacitas ante diem deficeret. Hæc mansionem habet in vitali principio, in quo habitat ἡ σύμφυτον, hoc est,* nectar viuificum, *quod in sanguine & spiritu continetur, vitæ conseruator. quod, nutricatu & respiratione perennem sui generationem obtinet. Iam de respiratione.*

Respiratio quid.

Respiratio, *ἀναπνοὴ Græcis*, est motus quo aërem frigidum ducimus, aut fuliginem excludimus: ad temperãdum, nutriendum, & expurgandum calorem natiuum cordis. *Est hæc actio partim iussa κατὰ προαίρεσιν, partim iniussa καθ' ὁρμὴν, hoc est, quando nulla sponte nostra, sed tantùm sua respiratio suscipitur & absoluitur: nam necessitas spirandi, neruos musculosq;*

*excitat ad functionem. nam actio respirandi est animalis; vsus verò est naturalis. Ita actio musculorum thoracis, in vigilantibus est voluntaria, ab electione: in dormientibus verò est ab instinctu. nam dormientes voluntate exuuntur quæ ab electione; instinctu tamen respiramus, ob necessitatem quæ neruos impellit. Hæc volucrum, pecudum, atq; hominum communis est, omnium deniq; vocalium animantium. Nam * ἔντομα solam * διαπνοὴν ducunt; quòd hæc modica eorum calori satis sit. vt & præfocatis ab vtero mulieribus euenit, quæ à circumfuso aëre, sine respiratione, ad tempus viuunt: ablato respirãdi vsu à venenata seminis aura, donec hanc excluserint, & ad se redierint. Ita & omnia genera gentis squamigeræ, quæ in mari velíferas circumnant puppes, viuunt. Rectè Theophrastus, & ante eum Plato, * ὅμοιον ὁμοίῳ εὐπρόσφυτόν ἐστι. quare quibus spiritus aërii, iis aër materia est ad respirationem: quibus aquei, aqua. Sed in aërea spiratione polydædala sunt ideæ. vt enim aues tenuissimo fruũtur aëre: ita terrestria paulo crassiore: crassissimo verò hypogæa. Temperatissimus autem aër, optimè æthereos cordis spiritus instaurat; impurus verò eos inquinat. Quare respirationis causæ finales à DEO institutæ hæ sunt, temperatio, refectio, & purgatio caloris qui in sinistro sinu habitat cordis: & vtriusq; spiritus instauratio, vitalis & animalis.*

* insecta.
* transpirationem. Pli. 9. lib. 7.
Gal. De fœtus form. 9. & 6 vs. Part 9. ar. 4. De Part. 13. dubitant.

* omnia similibus gaudent.

Causæ respirationis, & differentiæ.

Constat respiratio duobus ex contrariis motibus, exspiratione & inspiratione. quos intercurrat quies quædam necesse est.

Huius functionis, nimirum respirationis, in universum sunt usus tres, totidemque instrumenta, & causa efficiens simplex una. Usus tres, nimirum, caloris temperatio, spirituum nutritio, & fuliginis exclusio. instrumenta triplicia, mouentia, deducentia, & excipientia. ut larynx & aspera arteria, quæ deducunt aërem: pulmones, qui excipiunt: & thorax mouendo. Causa efficiens una est, voluntas: hæc est simplex, attamen distincta: nam est tum ab electione, tum ab instinctu, qua in vigilantibus, mouet musculos ab electione; in dormientibus, ab instinctu: ita dormientibus voluntas perit quæ ab electione instinctu tamen respiramus: & tanta tun adest necessitas respirandi, quæ vim neruorum excitet.

Iam hinc differentias ducamus. In ha animæ functione primò habenda est rati materiæ, quæ introducitur & expellitur dei motus, & quietis. tertiò partis quæ mouetur ex his differentia respirationum ducuntu A materia, ut calida, frigidaque respiratio. A motu; nam vel est respiratio celeris, medi vel alterius motus. A quiete; frequens, rara mediocris. A parte; ut thoracis à dilatation & contractione, dicitur magna vel paru respiratio.

Er

Ergo illa demum respiratio moderata habebitur, quæ in peculiari cuiusq; temperie, prout intensior vel remissior eius erit vsus, mediocritatem ostendit motus, quietis, expansionis, & materiæ ipsius spirabilis: & in qua sani homines nullo modo à se mutari videntur: in qua nihil nimis; quæq; omni defectu caret. Hæc Canon est cæterarum omnium quæ à symmetria deficiunt. vt autem vnica est symmetria, ita secessionum genus multiplex tum in excessu, tum in inopia. Ac sanè tot esse necesse est, quot sunt ex quibus respirationis contexitur œconomia: in quibus gemina erit à symmetria defectio; vna, plus æquo; altera, minùs. Velocitas enim & tarditas motus, à symmetro defectionem ostendit: raritas & frequentia, quietis: magnitudo & paruitas, inspirationis & expirationis: copia & paucitas, materiæ inspirabilis & expirabilis, cum frigore aut calore. Symmetria respirationis, ad quam omnis alia respiratio examinanda.

Omitto lubenter à prædictis rebus accuratas diuisiones, quas alii satis prolixè: ego quæ vsum maximum habent prosequor lubenter: ac ad elephantos collimeo; pulicum pedes relinquo in tam vasta arte; in qua etiam cuncta magna nouisse vsuiq; commoda multum est. rectè Æschylus, * ὁ χρήσιμ' εἰδὼς, οὐχ ὁ πολλ' εἰδὼς, σοφός. *Quæ omnia summus medicinæ præceptor paucis expressit; cuius sententiam paraphrasticè aperuisse hîc suffecerit. Ait,* Πνεύματα σμικρὰ, μεγάλα· *qui vtilia nouit, non qui multa nouit, sapiens. 6. Epid. 3, 10.

Hippocratica.

πυκνὰ ἀραιὰ εἴσω σμικρά, ἔξω μεγάλα· εἴσω μεγάλα, ἔξω σμικρά. τὸ μὲν ἐκτεῖνον· τὸ δὲ κατεπεῖγον. διπλῆ εἴσω ἐπανάκλησις, οἷον ἐπιπνέουσι· θερμόν, ψυχρόν. *Quod est:* Spirationes paruæ, magnæ: frequentes, raræ: intrò paruæ, foras magnæ: intrò magnæ, foras paruæ: producta: offensans: bis intrò reuocata: calida, frigida. *Præclarè verè harum vim interpretatur 1. Progn. aph. 17. vbi in hanc sententiam scribit*, Respiratio crebra si fuerit, dolorem significat.

Frequens & parua.

hoc explicans in Coacis ait, Respiratio frequens & parua, inflammationem, & dolorem oppressionemque denunciat partium spirabilium. *ab inflammato nimiriũ thoracearum pulmonum, vel diaphragmatis. in his vsus adest: ideoq; cùm magnitudo adesse non possit, ea compensatur frequentiâ. ita asthma significatur à parua frequentiq; respiratione: talis etiam ingrauidatis, hydropicis, saturis nimium, ventricosis, orthopnœicis à crassa materia, obstructis pulmonibus, pleuriticis, empyis. Si huic frequentiori ac citatiori superuenerit* * μανώτερον πνεῦμα, *cùm primò ab æstu feruido incandesceret cor, huius vacationem ostendet, nunc rarior facta cum libertate instrumentorum, laryngis, pulmonum, atque thoracis. Frequentior itaque spiratio denunciat imparem necessitati commoditatem, cùm calori amplitudo spirationis respondere nequit, eius necessitas*

* rarior spiratio.

necessitas frequentiâ compensatur. Parua autem spiratio fit ab inchoata explicatione & collectione thoracis, indigna respirandi vsui. est enim paruitas, defectio respirationis à symmetria quantitatis: quemadmodum frequentia, in breuitate quietis, aut etiam ferè nulla. Frequens *ergo* respiratio, *ait Hippocrates*, dolorem significat, aut æstum siue incendium in partibus diaphragmate superioribus, *hoc est cordis vel pulmonum, si magna & frequens fuerit spiratio: nam sola magna spiratio hic non satisfacit.* Parua & frequens. 1. Prog. 15.

Quæ verò magna est respiratio; (*expanso nimirum thorace in longum, altum & latum*:) quæque it longis interuallis, *hoc est rara; quæ scilicet opponitur frequenti & parua*, delirium significat. *Ex cuius magnitudine significatio fit integrorum organorum respirationi dicatorum, mouentium, deducentium, & excipientium. mouentium quidem, quia thorax non est contumax: deducentium, quia aspera arteria & larynx sunt ab infarctu libera: excipientium, quia pulmones non sunt obsessi. Sed quia rarò spirant in pernecessario respirationis vsu (si febris adsit ardens) ex ea negligentia deprauatam esse actionem mentis, qua ab instinctu & electione voluntas dirigitur, significatio adfertur. Voluntas tunc ergo in vitio est, & sui immemor. vt in Philisco, Sileno, Dro-* Magna & rara.

meada vxore. Longis ex interuallis magna respiratio (per febres acutas) propria est delirii. *Non tamen si quis delirat, necessariò magnum & rarum spirat : nam proprium, attamen separabile, deliriis hoc esse dicimus :*
3.Epid.3. *vt in Pythone, & in vxore Dealcis, quæ breuispira, & tardispira interdum erat. quam βραχύπνουν vocat: & in Anaxione. Delirantes raritatem spirandi addunt magnitudini; quòd eorum deprauata voluntas, vsus necessarii rationem non habeat, cùm integra sint respirationi dicata organa. altum enim spirat, partium spirabilium obedientiâ : rarum, dementiâ. Delirantis voluntas non antè memor fit functionis, quàm acrior sensio excitata fuerit in phantasia, vrgente necessitate. Simpliciter autem magnam respirationem edit partium spirabilium obedientia.*
Magna. *Magna & frequens, est cordis incendio conflagrantis.*

Frigida quæ, & parua raraque. Frigidus autem spiritus, *inquit Hippocrates,* qui è naribus & ore efflatur, valdè est funestus. *nam extincto natiuo calido in corde, mortem in propinquo esse significat in febribus acutis : nam in lõgarum paroxysmis nihil monstri gerit. Hæc spiratio est parua & rara : nam magna & frequens est calida, cùm fiat à calore, in instrumentis respirationis concepto & aucto. Quare rara parua*
Nem. ode 10. *illa, iamiam moriturum ægrum significat. ita scribit Pindarus Pollucem deprehendisse*
Castora,

Castora, à Lynceo & Ida vulneratum ac iam moribundum; ἄσθματι δ᾽ἐφρίσσοντ᾽ ἀναπνοὰς κίχε. quod est, sed anhelatione rigentes respirationes habentem inuenit. *Ita magna & rara spiratio per febres acutas, in paruā & raram degenerat, natura defraudatione quod vxori Dealcis euenit, quæ βραχύπνοος interiit. & Pythion secundo die fuit βραχύπνοος: paulo pòst edidit πνεῦμα μυωθῶδες, respirationem minutulam, quæ breui interitu finem habuit. Frigidum spiritum sentimus ab ore prodeuntem: & est paruus, nam vsus abest; & rarus est, ob fuliginis inopiam, & effœtam vim animalem.*

Calamitosum est etiam Hippocratis πνεῦμα πυρετῶδες, καὶ λυγνῶδες, hoc est, spiritus æstuosus & fumidus per febres acutas. *fundit enim retorridum excrementum talis efflatio, vnde metus suffocationis à prægrandi æstu pulmonum, & fuliginum copiâ quā peperit cordis impuritas. minùs tamen funestus hic est spiritus, quàm frigidus.* Calidus.

Magna verò foras spiratio, *ait Hippocrates*, intrò parua, pessima est, *& morti propinqua, in acutis febribus. hæc fit ex copia fuliginis quæ excludi debet, vnde imminet suffocationis metus.* Et contra, *inquit*, foras parua, intrò magna, pessima etiam mortique vicina. *Flagrante corde ab incredibili incendio; vnde necessitas spirandi. non tamē* De inæquali in vna respiratione.

hic tam præcipiti lapsu ab alto culmine ruit vita, ac vbi quis paruum, rarum, ac frigidum spirat.

Lethale scribit Hippocrates habendum πνεῦμα ἐκλεῖπον, ἐκατεπεῖγον, *hoc est*, spirationem productam tardamque, & properatam offensantemque; *quæ scilicet cernitur in lenta inspiratione, & cita expiratione: resolutis musculis inspirabilibus ab effœta vi animali, vnde non satis fit necessitati. Sed vnde cita expiratio? ex contentione musculorum expirabilium, auxiliantibus intercostalibus, metu suffocationis à re molesta, quam excludere nituntur.*

Inter lethalia πνεύματα *recenset Hippocrates* ἀμαυρὸν, *hoc est*, obscuram spirationem: *quæ ab exolutis spiritibus vitalibus, extinctioneq; caloris natiui. Ad hanc funestam calamitatem etiam viam inuenit* καὶ διπλῆ ἔσω ἐπανάκλησις, οἷον ἐπεισπνέουσι: *quod est*, duplex intrò reuocatio, qualis cernitur in iis qui superinspirant. *hoc fit vbi inter spirandum spiritus interrumpitur, iterataq; spiratio apparet, vt cernere est in pueris, qui plorãdo respirationem interrumpunt & duplicant. conuulsionis argumenta gerit talis respiratio. nominatur hæc difficilis respiratio* πνεῦμα προσκόπτον.

Duplex reuocatio spirationis.

4. Aph. 68. 2. Prog. 17

Et tandem pulcherrimam Hippocrates decisionem addit, vbi δύσπνοιαν *(nam primùm* δύσπνοιαν *explicauerat) interpretatur. vt*

redêm-

redintegratio à medico fiat eorum, quæ à natura excidêre. Εὔπνοιαν δὲ χρὴ νομίζειν κάρτα μεγάλην δύναμιν ἔχειν εἰς σωτηρίην ἐν ἅπασι τοῖσι ὀξέσι νοσήμασιν, ὅσα ξὺν πυρετοῖσιν ἐστὶ, καὶ ἐν τεσσαράκοντα ἡμέρῃσι κρίνεται. *hoc est:* At verò ſpirandi facilitatem, (*quæ voto cordis reſpondet in vſu reſpirandi per febres acutas. Si nimirum reſpiratio magna ſit & libera in dilatatione: mediocris in motu, quiete, & materiâ quæ expiratur. etenim ſpirandi facilitas eſt, cùm ducitur ſpiritus ex facili, in quâ omnia mediocria ſunt, in thoracis dilatatione & contractione: motus celeritate & tarditate: quietis frequentiâ & raritate: in materiæ calore & frigiditate. hæc ſignificationem adferunt ſpirabilia inſtrumenta eſſe integra, & voluntatem.*) *hanc, inquit, ſpirandi facilitatem,* ſcire licet præclarè facere ad ſalutē: (*vt cauſa; & vt ſignum: nam ſpirandi libertate calor cordis ventilatur, temperatur, & nutritur. vt ſignum, ſignificat enim inſtrumenta ſingula, œconomiæ reſpiratoriæ dicata integra eſſe: nec dolorem adeſſe in thorace, tum calorem frigusq; abeſſe. nec in partibus, à quibus in contagionem trahitur thorax, vt in iecore, liene, ventriculo, diaphragmate, vitium hærere.*) *& hec, inquit Hippocrates,* in omnibus acutis morbis, tum iis qui cum febribus ſunt: (*vt in peripneumoniâ, phrenitide, iisq; qui intra dies qua-*

 tuor-

tuordecim iudicantur, siue febres fuerint essentiales, siue symptomaticæ.) tum, *ait*, in iis qui intra dies quadraginta iudicantur. *vt quæ febres ἐκ μεταπτώσεως, hoc est, ex degeneratione, retinent acutarum nomen: quod nomen amiserunt, cùm integram non subierint crisin. Itaque respiratio, spiritus œconomiam benè aut malè moratam esse testatur in vsu, voluntate, & actionibus partium spirabilium. Memores sitis respirationem ex lege naturæ mutari, ætate, temperie, & tempore.*

I. HEVR-

I. HEVRNII INSTITVTIONVM MEDICINÆ

LIBER XI.

DE PROGNΩSI.

CAPVT I.

De vtilitate Prog osceos ordo in his tenendus. Signum quid: & eorum differentiæ triplices, maximéque de Phænomenis triplicibus: & de vi primæ speciei eorum, quæ De signis coctionis & cruditatis.

SENSIM ad medicam exercitationem ducit nos filum hoc quod trahimus artis. Hactenus rerum naturalium, non naturalium, & quæ præter naturam historiam enarrauimus: superest, vt ad vsum quo modo hæc flecti debeant doceamus, tum ad præsagiendum, tum ad sanandum. Primò de præsensione, dein de modo, quo, ad ægrorum solatium hæc in theatrum proferat medicum. Frustrà profectò ad sanandum cura suscipitur, si nescias qui morbi sint redintegrabiles, quíve calamitosi. &, si curabiles, quibus temporibus Vtilitas.

tentari remediis oporteat, quibusque rursus inducia concedenda: nam in his tota tecmarsis habitat medica. hoc dicent Crises & signa. Ab omni sæculorum æuo maximam laudem hæc medicinæ pars habuit, vt quæ τὸν καιρὸν medendi obseruare docuit, in quo sanè tota medicinæ vis fulget. Hunc si nescias, ex curabilibus, ferè incurabiles facies morbos: si noueris, insanabiles iamiam futuros facillimè sæpeque sanabis. ita est, Data tempore prosunt, Et data non apto tempore vina nocent.

8. Acu. 18 *Docuit Hippocrates, inter cuncta cerealia cibaria, optimam esse ptisanam in morbis acutis: demonstrat tamen ille medicinæ dictator, * non κατὰ καιρὸν datam, venenum esse, & mortis consequutionem afferre. Ea huius medicinæ partis est diuinitas, isque splendor, vt summo honore medicum, qui eam callet, afficiat.*

* importunè.

*Profectò si quid est scripti, quod nobilem illam famam summo præceptori peperit, hæc illa fuit. hanc cùm obnixè veteres sapientiâ celebres viri, tum diuino quodam euentu Hippocrates excoluit: vt rectè de eo dicas, quod de Chalcante Homerus * ὃς ἤδη τάτ' ἔοντα, τάτ' ἐσσόμενα, πρότ' ἐόντα. vel id, quod de Proteo Virgilius,* Nouit namque omnia vates, Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur. *Cur veteres tanto studio hæc? dixi. cætera exigis? hæc cum morborum causarumque morbificarum vim, tum corporum robur & languo-*

Iliad. 2.

* quod est: qui sciebat & præsentia, & futura, & præterita.

4. Georg.

languorem nobis aperiunt: & quantum hac triumphentur vel triumphent ostendunt. vnde intelligimus num adsit spes salutis, & num confertim aut lentè soluendus sit morbus, qua via, die, hora: & quando iure locoq; nutricatui vel pharmaciæ studendum. Propterea Celsus scripsit, se velle Hippocratem imitari, cuius curationem licet recentiores mutauerint, Tamen, *inquit,* hæc ipsum optimè præsagisse fatentur. *Ita profectò est. nunquam mutandorum & inueniendorum remediorum finis erit: polydædala natura, hominumq; ingenia in his ludunt. At instrumentorum varietas artificem non facit: nec si mihi selectissima aurifabrorum organa forent, aurifaber essem: sed dexter eorum vsus artificem probaret. Rectè olim Herophilus, remedia nihil esse, & manum dei esse. nam nullus morbus est idem omnibus, nec vllum remedii genus eandem vim habet in singulis. Totam encheiresin præsentiendi in scriptis suis reliquit Hippocrates. sed quis legit hæc?* cessere magistri, Phillyrides Chiron, Amythaoniúsque Melampus. *Nos hoc vndecimo libro, nitemur viam aperire ad vberrimum illum præsagiendi magistrum.*

2.lib.in principio.

4. Georg.

Vt rem exordiamur; præsentiendi prædicendiq; scientiam, (maximè in morbis acutis, periculiq; plenis,) ex signis pepasmi & cruditatis, & ex specie ac tempore futuræ

crisis,

crisis, eorumque euentuum vi quæ in corporis mutato colore, charactere & mole enitescunt explorata, vberrimè discemus. hæc monstrabunt signa. Præterea ad crisium tempus præsentiendum, maximè necessaria est summi vigoris in quoque morbo futuri præsagitio. primò de signis pepasmi & cruditatis: dein de morbi temporibus, maximeque de vigore agam, vt ille futurus noscatur: nisi enim ille compertus fuerit, crisis tempus præcognoscere non poterimus. dein de crisis tempore & specie, & quæ eò spectant: & de signis salutis & mortis. Ita, Summo DEO optimo Maximo annuente, in his transigam, vt planissimam viam ad vberrima illa Hippocratis Prognostica aperiam.

Ordo in his tenendus.

Signa: & quid sit signum.

In acutis periculique subiti plenis morbis quidnam euenturum sit, ex signis Tecmeriis, hoc est syllogisticis (quibus positis, ac sensibus expositis, necessariò quædam his consectaria intelliguntur) præsentimus. Signis triplicibus omnis præsensio aperitur. quædam sunt Pathognomonica, alia Epigenomena, tertiò sunt Epiphanomena.

Signorum differentiæ.

Pathognomonica.

Pathognomonica speciem differentiamque & magnitudinem morbi denotant. nam hæc necessariò sunt morborum consectaria, & omni soli que eiusmodi morbo, & semper. vt lateris punctorius dolor, difficilis respiratio, tussis, & acuta febris pleuritidi perpetuò adsunt.

Epigenomena, morem etiam morbi, ut & epiphenomena, denunciant. hæc non perpetuò consociant se morbis: ut delirium in pleuritide. ἐπιγένεσις, hoc est propagatio, hanc indo- ἐπιγέ-
lem habet, ut utroque malo & utriusq; foco νεσις
superstite, propagatio fiat unius mali ad alte- quid.
rum, quod est ἐπιγίνεσθαι. ut si melancholia in epilepsiam abeat: melancholia superstes re- Lib.
manet, humoremq; melancholicum gignit περὶ
epilepsiæ. Epigenesis auget malis ægrum. de παθῶν.
his ita Hippocrates, Τῶν νοσημάτων ὅ, τι ἂν ἕτερον ἐφ᾽ ἑτέρῳ γένηται, ὡς τὰ πολλὰ ἀποκτείνει: *quod est,* Quorum morborum alter superuenit alteri, maximam ille partem interimit. *Nam cùm infirmo iam corpore, maleficentiâ morbi præsentis, alter morbus incidit, priùs ab imbecillitate moritur, quàm morbus nouè adueniēs, cursum suum confecerit. nam nulla epigenesis deducit caussam morbifici, sed maiorem subesse denotat: unde nec leuationem primigenii morbi à quo enascitur, adfert, nec incidit nisi in magnas affectiones, & metu exterret sinistri iudicii, & per sympathiam semper euenit. Quare* Meta-
notent studiosi epigenesin differre à meta- ptωsis.
ptωsi. metaptωsis enim fit, cùm humor relicto priore foco in aliam partem deuehitur; suscitaturq; geminis modis, aut per diadochen, aut per metastasin. diadoche fit bonis ægri rebus; cùm morbifica materia, à nobili parte in ignobilem, supernè deorsum, intus foras, &

procul

procul à morbi foco excluditur. metastasis ex aduerso euenit, non sine periculo.

Epiphænomena.

Tertio loco erant signa Epiphanomena, cum quibus nobis hîc maximè negocium est. hac maximè merem morbi loquuntur. illa prognosis qua ducitur ἐκ τῶν ἐπιφαινομένων, nunquam ferè fallit. Appârent hec triplici idea ac facultate, ad coctionem vel cruditatem, salutem aut mortem, & ad tempus aut

Coctionis & cruditatis.

speciem futura crisis. Ad coctionem cruditatémve qua elucent, denunciant breuitatem ac prolixitatem morbi: vnde etiam salutem vel mortem, & tempus crisis. Hippocrates horum efficaciam explicat in vrinis, deiectionibus & expectorato: in venosis, aluinis, ac thoracicis morbis conspicua. Hæc signa quocumque morbi tempore se in conspectum dederint, certam significationem prabent: coctio, ad salutem ac morbi euictionem: cruditas, mala semper, acrisian, diuturnitatem morbi, eiúsve recidiuam, aut mortem prasagit. nam de bonis nunquam auguria mala sunt: neque de malis, bona. Fugax tamen coctio mala, ex collapsa virtute coquendi, vel de succi morbifici succrescentis perennitate. & particularis coctio frustrà suscipitur in cruditate vniuersalium excrementorum. ita scripsit Hippocrates, in parotidibus vrinas, modò pepasmi participes, modo expertes, pestiferas esse. cruditatis verò quãdo firma mutatio est in pepasmum, benè res eunt. Exemplo sit

apud

apud Hippocratem secundo Prognosticon vrina, deiectio, expectoratum. de vrina ex eius sententiâ egi libro nono: quare iam paucis eius sententiam aperiamus de deiectionibus, & expectoratis. Deiectio, *inquit*, saluberrima est (*nam est indicium benè moratæ benéq; constitutæ naturalis œconomiæ in coquendo, distribuendo, & excernendo: & vacuitatis phlegmones vicinarum ventri partium.*) mollis (*nam indurata fit ex hepatis venarumq; maiorum ardore. nisi tamen ex ciborum qualitate hæc eueniant*) & figurata. (*vt non sit adeò mollis vt fluctuet, sed vt suo termino definiatur*) quæ eodem tempore, quo sano olim fertur. (*nam æquale ab eadem alteratum facultate, æqualia copiâ, similia qualitate excrementa gignit, pari tempore colligit, eodemq; temporis tractu excernit. vnde intelligimus trium facultatum aluinarum robur restibile in coquendo, retinendo, & expellendo.*) Copia verò, si iis quæ ingesta sunt analogiâ respondet: *si enim accisa fuerit copia, iecoris nimiam prolectationem, aut distributionis vehementiam significabit: si vberior fuerit deiectio, distributionis interceptæ significatio adferetur.* Quodsi, *ait*, liquida fuerit deiectio, consentaneum est ipsam neque stridere (*nam id flatus arguit calorisq; languorem, vel acerrimum indomitúmque succum*) neque etiam crebrò & paucum secedere:

Exemplum coctionis & cruditatis.

Aph. 11.

Aph. 12.

id

id enim extimulatæ facultatis retentricis vel ferocioris succi symbolum: & nihil paucum est criticum, nec quod frequentem erethismum procreat. Quare, ex contraria ratione, Si liquida sit deiectio sine stridore, sitq́; multa & rara, sine graueolentia; talis apparebit ad salutem in morbis ventris. propriũ enim eius est signum. Quare signa rectè suis causis accommodentur: vt si capitis in affectibus eadem deprehendas quæ in aluinis, non ita salutaria erunt: nisi enim signa propria se vnà consociauerint salutaria, nihil de salute inde sperare poteris. pluris enim faciendum est vnum signum proprium malum, quàm decem communia bona.

Signorum dignitas.

Aph.13. Sin verò, *inquit Hippocrates*, sæpè & multum aluus feratur, in deliquii animi periculo erit. *nam plurimum & repentè vacuare, periculi plenum. Rara igitur & accumulata deiectio, laudabilis erit: nam est critica.* Cæterùm,

Aph.14. *ait*, alui excrementum debet crassius fieri, (*si scilicet ab initio eliquata fuerit aluus. alioqui, vbi illa dura fuerit, per crises rectè illa interdum effunditur, indurante exurenteq́; causa iam euicta, exclusaq́; in aluum materia morbifica. crassescat ergo fæx pepsi: at materia morbifica pepasmo. hæc tamen ita crassescant, vt sit mollis ac constans deiectio, qualis est optima.*) morbo, *ait*, ad crisin eunte. *æquali nimirum progressu dum pergit ad salutarem crisin. hoc celeritatem & securitatem*

ritatem crisis præsagit. nam quicquid coquendo maturescit, ex aëreo fit aqueum, & ex aqueo terreum. Sed illud excrementum subrufsum quidem sit. (*hoc enim ad crisim præclarè appàret quod copia & qualitate bilis moderatè tinctum est: non autem à prærubra bile, quod euenit in resoluto hepate, officiiq; immemore in sanguine generando: aut à bile multa, hepate incendio conflagrante. vel si non tingatur suo colore fex, hepar ab infarctu laborare argumentum erit.*) neque graueolens multùm: *nam hoc à putredine esset. sed cùm non valdè fœtet, significant, in ea coctione qua fæx fabricata fuit, calorem natinum euincere.* At verò, *inquit*, deiectionibus præliquidis, (*quæ scilicet nec progresso morbo crassescunt: quod signum est summæ atq; indomitæ cruditatis,*) albidis aut pallidis, (*intercepta chyli distributione, ab obstructione aluinarum venarum, vel phlegmonoso ab hepate. alba vocat, referentia ideam sumpti cibi, catachristicωs: quam pro colore assumpti cibi nigram esse licet; vt si quis leporinam pulpam assumpserit. vel cùm bilis tincturæ est expers deiectio, obstrictâ vesiculâ bilis, vnde icterus. vel aliô translatâ bile, vt in caput, fit phrenitis: significat enim traiici sanguinem à bile.*) aut prærubris, (*resoluto hepate, vt in dysenteria hepatica: aut bilis sincerioris copiâ,*) vel spumantibus aluum ferri, (*à calore liquante* Apho. 16

corpus,

corpus, aut à flatu contumaci qui materiam agitat.) hæc omnia, *inquit*, sunt calamitosa Sed illud affirmat calamitosius esse multò, paucum (*significat enim colliquationem. nam copiosum à ciborum copiâ esse poterit : vel si à valida sit colliquatione, fœtore discernentur.*) & lentum, (*ab æstu. si à cibo lentescat, erit copiosa deiectio*) & album, (*quod fit cùm nuper nata liquescit pinguedo : minoris colliquationis index.*) & subflauum, (*ex firmiore vetustioreq́ adipe: ex maiori concepta febre : maioris colliquationis index.*) & æquale excerni : *vt enim in rebus naturalibus optimum signum est æqualitas, quia bonitatem materiæ, & naturæ vim significat, quòd nulla materiæ pars fugerit naturæ alterationem. sic contrà, eadē in rebus non naturalibus est signū pessimum: quia significat causa contra naturam agentis, in omnem partem materiæ morbosæ æqualem actionem, & quòd toti materiæ se æqualiter insinuârit.* Sed his etiā magis funesta fuerint nigra, (*nam atra bilis nulla parte excerni potest, bonis ægri rebus. omnis enim humor sincerus est malus. vredine absumpto eius miti sero.*) aut pinguia, (*à febre liquāte corpus. si non sit à cibo, vt in Thaso euenit Pario. sed hæc fœtorem habent iunctum.*) aut liuida, (*extincto calido natiuo,*) aut æruginosa, aut graueolentia. At, *inquit*, deiectiones variæ, (*hæc est diuersarum partium*

Hæc ad dysenteriam spectant. Aph.17.

Aph.18.

Aph.19.

tium symptomatica, & varia mutationis, quæ fit à febrili calore) maiorem quàm illæ diuturnitatis spem adferunt (*quàm excrementum illud simplex nigrũ, quod iamiam futuram mortem denotat. nam vbi polydædala varietas adest, verisimile est non priùs extinctum iri calorẽ, quàm ad prauissimum excrementum erit deuentum: prauissimum autem est nigrum.*) sed tamen non minus sunt funestę. Sunt autẽ huiusmodi strigmentosæ: (*hoc est abradentes.*) biliosæ, *nimirũ meracæ*, porraceæ & nigræ: *à calore vrente. Plura vellem ex Hippocrate, sed lex Institutionum me sistit: quare ad alterum exemplum propositum pergo.*

Expectoratum, *inquit Hippocrates*, in omnibus morbis qui in thoracem & pulmones inciderunt; (*vt in pleuritide, & peripneumonia:*) citò, (*hoc est intra primum morbi quaternarium, hoc est primis tribus diebus: nam tunc non vltra septimum prorogabitur.*) & expeditè expectorari debet: *hoc est sine vlla tussis vi, & vllo dolore, aut vlla difficultate spirandi. ex quo notatur vis musculorum intercostalium, ideoq; integra facultatis animalis: ac dein libertas venosæ arteriæ ac bronchiorum pulmonis: tum etiam naturæ in coquendo vis, & bonitatis materiæ. itaque inde fit significatio, quòd facultas, instrumentumq; dolore vacans, & humor sint optimè ad exclusionem parata.* Exemplum secundum in coctione & cruditate. 2 Prog. Aph. 38. 2.

Ne longum faciam, & ne institutam breui-tatem violem (quod tamen si liceret, vellem hic in Hippocratico campo;) hæc est summ præceptoris de expectoratis sententia. Opti-mum est expectoratum album cum fluedi-ne, laue, æquale, nec tenuius nec crassius: ta autem est quod ταχέως καὶ εὐπετέως expecto-ratur. At subflaua, subpallida, spumosa, & tenuia solam cruditatem denunciant, & no grauius malum designant. at absolutè cru-dum est, quod nullo modo expuitur. h summo DEO *annuente aliâs, ad Hippocra-tem, latiùs enarrabimus.*

Coctionis & cruditatis signa, semper sta-bilem firmamque significandi potentiam ha-bent, quæcumque tempore morbi efflorue-rint: & notant num in melius vel deteri se flectet morbus: & inde etiam scimus tem pus futuræ crisis: nam latè per totam præsen tiendi artem pepasmi signa se fundunt.

CAPVT II.

De secunda Epiphænomenan speci quæ De signis salutis & mortis. quæ ad melius, vel deterius. Qu illa signa sint ex quibus hæc futu præsentiamus; & quæ illa signa si quæ hæc iam adesse denotent.

SECVNDAM *speciem Epiphænomen signorũ pertinere diximus ad illa sig*

q

quæ maximè salutem vel mortem denunciant: nam ex illis, triumphata natura vel morbi, testimonium adfertur. Hæc etiam spectatur in vrina, alui deiectionibus, expectoratis, euphoria & dysphoria, in somno & vigiliis: nam (ut diximus, vbi de coctionis signis) cruditas & prauitas horum, interdum calamitatem denotant. Sanè ad hoc caput pertinent omnia quæ de crisibus scribuntur; & multa quæ sequentibus capitibus de tempore & specie crisis huc referri debent. nam omnia signa quæ ex actionibus læsis ducuntur, qualitate mutata, & excrementorum substantia, qualitate, quantitate, tempore, excernendiq; modo, & de coctione & cruditate, huc spectant. etiam peculiariter ad hæc pertinent ea quæ ab essentia corporis ducuntur, in eius temperamento, habitu, & quæ hæc sequuntur, vt calor sequitur temperamentum corporis; character & moles sequuntur corporis habitum, vtrisq; consectaria sunt excrementum, & actio facultatis triplicis, animalis, vitalis, naturalis. Satis nobis erit in exemplum accersere, quod ad habitum corporis pertinet, faciem illam cadauerosam ab Hippocrate celebratam: & aliud quod actionem animalem spectat, decubitum ægri. In his modum videbitis non infœlicem, spero, quomodo Hippocrates enarrari & intelligi debeat: fugatis diuerticulis & sophismatis. Hac notione, *inquit Hippocrates,*

 pocrates,

1. Prog. 3. Exemplũ signorum calamitosorum, in e saucrosa facie. Acuti qui morbi.

pocrates, præsentiẽdi ratio in acutis morbis duci debet, (*hoc est, in illis morbis qui celeriter, continenter, & summa symptomatum vi mouentur: siue fuerint febres essentiales, quæ considerantur in vitio humoris, vt causi: siue morbi cum febre, in parte cuius officio vita carere nequit.*) vt notes primùm ægri faciem (*nam iure ab ea incipiendum, hoc est, à maximis & facillimis, quæq; medicis primo accessu occurrunt. nam proponit faciem, hoc est ægri frontem, nares, oculos, tempora, & os,*) an similis sit benè valentium: (*in colore, charactere, mole, & excrementis. Nam diagnostica medicinæ pars hæc, à similibus & dissimilibus initium ducit: nam cuncta præsentiendi ars posita est in distinctione similium & dissimilium corporum, causarum, & signorum. ita hic dicit quò æger valentibus similior fuerit, eò rectiùs illi erit: quò longiùs hinc abierit, eo peius.*) ac potissimùm, *ait*, sui ipsius: (*ita tamen vt refluì humoris nulla excusatio adferri possit, à causa quæ est à foris; vt ignis, caloris, ictus vel lapsus in faciem, vel perturbationis critica, cùm iam iam in procinctu est crisis.*) ita enim optima erit. (*nam principum facultatum corpus gubernantium quarum potissimum robur in facie & oculis explendescit, vim vegetam ostendit.*) quæ verò simili est cõtraria, periculi plena est (*cùm mutata sit charactere, colore, mole*

mo-

modò dictarum iam rerum, nulla sit excusatio iusta.) huiusmodi sanè hæc fuerit. Nares acutę, (*hoc est gracilis nasus in extremis, & quasi compressus: quod fit, cùm proximè cutis tangat cartilagines, exhaustis iis qui interponi solebant; humido nimirum, partéq; carnosa absumpta: nam hæ carneæ nasi partes facilè exhauriuntur vi æstuantis febris. vnde etiam significatio fit, sanguine nutritio fraudari partes, oppresso calore natiuo à calido præter naturam.*) oculi concaui, (*exhausto vitæ prædio à vi febrili, dissipatoq; humido natiuo, & alimenti inopiâ, vnde musculi oculorum tabescunt, ac membranæ oculorum collabuntur: vnde oculi minores redditi, totam sibi dicatam sedem non implent. & cùm oculi circumfluant spiritibus animalibus, ob videndi munus; illis etiã vi febrili exhaustis, oculi tenuantur. quoq; oculi fuerint humidiores, eò faciliùs gracilescunt & caui apparent. loquitur hîc de cauitate quæ intra tres dies euenit.*) tempora collapsa, (*gracilescentibus ab æstu febrili quatuor temporum musculis, ita, vt cutis, os temporum feriat. Sed cur potiùs hæc pars extenuatur? quia sola hæc inter partes capitis, verè musculos habet.*) auriculę frigidę, (*non fugaci frigore, sed fixo consectario ardori febrili, ita vt non vnquam recalescant: quod periodici frigoris insigne esset. [illegible]æ sunt frigoris capacissimæ, vtpote corpus cartilagineum,*

Cadauerosæ faciei enarratio; quæ in prouerbium traducta, Hippocratica appellatur.

neum, pauco sanguine rigatum, nulla carne vestitum: facilèq; ab exhausto laborant vitalis principii, vnde frigent, nec incalescunt nectaris viuifici affluxu, quo præter cetera fraudantur: & emortua pallescunt.) & contractæ auriculæ, auriúmque lobi inuersi. (*quasi conuulsa versus neruum illum, vnde sentiendi vim accipiunt: nam subsidium cartilagineum non habent, propterea duertuntur.*) quin cutis circa frontem dura, tum crrcumtenta & arida, (*quæ cutis musculosa, vel veriùs musculus cutaceus; & caro tenuis, in acuta febre, facilè tabescit. hæc durities est signum perfectæ extenuationis; exhausto humido primigenio partium solidarum: & non tantùm dissectis spiritibus: cùm ad vltima ventum est maciei. Ante ariditatem illam primò laxatur cutis in rugas: nam causa madefaciens primò tendit, dein in mollitiem laxat eam, cùm spiritus & quid humidi exhauritur: sin diutiùs id fiat, solidæ liquantur partes, vnde tensio. Est itaque duplex exhaustum: vnum inchoatum, vt cùm corium igni admouetur, primùm laxatur; alterum est perfectum, vt cùm tandem corium siccitate contrahitur. pallor cutis, vtriusq; est signum; sed addita tensio, perfectam indicat extenuationem: hæc incurabilis, fractis solidis partibus pepasmiauctoribus.*) colórque totius faciei pallidus, (*succi nutricatui dicati inopiâ, & corruptione.*)

ptione.) aut est niger, & liuidus, aut plumbeus. (*extinctio calido innato: cuius extinctio in corde, & mors est. sed extinctio in parte vna, ad extinctionem futuram totius apparet: maximè si illa pars pallori opportuna non sit; vt hæ sunt partes naturâ cutaneę, palpebræ, aures, nares, labia. & inter illas palpebræ certissimum signum præbent; nam difficillimè liuorem ducunt, largo spiritu circumfluæ.*) *Itaque præclarè inuestigatur vnde eueniat hæc faciei mutatio, & quorsum appareat in colore, charactere, & mole: hæc enim primùm venit sub aspectum medici. Hæc quo propiùs absunt à peculiari cuiusque natura, eò meliùs res ægri eunt: quò longiùs, eò peius: nam acuti morbi, citam adferunt morticinam natura: cùm liquuntur vi febris solidæ partes. quæ significatio maximè elucet in facie, quæ ita emacruit, vt ad vltima ventum esse testetur. Emacruit autem exhaustu humidi primigenii, vnaque fraudata nectare viuifico cordis, hoc est spiritu, sanguine, & calore vitali, labefactatoque corde. Vnde cùm illud non æquè sanguinem hauriat, nec aërem excipiat quem ducimus, nec cæteris ea affundat partibus liberali vt solet manu; hæc tunc morticina elucet in facie, quæ loquitur quid intus agatur. Ita quæ Hippocrates ibi proponit salutis & mortis signa ruminari debent. Et prudens medicinæ ille præceptor, mox distinctionem subnectit:*

nam vt causæ signorum variæ fuerint, ita eorum variæ sunt vires Si itaque, *inquit,*
1. Prog. 4. ineũte morbo talis facies fuerit, (*hoc est, spacio dierum trium primorum: quoddefinitur primo quaternario*, nec ad huc potis sit ex aliis signis artificiosè & scienter coniecturam facere, (*quæ peti solent ex partium aliarũ mutata essentia, actionibus, & excrementis. hic etiam erunt perlustranda, an faciei mutatæ subscribant exhausto: vt malus decubitus, capitis dolor, sitis, & talia. si non adsint, roga quæ hîc iubet. nam si alia praua signa eluceant, non opus erit interrogatione: sed ex illis facilè intelligemus, malignitatem morbi causam fuisse mutatæ formæ.*) interrcgare oportet num vigilârit homo, (*agendi nimirum aliquid causâ, aut mœrore; non autem à cerebri intemperie, & anathymiaseos prauitate, inducta somni vacuitate. sed si non firmiter fixa sit causa, nec ea perennis à febre maligna, vnde solidæ partes liquantur, sed si sint fugaces.*) an aluus profusè fluxerit, (*non quidem per κακοπραγίαν ab exclutione, cùm tædet aluum sui officii, vt in pleuritide inueterata, quæ perseuerat effusio: sed effusa aliquantisper aluo per fugacem diarrhœam. non à liquefaciente febre illato fluxis: sed si ipse per se extiterit*) an inedia & fame laborarit. (*vnde genius defraudatur, syrrhoë cordis nõ restauratur: vnde pallet labiturq́; facies: nã*

qualis

qualis terra arboribus, talis aluus hominibus, ait Hippocrates.) Quodsi eorum quippiam fateatur, minus periculi subesse putandum erit. (*id est, si in cõfesso fuerit euacuatio aliqua non firmiter fixa: vt vigilia, inedia, alui profluuium, hæmorrhagia, sudor, inde solidæ partes non liquantur. hîc non æquè periculosè ægrotant: quòd hac causa extenuationis ablatâ, restitui nutricatu possit: vel inde non tam cita & certa mors venit. cùm alioqui periculo non vacet: nam adest inchoata extenuatio, dissipatis spiritibus & humoribus, non tamen solidis.*) Iudicantur autem & cognoscuntur huiusmodi in die & nocte, (*hoc est, 24. horarum spacio. κρίνεται, inquit, hoc est probatur ac cognoscitur: nam tunc consistit, nec vltrà procedit: sed è diuerso, initium habet redintegrationis, siquidem ex fugacibus illis dimanauit: nam tunc vino & pane 24. horis recreabitur: sin hoc non fiat, etiamsi illæ causæ præcesserint, à morbi malitia erit, & deterior euadet facies.*) si ob has causas facies talis fuerit; (*nã si ita cadauerosa euaserit, dissipatis spiritibus & humoribus: non tamen à partium solidarum exhaustu: nec si fluxio à liquefaciente febre oborta fuerit, sed ipsa per se extiterit. eritq́; tunc facies laxa, non intenta: ab inchoata extenuatione.*) Sin nihil horum præcessisse dicat, neque definito hoc tempore facies restituta fuerit,

Lib. De humoribus.

 rit,

rit, (*hoc est spacio vigintiquatuor horarum, si non redintegretur in pristinum colorem, characterem, & molem*) sciendum mortem in propinquo esse, (*quòd fractis viribus, morbus vires acquirat eundo; eò quòd hæc ineunte morbo appârent.*) Quodsi etiam vetere plusquam triduo aut quatriduo morbo (*periodo iam primâ exactâ: tunc non solùm peruestigandum de vigiliis & cæteris iam dictis: sed & alia signa erunt perpendenda, quæ, iam antiquiore morbo, se in conspectum dabunt. de quibus postea egit.*) huiusmodi facies fuerit, (*qualē depinxi: cadauerosa, pallida, collapsa; à se mutata in colore, charactere & mole, vt noti vix eam noscant.*) de iis quærendum de quibus antè est præceptum. *licet enim lethalis hæc sit facies, non tamen necessariò est funesta: nam à variis causis nasci potest: à morbi malignitate eiúsve diuturnitate, vel à causa extenuante occulta aut manifesta, vt inedia, alui fluxu. Si ergo illa facies aliunde induit hanc ideam quàm ex malignitate & vehementia morbi, non necessariò erit funesta.*
Aph. 5. Quin & alia signa, *inquit*, necessariò cōsiderare oportet, tum in vniuersa facie, tum in vniuerso corpore, tum in ipsis oculis. *Enumerat ille alias notas ab his, quæ solent intra triduum elucescere. sed contraho vela: & ad secundum exemplum eo.*

Exemplū signorum calamitosorum in decubitu.

Decumbentem, *inquit Hippocrates*, quin

quin etiam ægrotum oportet deprehendi à medico (*cùm nimirum minimè hoc expectat æger, ne de industria se componat, & vires colligat.*) iacentem in dextrum aut sinistrum latus, (*id enim denotat infractam naturæ vim, quæ musculorum robur tuatur: nam firmat animalis vis corpus in tali figura: cadauer numquam eo modo locaueris; quin supinum aut pronum pondere suo trahetur: nam minùs firma est lateralis figura, quàm plana, qualis est pectoris atque dorsi;*) manibus, collo, & cruribus parum reductis, (*hæc enim artuũ figura est naturalis, omnisque infirmitatis expers: nam lassis & infirmis laxantur brachia & crura. sed hæc figura naturalis, est omnis doloris expers, facillima, atque amabilis.*) ac corpore vniuerso molliter decumbente: (*nec soluto, nec contracto corpore.*) sic enim maxima pars benè valentium corpus componit. Atqui in bonis ducendi sunt illi decubitus, qui benè valentium similes sunt. At verò supinum iacére, manibus, collo, & cruribus valdè proiectis, minùs bonum. (*flectit se iam ad peiorum descriptionem. supinus quasi medius est. nam si assueuit ita cubare, nec medicum vereatur, bonus erit decubitus: non enim ex resoluta vi animali proficiscitur, nec ex delirio.*) Quodsi etiam declinans fiat æger, (*tantum interest inter naturalem habitum decumbendi, & hunc iacendi,*

1. Prog. Aph. 8.

Aph. 9.

Aph. 10.

iacendi, quantum inter auem glande traie-ctam, quæ ruit, & eam quæ præpetibus pennis è sublimi præceps in terram deuolat.) & delabatur è lecto ad pedes, (*naturalis decubitus est in alterutrum molliter latus, modiceq́ sunt illi artus reflexi. Sed miserrima est ista iacendi conditio eius, qui supinus iacet membris collapsis, sine potentia se conuertendi, quiq́ subinde ad pedes labitur. fit hoc, exutis musculis sustinendi corporis officio, ob resolutam facultatem animalem, & spiritibus exhaustis. ita cadauera labuntur, si accliuia ponantur, cùm à facultate non erigantur: nam qui supini cubant erecto corpore, quodam id facultatis robore præstant.)* perniciosius illud est. *exhaustis spiritibus animalibus: vnde musculi redduntur officii sui immemores: inde ægri ad pedes labuntur, musculi non stabiliti. id in procinctu mortem esse significat.* Quodsi etiã denudatis
Aph. 11. pedibus deprehendatur, (*quò frigidam captet auram. dicit, si deprehendatur: tegunt enim interdum pedes præsente medico, quos alioqui reuolutis stragulis, foras exponunt. cuncta quæ fiunt contra naturam ægri, calamitosa sunt: si non fuerint à perturbatione critica. nam hæc etiam vrinam albam, deliriumq́ ipsum, dum itur ad crisin morbi acuti excusant. itaque si in acuta febre, in prudenti ægro, nudi deprehendantur pedes, extra humoris ad crisin commotio-*

nem, graue intus conceptum malum testatur.) nec admodum calidis: (*quô validè frigidam captare non opus sit. quod denotat visceribus conceptam inflammationem, aut intus conceptam putredinem; cuius à synatrismo perpetuo & motu, continua excitatur febris mali moris & periculi plena: vt in quibus extimis non admodum calentibus, interiora ipsis vruntur. Alioqui vbi graui ardore occupantur membra, nihil monstri erit, pro æstu febrili frigora captari, vt fit in febre acuta benè morata, vbi toto corpore funditur calor. secus in lipyria, & causo, in quibus ardent viscera cum artubus algidis.*) manibúsque collo ac cruribus neglig-ẽter proiectis & nudis, malũ id est: (*est indecora artuũ huc illuc proiectio. ita nulla adest iacendi actio: nam animalis vis lãguet, non grauitate τῦ φερομένυ, hoc est portati corporis: sed infirmitate ac ferè ἀδυναμίᾳ τῦ φέροντος, hoc est impotentiâ facultatis portantis. sed tædet eum omnis figuræ & loci, cum falsi caloris in artubus tædio.*) inquietudinem enim significat. *nimirum nauseabundam, à ventriculi morsu bilioso: vel nausea experte, quæ est deterior: vtpote quæ sit à virium oppressione, quæ pondus membrorum sustinere nequeunt: vel à præcordiorum incẽdio. est enim duplex alysmus, ναυτιώδης, & ἀνέμετος. vterque iactat & nudat artus. quãuis virtus oppressa, iactã-*

di maximè sit causa: nudandi autem, causus
Aph. 12. *& lipyria.* Funestum etiam est hiante ore dormire perpetuò: (*inde enim intelligimus viscera incendio conflagrare: & exhaustâ facultate animali, musculos contrahere solitâ masticatorios: unde resolutio musculorum qui à capite descendunt.*) & crura, ægro in dorsum iacente plurimum contracta esse; (*est delirii plenus hic iacendi modus nam conatum & vim habet: quod in languentibus, & in dorsum ob infirmitatem iacentibus absurdè fit;*) multúmque complicata. (*indecora est hec artuum implexio vel cõtractio delirii vel conuulsionis signum. si à delirio illud eueniat, in propinquo mors est: sin ante delirium, diutiùs ęger viuet.*) Quòd si in ventrem iaceat, cui dum benè valeret insolens sic ita dormire, deliriũ quoddam id præsefert, (*est enim actionis deprauatæ aut deperditæ in iacendo;*) aut dolorem partium aluinarum. *exclusa nimirum biliosa materia in ventrem, unde tormina, quę mitescunt aliquantulum, dum cohibetur aliquo modo irruentis humoris inuasio: quod fit ab eo decubitu. sin à flatu fuerit, is eo modo discutitur: si à crudo frigidóque humore, is ab eo situ coquitur & calescit.* Iam verò crebrò residere velle ægrũ, (*tedio decubitus, cùm iacere non possit: sed*
Aph. 13. *in spinam se erigat, vt in lecto sedere videatur,*) cùm iam ad vigorem suum venit morbus,

morbus, (*non cùm iam peculiari paroxysmo fatigatur: vel cùm iam primùm morbus inuadit.*) calamitosum sanè id est in cunctis acutis morbis. (*ob summam spirandi difficultatem: & in acutis morbis tamen pernecessarius est respirationis vsus. in his denotat delirium, iactationem, vel, vt dixi, spirandi difficultatem. delirium si adsit, cerebri afflictionem denunciat. iactatio verò indicat febris immanem vim, aut nauseabundam anxietatem stomachi. respirandi difficultas, tantum visceribus incendium conceptum esse, vt cogat ægrum crebrò residere velle, eo tempore quo maximè ocio indulgere deberet.*) sed id longè pessimum est pulmonibus morbo obsessis. *vt in peripneumonia cum orthopnœa consociata, id funestum, oppresso thorace & pulmone. Hoc modo examinentur reliqua apud Hippocratem in Prognosticis.*

Sed vt rectè noscas futuram calamitatem aut victoriam lætam, commitere debebis signorum causarumq́; potentias cum ægri viribus. quare morbi natura, & corpus quod morbo obsessum est perspecta sint. Qui morbi naturæ vi, aut artis auxilio euincì possunt, hos feliciter historiam suam absoluere posse spes est: sin minùs, in angusto spes erit. nam tunc salus vitæ in promptu est, simulatq; natura vegeta potentia triumphare potest de morbo: sicut mors in propinquo, VIRES cum morbo.

 trium-

triumphatâ naturâ. Sed eam de morbo triũphaturam indicio sunt, cùm iis explendescit commodis quæ pugnant cum morbo, vitamq́; ipsam tuentur ac sustinent: nam hinc
γᾶις. veniunt pepasmi & crises. Sed vndenam hæc certa spes, aut mox futura calamitas nobis elucebit? ex indiciis certis. vnde illa petam? ex morbi essentia, causis, effectis, analogia: de quibus mox sequenti capite. Si hæc immunia fuerint, maligna, assidua, his ad morbi decursum vires non pares, & concors horum cõspiratio ad mortem, & motuum ductus, ordinis, vel seriei expers, ad interitum apparebunt. Elucent vires ex facultatibus, excrementis, & qualitatibus mutatis. excrementa sunt vrina, alui deiectio, sputũ, quod è naribus labitur, vomitu excretum, sudor. in his cruditas & coctio. Vasorum morbos indicabit vrina: thoracis, expectoratum: ventriculi, intestinorum, hepatis, lienis, alui deiectio & vomitus. Quare res ægrorum serie quadam rectè examinentur; ita calamitosa & salutaria signa deprehendemus. primò exploretur vis morbi: dein pars affecta ob oculos sit: de his mox dicemus. vltimò vires metiemur. Si itaque omnia conspirant in salutem vel perniciem ægri, certa erunt præsagia. Si vitali facultati benè sit, at animales cottidie fatiscant, naturales verò continuò in melius commigrẽt; tunc accuratè perpendendum, ad quas functiones maximè hæc

læsio spectet. nam in qua facultatum parte morbus hæsit, ab hac potissimum iudicium pendet. Vitalis tamen facultas præcipuum locum obtinet: nec desperandum dum illa suo robore fruitur: nec temerè sperandum vbi illa pessundatur. Perpende igitur num actio sit abolita, diminuta, vel deprauata. Num prius ægrotârint quàm nunc, explora: & quantum à genio suo degenerârit corpus perscrutandum, vnâ cum humore. an die critico ephodus naturæ adsit. in iuuene semper restibiles spes: in sene nusquã. Hippocrates multa signa prodidit ducta ab ægro, viribus, morbis, & partibus: maximè in nobilissimis tribus Prognosticon libris. Hoc ratum, Nulla crisis ad salutem fit, vbi ad calamitosam vim morbi accedit summa virium infirmitas: propterea calamitosa ἐπιφαινόμενα hîc tunc efflorescunt. Multi sunt quidem terrifici morbi specie & magnitudine: sed nulli adimunt spem salutis, nulli certò mortiferi atq; funesti, in quibus non appareant signa superatæ naturæ, quæ veteres τὰ ἐπιφαινόμενα θανατώδεα appellârunt. cernuntur hæc in qualitate & habitu corporis, actionibus, & excrementis. Vt in prægrandi pleuritide spes in angusto est, non tamen certa desperatio: ita nihil spei reliquum, quando in stertore, aut nulla est, aut certè exigua perq; difficilis & praua expectoratio, cum vrina prærubra, & pulsu effœto. Virium vis Axioma- ta.

semper

ſemper explorata ſit: hæc innoteſcet ex vniuerſi habitus partiũq; ſingulari natura, in colore, charactere, mole; actionibus vitalibus, animalibus, naturalibus, & ex iis quæ excernuntur in ſubſtantiâ, qualitate, quantitate, tempore, & excernendi modo: & num in vitio ſit natura eius communis, propria inſitaq; & aduentitia, quæ in temperamento, habitu, humorum dominatu, conſuetudine, & diæta. Ex iiſdem notis percipiemus quò euaſurus ſit morbus, & ex morbi ſpecie, magnitudine, more, motu, parte obſeſſa humorum dominatu, cæteriſq; de quibus ſequenti capite. Præcipua quædam ex dictis notis, exempli cauſa attingam. adducamus excrementa. In his notæ elucent ſalutares vel mortiferæ: & vtraque laxo ambitu. nam vt maſla ſigna ſunt vel mitia, mediocria, vel peſſima; ita alia bona, mediocria, vel optima. Maximè à pepaſmi capacitate, vel ab ea alienatione horum iudicium captandum. Secundò vt hæc citò effulgeant optandum, id enim citæ coctionis, & ſalutis ſignum. Tertiò, vt conſtantiâ quadam perſeuerent, nec crebrò euarient. Quartò, vt tempore & loco excernantur; hoc eſt pepaſmo, & vt εὐφορίαν conſectaneam habeant: & ſi die critico apparere cœperint. omniaq; ſigna à coctione, & in vigore apparere debent. nam iudicatoria non iudicantia, ad mortem, vel ad deterius apparent. Quintò, vt excretio fiat κατὰ λό-

Num ad melius vel deterius.

γον

[..]ior morbi: nam alii morbi aliis placantur [e]xcretis. Ita cætera epiphanomena consulemus, cùm morem & motum morbi monstrent. Itaque vt exitum morbi deprehendas, intuearis morbi speciem: vt, marasmus factus, incurabilis est; ita scirrhus & apoplexia magna. periculi pleni morbi acuti: at quartana periculi expers. Dein morem morbi nota ex epiphanomenis signis, quæ elucent in actionibus, qualitate corporis, & excrementis. nam horum magnitudo, periculi magnitudinem nunciabit. His committe ægri vires: quæ, si validæ fuerint, etiam periculosas notas eludere possunt. Quin ad cruditatem & pepasmum collinea, num propriæ causæ eluceat coctio morbifica: reliqua tamen non contemne: conspiratio omnium, certum iudicium enunciat. Quare ad hoc signorum genus, quod de morte vel salute, de meliore vel peiori statu futuro pronunciat, accersit in sui subsidium (tanquam inter hæc medium) alia duorum illi confinium epiphanomenωn signorum auxilia, quæ nimirum tentantur de cruditate & coctione, quæq; de specie & tempore crisis; de quibus mox agemus. si enim valdè praua hæc emicantia signa esse comprobent, ad interitum apparere intelliges: sin ex aduerso, in salutem. Crisis [le]thalis fuit in Philisco, Sileno, Erasino, Crit[o]ne, vxore Dromeadæ, Philista in Thaso, in [il]la angiosa quæ apud Bitonem. At deterius

fuit

fuit in Hermocrate, & in filia Euryanactis in adolescente qui in Mendacii foro, in Phili- ni vxore.

CAPVT III.

De tertia Epiphænomenωn specie, qu... de signis quæ Speciem vel Tempu... crisis futuræ denunciant. & quæ ill... signa sint quæ hæc iam adesse deno... tent: & quò sit euasura. & adhu... multa de signis salutis & mortis.

TERTIA *Epiphanomenωn signorum species dicitur critica vel iudicatoria... hæc apparent ad speciem vel tempu... crisis futuræ. Est autem crisis certamen na... turæ & morbi, vnde repētina fit mutatio a... salutem vel ad mortem, ad melius vel de... terius. Horum quædam sunt signa tantùm... quædam causæ & signa. Signa tantùm... colli & capitis dolor, temporum grauita... hallucinationes, lachrymæ inuoluntaria... vertigo tenebrosa, facies & oculi rubentes... splendores ob oculos oborti, vigiliæ, æstu... ingens aut rigor, iactatio, aurium sonitus... nox molesta, labri inferioris tremor, deli... rium, exclamatio, anhelitus difficilis, som... nus grauis, hypochondriorum tensio, nau... sea, sitis, dolor stomachi. Causæ & signa... vomitus, sudores, vrinæ copia, alui proflu... uium, menstruus fluxus, hæmorrhagi... parotide...*

Crisis quid.

Signa tantùm.

Causæ & signa.

rotides. Hæc vbi ad subitam mutatio-
m apparent, signa κρίσιμα, hoc est iudi-
toria dicuntur: alioqui, quatenus mor-
rum consectanea sunt, symptomata ap-
llantur. Hæc nullam stabilem vim signi-
andi præseferunt: quòd aliis temporibus
usq; in morbis illa significent. nam faustè
ucescunt à pepasmo & in morbi vigore;
ioqui calamitosè.

Talia ergo epiphanomena signa, quæ ap- Ad speciem crisis.
rent ad speciem vel ad tempus futuræ
isis, quò nam vergant, ex quibusdam præ
mbulonibus notis intelligemus. hæ ducun-
r ex morbo, & ægri viribus. Ex morbo: Ex morbi essentia.
us nimirum essentia, causis, effectis & ana-
gia. Ex morbi essentia: quæ spectatur in
orbi specie, magnitudine, more bono vel
alo; motu celeri, vehementi, constanti,
quali: parte obsessa, vt eius dignitate, ro-
re, & qualitate, vt colore, mollitie, duri-
: humorumq; dominatu. hæc veluti ad
entiam morbi spectant. Ex morbi causis, Ex causis.
forma, materia, subiecto; nam totum vel
rs inuoluitur, & eis vel penitùs causa
orbifica impressa est, vel non. & vel ro-
sto corpori ea insedit causa: & vel be-
vel malè habitum fuit subiectum,
si neglecta fuerit curatio, vel praua
cesserit: & si iam hoc non recreant par-
remedia. efficiente etiam ex causa, hoc
quod gignit, auget, conseruat: & ex in-
strumento.

ſtrumento. & ex fine: cauſaq́ ſine qua non
Ex effe- & cum qua. Præterea, vti dixi, ex effect
ctis. morbi, cauſaq́ morbifica, & ſymptomatum.
Symptomatum, nimirum in qualitatibus
vt colore: in actionibus, & excrementis. I
actionibus naturalibus, vitalibus, & anima
libus. In animalibus actionibus, vt in ima
ginatione, ſermone, taciturnitate, ſomnis
vigiliis, reſpiratione, ſingultu, tuſſi, ſternu
tatione, rigore, frigoribus, paroxyſmis. In ex
crementis, vt quæ peccant ſubſtantiâ, copia
qualitate, tempore, excernendi modo. Int
hæc ſunt vrinæ, deiectiones, vomitus, ſud
res, expectorata, lachrymæ, ſanguis, ructu
flatus. Præterea ex analogia cum aliis. ita
Ex viri- morbo. Dein ex viribus ægri intelligimus q
bus. ſe flectat euentus. has noſcemus ex natur
ægri, aſcititia, & peculiari: quæ in temper
mento, habitu, diæta, conſuetudine, & hu
morum dominatu. Hæc ſeries eſt eorum vn
ferè omnis hiſtoria criſis (vt mox oſtend
mus) quoq́ illa ſe ſit effuſura eluceſcit. qua
horum vim perpendamus aliquantulu
exactiùs: moxq́ vſum horum ad criſis c
iuſque ideam, & tempus, omnemq́ flexu
deprehendendum ſubdamus.

Diximus Epiphanomena ſigna hæc q
tempus & ſpeciem criſis monſtrant, duci
I. Ab eſſentia morbi, & primò ex ſpecie. eſſentia morbi, quæ ſpectatur in morbi ſpeci
de hac iam ago. SPECIEM morbi path
gnomonica ei peculiaria ſigna aperient:
mot

tus sensusq; abolitio apoplexiam indicãt. talis plerumque est insanabilis, causus est is species febris quæ plerumq; intra dies tuordecim iudicatur, & per sudorem, hæmorrhagiam. ita ex specie agnita cipimus futurum euentum. ea agnosci- ex actionibus læsis, qualitate mutata, rementis fusis aut suppressis, ideâ pa- ysmorum, naturâ ægri, & ex causis.

Specie morbi peruestigatâ, eius proprie- es, vt magnitudinem, perpendemus. nc deprehendemus ex pathognomonico- n quantitate & vehementia. Morbus magnus suâ naturá, vel relatus ad vi- titubantes. suâ naturâ, vt inflamma- : aut causæ atrocitate, vt veneno & or- mo si effera fuerit: aut symptomatũ vi- entiâ, vt iuuenes à parotidibus faci- intereunt quàm senes, ob doloris im- nitatem. Itaque quòd suâ vi magnus , ostendet symptomatum huius morbi iei peculiarium magnitudo: vt, magna apoplexia, in qua nulla ampliùs elucet sus & motus viuacitas. Sed euenit, vt grande onus leues premat vires: ita m tenuis morbus titubantes vires fa- t. vndenam virium res eluceant, mox, de corpore morbo implicito, dicemus. magnum esse constat, sciemus eum habiturum breui finem.

II. Magnitudo.

Ad vires relata magnit.

His compertis, ad morbi MOREM *nos verte-*

III. Mos morbi.

vertemus, vt deprehendamus num si
morbus boni vel mali moris. is sanè beni-
gna facie furtimq́; nonnunquam insidia-
tur vitæ, tegens aliquantisper suam fero-
ciam: vt rabidi canis morsus, bubo pestife-
& luifer venereus intùs euanescens. se
mox epiphanomena signa hunc astum ape-
riunt: nam illa, vt crises futuras, ita &
morbi morem notant. boni moris morbi bo-
nas crises edunt.

IV. Motus morbi. Dein MOTVM morbi obseruabimus
qui symptomatis se prodit, & tempore par-
tium paroxysmi: crisiôn tempus maxim
motus denunciant morbi. quò motus vel
cior, eò promptior crisis. sunt enim morb
quidam motu veloces, vt acuti & pe
acuti morbi, qui celeriter, continuò, & v
hementer mouentur. alii sunt tardi mot
vt qui diuturni. ita sunt quidam consta
tes, alii inconstantes, æquales aut inæqua
les motu. Metam motus definit summ
morbi vigor. eum significat morbi speci
vt illæ morborum species: quæ à bile ena
fuere, facilè in vigorem se erigunt: cu
ctantiùs quæ à melancholia & acut
morbus rarò se extendit ad tres paroxysm
in vigore constitutis æquales. at in long
morbis status in plurimos se pandit p
roxysmos. & quo fuerit motus veheme
tior, eò promptiùs ad crisin se eriget. pa
xysmorum vicissitudines etiam hoc m
str

rabunt: vt si efferant se validiùs, proli-
iùs, tædiosiusq; fatigant, velocis motus
rgumenta erunt. Sin diu paroxysmi eo-
rū ferantur filo, tardi motus symbolum
unt: cunctantiórq; crisis apparebit. idem
cuiusque paroxysmi parte dictum puta.
morbus periodorum expers sit, eius au-
o motum illustrem reddet: auctio ex si-
is pathognomonicis & epiphanomenis
nspicua euadet. Æquali aut inequali
otu feruntur morbi, cùm nonnunquam
um impetum remittant. Constanter, qui
n temerè, sed iure se in aliam ideam
ansferunt, seriatim facto suorum tem-
rum decursu, & non subsultim, ita vt
odò insurgant, modò temerè remittant
: quod symptomatum mutatio denuncia-
t. Constantes motus, etiam constanter
nciant tempus futuræ crisis, & specie
m fore bonam. Ergo in motu notabimus
m celeriter, æqualiter ac ordine quodam,
non constanter ferantur morbi. Vt si
generi dicatis signis animaduersum
erit febrem hominem fatigare; & si dein
peculiaribus notis significetur esse spe-
m tertianæ exquisitæ. hæc cùm animosè
ilsat, celeriter mouetur, collatione habi-
ad alias suæ speciei febres. quare citò sol-
tur, nec septimum superabit paroxys-
um. at quia non continuo mouetur, nam
egrum diem interponit, à periculo aberit.

& si

& si benè morata fuerit, æquali quodam tractu & sensim in statum surgit: & no[...] inconstantiâ quadam suâ confundit ac per[...]uertit tempora cursus.

V. Pars obsessa. *His perspectis, qualis sit pars morbo ob[...]sessa indagabimus, num sit princeps e[...] quæ valido occupatur malo: nam si ei[...] peruertatur inde munus, in peius exp[...]ctanda erit mutatio. contrà, in exquisit[...] tertiana, vbi nunquam princeps pars vl[...] vitium agnoscit, cùm eius causa in min[...]ribus stabuletur venis, valida natura [...] eam domabilem esse significabitur. grauit[...] periculum causus adferet; nam cordis [...]dem suo foco inquinat. ita etiam hæc ind[...]cant salutem & mortem. præterea cri[...] tempus; nam quò nobilior obsessa fuer[...] pars, eò erethismum promptiorem senti[...] natura ad crisin. quin viæ à parte ad ex[...]clusionem comparatæ, speciem futuræ cri[...] ostendunt.*

VI. Humoris dominatus, causǽque morbificæ. *Postea humoris dominatum peruestiga[...]bimus, & num adsit succi inopia, aut cor[...]rupti copia: num duriore anteà victu, mu[...]tis de causis infirmior euaserit. & hic cau[...]tio adsit vt infirmitatis causas spectemu[...] num eueniat morbi magnitudine, vel su[...]ci nutricii inopiâ. Ita à causis morbific[...] intelligemus num ægri natura illis par e[...] possit. vt si à validissimis causis febris en[...]ta fuerit; si ab effera bile, quæ malo vict[...]*

increu[...]

increuit, ac putruit in bilioso corpore, aluo officii immemore, hepate æstuoso, corpore obstructo: inde pericula intelligemus: & vt fuerit succi morbifici calor & tenuitas, ita citiùs vel seriùs excernetur; & etiam num sursum vel deorsum efferetur, denunciauit. Ita magna ex parte à morbi essentia.

Causarum verò ambitu complectimur formam, materiam, subiectum; efficiens quod gignit, auget, conseruat, iuuat, vel ladit: instrumentum; finem; & causam cum qua, & sine qua. Vt si forma humoris morbifici, vnde exascitur tertiana febris, malignior fuerit, non adeò facili nec felici pede in crisin ibit. hoc summus medicinæ præceptor volebat 1. Prognosticωn, vbi inquit, καὶ ἐκμανθάνειν χρὴ εἴ τι θεῖον ἔνεστιν ἐν τῇσι νούσοισι, *hoc est,* tum & si quid diuinũ insit in morbis (*ob materiam scilicet indomitam & pepasmi expertem, propriaq́ substantia corruptione vitiosum: cuiusmodi materia esse solet morborum pestilentum, venenatorum & contagiosorum*) illius, *inquit, diuini* quoque prouidentiam consectari oportet. *Duo enim sunt quæ facilè mortis consecutionem in morbis afferunt.* τὸ ὀξὺ, καὶ τὸ θεῖον: *hoc est, magnitudo & malignitas: de hac egit tertio Aphorismorum; de illa, in Prognosti. Nam hic diuinum non ita accipiendum, vt sit aliquid veteribus abditum. nam Hippo-*

Forma. τὸ θεῖον.

 crates

crates negat quicquam esse diuinius in epilepsia quàm in aliis morbis: at omnia diuina esse. Sed politico loquendi more vtens, eos morbos qui ex aëris extraordinariâ constitutione sobolescunt, malignos appellat. Ita, ex eius sententia, febris tertiana longè est difficilior, quæ ab huiusmodi temporum mutatione concitatur, quàm ea quæ vitio diætæ ab obstructione enata fuit.

Materia. *Materia etiam idea perlustranda. Ita pituita lenta ægrè amouetur: at materia tertianæ quia bilis tenuis, facilè erethismo naturam lacessit; quæ surgens eam abigit ex facili, si maligna non sit.*

Subiectũ. *Subiectum etiam corpus inter causas posuimus; vt si rarioris id texturæ fuerit, per id morbifica materia faciliùs exhauritur, & ad sudores promptius erit.*

Efficiens. *Efficiens tertianam causa si cibus, & non aëris constitutio, fuerit, leniùs eâ defungetur: nec subiecta pars in qua stabulatur est princeps: nec parti penitùs incubuit, vt inde phlegmonem conceperit: & in corpore si sit valido raræq; texturæ.*

Aliæ causæ. *Si consociant se aliæ etiam causæ, vt aër si faueat, euincetur faciliùs, & celeriùs iudicabitur: & si eò euocet quò natura & humor repunt, ea specie crisis aduenict ita si lætus sit animus. Et causæ nocentu cum quibus hic sit morbus: vt si huic ter tian*

tiana adſit cutis raritas , ductus ad excluſionem parati faciles , eò criſiôn inclinatio fiet. His iunge cauſas iuuantes, medicum, clinicas , & quæ à foris ſunt : & vires ægri: & ſi iuuant admota remedia ad illas vias, aut ſi ſtudere videantur illi tempori quo criſis expectatur. Memor ſis rerum naturalium & non naturalium.

Præterea ex effectis percipiemus criſin, ſpeciem & tempus , & num ab ægro morbus eiúsq; cauſa domari poſſit. Effecta morborum ſunt ſymptomata. Ex effectis.

Vltimò ex analogia aut ſimilitudine cum aliis, quæ ſit vis morbi eiúsque cauſa, & quô euaſurus ſit & quando abiturus, intelligemus. vt ſi eodem tempore publicè graſſentur contumaces tertianæ : vel ſi in ægri familia plurimi eodem morbo tali cum criſi extincti fuerint. Ex analogia.

Vt has igitur opes contraham , imò vt quam latiſſimè pandam , omnis prognoſis inibitur rectè ex morbi explorata eſſentia, in eius ſpecie, magnitudine , more, motu; in celeritate , vehementia , continuitate , conſtantia, æqualitate & ordine; parte affecta, humoris dominatu ; dein ex cauſis morbificis in forma , materia, ſubiecto , efficiente, hoc eſt, quod gignit, auget, conſeruat, iuuat, lædit , inſtrumento , fine, cauſa ſine qua , & cum qua ; præterea effectis , quæ ſenſibus notantur externis : & analogia cum aliis.

Ex viribus.

Hæc iam committantur viribus ægri. quarum ratio inibitur ex vniuersi habitus partiumq; singulari natura in colore, charactere, mole: actionibus animalibus, vitalibus, naturalibus: excrementorum substantia, qualitate, copia, tempore, excernendi modo: & num in vitio sit natura ægri communis, propria, aduentitia; quæ in temperamento, habitu, humorum dominatu, consuetudine, diæta. Vim cuiusque signi epiphanomeni omnium sapientissimè aperuit Hippocrates tribus Prognosticôn libris: quocumque illa modo appareant, ad salutem vel ad mortem, ad melius vel deterius. eoq; id facit, quò rectè à nobis cum morborum causarumq; morbificarum viribus (quæ ex his notis se in apertum dant) conferantur vires afflicti corporis: vt ita intelligamus num de salute ægri conclamatum sit, aut num redintegrari possit: & qua specie quoq; tempore illam expectemus. Præterea morborum causarumq; translationes quid denotent aperit: quæ ex quibus, & in quas successiones: & quæ in abscessum vel crisin subitam se sint effusura.

Hippocrates optimus prædicendi magister.

In hoc rerum prædictarum examine perpetuò collineabitis ad vim efficiendi, & opportunitatem excipiendi: hinc enim speciem tempusq; crisis, eiusq; euentum internosces. nam inde rerum cunctarum, quæ terrâ marique gignuntur causæ principiaq;

Aduertenda.

piáque ducuntur. Illicò has leges æternáque fœdera Deus rebus cunctis imposuit procreãdis. Ita ille medicinæ præceptor nihil vnquam de morborum natura & exitu statuit, nisi κατὰ τὸ ποιητικὸν, καὶ τὸ ἐπιδεικτικὸν, *id est ex cognitione & perspicientia efficientis causæ & excipientis. hæc vbique est eius* διάνοια, *vbicumque agit de cognoscendo, prædicendo, & medendo. Ita prodidit minùs periculosè ægrotare eos quorum naturæ congener est morbus.* 2 aph. 24. *Sed cautio vbique adsit de similibus. hæ namque sæpè bonis imponunt medicis.* Cautiones in similibus. *Vt cùm signa quædam morborum contumacium consectanea sunt; ex tunc discriminari debent quæ huius morbi speciei consectanea sunt, ab his quæ prauitatem morbi denotant: nam nonnunquam affectus tantùm signa sunt. Vide itaque quid speciem, & quid morem morbi indicet. hæc postea appárent: illa, vnâ cum morbo. Et num illa prauitas, ægro huic non sit praua, sed ex more. sunt qui supini cubant, & cætera. Sed quæ longè à peculiari cuiusque natura degenerant, calamitosa sunt; vt à miti homine ferox responsio. Semper fidite quàm maximè coctionibus morbi propriis. sed quæ critica sunt signa, vide ne in his iudicium tuum fallant. His iunge naturam ægri, & ea quæ à foris sunt: vt sunt ætas, temperies totius, & partium principum, & habitus corporis,*

vt diximus, num densus, rarus. nam hæc ostendent quibus morbis qui facilè occupentur, & à quibus causis facilè incurrantur & patiantur; & quis humorum dominatus in his sit, & quando & qualem exitum inuenturi sint. hæc enim & morbi magnitudinem, motum, & crisis ideam etiam enunciant. Distinguite etiam accuratè praui moris signa à criticis signis, quæ cum causis criticis elucere solent: vt lachrymæ num maneant ex resolutis oculorum canthis, fatiscente iam naturâ; vel num à sanguine qui cursum in caput flectit, vt per nares erumpat, obnatæ fuerint: hoc enim salutiferum; illud, lethale. Ita infirmitate corporis terreri non debemus, nisi terrifica fuerit infirmitatis causa. Terrifica illa, quam facit vitalis principii consumptio, nectarisq; viuifici perennis exhaustio. terrifica etiam quæ fit sine vlla vacuatione tum aspectabili, tum sensibus incompertâ. Nam facultatum effœtæ vires surgunt ex hepatis, cordis, & cerebri exsolutione: & his recreatis, falcultates vegetæ in officio suo manent. Tremor in forti baiulo ab onere graui, nihil terrifici habet: quia causa non est terrifica. secus de fanaticorum tremore iudicandum: qui ab exhaustu & cerebri alienatione incidit; mortemq; præsentem denotat. Hæc discriminantur ex pepasmo: quæ enim ante eum appâ-

apparent, morbi germina sunt, & naturæ triumphatæ indicia. Sed vt rectè tempus futuræ crisis cognoscamus, primùm futurus morbi vigor deprehensus esse debet.

CAPVT IIII.

Quo modo morborum vniuersalia tempora futura deprahendantur; eo fine vt tempus futuræ crisis indè innotescat: & exercitatio, qua rectè id discamus: & quid quoque tempore apparentia signa indicent, præsentiáque quæ iam tempora morborũ indicent.

MORBI *tempora rectè perspecta esse debent: & maximè eorum summus quando vigor futurus sit, cognoscendũ. Horum percepta notitia, ad diætam commodè instituendam, remediorum subsidia tempestiuè decernenda, & fidam ad prænotionem summè necessaria est. Morbus dum in toto cursu suo ad metã vergit, quatuor spacia vel tempora decurrit, principium, incrementum, vigorem, & declinationem. Principium est prima morbi inuasio, vbi cruditatis adhuc sunt plena omnia. Incrementũ, (* ἀνάβασις *Græcis,) est vbi manifesta coctionis signa conspiciuntur; paroxysmi maturiùs, vehementiùs, & diutiùs inuadunt. In vigore* ἀκμὴ. *perfecti pepasmi notæ elucent; & tunc sym-*

* ascensus

ptomatum vis plenis fertur velis. hoc est illud tempus ad quod inter cætera longè & præcipuè collineandum est: nam id docet filū quo trahi tota victus ratio debeat; & tunc in procinctu crisis est. Ineunte enim acuto morbo victu tenui vtendum: in augmento, tenuiore: in vigore, tenuissimo; ne natura tunc cùm crisi operam dat, retrahatur à pepasmo & exclusione materiæ morbificæ ad pepsin, hoc est ad ciborum mitigationem. Ergo exploratus esse debet vigor morbi futurus:
παρακμή. nam quo breuior fuerit morbus, eo tenuiore victu transigendum. Declinatio morbi est vltimum tempus, cùm iam status vehementius deferbuit. Salutares cuncti morbi quorum difficultas in materiæ mitigatione hæret, vniuersalia hæc morbi tempora decurrunt: funesti vix statum attingunt; vel in eo opprimūt naturam. Ita integra ætas cuiusque morbi circumscribitur & designatur.

Sed, ne erretis, sunt etiam particularia tempora cuiusque paroxysmi: exempli causa, tertiana intermittens suam periodum facit
Paroxysmus quid. tertio quoque die; tunc enim paroxysmum præbet: adeò vt paroxysmus nihil aliud sit, quàm deterius periodi tempus. Omnis autem crisis fit in paroxysmo; siue paribus, siue imparibus diebus moueantur morbi. Ille paroxysmus quatuor habet peculiaria tempora: principium, incrementum, vigorem, & declinationem. Principium tunc adest, cùm frigore

frigore extrema occupantur. incrementum, vbi incalescit, sed nondum validè. vigor, vbi toto corpore funditur calor. declinatio, vbi calor torpescit.

Sed vnicè confert ad crisis tempus noscendum, vt exploratè compertum habeamus tempus futuri vigoris vniuersalis. Morbus per actionem læsam describitur, quæ est symptoma: quare morbi tēpora ex symptomatis deprehendemus. Pusilla symptomata, quantum suadet morbi species, initium morbi definiunt, ea auctiora & anticipantia, & consectanea epiphænomena, augmentum morbi denunciant. at summa symptomatum vehementia si permanserit sibi perquam simillima, statum arguit. Inde in mitiorem euanescunt finem: & tardiùs, mitiùs, breuiúsq; in declinatione affligunt. Eueniunt hæc tempora ex causarum morbificarum motu, quas pepasmo euincere nititur natura; vel vires acquirunt illæ eundo. Si pepasmo studeat natura, in luctâ illâ sensim ingrauescunt symptomata. hoc ita Hippocrates: Dum materia suppurabilis abit in suppuratum, dolores & febres contingunt maiores, quàm iam confecto: tunc enim naturæ & morbificæ materiæ impetus sistitur. Quare ineuntibus morbis vt nulla suscipitur crisis vi naturæ ac lege critica, ita tunc nulla significatio, perturbatione esse potest critica: nam opprimitur adhuc tunc natura morbificis causis. Nec vlla

Tempora morborum vnde noscātur.

crisis fit bona in cruditate: neque salutariter quicquam fieri potest quod antè significatum non fuit, signis apparentibus ad tempus & ad speciem ipsam crisis. At vbi materia morbifica pepasmi est expers, vt in cancro, elephãtiasi, causarum motus vltrò euenit, non naturæ agitatione: vnde sua tempora tantùm agnoscunt ex materiæ prauitate, quæ symptomatis se aperiunt. Hæc quæ præsentia sunt monstrant. Sed unde futurũ agnoscam morbi vigorem? ex specie morbi: vt quartanæ lentè eò se erigunt, at causus, ilicò. & ex parte affecta, humorisq́; dominatu: ita si pars calida, rara, princeps, breuis erit morbus. Secundò, ex magnitudine in eadem specie: vt magna quartana citiùs percurrit sua tempora; nam irritat contumaciùs naturam. Tertiò, ex motu: nam qui vehementer, continuò, celeriterq́; mouentur, in ἔφοδον suam euocant naturam. quare nota paroxysmorum incrementa, anticipationes, diuturnitatem; & num tolerabilior fuerit sequens paroxysmus. inde sciemus num augeatur morbus, consistat, aut decrescat. cùm duo paroxysmi æquales in iam dictis fuerint, vigor erit ille morbi. In longis autem morbis in plurimos paroxysmos status expanditur. Paroxysmus valdè anticipans, & longiùs & vehementiùs affligens, essatu dignum indicabit augmentũ, & velocem esse morbi motum, atque mox in vigore futurum. si ex aduerso, contrà eueniet.

Vigor vt noscatur.

2. aph. 12.

niet. Quartò, ex pepasmi signis citiùs aut seriùs apparentibus: nam motum morbi designant. & omnia cocta secura sunt, & breuem præsagiunt morbum. Quintò, ex ægri natura communi, peculiari, & ascititia. sic in ætate florida, calidóque corpore citiùs suam absoluunt historiam. His iunge externas causas, quæ nunc & olim corpus affecere: vt æstiuæ quartanæ breues, si accedat victus sobrius & exercitatio. nam æstus semper breues reddit morbos. Cùm iam in procinctu est vigor, epiphanomena quædam diebus criticis efflorescunt: quænam illa sint vide; & eorum vires, numerum, & magnitudinem examina. Inter hæc præcipuam auctoritatem asscribere videtur Hippocrates signis coctionis & cruditatis: propterea meminit sputorum, vrinarum, & fæcum. hæc enim præsentia morbi tempora narrant, & futura: præsentia; nam dum manifesta nulla signa coctionis elucent, hæret in initio suo morbus: vt si vrina subpallida: nullum expectoratum vel liquidum. nam in augmento, manifestè coctio elucet: vt si vrina nebulam ferat albam, sitq́ue bono colore prædita vrina, & modicè crassa, vel rubra hypostasis. in statu perfecta coctio explendescit: vt hypostasis si adsit multa, alba, continua, æqualis nisi morbus fuerit admodum biliosus, tunc vel enæorema satis fuerit. ilicò interdū morbus sua percurrit tempora.

1. aph. 12.

Exercitatio ad deprehendendum tempus crisis.

Vigor, quod iterum moneo, futurus accuratè obseruetur ex epiphænomenis: nam nî hoc noris, nunquam salutis aut futuræ mortis euentum verè pronunciabis: ita nec conscius eris an expectanda sit crisis vel non; & si ea futura sit, quando & qualis; nec diætam nec pharmaciam artificiosè instituere poteris horum nescius. Itaque, dicit Hippocrates, τὰ ἐπιφαινόμενα ἢν αὐτίκα, *(id est,* ταχέως, *)* ἐπιφαίνηται ἀρχομένου, *quod est,* Epiphænomena si ineunte morbo statim appareant, *quæ præseferant coctionis signa,* breuis ille erit morbus, *& salutaris etiam. nam excrementum arguit robur & infirmitatem partis vnde manat: excrementum optimum id quod sanorum simile; quantum inde abit, tantum mali præseferet. Hippocrates libro primo Epidemiôn scripsit, coctiones vbique opportunas esse, & celeritatem criseos, & securitatem demonstrare. Ergo si primo die coctionis enitescat nota, primis quatuor diebus crisin inibit morbus. ita singulos quaternarios notabimus in acutis morbis. Saltem secunda die comperiemus, num primum septenarium superaturus sit morbus. Sit primo die febris acuta, attamen non supremè, vrgeat, cum tutis signis, attamen non tutissimis, hæc ad secũdum quaternarium progredietur. Rursus febricitet quis validè, primóque die nulla calamitosa signa se in conspectum dent, vrina sit bona colore &*

con-

consistentiâ: hic in quatuor primis diebus euadit; maximè si nebula vel enæorema adsit; eoq; magis si laudabilis hypostasis adfuerit. Ita è contra, maligna cum prauis signis, quanto abest à pessima, & cum calamitosissimis signis inuadente febre, eò tardiorem adferet mortem. distingue ergo vires signorum. Hoc modo vobis compertum erit primo vel saltem secundo die, num morbus primo vel secundo quaternario finiri debeat. nam primo die necesse est vt signa coctionis appareant, si primo quaternario finientur morbi, vt euenit in peracutis: nam tunc principium elusum est in his morbis. Si cruditatis plena sint omnia primis diebus, tunc prima septimana non finietur salutariter: nam tenuis coctionis opus est signo die primo, vt intra septimum diem crisin subeat. Si quatuor dierum spacio fraudentur pepasmi notis, notabitur principium morbi prolixum: adde si specie longus sit morbus, motu lentus, cæteraq; quæ antea diximus. nam ita neq; intra quatuordecim dies pepasmi signa se in conspectum dabunt. Quod si mediocria fuerint signa ineunte morbo; non erit tam prolixum morbi principium. Ita scripsit medicinæ præceptor, sudores cum miti morbo, prolixitatem significare. Dein superuenientibus quaternariis mentem adhibere iubet Hippocrates: nam primus quaternio, qui tenuis pepasmi rudimenta delineabit, quod de morbi

principio adhuc restibile est denunciabit: nam tot opus erit adhuc diebus ad manifestum pepasmum, quot à principio dies abierunt. Si itaq; longum principiũ, etiam protractius erit augmentum morbi, & status à longo tempore adrepet: Sin breuius principium, reliqua etiam tempora hoc imitabuntur.

Paroxysmorum vigor vt noscatur. *In intermittentibus etiam morbis, totius decursus vigor est obseruabilis: hoc benè elucet ex eius specie, & more, & motu. Et præter illa in vsu medendi obseruaui, notandum esse quid in vnaquaq; paroxysmi fiat parte: vt si vomat ineunte paroxysmo is æger, qui tertiana intermittenti tenetur, indicatio adferetur inde, tertianam versari in initio sui curriculi: sin paroxysmi vigor vomitum bilis exceperit, deferri tertianam per statum vniuersalis sui cursus denotabit.*

Vniuersalis vigor. & exercitatio ad tempus crisis deprehendendum in cunctis. *Quando itaque crisis futura sit, vniuersalia morbi tempora, sed maximè status docebit. nam ante coctionem crisis non fit bona: nec perfecta adest coctio ante statum morbi. Itaque, vt priùs diximus, (repeto hac lubenter; nam nunquam satis dicitur, quod nunquam satis discitur,) si primo die pepasmi signa se proferant, primo quaternario inibitur crisis. diem indicabit motus morbi, num scilicet tertio, quarto, vel quinto die ea eueniet. vt si coctio eluceat primo die in febre synocho, quarto die fiet crisis. Continua verò si fuerit, tertio vel quinto die, interdum &*

quarto,

uarto, crisin inibit. motus eius hoc enuncia-
t: quæ enim paribus diebus mouentur,
ribus etiam iudicantur; quæ imparibus,
nparibus. Adiuuat motus celeritatẽ, morbi
agnitudo, tempus anni &c. Contrà, si æger
ullum proferat pepasmi argumentum ma-
ifestum, nec tamen perniciosè ægrotet; ille
rimo quaternario non experietur crisin: sed
quarto die quid se proferat, is septimo die
isin inibit, si absit error magnus. Sin non 4.aph.71.
deò velociter moueatur, & error accesserit,
ono die crisis veniet. Quinto die cùm co-
ionis indicia appârent, accedente motus ce-
ritate & vehementia, vndecimo crisin sub-
it: si hæc mitiora, decimoquarto. his iunge
tatem & cætera quæ tanquam indicia pu-
ica iam antè enumeraui. Si quædam ad-
nt, alia verò absint, & error si se consocia-
erit, vlteriùs procurrere poterit. Verùm
im erroris expers fuerit res, mista vtraque
i si tunc concurrant signa, magna indu-
ria hîc opus erit, quô distinguantur horum
tentiæ: si intra septimum nihil præuidere
cet, saltem intra vndecimum & septimum
l præcognosces. si enim magnitudo & veloci-
s tunc incrementa ducant, signaq́ue coctio-
is accesserint, hic die vicesimo crisin expe-
etur. si salutaris fuerit morbus. Morbus
lutaris qui quaternario primo tardè mo-
etur in cruditate, sine maximo æstu, crisin
aud videbit intra decimumquartum diem:
& prin-

2. aph. 23. *& principii signa diu perseuerarint, diuturnus is morbus erit. Incrementi verò signa si quarto vel septimo die se aperuerint, spem facient de die decimo quarto, vel vndecimo. Nam si hæc tria se consociauerint, motus celer, febris atrocitas, coctionis manifestum iudicium, fiet crisis decimo quarto die; maximè si aër &c. conspirarint. Quodsi vndecimo die pepasmi notæ appareant manifesti, sine morbi magnitudine & motu vehementi, superabit crisis decimumquartum; & fortè, torpentibus cæteris, vigesimum attinget. Sed sint mixtæ notæ; & pepasmi manifesti signa die decimoquarto auctiora emicent; die decimoseptimo expectabis crisin: at si nihil magni accesserit decimoquarto, ad decimumseptimum te iam tunc cõuertes; nam si ibi quid appareat, crisis in vigesimum diem incurret. Hoc filo etiã noscemus crises futuras à vigesimo die: ex singulis septenariis, (nã quaternariorum vis perit à vicesimo die: septenarii durant vsque ad quadragesimum diem: post quadragesimum vicenarii, vsque ad centesimum vicesimum,) tum morbi magnitudine, tum motus celeritate, & signis coctionis. Quæ cuncta si eodem quaternario increuerint, in subsequenti crisis fiet si cætera, vt ætas, &c. talia subscripserint. Rectè admonuit nos Hippocrates,* Quibuscumque
2. aph. 13. crisis est in propinquo, nox eo paroxysmo superior permolesta, *(ob symptomata*

per-

erturbationis critica : qualia sunt deliria, marmaryga, nausea &c.) proxima verò facilior : *quòd vi natura concocta, secreta, & excreta sit materia morbifica.*

Obseruabile hoc axioma, quòd signa apparentia ad speciem crisis, incerta & calamitosa sunt, nisi praecesserint signa ad tempus. Nihil enim rectè fit, quod antè significatum non fuit, signis apparentibus ad tempus crisios. hoc est, signa pepasmi debent praecedere crisin. & illa signa ad tempus debent prius apparere quàm signa perturbationis critica: qua nisi praecesserint, dicetur excretio symptomatica, & non critica. Sit firma ergo hac schola Hippocratica prognosis : τὰ ὀλέθρια σήμως ῥαςωνήσαντα, θάνατον σημαίνει: *quod est,* Perniciosa mala, quorum sine signis leuatio est, mortem subesse ostendunt. *Inter antiqua praeclarum hoc:* Morbi cuiusque propria epiphænomena, quæ apparent circa initia * λόγῳ τῆς φύσεως, cum quæque morbum abbreuiant: quę autem serius, ipsum ad diuturnitatem producunt. *Vetus illud admodùm in schola Esculapidum vulgatum est,* τὰ κρίσιμα μὴ αὐτίκα ἐπιφαινέσθω, *hoc est,* critica ne citò ꝑdent in cōspectum: *siue sit crisis eorum, siue signa eò spectantia: nam cuncta* κριτικὰ *sunt* δύσκριτα. *Nam vbi natura morbificis causis opprimitur, estque succorum cruditas, nulla bona sperabilis crisis. Itaque ilicò,*

Axiomata.

* merito naturæ.

iam

iam ineunte morbo, illa non expectanda. Quare Galenus dicit: Rigere initio febris ardentis, est maligna qualitatis proprium: quamuis ardens febris rigore superueniente soluatur; critica tamen non initio apparent. Vt enim cruditas succi qua caret ἐρεθισμῷ acrisian quidem facit, non tamen funestam: ita si accessionem habeat ἐρεθισμοῦ, consecutionem adfert sinistri iudicii, & mortis.

Iterum de motu morbi.

Inter cuncta maximè notabimus motum quo fertur morbus, quô tempus crisis elucea: quia quorum morborum cita mutatio est cita etiam his euenit crisis. at cita mutatio cernitur in celeritate epiphanomenôn, quæ iure & loco apparent, cùm nimirum continuò eorum fit anagoge. Ita vt acutorũ morborum celerrimi sunt motus, sic eorum celerrima etiam mutationes ad interitum vel salutem. Nam crisis mutatione perficitur, mutatio autem motu: propterea ii morbi qui celeriter, continenter, & vehementer mouentur, citas etiam crises adferre solent. Si itaque vehementer moueatur morbus, in paroxysmo (cùm iam ad statum venit) veniat crisis. & signa crisima pracedentia id notant pro sui magnitudine, viribus, numero, & die quo apparent. iam adde naturam anni, & agri &c. & antecedet perturbatio per diem vel noctem. Præsentem autem crisim pulsus nunciat altus, vehemens, magnus, eorum comparatione qui præcesserunt.

Præsentis crisis signa.

Opti-

Optimæ crises fiunt in statu morbi: in
mento verò imperfectæ, nec securæ imò in
mento & principiis plerumque homines
riuntur in lethalibus morbis. In lethali-
autem morbis mortis tempus in obscuro Mortis. tempus.
nam motus vincentis morbi incerti sunt.
re à vehementia motus morbi id eluce-
Quidam nõ primam periodum absoluũt:
m superauerint, in acerbiore paroxysmi
pore necantur; vt si in augmento, vel in
io, aut vigore peiùs affligi soleant. Mor-
thales si non citò exeant crisi propria &
nda, mox edunt signa iamiam futuræ
rtis. Acuti enim intra quatuordecim dies
icantur; & æstate celeriùs quàm hyeme,
m vel æstiuæ quartanæ breues sunt;) & in
mutatio cita esse solet ad interitum vel
tem, vt eò conspirat celeritas motus, ac
aëris: at qui ex degeneratione acuti, qua-
ginta diebus iudicantur. Verùm in lon-
ribus exacto quadragesimo, ante sexagesi-
m alia ferè crisis non expectanda. hoc
nit ex conditione contraria celeritati in Ad crisin quibus opus.
tu morbi, naturâ ægri frigidiore, senectu-
hyeme, aëre frigido, materia crassa, parte
ssa algida. Vires vegetæ promptam etiam
in adferunt. Notũ est illud in schola Hip-
ratica, πεπασμοὶ ταχύτητα κρίσεως, καὶ
σφάλειαν ὑγιεινὴν σημαίνουσι: quia in pepas-
constanti, vis est naturæ, libertas meatuũ,
causa morbifica mitigatio. quæ tria sunt
ad

ad citam crisin necessaria. testis est Hippo-crates, vbi ait: quibus septimo die crisis ve-nit, illis sub quartum in vrina nubecula fu-rubra.

Dies criti-tici.

PAVCA *supersunt de diebus critic-Euenit vt crisis se expandat per dies, adeò cui eorum asscribi ea debeat, nescias. vt si e-florescant critica signa die septimo, m-octauo incidat excretio, quam in nonam pr-ducat: qualis hæc censenda ex die crisis? H-tria notabitis: tempus perturbationis critic- & quando excretioni incubuerit natura, a-que quo tempore solutus sit morbus. qui di-ex his plurima viderit, illi referatur accep-crisis. Sin æquè tres dies sibi vendicent hu-motum, illi asscribenda erit crisis in quo e-cretio cœpit: nam hîc maximam suam ἐφ-δον natura habet. Et ex euentu crisis, di-naturam disces: εὐφορία enim septimo cō-ctaria est. Longus vsus dies feliciores in cr-ses notauit. vt qui plurimos vindicârunt morbis perfectè & tutò, præambulonib-signis præindicati, subito incursu & excr-tione. Inter hos primus est septimus dies: hoc decimus quartus: dehinc nonus, mox v-decimus: deinde vigesimus, quem mox sequ-tur decimusseptimus, dein quartus, tertiu-decimus octauus: hi boni critici. Sextus opp-nitur septimo, in quo cuncta perfida & per-culi plena, nam excernit natura inuict-cruda, acria, praua, fœtore immania. hu-*

sequu-

*iuntur octauus, & decimus, frequentissi-
inter hos sextus crisin admittit. mali et-
duodecimus, decimussextus, decimus-
us: rarò tamen iudicant. tertiusdecimus
bonus nec malus est. A vigesimo ad qua-
gesimum cuncta sunt languidiora, &
ius crisin experiuntur, vel repetunt eam.
r hos hæc series est: vigesimus primus,
esimusseptimus, trigesimusquartus, qua-
gesimus, vigesimusquartus, trigesimus-
mus; trigesimus, trigesimusseptimus.
usque crises eueniunt. Quæ vltra hos
, potiùs abscessus agnoscunt. Si non subi-
exclusio fiat, spes erit vt causa longa die
catur. & tunc vicenis motibus natura
at materiam. quinquagesimus & octo-
imus pares viribus habentur: centesimus
centesimus vigesimus: qui, cùm quatuor
leat menses, initium erit quaternionum
nstruorum. Indices dies sunt 4. 11. 17.* Indices.
*uartus indicat, quid boni vel mali septi-
, sexto, vel octauo eueniet. decimus octauus
m vigesimiprimi index existimatur.
merationem auspicabimur ab eo die quo* Vnde nu-
idè violata actio in ægris cõspicua est. Ita meran-
puerperis dies computamus à doloribus dum.
tus, non ab eo die quo cœpit febricitare; in In puer-
nimirum febribus, quæ secundo aut ter- peris.
*die partum sequuntur: nam illi humores
uuntur motum factum in die partus. sed
ost aliquot dies oboriatur febris, ex alia
causa*

causa hac orta fuit. Sed in intermittenti[...] febribus, periodorum, non dierum, ratio [...]benda. Hi dies sunt quasi iudices & arb[...] belli naturæ & morbi, & de victoria p[...]nunciant.

CAPVT V.

Vniuersalis exercitatio qua rectè s[...]ciem futuræ crisis discamus: & pr[...]sentem cognoscamus, quò sit euasu[...]

CRISIS *qua arte notetur tempus, [...]ctenus iam vberiùs aliquãtulum ex[...]citationem ineamus ad speciem cuiu[...]*

Series. *crisis exactè deprehendendam. Primùm p[...]lustrabimus, num natura crisim factu[...] sit; vel num potiùs in apostema exclusura[...] materiam natura; aut an potiùs longâ die[...] defungetur; Sed si crisis eueniet, num b[...] maláve futura sit, ad salutem vel ad m[...]tem. Si ad salutem, quando (de hoc iam [...]mus,) & quid euenturum sit; eiusq́ substa[...]tia & qualitas: & quo modo eam initu[...] sit, (hoc est, qua excretione, qua facilitate [...] difficultate, per quas vias, quo ordine, vel [...] potiùs arte opus sit:) deinde qua copia exc[...]sio fiet: tandem quo euentu; num in bonit[...] optimo; fide bona, vel an perfida erit; perfe[...] aut accisa. Quæ ex his præcipuam vtili[...]tem adferunt, in his exercitationem hanc [...]stituemus. Hæc omnia pernoscuntur ex*

...æ primùm proposuimus, vt ex morbi spe-
..., magnitudine, more, motu, &c.

Num fiet crisis, an potiùs sensim solutio,
...nificabit morbi species, magnitudo, & mo-
...s. Nam acuti morbi crisi, diuturni solutio-
... placantur. Sed cùm haud cuncti acuti crisi
...rminentur, eorum magnitudo erit perpen-
...nda: quibus addes, quæ ab ætate, anni
...mpore, &c. quæ si subscribant, certius indi-
...um euadet. Sed si nulla adsit agitatio, nec
...acuatio, nec abscessus euenit, sed simplex
...nga die solutio. Hanc noscemus etiam ex
...orbi specie, more, & vehementiæ absentia.
...on aderit febris; vel ignaua saltem; & sa-
...tarius est morbus. Viribus etiā validis opus
...t ad crisin: nam validæ etiam febres cum
...iribus imbecillis, per solutionem finiuntur.
...rgo effœto ægro, vel morbo decrescente, solu-
...io terminabit malum. Si ea quæ primùm fe-
...ocia erant, mitescunt; non fiet crisis, sed sim-
...lex solutio. Num fiet.

Sciendum, duplici modo agi posse de crisi;
...e signis nimirum præsentis crisis, vel futu-
...æ. primùm breuiter quædam de præsenti,
...mox de futura. Sed quædam vtrique sunt Notandum.
...ommunia, & bonam etiam crisin præcurrit
...erturbatio, anxietas, dementia, vigiliæ, som-
...i, anhelitus, vertigo, dolores, aurium soni-
...us, marmarygæ, lachrymæ, vrinæ suppressio,
...abrum tremulum, rugitus, anticipatio pa-
...oxysmi, æstus, sitis, clamor, iactatio.

Instantis

Instantis crisis. *Instantis bonæ crisis notæ sunt pepasmi, sed dignitas excrementorum debet pōderari: nam expectorata maximè obseruari debēt in pleuritide; in febribus, vrina. Secundū signū bonæ crisis est, quòd euenit die critico, quodq; primò indicata fuit. Tertium bonæ crisis* Bonæ. *symbolum est, quòd excrementum responde[t] speciei morbi & eius moribus: vt hæmorrhagia in causo, vel à rigore sudor calidus toto manans corpore, vel biliosa excretio sursum aut deorsum: in quotidiana pituita effusi[o] & sudor: in phrenitide sanguinis profluuiū vel sudor toto manans corpore, & abundè à capite. In simis partibus hepatis phlegmone absoluitur hæmorrhagiâ, sudoribus bonis & vrinis: in eius cauis, biliosis excretis, vomitibus interdum, sudore. Ardentes cunctæ sudoribus propriè iudicātur: præambulone semper pepasmo. Quartana iudicatur atris variisq; elisionibus; semitertiana, biliosis cum pituitosis. His iunge ætatem, diætam &c. S[i] enim hæc in morbo bilioso, bili studeant, necesse erit morbum bile elisa sanari.*

Futura verò crisis ex eisdem ferè quæ di- Futuræ crisis. *ximus accipitur. Vtrùm illa futura sit bona* An bona vel mala. *vel mala, ex ægri robore, & more morbi intelligemus: vt si incidat causus cum notis benignis, integris ægri viribus; ad statum aduenturum collinea, quò deprehēdas an eousque pares sint futura morbo vires. Ita comperies num puero portādo sufficiat, si explo-*

rauerit

auer is baiuli firmitudinem, viæ longitudinem, & onus. ita febris magna indicat crisi erminandam: si fuerit febris ea benigna, tuam crisin fore denunciat: &, si vires statum ntegra excepturæ sint, optima futura erit risis; nam alioqui moriuntur. Maximè à epasmi capacitate vel ab ea alienatione bonæ vel malæ crisis indicium captabimus. Secunò, vt pepasmi notæ citò effulgeant, optãdum. ertiò, vt constantiâ quadam perennent, nec rebrò euarient. Quartò, vt tempore & loco ccernantur, hoc est à pepasmo; & si ἀκολουθίαν consectaneam habeant; & si die critico pparere cœperint. Quintò, vt excretio fiat ατὰ λόγον morbi: nam alii morbi aliis plaantur excretis. Talia autem excrementa aximè sunt, vrinæ, deiectiones, expectora, sudores, naribus & ore profluentia. In his tari debet substãtia & contenta, qualitas, ta, tempus, & modus excernendi. his iunætatem, diætam, aërem. Hîc etiam cuncta phænomena examinabis; nam morem & otum morbi denunciant. Hippocrates optius horum præceptor consulatur libris Proosticôn.

Sed vide vt materiæ morbificæ translatio recte obserues. Axioma est Hippocratica olæ: Tolerabilior vt est morbus qui lidis venit viribus, quàm qui effœtis; primigenii morbi materia est mitior, àm secundarii, per metastasin nati. Axiomata.

Praeterea, omnes morbi symptomatici excur-
sus & recursus consectarii, sunt primigeni-
longè peiores: nam efferus indomabilisq; hu-
mor offendit partem qualis est qui ex prio-
morbo vitium fecit. Hæc sententia summ-
Lib. *praeceptoris:* Τῶν νοσημάτων ὅ,τι ἂν ἐπ' ἑτέρῳ ἐς
περὶ ἑτέρῳ γένηται, ὡς τὰ πολλὰ ἀποκτείνει. *quo-*
παθῶν. *est,* E morbis qui alter superuenit alter
non rarò mortiferè habet ægrum. Na-
cùm infirmo iam corpore maleficentiâ mor-
praesentis, alter morbus incidit, priùs proiecti-
viribus moritur, quàm morbus nouè adu-
niens, cursum suum confecerit.

Quid. *Deinde quid euenturum sit, indagabimus.*
Id vt colligamus, signorum omnium (quæ
iam dictis rebus examinantur) quæ cernun-
tur in qualitatibus corporis, actionibus (
excrementis, ea conspiratio esse debet ad cri-
sin, vt certò promitti possit quando ventur-
& quid ex ea sit euenturum. vt in cau-
praesagimus interdum hæmorrhagiam; i-
species hæc febris suadet: & eius magnitu-
in crisin se effusuram dicit: & mos eius i-
habet, si iuuenis sit; nam in eo sanguis ana-
rhopos est; si senex (quia in hoc sanguis -
catarrhopos) cruentâ dysenteriâ finiri pot-
rit: & sæpè maligno quodam more enec-
funestâ crisi. dein motu celeri quia fertu-
excretione finem inuenturam denotat: & (
epiphenomenis signis si constet caput incu-
à sanguine, hæmorrhagia eueniet: vt si
ocu-

*oculos splendores exiliant, & delirium su-
perueniat à subitò enata cephalalgia; si na-
res pruriant, facies rubeat, & adsit tensio
mollis hypochondriorum, &c. adde iam cau-
sas vnde enata febris, & corporis ægroti na-
turam. Eadem signa epiphænomena quæ
tempus crisis denunciant, etiam speciem cri-
sis notare possunt. ita visum Hippocrati, vbi
ait,* Quibuscumque circa initia febrium,
borta sternutatione, sanguinis stillici-
lia fiunt è naribus; siquidem quarto die
rina hypostasin habet albam; dimissio-
nem morbi per hæmorrhagiam septimo
ore ostendit.

*Cùm itaq; compertum fuerit quando &
uid euenturum sit, deinde etiam* QVO Modus.
ODO *hæc suam historiam finient, ex eis-
em antè positis notis indagādum erit. Num
θρόως vel sensim, hoc est, num critica per-
rbatione exclusura sit natura materiam
orbificam: vel num potiùs longâ die eam
hauriet per* * ἄδηλον διαπνοὴν *: aut num
abscessum morbi causam effundet. Scripsit* *insensi-
ippocrates initio De *humoribus* : Οἱ πε- bilem
πασμοὶ ἔξω. ἢ εἴσω ῥέπουσιν· ἢ ἄλλῃ ὅπῃ δεῖ exhau-
uod est, Natura à pepasmo *triplicē viam* stionem:
uenit qua se tuetur, ac morbum excutit: perspira-
t enim foras *excludit; sudore laudabili,* tionem,
ero critico, exanthematis: aut introrsum seu ex-
ernit; alui deiectionibus, vrinis, hæmor- halatio-
agiâ : vel per * diadochen *eam exigit è* nem.

* id est, traditionem.

 directo.

directo & procul, si latus rebus fiat, in par-
tem capacem, vbi abscessus nascetur. Verùm
si bilis tenuis bellum moueat, cum libertate
meatuum, exsplendescente suis opibus natu-
râ, in ita meabili corpore, sperabilis erit ex-
cretio à pepasmo, introrsum aut foras; qua-
tenus natura & humor huc, illúcve cursum
inflectunt. At verò si nec humor, nec natu-
ra, nec meatuum libertas æquè exclusion
comparata sint; vnius tantùm vitio, vt na-
tura fractioris, aut materiæ contumacioris
aut meatuum arctiorum, morbi diuturnita
(à cocta materia) in abscessum fatiscet. ex-
cutietur verò hæc materia intus foras, au
supernè deorsum; quò natura viam affectat
& vbi iam excipiendi promptitudo est. Nam
in titubante ætate, cespitante corporis robore
indomitâ materiâ, & meatuum angustiâ
vt neque excretio, ita nec abscessus fit, sed i
corruptelam degenerat, vnde Ilias morbo-
rum subnascentium. Crises itaque morbo-
Ex specie morbi, crisis vt intelligatur idea.
rum absoluuntur excretione humoris mor-
bifici, vel abscessu. hoc autem fit cùm natur
insurgit in paroxysmo, recreata humoris p
pasmo & partium neoterismo: tunc in be
lum surgit. Sed diuturni morbi nisi hanc na
tura ἴφοδον sentiant, vt in Cleonactide oct
gesimo die, in abscessum abeunt ad infer
partes: hoc, vbi materiæ contumacia, & me
tuum angustia difficultatem & erethism
vacuitatem adferunt, viribus adhuc va
di

lis: alioqui pro abscessu marasmum ex cacothymia expectabimus. nam naturæ diu multumq; oppressæ sopita vis, & meatuum angustia, desperatam efficiunt excretionem. soloq; tunc abscessu sperabilis crisis; nisi abscessus materiam & occasionem vrina crassa, multa, & alba præripiat: qualis Archigenis seruo profluxit. Sed acuti morbi excretione maximè abiguntur, vt dixi ἔξω καὶ εἴσω: idq; iuuenibus, quorum meabile corpus, & humor, & naturæ motus vegetus. his enim tribus opus est ad liberam & liberalem exclusionem. Breuiter: cuique morbo sua debetur crisis, per euictionem peculiarem suæ causæ, & redintegrationem partis obsessæ. Euictio fit spasmo, excretione, abscessu: pro humoris qualitate, naturæ impulsu, & meatuum conditione. Præterea certæ sunt crisean quædam perturbationes, quæ iure & loco apparent; ex quibus naturæ motum præsentimus quò tendat: vt, si malè tuta futura sit crisis, de ea habeatur prouisio: & ne sinistrè remedijs victúve eam tollas, tardes, aut præcipites.

Antea diximus, ex morbi specie decisionis formam intelligi. sed cùm iam in procinctu sit crisis, epiphænomena quædam exsplendescunt; quæ varia, varias excretiones denotant. Vt si causos ad crisin surgat, cumq; hæc hæmorrhagiâ, sudore, vomitu, vel deiectione crisin inire possit, tu ad vomitus futuri signa oculos

Species crisis ex epiphænomenis.

oculos vertas. huic enim caligo, capitis dolor, vertigo, cardialgia, tremor infimi labri, & tenuis saliua ab ore anteambulones esse solent. At si hæmorrhagia in precinctu sit, facies rubet, lachrymæ manant, caput grauescit, temporum venæ tenduntur & pulsant, calor multus, si sit iuuenis. Sed si vrinæ substiterint, rigorq́ superuenerit, in vacuitate antè dictorum signorum, aluo suppressa, sudore decisionem faciet. quem iamiam adfuturum, molles vndosiq́ pulsus nunciant; & facies rubet, & omnia vapido quodam ab æstu calent. Num verò per aluum excurret crisis, nulla peculiares id notæ indicant: sed aliorum inopia, hanc restibilem denotat, dum modò in ἔφοδον suam se erigat morbus. Si tunc indoluerint lumbi, pondere quasi obruti, quod in pubem se effundit, ex vtero fiet excretio; sin ad sedem, eò fiet deiectio.

Abscessus.

Abscessu frigidi morbi maximè decisionem habent: at parui morbi die soluuntur: ita species suadet morbi & longi abscessu iudicantur, vt acuti & magni crisi: ita motus morbi. Si fractus ager; die euincentur morbi, vel eum opprimentur: ita vires. Hyems in abscessum est fœcundior. Hi abscessus mali sunt, si dolorem acerbum, acrisiam, vel diuturnitatem secum adferāt. Pars ea excipiet abscessum quæ imbecillior: & è directo si fiat, melius fit.

Pars ad quam decumbet abscessus.

Pars afflicta solutionis modum etiam declarat: ita vrinis hepatis gibbæ se laxant. Peracuti itaq; & acu-

acuti excretione maximè finem inueniũt. quadragesimo die rarò id euenit, nam co-ione longâ euincuntur: vel languidam & petitam excretionem mouent. Abscessu qui iiuntur, comitem illam perturbationem iticam non agnoscunt: vt nulli longi mor-, nisi postea in acutum degenerârint ma-m. Ex dictis primùm symbolis elucescet et-m per quanam loca propulsura sit natura orbificam causam; an sudore, vomitu, hæ-orrhagia, &c. quod iam diximus; & bre-ter repeto. VIAE.

Crises fiunt excretione, vel abscessu. Si ex-etione, id fiet quatuordecim dierum spatio: ω ἡ ἔσω, idq; iuuenibus, quorum meabiles nt succi & corpora, ac motus naturæ iu-niles. Sed prærepta crisis occasione & causâ r excretionem, (hoc est in cruda & contu-aci materia & meatuum angustia) incli-tio fit ad abscessum; modò natura viribus tegris propugnet: si illa fatiscat, cachexiam pecta & corruptionem: nisi tamen pòst ex-erbentur, vt in Cleonactide octogesimo. Anacephalæosis prædictorum.

iuturnorum autem morborum nec simpli-s nec vniusmodi ferè sunt crises, ob succorũ ade nascuntur cruditatem, & viscerum im-cillitatem. & tamen sententia Hippocratis , neminem quartana defungi sine crisi. Va-a itaq; eueniunt crises; pro vario humoris otu, naturæ impulsu, & partium obsessa-m conditione, vnde diuersis viis feruntur. Diuturnorum.

Num vltrò, vel arte.

Ex antè positis indiciis etiam noscemus num vnius naturæ vi, vel ab artis iuncto præsidio, hæc expectanda sint: vt nimirum id quod præsagimus euentum habeat. Ordo. *Et si plures affectus in vitio fuerint, quanam serie illi euincendi sint; quid primò, quid secundò cedet. vt si tertiana & quartana afflixerint, priùs superabitur tertiana.*

COPIA, & eius euentus.

Ex eisdem propositis notis copia erupturi excrementi inuestigabitur. Quodsi copia accisior fuerit quàm hæ (hoc est morbi species, magnitudo, mos, motus, pars obsessa, humoris dominatus &c.) indicant, hoc ad deterius vel ad mortem apparebit. nam nihil paucum est criticum: sed plenâ ac liberali manu effundi debent quæ criseos idéam præseferent; raroq; cieri debent. Malè enim natura tentat quod non perficit: nam calcare materiæ tunc stimulantur; sed vbi materia cocta, tunc vltrò natura surgit. Ita in Hippocratica schola damnantur τὰ σμικρὰ ἐμέσματα, καὶ τὰ ἐγγὺς ἀλλήλων ἰόντα, quod est, vomitiones exiguæ, & frequentes: cùm enim repetitò id fit, naturæ oppressæ imbecillitas in summa excernendi necessitate declaratur. Ita substillum sanguinis è naribus die non critico, mortem iam futuram denotat. nam nihil ἀκρίτως bene fit; tale est paucum: oppressæ naturæ & effœtorum viscerum argumentum. & ex irrita contentione naturæ frustraq; tentata excretione, maior fit infirmitas, & mor-

& morbus vires acquirit, inde grauioribus ymptomatis natura iam effœta opprimitur. Nascitur enim materiæ accisa copia ob ma-eriæ contumaciam, meatuum angustiam, & imbellem naturæ concussionem. propterea ihil paucum excernitur καλῶς καὶ κρισί-ως: id elucet in dysenteria & tenesmo, & in phidrosi, hoc est sudatiuncula, qua tantùm ɔscidum est caput, ceruix & thorax, vel to-um corpus exiguo sudore vdum: quod fit itio & resolutione partium solidarum, ita fœtarum, vt alibilem succum sibi assimi-are nequeant, sed elabi & diffluere permit-ant. Sed cùm liberè copioseq; effunduntur, onum. imò talis hæmorrhagia τὰ κρίσιμα ἢ κρίνοντα à calamitate vindicat. Quæ uit causa, vt Galenus super Metone per hæ-orrhagiam à morbo lethali liberato excla-et, αἱμοῤῥαγίαι λαῦροι ἐκ ῥινῶν ῥύονται ολλά: id est, hæmorrhagiæ multæ, multa ifficilia dissoluunt.

Tandem, criseos compertaratione in euen-u modo, videndum etiam num facilè vel fficilè, cum fide aut perfidia, perfecta vel cisa, & num optima futura sit, hoc est, quæ orbum soluit integrè sine ægri periculo, & deliter per liberalem & liberam excretio-em. vel num rediuiui morbi metus sit ab nperfecta crisi, à materiæ contumacia, mea-uum obstructione, aut naturæ ab infirmi-ate. vt in febribus vbi empyreuma & oris

Fida & Perfida. εὔκριτα & δύσ-κριτα. 2 aph. 12.

amaror ſupereſt à materia reſtibili, unde vigiliæ, vel preſſiores ſomni, inappetentia, malus color, oris amaror, excrementa non bona, nec pulſus; adeſt oris ſiccitas, & ſitis. Ii morbi reuertuntur : nam non ſunt κρινόμενοι καὶ κεκριμένοι ἀρτίως, *id est*, non iudicantur perfectè, & non iudicati ſunt exquiſitè, *ſua quæque propria criſi in ſpecie, materia, & ſubiecto: in qua nulla ratio deſideratur nec ſignorum antecedentium ad tempus & ad ſpeciem criſis, nec cauſarum criticarum in qualitate, copia, tempore, excernendi vel abſcedendi modo : hi ſunt* ὑποτροπικοί: *nam horum reliquiæ cùm non ſint naturæ conſociales, vt aſſimilari poſſint, reliquum eſt vt putreſcant : & ab his cibus corrumpitur. Tales ſunt qui ante tempus erumpunt; vel ſi decernantur ante tempus. nam illi qui ſunt relapſus expertes, die critico excludi debent, ſignis criticis præambulonibus, quæ indicant pepaſmum. Maxima enim vis pepaſmi ad certam criſin : quod ita teſtatur medendi præceptor :* Πᾶν τὸ ἐκπυέον ἀνυπόστροφον. ἑαυτὸς γὰρ πεπασμὸς καὶ κρίσις ἅμα, καὶ ἀποστασία. *id eſt :* Omne quod ſuppurat, metuit reuerti. ipſe namque pepaſmus eſt criſis & abſceſſus ſimul. *Nã triumphalis natura tunc inſurgit viis liberis, atq; ephodon ſuam molitur : eamq; oſtendit indicibus prodromis; poſt autem liberali & libera excluſione die critico. Hoc eſt, editis pepaſmi ſignis*

signis ad tempus, & iis quæ ad speciem crisis appârent, in paroxysmo aduersus causam morbi insurgit critico die, qui ab indice denunciatus erat. Tunc fida est crisis, & εὐφορίαν comitem habet. Sed motus omnis ad crisin die ἀκρίτῳ, inducit ἀκρισίαν ab inani erethismo sed τὰ κρίσιμα μὴ κρίνοντα, ἢ δύσκριτα, ἢ θανατώδεα. quod est, iudicatoria non iudicantia; aut sunt sinistri iudicii, aut mortifera. Quare bona crisis ferè fit in ordinario paroxysmo. Nihil autem salutariter exoluitur aut appâret ἀκρίτως καὶ ἀσήμως, nec quiescit bonis ægrorum rebus: sed talia mortifera sunt, aut sinistri iudicii. Hoc dicit Hippocrates in Prorrheticis, τὰ ἐπώδυνα ἀκρίτως καταμωλυνθέντα, φλαῦρα: hoc est, quæ dolorifica sine crisi resident (loquitur de parotidibus) praua sunt. Omnia firmiora sunt quæ die critico eueniunt & appârent, bona vel mala, ad interitum & salutem. Mala sunt, copia accisa, dies non criticus, & pigra excretio. Nam vt cita coctio citam adfert crisin; sic tarda difficilem, relapsus capacem, nec securam. nam tarditate ea segnescit viarum & succi meabilitas, & naturæ vigor. Semper illud notetur: Epiphanomenon vnum * κυρίως prauum, pluris esse debet ad interitus præsensionem, quàm plura communia. Propterea notæ propria indicia singulorum: & quæ materiæ, loci, vel alius rei ratione indicia præbeant. Inde enim

1.3.76.

Dignitas epiphan.
* id est, morbi, aut partis obsessæ proprium, &c.

Notandum. *cuiusq; dignitatem internoscimus. Semper diei critici & pepasmi maxima ratio habeatur: nam nulla bona crisis sperabilis, dum cruditas manet: nec vlla significatio tunc esse potest secundi iudicii: nec quicquam benè fit, quod lege critica non fit.* οἱ δὲ πεπασμοὶ ἐν τῶν χρόνων, *id est*, die fit pepasmus: *qui suos gradus habet; primùm inchoati, mox manifesti, tum demum perfecti.*

Cautè vt prædicendum. *Priusquam abeam, moneo: Antequam iudicium proferas de morbi euentu, sit comperta tibi natura triumphantis, vel triumphatæ tota historia. si antè ad prædictionem vrgearis, responde cum causidicis, Nondum liquet: & semper, Si nihil delinquat æger, astantes, & ea quæ à foris sunt. Nam (vt scripsit ille medicinæ præceptor)* Acutorũ morborum non sine dubio interitus aut salutis sunt prædictiones. *Quasi dicat, quãuis eorum sit propria crisis ferè à pepasmo & naturæ erethismo (nam celeriter, vehementer, & continenter mouentur,) non tamen omnes sunt benè morati: quia translatione turget eorum materia. Et in consociatis morbis interdum, dum vnus triumphatus conspicitur à natura, ab alio triumphata occidit. hîc medicorum rubor, ni signa cuique morbo peculiaria collata, periculi metum, aut salutis spem exprimant. Caue à pollicitatione, dum res sit cum morbo mali moris; qui blanda facie annuentes, eludunt. Examina hîc*

hîc pulsus, respirationem, & somnos &c.
m fidum non prodit signum, à pollicitis
tine, maximè in his qui temerè mouen-
, quiq; anormem crisin edunt. vt si hæmor-
gia eueniat ex naribus quartanâ occupa-
Nam propria crisis est, quæ secundum
rbi ideam & focum, naturamq; eius qui
icatur inclinat. Imperfectam crisim ha-
t Epicratis vxor, Cleonactides, Herophon,
lier quæ in littore, Pithion, Cherion. Opti-
crisis fit in vigore: in augmento non fit
rè, vt in Philisco.

CAPVT V.

rticularior exercitatio, qua rectè spe-
ciem cuiusque crisis futuræ disca-
mus. & num imperfecta ea sit futura.

MORBI à causa calida nati, cum li-
bertate meatuum, & virium robo-
re, excretione si eius essentia præcipi-
mutationem suadet, finiuntur. alioqui si
trario modo enascantur, marasmum in-
unt, aut tandē longa die vix pepasmi ca-
es redduntur: si medio inter hæc filo tra-
ntur, abscessus facient. Nam si frigidi succi
vitio fuerint, triumphali quadam virium
opus erit in tardo illo motu ad abscessum:
n fractis viribus, & biliosis morbis abs-
us eueniet: sed plerumque primis diebus
es integræ florent; & bis maioribus ad ex-

cretionem opus est quàm ad abscessum. Si itaq; per crisin finem faciet, quanam idé illa prodibit? & si per abscessum, quò fiet? Certè quò natura & humor iam affectant, & criseôn inclinationes fiunt. Itaque notanda erunt propria cuiusq; excretionis indicia. Si aluus & vrina præter rationem subsistant, cùm crisis in procinctu est, rigorem expectabimus, si nox præcedens grauis ægro fuerit. Sed cùm rigor iam euenit, distinguẽdum erit, num consectaneum adducturus sit sudorem, vomitum, alui subductionem: vel num hæc cuncta simul, an potiùs ex his quædam aduehet. Hoc distingue, num vrina sola repressa, an vnà aluo interceptâ rigor superuenerit. Ambobus restagnantibus, plurimus rigor & sudor sequentur: nam eò succi cursum suum flectunt. Si vrina sola substiterit ante rigorem, oculos vertes ad aluum, nam illa parciùs vel liberaliùs ante hoc crisis tempus se effuderit: si largiùs, eò se vertet natura: & tunc non fiet per sudorem excretio, etiamsi vrina substiterit; nam antè omnis vrinæ materia ab aluo exhausta fuit. si parciùs primùm aluus feratur, dein ad vigorem supprimatur vrina, ægrum rigore ac sudore perfundi necesse erit: nam his tribus locis vacuatur ichor.

Sudor. Sudore ita iudicatus est Herophon, Cleonactides, mulier in littore, Melidia, Pericles, virgo Abderæ, Anaxion, Nicodemus.

At ſi vomitus etiam notæ acceſſerint, per Vomitus & ſudores.
bas has tunc criſis fiet: æqualiter, ſi æqualia
rint indicia: alioqui potiorem ſequentur
gis. vt per ſudores, ſi inualeſcente paroxyſ-
, vaporibus ſurſum elatis delirauerint, &
eriores partes calore & rubore ſuffundan-
; & ſi vapor, qui ante aberat, expirat,
doſo molliq́; pulſu: nam durus potiùs vo-
um monſtrat. Vomitui præcurrunt car-
lgia, cephalalgia, tenebræ & vertigo,
i inferni tremor, ſaliua multa: ita E-
atis vxori. Si vomitus ſigna adfuerint,
aluus validè excreuerit, vtrinq; criſis in-
atio fiet. ſi riget cum frigore hypochon-
orum, iamiam bilem vomet: ſi cætera ſub-
bant, vt ætas &c.

Altus autem pulſus omnis excretionis no- Pulſus,
ſt, ſicut & vehemens. magnus foras po-
ferri inclinationẽ criſis denunciat, quàm
us: & hæmorrhagiæ ſignificationẽ adfert.
ntus viam affectare videatur natura, ab-
tibus ſignis vomitus, aluus criſin dabit.
qualis pulſus in criſi, periculi plenus eſt,
raptum bilis ad ventriculum indicat:
c ventriculus affligitur.

Hæmorrhagiæ notæ ſunt, caligines, mar- Hæmorrhagia.
ryge, & ſcintillantes ob oculos ſplendores,
bryma ſine cauſa obortæ, & rubor ma-
um, oculorum, & narium, hypochon-
rum tenſio ſine dolore: & ſpiratio diffici-
quia ſanguis per thoracem ſurſum repit,

calidæ.

calidæ capitis pulsationes & tensiones, cum pulsu magno: his adde ætatem &c. ita Meton, & virgo Larissa.

Deiectio alui. Detectionis symbolum nullum est peculiare, sed cùm adsint notæ futuræ per crisin excretionis, nulla tamen conspiciuntur quæ significent vomitum, hæmorrhagiam, vel sudorem; & si plura per aluum antè cœperint ferri, maximè retenta vrina, vt Clazomenii euénit. Sed tunc etiam per hæmorrhoïdes vel menses effundi poterit. verùm tunc maximè aderit lumborum grauitas, tensio & dolor, si fluxuri sint menses: vt in muliere quæ in Thaso, tertii Epidemion tertia: & in virgine Larissea. nam hæmorrhoïdes ægrè deprehendas. Per vrinas euasit Pythion, qui ad Telluris ædem.

3.Epid.1. Sin abscessu æger defungetur morbo, communia signa erunt, pepasmi difficultas, tenuis & cruda vrina: vt qui ex frigidis succis morbus prodiit. Hi abscessus sunt vel calamitosi, vel mitiores. Occasionem tamen abscessui eripit vrina copiosa, crassa: nam ita longa coctione potiùs soluitur morbus. tenui verò ac cruda perseuerante, si nec mitis, nec omnino calamitosus morbus adsit, si cætera quæ conualituris adesse solent præsto sint, abscessum expecta: citiùs in minoribus triginta annis: etenim senibus, ob effœtas vires, non eueniunt. & in sola continua febre horum expectatio est: nam intermittens potiùs in quartanam

Abscessus.

unam abit: maximè si erronum more feratur, & autumnus in procinctu sit, hyeme etiam potius; & tunc diuturniores esse solent. Quodnam in membrum sese effusurus ille sit, natura morbi dicet. Nam si non ita diuturnus fuerit morbus, cùm ibi non tam crassi nec aquè frigidi succi adsint, ac vires vegetiores, potiùs sursum se inclinabit abscessus. Si tunc in tali morbo, subitò anhelosus reddatur homo, moxq; sedetur ille anhelitus, certò humores iam tunc sursum, per pectus in caput corripiuntur; maximè si cephalalgiam consentaneam trahat, grauemq; somnum & surditatem; tunc parotis, id est abscessus ponè aures incumbet. Sin valdè longus reddatur, & ignauescat morbus, frigida à materia crassaq; enatus, titubantibus iam viribus, ad interna erumpet. maximè si absint iam dicta, æger ab infernis causarius sit. Quò euasurus abscessus. Parotis.

Sed pauca dicamus de imperfecta crisi. Interdum imperfecta à crisi vis morbi ignauescit, nec tamen conualescens æger eualescit. Hoc vsu venit cùm ante vigorem suum morbus in crisin extimulatur: id fit ex magnitudine morbi, eiúsve celerrimo motu, vel irritamento à foris. Vt si ex lege naturæ à decimo quarto eruptura erat crisis, ob irritamentum decimo die exibat; non erit illa crisia: nam trahet secum vel grauia symptomata, vel recrudescet: tãta vis est pepasmi & vigoris morbi. ita accisa crisis deprehenditur. Imperfecta crisis præsens vt noscatur. Crisis imperfectæ futuræ signa.

tur. Sed unde futuram eam venabimur? Id dignoscemus ex morbi vehementia, celeritate præcipiti, & ex irritamento à foris. nam si quam plurima ex his, in morbo crisi terminando, iunctim effloruerint, aut euertet morbi vigorem crisis: hoc est paulò antè eueniet nam vigor, cùq; præcurrens tempus solùm crises agnoscunt: etiamsi in principio morbi eiusq; augmento aut statu in calamitatem abripiantur ægri. De solutione morbi quæ diu fit longa, diximus antè.

Mortis præsensio.

Vltimò de vltima rerum linea pauca dicamus. Hæc quatuor rationibus rumpitur, cùm homines in vita hac esse desinunt. Duo mortis genera cum crisi adueniunt: & duo crisis expertia. quæ cum crisi, gemina facie eduntur; nam aut subitò, cum perturbatione critica, excretione, vel abscessu mors venit: aut subitò in deterius res ægri abeunt, cum perturbatione criticá, excretione, vel abscessu. Quæ sine crisi mortis ideæ geminæ arrepunt, etiam duplici imagine conspiciuntur: vna qua sine perturbatione critica & insigni excretione aut abscessu, ad deterius subitò abit, & sensim ad mortem viam facit: appellatur arefactio. alterâ, qua sine perturbatione critica, excretione, aut abscessu, subitò ab alto sanitatis culmine ruit vita. quatuor habetis mortis rationes. Nemo subitò euadit sine crisi, vbi morbi hyparxis materiæ vitium agnoscit: sed multi sine crisi subitò intereunt.

Duæ crises non bonæ.

Mortis

ortis enim (vel extra crisin) causa est tri x, inflammatio inducens marasmum: ve ata qualitas, qualis micat in pestiferis ribus: & translatio symptomatica quæ fit m ignobilis pars succos, quos continet pu- line labefactatos, in partem nobilissimam ndit. Præsensio autem lethalium crisium, n scilicet sint futuræ, & an hoc vel illo die, num ad mortem vel deterius solùm euen- e, difficilis præsagitu. nam, vt triumphalis uræ exsplendescentisq; suis opibus certi t motus; ita euicta incerti, ac propterea incogniti.

Mortis causa triplex.

Postquam itaque exploraueris ex certis s, morbum calamitosum esse; num ea ca- itas crisi consectaria sit futura, deprehen- ex virium constantia. nam si vires hebe- t, ac morbi motus ignauescat, & crudi- s si omnia plena adhuc fuerint, crisis a erit expectabilis. Sin vires emicẽt, cum u celeri morbi, & quid cocti appareat, ura crisin tentabit. In calamitosis morbis, perpetuò morbus præualeat viribus hu- ais, non tamen necessitate quadam vires uere æquum est. Tempus calamitosæ s, ex perspicientia vniuersalium morbi orum præsenties. Verùm perniciosa cri- rò vigoris in tempus surgit, sed in au- nto potiùs vitam abrumpit. nisi aliquis am expectandam esse denunciârit, ægrè eius quo historiã suam absoluet, depre- hende-

henderimus. Vt si quarto die nebula nigr
in vrina conspiciatur, cæteraq; calamita
tem designent, sine spe sanationis hic eri
Si itaq; imparibus diebus moueatur mo
bus, septimo die crisin inibit: si verò par
bus, sexto. Certiorem morbi motus euen
tum reddet: nam si celeriter feratur, sex
to; si tardè, septimo die crisin faciet. Verùn
si indices dies de mala crisi nullum symbo
lum eduxerint, ægrè tempus crisis digno
poterit. Attamen si accuratè deprehend
ris quantum natura triumphata sit
morbo, morbificaq; materia, atrocesq; pa
roxysmorum afflictiones ponderaueris a
naturæ restibilem vim, mortis diem pr
senties. Si enim multis pa: a sangis super
morbus, mors cita veniet: alioqui tardiù
Vt sit atrox morbus in titubantibus ia
viribus: eo die quo paroxysmus venit, m
rietur: & ea hora in quam paroxysmi a
gmentum vel vigor incidit. Sed ne nesci
num in augmentum, an potiùs in statu
mors incurret, animaduertes quanam p
roxysmi parte ac hora atrociùs incurri
quassari malè soleat æger; de hac met
mortis esto.

Mortis hora vt noscatur.

Idéa quanam opprimetur in exitia
crisi, docebunt ea, quæ de bona crisi dix
mus. Num tamen subitanea mors venie
an solùm in deterius facta commigratio
paulatim illa obreptura sit, ex morbi v
hementi

Quali morte.

mentia, more, motu, ac ægri viribus in-
noſces. Si enim vehemens fuerit morbus
eius motus, ſpecieq́ calamitoſus, & vi-
s fractæ, morbusq́ criſis capax ſit; ipſa
bitò internecionem adferet. Sin contraria
fuerint, illaq́ moderatiora fuerint, pri-
ùm ſubitò in deterius abibit, mox ſenſim
ors veniet. Mortis quæ citra criſin inua-
t, ſineq́ perturbatione, excretione, & abſ-
ſu, nota eſt, virium proſtratio, coctionis
llum vel tenue indicium, vehementia ſi
s accedat, & motus celer. Paulatina Tempus mortis.
ors in augmento vel ſtatu vniuerſali
ùm veniet. quæ ſubitanea eſt, ineunte
orbo incumbit. Diem videbis, ſi quantum
turam morbus vicerit, deprehenderis, &
im paroxyſmorum examinaueris, vt an-
admonui. Mors quæ ſine criſi accedit,
ionis paroxyſmi tempore incumbere po-
ſt. Si itaque de ſubitanea morte metus ſit
ſucci craſſi vitium, aut ob conceptam
anem phlegmonem in parte principe, is
eius paroxyſmi initio, in quo moriturus
, concidet. cùm nimirum ſubitò rapiun-
r intrò illi ſucci, vnde præcluditur mea-
s ſpiritui, & natura raptim ſuffocatur.
t ſi nullum à ſuffocatione periculum ſit,
d à paroxyſmi atrocitate morbiq́ vehe-
entia ſi perfundatur natura, eius paro-
yſmi in ſtatu, in quo vidiſti moriturum
grum, vitâ exuetur: vel ſi ægriùs in au-
gmento

gmento paroxysmorum affligi solet, ibi c
det. ita cùm sensim moriuntur euenire s
let. Quòd si prostratâ imbecilliq; natur
statum morbi superari posse putaueris,
paroxysmi declinatione mori poterit, exha
sto vitali nectare. sed id rarò. Clam omn
bus illi abeunt, ac de obitu adstantes fallun
alii sensim exanimantur. cuncti tamen à st
tu paroxysmi mori incipiunt. sed pulsus e
deprehendit. In his ita moribundis temp
re declinationis paroxysmi, subitò soluitu
calor à statu. Sed in bona declinatione sen
sim vehementior fit pulsus, & aequalior, &
ordine concinnior: ex aduerso in funest
declinatione; & vnà tunc cum aliis febril
calor expirat, atque melior spes nascitur
mox verò cùm ad leuandum ventrem surre
xerint, lipothymiam incurrunt, & qui
dam pauco tenaciq; sudore effuso expirant.
Et haec tertia moriendi idea quae euenit decli
nante paroxysmo, tum in his qui sensim
tum in his qui subitò eripiuntur conspici
tur.

Mors itaque citra crisin euenit sensim
cùm natura aliquantulum reluctatur, &
arefactio appellatur: altera, cita mors cri
sis expers dicitur. Et hae crisis experte
mortes obueniunt ineunte paroxysmo, suf
focatâ naturâ ob subitum ad centrum mo
tum; non aliter ac si aceruum viridis ligni
flammis iniicias. vel in paroxysmi vigore
ve

l incremento , superatâ naturâ à vi orbi. aut in declinatione paroxysmi aduenit, lutâ vi vitali.

Hîc manum de tabula. Erat enim propoum viam patefacere studiosis ad meden- præceptoris summi Prognostica , veros ęsentiendi fontes , sed non vbique perlulos satis. Plura ab illis petant , quos hæc n explent. Diligenter sanè Galenus, fœissimè & copiosè libris De crisibus hanc storiam absoluit. quibus ille placet , acceitur.

I. HEVR-

I. HEVRNII INSTITVTIONVM MEDICINÆ

LIBER XII.

DE METHODO MEDENDI

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

CAPVT I.

De primarum & secundarum faculta-
tum vi. & de gradibus qualitatum i
medicamentis simplicibus: & qua ar
te hæc dignoscantur.

SCRIPSIT *Galenus de me-
dendi ratione methodum vbe-
rimam: sed multis non admo-
dùm exercitatis, ad vsum diffi-
cilem: cùm nullam methodum
communem attulerit, cui cunctos morbos a
sanandum admoueas: sed contrà, adhibu
morbis methodum curandi. Nos, ex ad-
uerso, methodum medendi dedimus ...
annos tres; cuius ad aram, tamquam L
mentini cuiusdam dei, omnes morbi e
rumq; medela, ad redintegrationem sa-
nitatis, necessariò examinari debent
non quidem illam à nobis natam; se*

à Ga-

Galeno & Hippocrate, Æsculapidumq́; ...milia cultam & propagatam. Huius iam ...nue programma ac exile delineamentum, ...emoriæ causâ exhibeo: quô vno quasi filo ...lam memoriæ nectas, qui eam legisti: cæteris ...erò lecturis eam, quò fœliciùs in ea versen... ...ur, hæc instar synopseos erunt eorum, quæ ...i fusè & plenè demonstrantur. Quare per ...argines numeris eius capita notaui: vt qui... ...us ac, ob breuitatem, obscuriora sunt, inde ...ucem petant.

Sed quia medicinam sine medicamentis ...orúmque perceptis viribus facere non possu...mus, quódque, vt scribit Galenus, methodus ...edendi & contemplatio de medicamento...rum facultatibus mutuo connexu sunt ita ...nsociata, vt neutra sine altera intelligi pos...t; pauca de internoscendis viribus subdam, ...oxq́; ad methodum medendi veniam. Nam ...e compositione medicamentorum eorum ...uæ nunc publici vsus sunt, libro primo no...stræ Methodi ad Praxin, abundè egimus: ac ...unctam varietatem remediorum selectissi...morum illi inclusimus. Et sanè his, qui in ...edendi methodo versati sunt, secundus il...lius Methodi liber ad omnium particula...rium morborum medelas sufficere poterit. ...am ad simplicium remediorum dignotionem ...eniamus. 6. Simpl. De agno casto.

Simplex medicamentum appellamus, quod ...ltrò soliusq́; naturæ operâ enatum est; vt

 subo-

Facultates remediorum.

cichorium. Hæc peculiaribus dotata sunt facultatibus, quibus corpus humanum incu-
runt: quas actu seu ἐνεργείᾳ, vel δυνάμ-
hoc est, potestate continent. Actu, quod
ram verè munus suum edere potest; vt ig-
iam vrit. Potestate verò, quod tale esse pot-
aliquo tempore: vt venatorem canem app-
lamus etiam nuper editum, quòd, vbi ado-
uerit, venari poterit. Ad ἐνέργειαν vt s-
gant, plerumque opus est remediis aliqua m-
tatione: quam subit à calido innato nos-
corpori. propterea in tenues partes com-
nuuntur remedia, & quæ foris admouent-
à frictione imponuntur.

Facultatũ differentiæ.

Facultates triplici serie interstinguim-
vel enim sunt primæ facultates, aut secun-
quæ primarum sunt consectariæ; aliæ s-
tertiæ, quæ secundis succedunt: quartæ a-
possunt, quæ ab his non natæ videntur,
vsu solùm comperta.

Primæ facult.

Primæ ab exsplendescente elementorum
qualitatum eorum excessu dimanant. vt
se super cæteras qualitates efferens calfaci-
di, refrigerandi; madefaciendi, siccandi
quæ ex harum consociatione surgunt. I-
hæc ambigit id quod temperatum est.
hinc abeunt, non vno id agunt filo: n-
quædam leniùs refrigerant, alia intens-
nonnulla stricto frigore rigent.

Remediorum gradus. 5. simpl. in fine.

In tali ambitu ars, τάξεις & ἀποστά-
inuenit: ordines rectè dixeris, quos Gr-

um vocant: Galenus etiam ἀριθμὺς seu numeros appellat. Ad primam seriem pertinent quæ ab eucrato ita tenuiter abeunt, ut euidenter illud notare nequeas; verùm ita, ut rationis subsidio opus sit, quò alterare ostendantur: ut oleum rosatum obscurè refrigerat. Secundi ordinis sunt quæ manifestè absq; demonstrationis ope alterare possunt. Tertio ascribuntur quæ efficaciori vi, tamen non summa, suam qualitatem inferunt. Quarti ordinis esse affirmabimus acria & vrentia; qualia quæ vesicas & escharas euocant; & inter frigida, narcotica. nec potis est deprehendi siccum quarti ordinis, quod non vrat. Quamuis tertio in numero quædam sine vre-ine siccare possunt: qualia sunt astringentia vehementer, vt galla, alumen.

Quilibet horum graduum suum habet ambitum ac latitudinem, in quibus coërcetur. quam in tres ordines pragmatici distinxêre: vt nimirum sensim, triplicíque serie auctior vis increscat ad vlteriorem gradum. nec enim perinde vrit sinapi, ac cauterium, licet ambo sint quarti ordinis.

Gustu & tactu dignoscitur qualitatis incrementum. vt si moderatiùs excesserit calidum, calorem blandum adfert, rarefacit, coquit, recreátque innatum calidum; & dolores mitigat: sin validius fuerit, æstum infert, [illegible]q; sitiferum; siccat, tenuat, exhaurit, incidit, trahit; mordet si crassa insideat mate- Vt noscantur gradus, & quid agãt.

rie: cùm verò nimia vi flammat, in seru-
rem abripit, erodit, vesicásque inurit. Frig-
dum si non validè à medio abierit, tenuit
refrigerat, condensat: si altiùs insurgat q
potentius, eò vehementiùs refrigerat, cal
dumq; natiuum premit, densat, & necrôs
infert. Humidum variâ serie madefac
mollit, & meabile reddit, copiâ infarci
promptúmque est in flatus: tertium gradu
vix in natura superat, ob imbecillem acti
nem. Siccum, vt eius fuerit vehementia, ca
díque consociatio, siccat, tenuat, vrit.

Secundæ facult. Secundæ simplicium facultates, ex eoru
materia cum primis qualitatibus vnà co
sociatâ ortum ducunt. hæc enim eorum m
teria est tenuis vel crassa, vt variè à dic
qualitatibus peruaditur. vnde quædam π
χυμερῆ, quod est, crassarum partium; a
λεπτομερῆ, hoc est, tenuium partium app
lantur. Secundæ dicuntur, quòd cùm pri
suas operationes ediderunt, postea preferu
tur. Calidum calfacit, postea aperit: frigid
infrigidat, postea densat. Tenuia sunt, q
facilè in minimas partes franguntur: cont
ea quæ crassa, dura, solida, lenta, hæc mini
friabilia. Galenus primi Simplicium duo
cimo, demonstrat leptomeriâ excellere aër
& aquam: peruadunt enim facile reliq
corpora minutissimis suis partibus. propte
quæ horum naturam redolent, tenuitat
gerunt materia; qualia sunt odorata: q
v

rò crassarum sunt partium, hæc terrestria
nt. Quæ aërea sunt, vel aquea, facilè liquo-
se immiscent; quâ talia sunt: vt odora vis
nnamomi; non æquè vis piperis. Ad has se-
ndas facultates referuntur variæ vires, vt
refaciendi, aperiendi, attenuandi, attra-
ndi: hæc agunt calore, tenuíque materiâ cō-
iatâ; sicut repellendi, densandi, claudendi,
assandi, iuncta si fuerit crassities frigori; &
olliendi, cùm accedit his mador; quin in-
randi, comite ariditate.

Emolliendi autem vim habent, quæ cum μαλα-
odesto aëreóque calore madent. Purifica au- κτικά.
nt calidi natiui copiam, ita vt qualitatem
us minimè inflamment, & ita vt nec atte ἐμπυῖ-
nt nec augeant madorem: talia sunt em- τικά.
astica, quæ poros obstruunt. quare hæc mi-
ùs calent & madent, quàm τὰ μαλακτι-
ά. vtraque tamen eucraton calorem petunt:
d purifica simillimum corpori; emollientia,
ulò maiorem.

Indurantia sunt, quæ siccant, absorbendo σκλη-
adorem qui non est ex naturæ lege, citra ρυντι-
loris aut frigoris vehementiam. Sed cùm κά.
alidus calor aut frigus indurant, ab aliena
fit vi, nimirum ab exhausto madore. Fit &
rum repletione, vt inflata vesica. nam du-
um dicitur, cui caro nostra moderata cedit: ἀραιω-
olle, quod eidem carni cedit. τικὰ ἢ

Rarefacientia seu resoluentia dicuntur, διαφο-
uæ poros aperiunt, & corpus rarius red- ρητικά.

dunt spaciis inanibus. modestè calent hæc, & leptomera sunt, sine magna siccitate; vt chamæmelum, althæa. quod verò vehementer æstuat, vredine stringit.

πυκνωτικά. *Densantia, rara contrahunt, & poros adducunt: talia sunt frigida aquea; hoc est, sine strictione; vt portulaca.*

ἀναστομωτικά. *Aperientia, orificia vasorum aperiunt: talia sunt crassa acria; vt cæpe.*

Constring. *Constringentia, vel constipantia, & occludentia, στυπτικά, appellantur quæ orificia claudunt: talia sunt frigida crassa, sine acredine; vt bolus.*

Trahentia. *Trahentia, ex imo succos prolectant: hæc sunt calida leptomera, quæ calent & arent secundo ordine, modestè trahunt: reliqua potentiùs.*

Repercu. ἀποκρουστικά. *Repercutientia reuerberant accedentes humores. hæc frigida sunt in crassa materia, vt acerba, & austera, quale omphacium. repellunt & adstringentia cum leptomeria consociata: vt succus corticum nucum.*

Abstergent. Expurgant. ῥυπτικά. *Abstergentia dicta ῥυπτικὰ, siccandi vim habent, cum leptomeriâ, sine moderatè caleant vel frigeant; vt hordeum, mel: cuti, poris, & vlceribus dicata.*

Expurgant. ἐκφρακτικὰ, ἢ ἐκκαθαρτικά. *Expurgantia, ab infarctuq; liberantia, viscerum obstructiones aperiunt, vt hepatis, venarum: sicut nitrosa & amara; quale lupinus: absinthium. hæc quamuis leniter*

5. sim. 11. *astringant, minimè ab officio abibunt: quod*

tamen

nes negatum est abstergentibus; quæ, cùm is admouentur, strictione exiguos poros uderent, antequam abstersissent: intus vetatuli sunt meatus.

Attenuantia, sunt calida leptomera; & urgantia cuncta talia sunt. Attenuantia.

Emplastica, seu illinentia, abstergentibus traria sunt, poros claudunt: vt pinguia tinosa, & terrestria crassa sine acredine; adeps, oleum, butyrum, lithargyrum, bo- sine calida hæc fuerint, siue sicca. Emplastica. 1. Simp. 10.

Obstruentia & Incrassantia, poros claunt lentore, & crassos humores proferunt. ἐμφρακτικά.

Dolores placantia, verèq; ἀνώδυνα & ρηγορικὰ, sunt leptomera, modestissimè catia, & rarefacientia; vt chamæmelum, tepidum, oleum anethi. Dolores placantia.

Dolorifica sunt quæ calore vnitatem sol-nt: vt rubefacientia, phœnigmi, sinapis-, caustica. Dolorifica.

Septica valdè calida sunt & sicca, leptora: & citra magnum dolorem partem trefaciunt & corrumpunt. non tamen icquid corrumpitur, σήπεσθαι, quod est puescere, dicimus: sed quibus id cum fœtore enit. nam ab omni qualitatum immodetione quid corrumpi potest. Septicum est idaracha, aconitum, pityocampe. Septica.

Quinetiam saporibus diiudicantur fa-ltates medicamentorum primæ & secun-: hæ vltimæ nascuntur ex temperatura ac Sapores monstrãt primas & secundas facul.

materiæ consistentia. Vt in primis facultatibus, sic in secundis tres graduum ordines, ex tenui vel vehementi potentia statuimus: vt acerbus sapor, terreus & frigidus, pro vario gradu validè aut modestè refrigerat, stringit, densat, & incrassat. Nouem sapores testes sunt facultatum: tres calidi; acris, amarus, & salsus: tres frigidi; acerbus, austerus, & acidus: tres temperati; dulcis, pinguis, & insipidus.

Acris. *Acris, δριμὺς, acutus, ferit mordacitate & ardore punctili palatum: quin fauces nonnunquam vrit: vt piper, euphorbium, allium. Vesca sunt, quæ vnâ madent, vt nasturtium: cætera vt variè calent & leptomeriâ valent, ita vrinam, sudores, menstrua, & expectorata prouocant: si infra tertium ordinem hæreant. hunc si superant, consociata materia crassæ, caustica sunt, vt cantharides. & si calido natiuo bellum indixerint, σηπτικὰ putrefacientia & δηλητήρια erunt.*

Amarus. *Amarus sapor leniùs quàm acris feruet; crassæ materiæ & terrestri insedit. Sunt amara cuncta calida, sicca, terrestria: vimque habent detergendi, tenuandi, meatúsque expurgandi. Auicenna libro secundo Canonis, affirmat amara aperire & incidere. & ariditate sua cùm absorbeant madores insolentes, putredines castigandi vim habent.*

Salsus. *Salsus sapor, calorem gerit, sed minorem: siccitate tamen vegetat, instar cinerum. siccando*

-cando absterget & purgat. in mediocri stabu-
latur materia. Propterea salsa modestè per-
uadunt corpora, digerunt, incidunt, abster-
gent, expurgant, siccando serum absorbent.
Sal leuiter astringit: alius tamen alio poten-
tiùs: propterea quidam fœliciùs condîta per-
petuare solet.

Acerbus sapor, στρυφνὸς, ponticus Ara- Acerbus.
bum, validè linguam adducit, exasperatque
siccando inæquali quadam vi. Est terrestris
& frigidus: vt corna immatura. Pro vario
ordine variè refrigerat, astringit, densat, &
incrassat.

Austerus, Arabibus stypticus, mitior est αὐστηρός.
acerbo, minusque friget & siccat, nec linguam
exasperat; vt galla, & malicorium. vterque
hic sapor astringit & peripheriam corporis
densat: nam ratione intentionis tantùm dis-
criminantur. Hæc die mitescunt: veterascen-
tes enim acredinem vel dulcedinem contra-
hunt, depositâ vnâ astrictione. Acerbum, ex
sententia Galeni, exuitur incalescens, seu hu-
mescens, aut vtrumque incurrens. Cùm so-
lùm calescit, perennante duritie, dulcescit, vt
castanea: si crasso quodam madore humescat
ab aqueo, austerum fit: sin leptomeriâ aëreâ
madescat, acescet: sin pariter calescat & ma-
descat, mador aqueus dulcescit; aërea verò
pinguescit.

Acidus gustum peruadit ac ferit, calorisque Acidus.
expers mordet: leptomeriâ excellit, indeque

promptè se traiicit per corpus. Refrigerant acida cuncta, & penetrant facilè, incîdunt: nam peruasione & incisione non cedunt acribus quæ infra tertium ordinem: nec tamen exhauriunt; sed vi frigoris peruadentis influentes succos reprimunt, potentiq; siccitate hæmorrhagias compescunt.

Dulcis. Dulcis sapor, nulla immoderatione molestus, oblectat suauiter ac iucundè. Dulcia expandunt laxando corpora; non tamen æquè ac pinguia: aspera mulcent, maturant; materiæ quandam symmetriam habent; & qualitate madida nobisque affini blandiuntur. mediocritatem caloris obtinent. Nullum enim quod micat dulcedine, frigidum est: quamuis alioqui leniter dulcia perfusa aquosâ materiâ nonnunquam algeant.

Vnctuosus, seu pinguis. Pinguis sapor, lentore palatum imbuit, euidentiùs calorem nullum spirat; ab obscura tamen dulcedine interdum haud alienus: materiæ symmetriam habet, nec crassam, nec tenuem: madet, attamen non aquea vi, sed aërea: eucrasia illi adest ex calore & frigore: vt malua, althæa, tragacanthum. Pinguia cuncta laxant, molliunt, humectant, mulcent aspera, oblinunt.

ἄποιος. Insipidus est saporis expers, nulla qualitate gustum feriens: vt albumen oui. Materiã talia gerunt crassam, terræ expertem, nec siccitate astringentem, sed madore quodã rigatã. Emplastica. Emplastica inde cùm fiãt, poros obturãt, aspera mul-

a mulcent, & distracta conglutinant. Dulcius hæc etiam (vt & pinguia) sunt congera: verùm materia horum paulò est crassior crudiorq́ꝫ.

Ita deprehenduntur facilè remediorum vires, vbi vnicam qualitatem gustabilem spirant. Cùm verò varii sapores sentiuntur, mixta sanè facultas, mistam actionem edet; vt aloë: quæ præter validam amaritudinem, strictam vim gerit: vnde floret diuersa substãtia & facultate; amarore enim absterget, & strictione roborat & constringit. Quin subinde adeò varii sapores consociantur, vt nequeas certò cuiusvis ideam internoscere. Hic experientia opus est: nam hæc, omnes fidelissimè remediorum facultates denunciat, ac verè testatur de eorum viribus.

Galenus quarto De simplicibus, exemplo ipse, demonstrat odores certò facultates non decernere: quòd simplicia remedia variâ materiâ constent: quæ non æquè euaporat, nec odoratui se offert. Sed cùm rerum odorabilium vapida sit materia, eadem & calida erit. Auicenna etiam à frigore odores nasci ait: sed benè olentes, & mordicantes à calore esse; at qui acetum redolent, frigidos. Quæ odorata, ea & leptomera. Inodora, sunt crassa, vt austera, salsa, nec se erigunt ad cerebrum inspiratu. Colores verò nihil certi indicant.

Ex odore.

Gal. 1. simp. pl. 2. & 2. lib. 3. & 4. lib. vlt.

CAPVT II.

De Tertiarum & Quartarum facultatum, in simplicibus remediis vi. & de cautionibus quibusdam huc pertinentibus.

TERTIAE *facultates ex primarum secundarúmque consociatione nascuntur. Talia sunt maturantia, pus promouentia, sarcotica, glutinantia, epulotica, callum inducentia, vrinalia, menses euocantia, fœtum & secundinas præcipitantia, tussim mitigantia, lac producentia, semen generantia vel obtundentia.*

Suppurantia, vel Maturantia, seu Coquentia. *Suppurantia symmetriam caloris habent cum emplastica vi, qua poros claudunt; vnde calidi natiui copiam augent; nec tamen qualitatem eius altiùs erigunt. ita succos tumore conceptos, illisamq; carnem in pus mitigat calor. Hæc non longè ab emollientibus abeunt; nisi quòd poros infarciant, & substantiam potiùs calidi natiui, quàm eius qualitatem, efferant.*

Sarcotica. *Quæ carnem ingenerant vlceri cauo, sicca sunt gradu primo, & modestè absque morsu detergent, & adstrictionis expertia sunt; vt olibanum, hordei farina.*

Glutinantia, *Glutinantia secundo ferè ambitu siccant: astringunt: media inter sarcotica & epulotica. Dicuntur κολλητικὰ, συμφυτικὰ, & τραυματικὰ, & ἔναιμα, quòd cruentis etiam*

iam vulneribus admouentur.

Cicatricem inferentia validè siccant & astringunt, citra morsum: vnde madorem à carne exhauriunt, eamq; adducunt, callosam quasi reddunt. ἐπουλωτικὰ dicuntur, quorum alia etiam est idéa, quæ luxuriantem carnem accidit suâ acrimoniâ. hoc peculiariter καθαιρετικὸν appellatur Galeno. Quidam adiiciunt siccans citra strictionem. Cicatricem induc.

Callum inducentia combinant lacera ossa: nam medius inter os & carnem est callus; optiméque illa consociat: est enim durus, albus, siccus. Quæ hunc faciunt, sunt emplastica, moderatè calida. Callum induc.

Diuretica, hoc est, quæ vrinas euocant, triplici idéa dicuntur; vel quæ ad copiam vrinæ faciunt, vt vinum tenue, taliáque liquida leptomera: hæc copiam vrinæ quidem adferunt, sed non æquè recludunt meatus, nec ita tenuant, vt verè vrinalia: attamen quæ restibilia in vrinalibus viis hærent ab inopia madoris, nonnunquam excludunt. Alia sunt diuretica, quæ tenuitate substantiæ abstergent; vt semina quatuor cucumeraria, & halicacabi fructus, radices graminu. fœlix horum vsus, dum calore torretur corpus. Tertiò sunt diuretica, quæ liquando & incidendo serositatem à sanguine segregant. hæc sunt propriè diuretica: suntq; calida & sicca. Num hæc Vrinalia.

in calculo renum conueniant, quaritur. Hæc sanè aperiunt, tenuant, secernunt, & fundunt, vt id dein facilè renes prolectent. Calent & siccant ordine tertio; acria, & leptomera sunt, vt semina calida dicta, saxifragia, eiusq; radices. His, æquè ac lac coagulo, tenue in sanguine secernitur à crasso. Vim ergo hæc habent calfaciendi, siccandi, secernendi, & coagendi. Putantur hæc vltima, calculum frangendi vi prædita. non tamen vlla sunt quæ peculiari dote id faciunt aliâ, quàm ea facultate quâ viscidum id, quod sabuleta consociat, laxat, incidit, & exigit: nam calculus induratus omnem incursum soluentium remediorum eludit. Nec diuretica hæc calculo remediantur. nam, vt dixi, cogunt secernendi vi, idq; in calculum æstu suo excoquunt. Secunda, quæ descripsi diuretica, calculum etiam non atterunt: nam quæ ex terrestri materia lentóque succo à valido calore induruêre, ea vi caloris aut frigoris inuicta manent; solâ triturâ minuenda. nec quæ asperdine valent, incurrere renes possunt, vt lapis spongiæ: sed sola meabilia & liquida. Quare saxifraga verè solùm sunt, quæ sabuleta soluunt ac exigunt. & eiusmodi sunt hæc quæ verè vrinalia appellauimus: & inter hæc remissiora & amara sunt præstantiora. talis est virga aurea, & nuclei persicorum.

Lithontryptica. Calculifraga.

Menses euacuantia calent cum leptomeria, coquunt,

uunt, aperiunt, tenuant, incidunt, pur- ἐμμη-
t meatus: maximè si accesserit amaror, νῶν ἀ-
grauis odor: nam hæc vterum deorsum γωγά.
gant: illa, expurgant; vt castorium, chal-
num, matricaria, ruta, sabina, aristolo-
a, myrrha, & cuncta ferè diuretica. Ea-
m hæc χόρια, aut δεύτερα, hoc est secun-
s excludunt, fœtusq́ mortuos præcipitant.
ec autem valida esse debent, calore, leptome-
â, grauedine odoris, acrimoniâ, & amaro-
copiosiusq́ exhibenda.

Bechica Galeno ad censum veniunt vri- Bechica.
liorum, & ἐμμηνῶν ἀγώγων: suntq́ illi du-
cia, tussim lenentia, & exasperantia in
ssim. Quæ enim ad crassorum expectora-
nem faciunt, eadem tussim prouocant: quæ
rò tenues succos incrassant, tussim mitigāt.
enim quæ expectorantur, per ἐκφύσησιν,
c est, exsufflationem aëris, cum tussi eli-
untur. Sunt hæc calida; leptomera; vt sca-
osa, nicotiana, hyssopus, prassium, inula,
is. Alia expectorantia quædam sunt nec
lore nec siccitate præualida, sed modesto ma-
re alas pulmonum expandentia, & lenien-
a, vt glycyrrhiza, passa vuæ, ficus, syrupus
iolatus, pinei nuclei, & semina cucumera-
. his iunge papaueris codia.

Lac promouet cibus copiâ & succo gra- Gal. 7. κατὰ τόπ.
us: aliquantulum calidior & siccior, si san-
uis pituitescat; sin bilescat, madidior sit Lac generantia.
diæta.

diata. Diuretica mitiora hoc etiam faciun[t] vt fœniculum, anisum, anethum: nam qu[ae] hac vi splendent, menses euocant; quod lact[is] generationi omnino refragatur.

Notandum medicis. *Obseruandum est in censu simplici reme[-] dii, (quod non agit totâ substantiâ, sed qua[-] litate) vt ad primas & secundas qualitate[s] cuncta effectuum causæ referantur: nec di[-] cendum, Hoc aperit hæmorrhoïdes, vel men[-] ses, aut calculum educit peculiari vi. Nam vnicum simplex remedium variâ potenti[a] etiam micat: vt aloë stringendo roborat, &* Gal. 6. simpl. & 5. simpl. 24. & 8. simpl. de de prasio. *amarore purgat, & sanguinem fundit. Ga[-] lenus inquit, Aloë valdè amara est: & pro[-] pterea, eodem ex auctore, iecur & lienem ob[-] structione liberat, thoracis expectorata pro[-] mouet, & menses euocat. &, quia modest[è] stringit, vasa poterit claudere, sanguinisq[ue]* Gal. 6. simpl. de Rubia. *fluxum frenare. Scribit Galenus, cùm sese consociant amaritudo & strictio in vno me[-] dicamento simplici, poterunt hæ facultates iunctæ hepar & lienem mundare, mensesq[ue] euocare: hæc, ob amarorem: & stringendi vi, eadem vasa combinare. Et Galenus vndeci[-] mo Methodi scribit, amaritudinem strictioni iunctam, ei viam præbere, &, quasi manu, in profunda abducere. nam amara expur[-] gant vias, & aperiunt: sequensq[ue] astrictio tunc peruadit, & viscera robore afflat. Amara itaque modò aluum deiiciendo, mo[-] dò vrinas prouocando, vel menstrua mouen[-]*

do,

per se, vel per aliud viscera purgant: hæc
iunt, farctu liberando, meatusque expur-
ndo. Et tamen propter strictionem innatã
edam amara sanguinem sistunt, vt aloë
lneribus indita: tamen hiera supposito-
s addita, hæmorrhoïdes recludit. Quare
consectarium est, Aloë venarum ora clau-
, ergo non aperit: nam multa simul facit,
diuersas vires quibus prædita est. Ita rha-
rbarum amarore meatus expedit ab in-
ctu, & vrinam prouocat; acrimoniâ in-
it, ac ad excretionem stimulat; strictione
tit. Ita primæ & genuinæ facultates exa-
inari debent. Hoc sanè modo Galeno fatere
inque libris De Simplicibus, methodum
examinandi præscripsisse: in quibus ex
imis, secundis, ac tertiis pernoscere docet
odque remedium simplex. nam sequenti-
s sex libris exercitationem solùm init præ-
ripta methodi; vt nimirum ad illam singu-
examinari debeant. Quare empiricum
e affirmamus, si quis dixerit, Hoc medica-
entum vim peculiarem habet sanguinem
tendi, vel calculum frangendi, lac gignendi.
Experientiâ etiam notatur facultas sim- Experientiâ vt noscatur simplex remed.
icis remedii. His cautionibus ad hanc opus:
t remedium examinandum non mistum,
adhibeatur homini sano, vel simplici mor-
occupato. Sit id remedium sincerum, non
ia qualitate, quàm sua, imbutum: & dis-
rne quid sua vi, quidque per aliud molia-
tur.

tur. Huic si iudicium accesserit, firmior experientia erit: attamen multa iudicium fugiunt, qualia ea quæ substantiæ essentiæ consectanea sunt, vsui soli exploranda.

Quartæ remediorum facultati hæc quæ substantia seu essentiæ singularem proprietatem sequuntur, asscribi solẽt. Sed hæc nec primis, secundis, aut tertiis suas vires acceptas ferunt. quare in Methodo medendi vix locum habent: vsu solo compertæ. Dicuntur hæ occultæ, specificæ, latentes: vt quòd magnes prolectat ferrum: ita venena δηλητήρια. Aspis soporifico veneno in perniciem trahit hominem. ab haimorrhoo demersis, sanguis vndiq; profluit. à rabido cane hydrophobia. Ita suis quæque modis in vltima trahunt. Cantharides, vesicæ; lepus marinus, pulmoni; cerebrum felis, hominis cerebro bellum indixere. adeoq; plurima variis modis sunt perniciosa. His medentur peculiari etiam vi, theriaca, & alexipharmaca. Theriaca resistunt ἰοβόλων ζώων venenis: nam θήρια dicuntur hæc animalia Græcis. Huc pertinent περιάμματα ac ἀποτροπαῖα, appensa aut alligata, Latinis amuleta ab amoliẽdo, quòd venena & maleficia fugent. Alexipharmaca dantur intus ad deleteriorum vim frangendam. Hac vi agunt & pharmaca purgantia: & ea quæ sympathia & antipathia seu amant aut oderunt.

Quartæ facultates.

Amuleta. Appensa.

Alexiph.

De medicamentis hæc satis. Iam ad Methodum;

dum; cuius ductu, tanquam certa Cyno-
la, hac in vsum duci debent, & catera
cta instrumenta qua arti medica suam
ram dicârunt.

CAPVT III.

medici officio. Quid sit Methodus medendi. De indicationibus, quid eæ, & quot. Vt morbus, eiusque causa, & pars ægra deprehendantur. De prima Indicatione quæ ducitur ab affectu simplici vel implicito.

s sanè medicus salutiferam manum porriget agris, qui loco, iure, & accommodatè remediis vti nôrit. Noscet hac is, em non fugit, quodnam remedium cuiqз timum sit, & quâ copiâ, qualitate, temre, & modo cuique in vsum flecti debeat. sciunt hac, quibus incognita est methos medendi. Hac docet curandum esse tu- celeriter, & iucundè. Tutò: ne ladas. re- Hippocrates, μηδὲν εἰκῆ. τύχῃ μὴ πίστευε. ro De arte ait, μὴ τόλμῃ μᾶλλον ἢ γνώ- : quod est, ne temeritate potiùs quàm nsilio. & Biantes, * Νόει, καὶ τότ᾽ πρᾶττ- : sanè ἐπισφαλὲς προπέτεια. Citò: sed ne id temerè: nec tamen temerè cunctan- m. Pulchrè olim Cleobulus Lyndius, βίᾳ μηδὲν πράττειν, ἀλλὰ καιρὸν γνῶθι: καὶ κινδυνῶδες

Officium medici.
* id est, cōsidera, & postea rem aggredere.
* nihil per vim agere: sed occasionem studeagnoscas: & periculare prudenter.

κινδύνους φορτίμως. *Iucundè : nec onera remediorum pondere ægros ; & sint, vt res fert, iucundissima ; alioqui * μὴ τὰ ἥδιστα, ἀλλὰ τὰ βέλτιστα, vt consulebat Solon : etenim à molli medicina quæ consenuisse videbantur, resobolescunt. & Hippocrates libro De arte ait, ῥᾳστώνῃ μᾶλλον, ἢ βίῃ : facilitate potiùs, quàm vi. His suis officiis satisfecerit is medicus qui methodo medetur.*

* quod est optima, & non iucūdissima præscribe.

Quid sit Methodus med.

Est *itaque* METHODVS MEDENDI, VIA generalis, cunctis particuliaribus communis, artificiosa, certa & exacta, inueniendi per indicationes & intētiones, quo remedii genere in qualitate, copiâ, tempore, & vtendi modo, morbo cuique sit medendum.

Methodus hæc omnem curandi rationem ducibus quibusdam absoluit. hi sunt Indicationes : quæ numerantur sedecim. Est *autem* Indicatio, rei agendæ insinuatio; *vel* comprehensio rei iuuātis & nocentis. *Sed* Intentio vel Coindicatio est illud quod non primò, sed per aliud ostendit & admittit id, quod monstrat ipsum indicans. *ita vires indicant victum, & missionem sanguinis admittunt: sic ætas, sexus, consuetudo. Contraindicatio est quod impedit primò, quod ab indicatione suggeritur : vt fracta virtus venæ sectionem prohibet aut moderatur, quam indicatio*

Indicationes. Contraindic. & Coindicat.

catio ab affectu interdum suadet. Hæc est series Indicationum. Sumitur indicatio

1. Ab affectu contra naturam: hoc est à morbo, causa morbifica, & symptomate.
2. A temperie totius corporis ægri.
3. A parte morbo obsessa.
4. Ex viribus ægri.
5. Ab aëre ambiente.
6. Ab ætate.
7. A consuetudine.
8. A peculiari cuiusque natura.
9. A sexu: mas an fœmina.
10. Ab exercitio, vitæque instituto.
11. A morbi longitudine vel breuitate.
12. A quatuor morbi temporibus.
13. A paroxysmis morborum.
14. A solemnibus naturæ functionibus.
15. Ex remediorum viribus.
16. A syderibus.

His certis ducibus absoluitur in cunctis morbis curatio: tantúmque medicos fallet curatio, quantùm ab his rectè in vsum trahendo abierint. Prima indicatio contrarium docet remedium: reliqua illud admittunt, vel renuunt, aut poliunt accidendo, vt præstantia harum fuerit. Signa morbi, & eius causæ, partisq; obsessæ.

Vt ad primam Indicationem veniamus, eius materies, id est, affectus præter natu-

Ex 3. Methodi 3. ram primùm cognitum esse debet. Noscitu
is ex symptomatis: hæc hærent in corpor
mutatis accidentibus: in qualitate, chara
ctere, & mole: excrementis, & actionibu
Ex his noscimus affectum, vt morbu
eiúsque causam, morem, & magnitudinem
partémque affectam. Roga ex ægro nu
Tactus qualis. prima qualitas molesta sit, calore, mador
& num totum corpus vel pars hac infest
tur. Dein de secunda, vt mollitie, asper
tate. Tertiò num dolor toto vel parte se fu
dat: & qualis sit ille dolor: nam is vari
ex ideâ materiæ dolorificæ, & partis dole
tis, & harum ambarum: de quo in Meth
Visu nota qual. do latiùs scripsimus. Quartò, (si ex h
affectus & pars affecta se non prodant) v
su num se conspiciendã proferat qualita
perpendemus. Color totius vel partis pe
uestigetur, maximè faciei & oculorum
vbi etiam character & moles perlustrab
tur. Ita transiges de aliis qualitatibus, q
gustu, auditu, sapore, odore notantur.
nullam symptomaticam deprehender
Excrementa. qualitatem, de excrementis interrogab
mus; & eorum examinabimus substa
tiam, qualitatem, quantitatem, tempus, c
modum excernendi; & maximè, num s
lemnis aliqua euacuatio sit suppressa, v
menses, aluus, vrina. excrementum semp
ideam gerit partis vnde dimanauit. Si n
ita aperiat se affectus & pars ægra, deu
niem

niemus ad examen actionum læsarum. Rogabimus de actionibus animalibus, vt num perierint, aut labefactatæ sint, vel deprauatæ: an sensus & motus stupescat: & de principibus, vt imaginatione, cogitatione, & memoria. eodem modo examinabimus vitales, & naturales actiones. Morborum etiam sedem ostendunt actiones læsæ: & quæ excernuntur; nam aut sunt particulæ afflictarum partium, aut quid in ipsis contentum, aut excrementa: partibus adnata: propria symptomata: causæ præcedentes: color: tumor: doloris species, & magnitudo: quæ lædunt, & iuuant: partium societas. Cùm ex his deprehensa fuerit pars ægra, distinguendum erit num ex se, vel ex alterius partis consensu ægrotet. Consensu ex triplici causâ trahitur: generis similitudine, operis societate, & vasorum communione. Cùm pars primario affectu laborat, eius affectio nihil intermittit: nec increscente alterius partis affectu augetur, sed quouis etiam alio mitescente perseuerat: ac illi accommodata præsidia iuuant. & examina partem quæ in suspicionem venit ex lege symptomatum. Ad suspicionem consensus facit vicina pars ægra, & eidem vsui dicata, & quòd prædicta societate cognatæ sint. Obseruandum vt primum examen ineatur ab illo symptomate quod ægro maximè in quere-

Pars affecta vnde

Obserua.

querela est: vel quod ex natura præsent temporis, regionis, ætatis, & temperiei su spicabimur maximè fatigare ægrum. Ve ab illo incipe, cuius suspicio adest, ex reb
3. lib. Methodi 3. Ex 3. Metho. 3.
progressis enata. Vltimò si iam ex mor laborauit, de eo eiúsve affini metus erit. H adde res naturales, non naturales, & a quadam; quæ alibi fusè enarraui.

De primæ Indicationis prima parte, quæ ab affectu morboso.

Morbo deprehenso, ei decernatur contr rium remedium: nam cuncta pereunt à si contrariis; quemadmodum à similibus s uantur. Vnicuique autem rei, vnum ta tùm est contrarium. Quare tot erunt rem dia, quot morborum ideæ. affectus aut alii simplices, alii sunt compositi. ergo & t lia remedia erunt. Implicantur affectus v riè, vt alibi diximus.

Methodus in affectibus implicitis.

In implicitis affectibus vide quot m bi, causa, & symptomata sunt consocia dein, num is morbus per se, vel alter consensu enatus sit: nam qui per se, si au ratur; alter, eius soboles, vltrò cedet. Ta dem speciem morbi notabimus. Vltimò implicitì fuerint contrarii, vrgentiori v lidiora auxilia adferemus: & alia in cationes consulendæ, num hæc admitta Sed deprehensis affectuum naturis im citorum, tria vt benè curentur obserua mus, ordinem & tempus medendi, & medii quantitatem.

Ordo.

Ordo debetur impl tis, vt noscamus à cuius affectus debe

Ii

tione sit exordiendum. *Tempus verò me-* Tempus.
dendi, & remedii copia simplicibus etiam
affectibus debentur. Ordinis tecmarsin huic
regulæ ferè inclusimus : Concurrentibus
multis indicationibus, exordiendum ab
ea est, quæ cæteras vincit : vel sine qua
nihil effici potest : (*ita causa morbi pri-*
mùm excidenda quàm morbus; & inter cau-
sas ilicò externa, dein antecedens, mox conti-
nens:) vel à qua omnia symptomata de-
pendent. *si hæc vsum non habent, cunctis af-*
fectibus implicitis temperatione quadam re-
mediorum studebimus. hoc olim exemplis de-
monstraui. Hæc de ordine : iam de tempore
exhibendi.

Vt genus remedii venamur ex affectus
genere, ita tempus administrandi remedii
intelligitur ex temporibus affectus : nam af-
fectus per sua tempora mutatio, remedii fa-
ciem mutat. ita ineunte phlegmone reprimi-
mus frigore stricto: eâ verò consistente, digeri-
mus calidis. Iam de quantitate.

Quantitas qua remedium in vsum Copia.
duci debet, affectus quantitate indicatur;
(nam illi respondere debet) vt intelliga-
mus quo gradu recessus, mole, quoties, &
quamdiu adhiberi debeat. Sed vnde ma-
gnitudinem affectus noscemus? ex sympto-
matum vi, naturâ agri, quantum ex his
mutata, & ex rebus non naturalibus. Sed
ne totum integro affectui remediari

 validò

valido remedio: an potiùs sensim agendum
I. In leuioribus malis par remedium
vniuersim morbum submouens, ex vs
erit: *nam leue erit.* II. In extremis
periculosis morbis ineuntibus, valenti
simum adferatur remedium. III. Mo
bi mediocres, sensim blandéque pella
tur mediocribus remediis.

CAPVT IIII.

De prima primæ Indicationis part
De causa morbi Antecedente, &
eius Auersione, & quo modo, quóq
tempore sit admouenda. Et de ca
sæ huius antecedentis Alteration
cùm vitium fecit in prima & secu
da qualitate. Et vt sit PVRGA
DA causa antecedens. Quáque te
marsi ea sit PHLEBOTOMIA ex
menda.

Ex Methodi 3. lib. 6.

MORBVS *debellari nequit, nisi e*
causa accidatur: quare vt ea sit e
menda, iam docebimus. Ex tri
corpus nostrum constat, partibus, humo
bus, & spiritibus. Partibus morbi, humori
causa morbifica, functionibus quædã symp
mata consedere. Humor vel proximè mor
adhæret, vt in causa continente: vel morb
fouet, & continentem causam efficit; di
turq; causa antecedens morbi. de hac i
pri

primò agam, vt tractari debeat per morbos iunctos. Causæ morbificæ, vt dixi, in humoribus stabulantur. hi triplici ideâ perennant in sua natura; quòd perseuerent in loco sibi à natura dicato, genuinaq; qualitate, & copiâ. vnde & triplici ratione in vitio erunt; quoties extra lineam à natura præscripti loci, qualitatis, vel quantitatis abierint. Inde nata fuere tria summa remediorum genera causæ antecedenti dicata; Auersio, Alteratio, & Euacuatio.

EST AVTEM AVERSIO, QVÆ ETIAM REVVLSIO, & Græcis ἀντίσπασις appellatur, (humorum exagitationi, & eorum præcipitis motui dicata) tractio ruentis humoris ad locum oppositum, procul ab affectâ sede, rectè, & conuenienter facta: vt pars afflicta ab eius incursu tuta esse possit. hanc definitionem in Methodo nostra explicauimus. Ita reuellimus humorem illum, qui fertur per loca lege naturæ incommoda: vt recedat, eâ, quâ incedit viâ; ita vt in originem, ruentem succum retrahamus. Dum fluit humor, Reuulsioni locus est. Reuulsio.

Peragitur vena sectione, cucurbitis, hirudine, vinculis, frictionibus, enemate, glande, lotione calida, gallinis calidè admotis, fimo columbarum, smegmate, cæterisq; calorificis & dolorificis. Instrumenta eius.

Et rectè, hoc est κατ' ἴξιν per rectitudinem longè abducit ruentes succos Reuulsio. intelli-

ge rectitudinem naturalem, non mathemati-
cam, qua secundum venarum peragitur cu-
sum rectum: ita hepatis gibba per vrina
caua, per intestina reuellimus. vel si quim
rectitudinem diametri siue situs: hoc est, du
trahimus rectâ lineâ in longitudine, latit
dine, vel altitudine. Seruandus semper sit
in reuulsione: si accedat vasorum comm
cium, erit fœlicior auersio: nam venarum
fibrarum cursus rectus, facit vt faciliùs
copiosiùs humores effluant: exemplo est ple
ritis. Sed cùm nulla vena rectè à dextro la
re in sinistrum concedat, (& è diuersò,) situ
diametri oppositum captare non licet, vt
dictum finem veniamus.

Et hæc conuenienter fieri debent; hoc est,
obseruetur reuellendi tempus, & modu
Tempus eius. Tempus reuulsioni est, cùm iam fluit,
cùm iamiam fluxura est materia in part
Modus & cautio. aliquam. Modus reuellendi hac cautione i
bitur; ne prauam materiam retrahamus
partem nobilem. In suspicione futuri flux
qui metum magni morbi adfert, integ
diametro vtemur: vt si à vertigine de a
plexia vereamur, cauteria cruribus inu
mus. Sin fluxus materia morbifica iam in
pit, per mediam diametrum reuellemus.
fit partim deriuando; vt in pleuritide, ei
dem lateris pertusâ venâ in brachio. N
nunquam enim eodem remedio reuulsio
deriuationi, & euacuationi satisfacim
n

am fluenti debetur reuulsio ; at influxa, uacuatio ex propinquo loco. Quare notandum num simplici reuulsioni tantùm opus t, vel vnà deriuatione, & euacuatione. Ita ùm motu in vitio sunt humores, castigari ebent, alioq́ flecti causa antecedens.

QVODSI QVALITATE A SVA SYMMETRIA DEFLEXERINT HVMORES, *qui ausæ antecedentis rationem habent, pristinæ ualitati reddi debent; vel primæ, siue secunæ. Inde varia remedia alterantia necessitas nuenit, calfaciendi, humectandi &c. raros ondensandi, tenues incrassandi, acres illinendi, viscidos abstergendi, lentos incidendi: & si notus vnâ adsit præceps, simul astringendi. Horum omnium genus est.* Alteratio: *quæ* st status vnius in alium statũ commu atio, ab alteratione facta; vt amissa sucorum qualitas, pristinæ suæ qualitati estituatur. *Ita, vt si humor duobus numeis ad frigus abierit, hunc reuocabimus ad ristinam legem, remedio quod binis numeris eruet. Quæ verò remedia singulis à qualiatibus micent, & quo earum ordine, aliâs radidimus. In secunda qualitate si humor à uâ symmetriâ deflexerit, secundis qualitatibus in pristinam temperiem reuocandus erit: quod fit densando, illinẽdo, rarefaciendo, abstergendo, incidendo, emolliendo, indurando, laxando, obstruendo. Quæ sit horum cuiusq; definitio, diximus in methodo medendi, vbi*

De Alteratione causæ antecedentis.

Ex Methodi 3. lib. 7.

Alteratio quid.

etiã vt quisq; humor alteretur, enarrauimus.

Causa antecedens vt sit purganda. Ex Methodi 3. lib. 8.

DIXIMVS HVMORES (*in quibu[s] causa antecedens morbi*) *à sua natura abire cùm qualitate, loci mutatione, vel copiá i[n] vitio sunt. quæ remedia eorum motui, qu[i] qualitati mutatæ debeantur, hactenus pro posui: iam ad copiæ vitia. Si materia nec vi[c]tu, nec alterantibus remediis in genuinum statum reuocari poterit, excludenda erit corpore: hoc fit, vtili cum inutili reiecta, Phle botomiâ, vel inutili tantùm, Purgatione.*

Purgatio quid.

Purgatio, est humorum qui qualitate in vitio sunt, euacuatio, (*artificio com parato ad imitationem naturæ*,) per loca lege naturæ consentanea, nec ex euentu dissentanea.

An purgendum.

Primùm perpende, num sit purgandum. Purgabis, si quid desideres in quinque conditionibus his, quæ ad absolutam morbi crisin exiguntur. Si restibilis materia (cuius nota est amaror oris) ab imperfecta adsit crisi. Secundò, si materia apta parataq; sit purgationi; ne fiat via vi, sed sine offensione partiũ placidè, inoffensoq; cursu humor ad exclusionem feratur; vtq; natura expellenti & remedio trahenti cedat: ita hanc exclusionem ager feret alacriter, vt mox dicam. Tertiò, si loca purgationi seruientia fuerint afflicta, per ea non purgabimus totum: & si per loca lege naturæ non consentanea feratur humor, per alia loca eum euocabimus. Quartò, si humor

qui

i in vitio non erat, excludatur. *Quintò, si* n fiat, vt debet à natura, recto tramite. Vel nulla sperabilis crisis, cacochymia exiga-r. vt si cui febris experti, cibi fastidium, rdis morsus, vertigo tenebricosa, & oris a-aror oborta fuerint, hunc sursum purga.

Cùm constiterit purgandum esse, labo-ndum vt ea [purgatio] rectè instituatur: vt fiat, quatuor res ritè perpendere debe-us; Affectum præter naturam; Partem ram, & vias per quas duci debet humor; ledicamentum quo vtendum; & Circum-antias. Quæ no-tanda ad rectè purg.

AFFECTVS itaq; gratiâ videbimus Quid-am purgandum sit, Quantũ, & Quando. 1. Affectus.

QVID, hoc est, quis succus purgandus t, & quæ eius natura; an sit coctus & sepa-atus; num efferus & freni nescius; (siue is implex, siue mixtus fuerit;) vt suum illi harmacum detur. & vnà videndum quis ungat se affectus; vt si febris, frigidu phar-naca temperabimus. Quid. 1.

Quâ copiâ humor purgandus, (hoc est, uanto pharmaco opus sit) dicit affectus uantitas, & locus in quo morbificus humor itus est: nam aluo debentur lenia; venoso ge-eri mediocria; habitui corporis maxima harmaca. Verùm hæc quantitatis & situs ognitio humoris morbifici, non exactè phar-maci adhibendi quantitatem, qua in vsum flecti debeat, demonstrant: verùm circum- Quan-tum. 2.

 stantiæ;

stantia, de quibus mox, hoc unà definient.

Quando. 3. *Copiâ deprehensâ, decernendum quo tempore sit purgandum. Hoc intelligemus e materiæ morbificæ mitigatione, & ex eius impetu, anni tẽpore, & morbi die. Cocta materia purgetur, non cruda. Sed quædam materia est pepasmi expers, eaq; duplex: Vna segregata à concretione sanguinis, vt in catarrhis, ictero, dysenteria quadam, colico dolore & in hydrope, aqua: hæc illico excludẽda: Altera, quæ vitium fecit corruptione propriæ substantiæ, vt succi turgentes, pestiferi, & cancrifici. hæc etiam est pepasmi nescia. Pepasmi difficultas consistit in materiæ contumacia, meatuum angustia, & naturæ infirmitate.*

Quæstio, an initio purgandum. *Sed estne purgandum ineunte morbo? Sanè, si purgationis eget corpus purgationi iam paratum; hoc est, ingluuiei expers, non μεγαλόσπλαγχνον, nec incendio flagrans, aut phlegmone interna occupatum, vrina ab æstuanti rubore libera. Nam opus est vt corpora purganda, fiant meabilia. Sanè triplici cautione opus est ad omnẽ purgationem: meatuum libertate, materiæ præparatione, & naturæ vi. nã hæc reddunt corpora εὔρ(ο)α, faciuntq; ne fiat via vi, sed vt sine offensione partium, placidè inoffensoq; cursu humor ad exclusionem feratur; vtq; naturæ expellenti, & remedio trahenti cedat. nam vt sunt coctionis, ita tantùm purgationis gradus esse*

debent,

ebent. Si hæc absint, æger damnis augebitur: ...im nec naturæ expellenti, nec pharmaco ...rahenti cedet: vt si sit materia lenta, & ...on separata: si acris, temperetur, ne rodat ...ias. Tenuis materia si cocta, excludatur; ...i cruda, in crassitiem coquatur; si crassa sit ...ateria cruda, coctione attenuetur. Præ...aratio (quæ dicata est qualitati materiæ) ...eragitur calidis, frigidis, incrassantibus, ...ttenuantibus. Nam etiamsi cocta sit mate...ia, & non ritè præparata, ante purgatio...em paranda erit: vt crassa, quamuis co...cta, attenuanda. Sin sit coctionis expers, & segregata à sanguine, ilicò purga. Co...ctio autem (quæ formam respicit materiæ) ...ecernit bonum ab inutili: id fit à calido ...atiuo. hoc ergo erit erigendum, & calor præter naturam fugandus. Videndum itaque quo modo coqui materia debeat, & quæ sit totius corporis temperies. Dein, ad ritè purgandum ineunte morbo, humorum motus & quies erit perpendendus. Ruunt illi bifariam: vel circumfluunt per corpus totum, efferi hospites, nulli parti grati; aut in vnam partem feruntur. Priores ilicò excludendi; nam initio morborum turgent. Si in vnam partem ferantur, necdum consederint istîc, purgandi. eodem modo si iamiam succus fluxurus sit, & ob aliquam causam venam pertundere non licet, &, si vires, ætas, tempus renuant phle-

 boto-

botomiam purgabimus. ita fiet reuulsio, & motus continebitur morbifici humoris. Quodsi parte consedens materia, loco sit mobilis, purgari poterit: at membro altiùs concepta, renuit pharmaciam; &, si præscribatur, prædium humidi primigenii elidet. Quare materia cruda, restagnans, semper coctionem expectet: nam citra periculum cunctatur, dum partim coquatur, partimq; expellatur. Tandem nota num pauci vel plurimi adsint humores; & num validi morbi pericula minentur. Si pauci & crudi, ocium agant: naturæ enim cedent. Sin copiâ luxurient, vtrumq; malum erit; purgare crudos, & discrimen ab aucto morbo expectare. Vita ergo maius malum. Quid ages? Si purgatio plus incommodi, quàm inde vtilitas commodi videatur allatura, supersedendum. Sin vehemens influxus periculum minetur, purgetur, si purgatione eget. Vltimò, perpende num valida flagret febris; nam illa reformidat hanc vim: sin ignauescat, licet. ita videtur ambigua quæstio hæc dirigi posse. Præterea Tempus veris & autumni, hisq; similes dies purgationi sunt apti. Austrina aura fundit corpora & succos. Aër serenus securior purgationi.

II. Partes per quas. SECVNDO, IN PVRGATIONE NOTANDA EST PVRGANDA PARS, ET VIÆ PER QVAS *duci debet humor. Quò is vergit duci debet, per loca legi naturæ consenta-*

ntanea, nec ex euentu dissentanea: afflictis enim non danda est afflictio. Consensus etiam vasorum vias purgationi indicat; & peculiaris cuiusque natura, vt illa purgare assueuerit.

TERTIA CAVTIO PVRGATORIA DVCITVR A CIRCVMSTANTIIS: inter quas prima est Virtus. Hæc vel floret, aut languet. Si illa vegetat, verùm corpus cacochymiâ omnino sordescat, (ne turbentur succi, & spiritus exhauriantur) sensim erit purgandum. ita hydropicorum prolectat aquas Hippocrates. Sed cùm in florida virtute, pauca cacochymia fatigat, raptim purgare licet: maximè si cocta sit materia, & via in aluũ pateant. Cùm Virtus languet, id eueniet ex naturæ oppressione, vel resolutione. si ex oppressione, paucis purgandum; restibile, per epicrasin exhauriendum. si ex resolutione, sola epicrasi vtendum. Periculosa est purgatio, cùm corpus à morbo languet: aut cacochymia cùm luxuriat, vel imi ventris partes si extenuentur, aut si latitet abscessus in imis visceribus. Ætas inter circumstantias etiam est senes & pueros non purgabis vehementibus remediis. In ingrauidatis etiam mulieribus religiosè transigendum initio & fine gestationis. Qui corporis raro sunt habitu, parcè purgandi, vt maciè aridi. calidi & humidi faciliè pharmaca feruut; non ita frigidi & humidi, ob venarum angustiam, & spi-

III. Circumstantiæ. Virtus.

Aetas.

Ingrauidatio.

Habitus corporis.

rituum inopiam. Bilis ex bilioso corpore
Aër. ægriùs, ex pituitoso faciliùs exigitur. Aëris
temperies etiam notanda. æstate propinentur
pharmaca cum frigidis. infausta hæc sunt
dum flagrat æstu cælum, effœtâ vi caloris
naturâ, ac ad peripheriam corporis præcipiti
calido natiuo. Et strictum frigus hybernum
ægrè succos demittit, densatis meatibus. As-
Consuetudo. Ars. sueti etiam pharmacis, eorum vim ferunt
leniùs. Vitæ genus durum, leuem medicatio-
nem non sentit.

IIII. Remedium. QVARTO, PHARMACVM RITE
COMPARATVM ESSE DEBET, vt
ritè peragatur purgatio. Misceantur ὁμοιό-
τροπα, hoc est, affinia vi, eodemq; tempore
purgantia, ne purgando se anteuertant. &
*grati odoris * εὐώδεα misceantur, ne stomacho nobis
sint: attamen purgationem non impediant.
non etiam sint vrinalia. Sint peculiaria
succis morbificis: lenia, aluinæ regioni; medio-
cria venosæ; valida, habitui corporis decer-
Vsus remed. rectus. nantur. In pharmacis nota qualitatem,
quantitatem, tempus admouendi, & vtendi
modum. Qualitas, vt calfaciendi, stringendi,
occulta, stomachica. Quantitas decernitur
eius, à morbi vi, & natura corporis, viriūq;
robore; partis conditione in sensu, substantiâ,
officio, formatione, situ, & societate. Tempus
& occasio ducuntur ex præsentia affectus,
viriumq; robore admittente, & natura hu-
morumq; motu: nam, alia ineunte morbo, alia
pro-

ogressio conueniunt. Vtendi accipitur modus, ab humoris natura & motu ad nobiles vel ignobiles partes: & à motu morbi: & à via per quam educi debet, & ex remedii vehementia. Quæ autem notanda sint ante usum pharmaci, quæ in ipsa exhibitione, quæ post propinatum pharmacum, & quibus cautionibus dari debeant: & superpurgatio ut domanda; & symptomata atrocia ut leuienda, quæ purgationi superueniunt: & cur quædam non purgent, alibi latiùs enarrauimus.

Duo autem sunt signa iustæ purgationis: ægri alacritas, & humoris morbifici exclusio; adde sitim ab exhaustione aliqua roscidi humidi. Aretæus, quia stomacho & viribus laboriosa purgatio est, Hac peracta, inquit, vini paululum bibat, & alia in cibis iucunditas concedatur. Methodi 3. lib. 8. Capite de melancholiæ cura.

HOC ITAQVE MODO CAVSAM ANTECEDENTEM, cùm copiâ, eaq; contaminatâ, in vitio est, excludimus. Sed si illa solâ copiâ noxia fuerit, venæ sectione emittitur. id cùm sit, vtilis succus iunctus inutili simul exhauritur. Vena aperitur ad reuulsionem, & ad vacuationem causæ antecedentis, amotionem coniunctæ, temperamenti redintegrationem, & materiæ morbificæ præparationem. Causa antecedens cum peccat copia, vt vacuanda sit Venæ sectione. Ex Methodi 3. lib. 9.

Phlebotomia est totius corporis euacuatio à sanguine, venæ solutione aptè Quid phlebotomia.

 facta,

facta, quô humorum symmetriâ conue-
nienter corpus fruatur. *Nam vt cacochy-
mia purgatio, ita plethora (id est, plenitudi-
ni succorum sanguineorum) phlebotomia di-
cata fuit. duo maxima remedia. Hac iunctim
nonnunquam locum ac vsum habent, vbi v-
nà cacochymia & plethora premunt. sed
tunc à phlebotomiâ auspicanda curatio: mo-
dò ventriculi vel venarum primarum vitio
malum obortum non sit.*

Vt aptè fiat, quatuor notanda. *Phlebotomia vt rectè vsus ineatur, qua-
tuor notari debent: Affectus; Locus per quem
sit euacuandus sanguis; Circumstantia; &
Instrumentum.*

PRIMO IN AFFECTV OBSERVA-
1. AFFECTVS. BIMVS, *Quis, Quantum, & Quando.*
Quis. 1. *Quis itaq; is affectus, in quo emittetur san-
guis? Is erit magnus iam, vel mox futurus:
nam imminentes arcentur, quibus præsentes
curantur. Magnus est, suâ naturâ, vt phle-
gmone; vel symptomatum vehementiâ, vt
parotide iuuenis; aut causa immanitate, vt
senes ex febre: siue pars quia princeps est
morbo obsessa. Ita magnus morbus, qui ve-
hementer & non diu affligit, phlebotomiam
euocat. Inde Hippocrati quatuor sunt causa
mittendi sanguinis, Inflammatio, metasta-
sis, dolor, & obstructio: omnes maximorum
morborum auctores. & nihil est quod aequè
hac pericula accersere solet ac plethora: qua
sanè peculiariter venâ sectâ acciditur. Pax*

ergo

o sit à sectione venæ, vbi corpus crudita-
obsidetur. In anniuersariis morbis pletho-
is imminentibus, & in solemni euacua-
ne sanguinea suppressa, & in pleno victu,
tò & prudenter phlebotomia in vsum du-
ur.

Quantum emittendum sit, docebit quan- Quantum. 2.
as affectus, & plethora, tum vires ægri, &
r. Magnus affectus postulat vt magna co-
a euacuetur: hic enim non tam interest
ualem detrahas, quàm qua copia. Tractaui Historia.
c ægrum, qui ex pleuritide vtriusque late-
s acerbè laborabat: extraxi vna vice illi
us quàm quatuor libras sanguinis, euasit
Dei beneficio. hic Libitinæ ab omnibus sacer
abebatur. Auicenna asserit corpori esse li-
ras vigintiquinque sanguinis, & septende-
m effundi posse vno die, citra perniciem. Ga-
nus sex libras eduxisse videtur. Hæc, si ple-
ora adsit, fœliciter. Propterea vires dixi-
us obseruandas, ad copiæ ambitum depre-
endendum. hoc scripsit Hippocrates, vbi ait,
Cuiusmodi natura fuerit eius qui perferet,
ro eo ac decet faciendum. Quasi dicat,
uantitas non ex magnitudine sola affectus,
ed & ex ægri accipi debet natura communi,
ropria, & ascititia, in tēperamento, habitu,
& venarum amplitudine, humorum domi-
atu, consuetudine & diæta: adde aëris tem-
eriem, quæ iam, & quæ mox futura. Copia
rahendi sanguinis ob varias syndromas In-
dicatio-

dicationum non facilè dignoscitur : sed i praeceptis proximè captatur. Primò, vi bus languentibus cum plethora graui impura, aut cum valido morbo, (vt copi vacuatione opus sit,) pauco sanguine ed cto melicratum hyssopites dabat Galenus; postridie sanguinem repetebat. Secundò, plethora feruens acutissimam accendit brem, ad lipothymiam (si ferat) sanguis ed catur. Tertiò, manus medici haerens pu sui, dum fluit sanguis, & intuitus in facie agri, impetusq́; effluentis sanguinis, cùm pr ludia syncopes obseruârit, supersedendum Quartò, in phlegmone fluat sanguis, du suam idéam mutat vel in melius, vel in d terius : id argumento erit ab inflammat parte eum elidi. hoc ages dum æger vacu tioni tanta par sit, nullaq́; malignitas a sit.

Quando. 3. Tempus sectionis etiam ad affectu spectat. Vbi sanguinis feruentis copia ap pâret, ea confestim emittatur; ne putre scat, aut metastasi se effundat quô minim decet. Quocumque die scopi enitent emi tendi, facito, si vires annuant; imò quau hora nocturna, modò se remittant paro xysmi. Ineunte phlegmone, ilicò pertunda venam: florent enim vires. Si magnitud morbi non cogit, manè id fiat, horam somno: fluxus enim tunc sanguis. Absi cruditas à prima aluo. Si iteranda va

cuatio

atio, eodem id fiat die: nam reuulsio fœli-
r iteratur à duobus diebus. Hæc obser-
nda ratione affectus, quô commodè in v-
m ducatur phlebotomia.

SECVNDO NOTANDVM ESSE DICE- II.
AMVS LOCVM ET VIAS eductioni san- LOCVS.
inis dicatas. Vena aperiatur axillaris,
bi totum euacuandum, sine peculiaris
rtis vitio: nam à fonte sanguinem euo-
t. At podagricis secetur brachii vena;
ilepticis, pedis. ita vnâ reuelles ab imbecilli
rte.

TERTIO, CIRCVMSTANTIAS obser- III.
abiles diximus, vt ritè peragatur vena CIR-
tio: nam cum morbi vim, tum virium CVM-
bur ex his intelligemus. STANT.

Vires inter has primum habent locum. Vires.
æ constant ex spiritibus, partibus solidis,
r humoribus. Robur harum elucet ex fa-
ltatum actionibus, excrementis, & cor-
oris qualitate, charactere, & mole; rebus
aturalibus, & non naturalibus. Si lan-
uent vires à causis quæ spiritus, succos,
ut partes solidas exhauriunt, inducia
nt à vacuatione. Sed (cùm langueant ab
xhaustu, vel oppressione) si ab oppressio-
e, licet plenâ manu euacuare; ita in apo-
lexiâ, & syncope athleticâ, feritur vena.
ed si ab exhausto, supersede: vt in peste,
abe, & in crudis aut feruidis succis à san-
uine alienis: & si cruditas adsit cum fe-
bre

bre æstiua, languido stomacho, corpore moll[illegible] quales plumbei colore, pulsuq; inæquali. [illegible] si crudus stomacho conceptus succus cor pr[illegible] mat; vel si reterridus succus toto fundat[illegible] corpore, vel stomacho si insederit: nam [illegible] vellicat ac mordet, vnde lipothymia; ibi sp[illegible] ritus disiicit. Venenum etiam vires pr[illegible] sternit, intùs genitum, vel foras immissum[illegible] Si hæ causæ exhaurientes absint, à copia op[illegible] primentur vires.

Tempe-ramento-rum. Secundo loco inter circumstantias est tem[illegible] peries corporis cuiusque. Qui florent ros[illegible] colore aut fusco, benè habiti, venis ampli[illegible] habitu firmo, liberalem eductionem sangui[illegible] nis ferunt: contrà, obesi, tenues.

Aetas. Ætas suum locum hîc habet. Senibus con[illegible] fertim non detrahes sanguinem. examin[illegible] pulsum, & sanguinis copiam. Nec faci[illegible] ante decimum quartum annum id agimu[illegible] nisi morbus vrgeat, & sanguineus puer fue[illegible] rit.

Aër. Aër inter circumstantias etiam est: qu[illegible] notatur in regione, anni tempore, & cœl[illegible] statu. quò ille longiùs à sua indole abierit, [illegible] parciùs euacua.

Euacua-tio. Euacuatio etiam huc pertinet: nam [illegible] parciùs effluxerint excrementa, non impe[illegible] dient phlebotomiam. si natura tentet eua[illegible] cuationem, nec perficiat, nos quod deest[illegible] coëffundemus.

Consue-tudo. Consuetudo etiam emittendi sanguinis securitatem ei adfert.

Ingra[illegible]

...grauidatio excludítne phlebotomiam? pri... mensibus tutò fit, quia paruus fœtus ...co nutricatu eget; & extremis mensibus ...e fœta & fœtus iniuria emittitur sanguis: ...ia iam plurimis mensibus fuit retentus ...guis, vnde lac scaturit. Ingrauidatio.

QVARTVM quod notandum erat ad tec...ursim phlebotomiæ, EST INSTRVMENTVM ...VO vena feritur. Hoc vt commodè vta...ur, quædã peragenda à nobis sunt ante venæ ...tionem, quædam in sectione, & quædam ...st: nam actio chirurgi, & cautiones qua...m inter secandum dirigi rectè debent, & ...vas aliud feriatur, prouisio habenda: ...sanguis trutinandus. de quibus alibi la...ius. IV. INSTRVMENTVM.

VT HÆC REPETAM BREVITER: ...imùm vide, An sanguis emittendus, ...Qua ex parte, Quo tempore, Qua copia, ...uo modo. Primum innotescet ex natura ...ffectus: secundum, ex parte ægra: tertium, ...more & motu morbi: quartum, ex ma...itudine morbi, & corporis habitu: quin...um, vt si crassior sanguis, attenuetur; si ad ...omachum bilis feratur, is firmetur succo ...ranatorum. & phlebotomo id fiat, cucur...itis vel hirudine, vbi opus, & arterioto...ia: de qua aliàs. Si neruus læsus sit impe...tiâ, balsamo hyperici infuso, & astringen... imposito recreetur. Methodi 3. lib 9. Anaceph. Neruus ictus.

CAPVT V.

De causa morbifica continente quæ a
huc loco moueri potest, eiusque r
media. & de causæ continentis in
mobilis curatione. Præterea de s
cunda primę Indicationis parte, qu
de curatione morborum. Et de tert
primæ Indicationis parte, quæ d
Symptomatum curatione. Ita vt h
prima absoluatur Indicatio.

Ordo. Ex Methodi 3. lib. 10.

*MEMORES estote ordinis institut
Docuimus primam Indicationem
duci ab affectu morboso, qui vel e
causa morbifica, morbus, vel symptom
Morbi causam stabulari diximus in humor
bus: qui peccant motu, qualitate, vel copia
Motui auersio, qualitati alteratio, copiæ eua
cuatio venâ sectâ, vel aluo solutâ, vt dixi
mus, succurrit. His antecedens causa acce
ditur omnium morborum.*

*Antecedenti huic proximè iungitur eiu
soboles, causa continens. quæ est vel remea
bilis loco, vel non. primò de remeabili. Hæ
eisdem ferè cedit remediis quibus Antece
dens: nam ab eodem humore nata, ut pro
piùs aut longiùs à morbo & ægra part
abfuerit. quare eisdem vitiis tentabitur, &
eisdem remediis redintegrabitur; vt loc*

mutæ

tatione, alteratione, & euacuatione: quò …usis parti succi fiat exitus. Sed vt causa …ecedens, toto fusa corpore, remedia toti …dentia petit, ita causa continens, peculia…n partem tentans, remedia huic dicata …git. Hæc continens causa si loco sit meabi… fluxa & liquida, iudicium attulit illi re…dium, repulsionem, & deriuationem. sin …o cedere nequeat, ei auxiliatur mollitio, …haustio & coctio; cucurbita, dropax, sina…smus, cauterium, incisio. si verò sit consi…ntia eius media, quæ vt parte quadam sui …igrabilis, ita aliâ segnis hæret, mixtis reme…is vincetur. Quare noscendum quidnam …t repulsio, deriuatio, maturatio, &c.

Repulsio est succi ex sua sede motio à …igore astringente, austero vel acerbo …cta: quò pars à materiâ morbificâ …ressa, eius ab iniuriâ liberetur. *Vt enim …alidum leptomeriâ præditum maximè cal…acit; ita frigidum crassum vehementer re…rigerat. His vtimur dum nouus hospes par…e accipitur, ne ingrediatur arcebimus, ac fo…res illi claudemus. Sed his non vtemur, ni …primùm antecedens causa sit fracta. Quæ hoc faciant, & quæ cautione in vsum tra…henda, olim scripsimus. de quibus hæc pauca accipe. Vbi vehemens est dolor à copia vel acrimoniâ succi, eiúsve ex lentore, & cùm pars sensu vegetans incurritur, mitigantia accedere repulsoriis debent: alioqui stricta à* Repulsio quid. Cautio.

vi

vi tensa pars magis dolet, unde noua flu
accersitur. Vbi titubat viscus nobile, me
est, ne retusus succus in illud se effund
alioqui, impunè quid accipiet. Si à partis
cipientis imbecillitate nascatur influxus,
nue quid calidum iunge. At criticos &
nenatos abscessus ne retundito, sed prolec
Et semper μηδ' ἐνὕχαι, ne spiraculis cutis
ductis, humor restagnet & lapidescat: vi
dolor, influxio, incendium. Collinea itaque
partis situm, figuram, sensum, robur, na
ram; corporis temperiem, humoris copia
qualitatem, substantiam, ductus viaru
quà fertur.

Deriuatio. Hæc continens causa nonnunquam ex
mitur Deriuatione: quæ hîc idem molitu
quod in causa antecedente reuulsio: cùm a
huc succus cedere loco potest. Deriuatio (π
ροχέτευσις Græcis) est tractio humoris
locum vicinum, vt liberetur ab eo pa
Vt differat à reuuls. ægra. debetur succo remeabili. A reuulsio
differt: nam reuellimus ad contraria, & pr
cul ab oppressa parte; deriuamus ad latera
proxima loca: nam παροχετεύειν idem est
riuos deducere fontis: & reuellimus succu
qui fertur per loca lege naturæ incommod
deriuamus eum qui fertur per loca ex euen
tu incommoda. ita bilem in dysenteria,
vrinas deriuamus. vsum alibi habes. Huiu
solùm vsus erit, à causæ antecedentis amotio
ne, non antè. Nam initio retrude succos; labē

te morb

morbo, deriua, cùm constitit influxio, ac-
men succo nondum restagnante.

Hac continens causa mobilis loco, amoue-
etiam purgatione particulari sed prepa-
io precedat; hac fit alterando. Alteratio peculiaris, est succi parte aliqua cõcepti, qualitate vitium fecit, emendatio. Alteratio.
gidos calfacimus, crassos tenuamus,
biles illinimus. Hîc vtimur parti peculia-
r dicatis, vnâq; cum causa pugnantibus:
aliâs fusiùs prodidimus, vbi etiam cau-
nes. Preparata hac causa purgetur. Purgatio particularis, est euacuatio eius ateriç, quç parte peculiari cõcepta est ter naturæ legem; vt parti suum ro-
r reddatur. Perlustra hîc etiam humoris Purgatio particul.
rtem occupantis consistentiam, qualita-
n, copiam: & quo tempore, quibusq; viis
ludi debeat. hoc est, quid, quale, quan-
m, quando, quà, & quarum vi exigi de-
at. Semper his addimus quadam parti
nica; quò eò peruadant pharmaca. Copiam
armaci docebit succi abundantia, & citus
us. Tempus erit quo his vtemur, ab acci/a
usa antecedente. Via in affectam sedem ro-
à ducentes, eductioni commodæ erunt. Ha
urimorum remediorum auctores fuêre:
am illa docuêre errhina, sternutatoria, ma-
catoria, gargarismata, eclegmata, pessos,
omitoria, clysteres. Si liquidior adhuc cau-
 hac constiterit parte in quam non facilè
reme-

remedia peruadant, ob ductuum inop... hirudinibus, cucurbitulis, aut scarifi... prolectari debebit. Ita causa morbifica c... nens, dum loco remeabilis est, eximi deb...

Continentis causæ non mobilis, curatio. Ex Methodi 8 lib. 11.

Quod si continens causa Immobilis re... gnârit, adeò vt his auxiliis inuicta consi... id ei euenit, quòd in duritiem abierit. In... rescit quid triplici de causa; siccitate, plen... dine, & congelatione. Quod siccitate... validâ induruit, placatur emollitione.

Emollitio.

autem Emollitio; duri, ex ariditate, a... ratio, ab vuido calore facta. *ita in a... non expirabit mador succorum. hoc fac... calida infra secundum ordinem. Sin ex v... menti siccitate nata fuerit durities; hæc t... humido mollitur, cum partibus igneis... terreis adustis; vt calculus succo raphan... ex plenitudine surgat durities, vt in p... gmone, laxatis spiraculis aëreo ab hum... exhaurietur implens materia: vt fotu c... mameli decocti. Quod verò congelation... duritiem abiit, id mollescet à calido ... moderato: qualia ea quæ secundo or... asscribuntur. nam quæ primo ordini, non... hauriunt; quæ tertio, crassum excoqu...*

Maturatio.

Maturatio, *πέπανσις Græcis*, est alterat... qua materia in ornatissimum decus ... formæ excolitur, vt maximè potest; q... commoda corpori materia ab inutili ... cernatur; facta à calido natiuo. *Obstru... hac spiracula cutis, vt ea interceptione c...*

d...

n natiuum increſcat copiâ. Digeſtione Digeſtio.
mur, cùm exigua reſtibiliſq; materia co-
cuaperare poteſt. Cùm his non cedit, ad
pacem venimus, quo potenter foras rapi-
materia. Sinapiſmus dropace eſt poten- Vrentia.
. Vltimò ad cauteria cogimur. Caute-
m eſt combuſtio ab igne imperfecta,
membrum firmetur, morbificáque
ſa excludatur. Sed in potenti hoc remedio
erte num ad id veniendum ſit, tunc, ni-
um, cùm nec emollitione, maturatione,
ſtione, nec phœnigmis aut inciſione euin-
otuit. Et tunc ſolùm his vtemur, cùm
s, ne putreſcat, à mole materiæ periclita-
, & maximè os. Dein modus vrendi
pertus ſit ex morbi idea: cauendo à ner-
, & arteriis, vt in ſcrophulis colli. Cæ-
íque quæ alibi ſcripſimus de his remediis,
ruentur. His vſus à reuulſione & deri-
ione, inclinato morbo, viribus adhuc ve-
is.

Hactenus de cunctis cauſis morbificis: iam Morborũ curatio. Ex Methodi 3. lib. 12.
morbis qui à cauſis enati erant. Cauſis
que euictis, ſi morbus perennârit, cum eo
um erit. Morbi, vt diximus, in partibus
bulantur. quot ergo modis illæ vitium fa-
nt, tot morbi. Partes, ſunt ſimilares; vel or-
nicæ, certis muniis dicatæ: vnde variè vi-
buntur. Similarium ſanitas eſt ſymme-
a qualitatum; organicarum, recta forma-
. vnde morbi ſimilares, & organici. Sed

quia similaribus & organicis partibus communis est iunctio ex naturæ lege: huius solutio, erit communis vtrisque morbus. Et cùm hi interdum concurrant, quartum morbi genus, compositum, surget. Vnde ex his quatuor morborum ideis, quatuor genera remediorum in vsum venêre; Alteratio. Apertio, Vnio, & Quod hæc simul euincit. Alteratio partium eisdem peragitur, quibus succorum. Natura partis perspecta sit in substantia, temperie, habitu, sensu, officio, structura, societate, & situ. Tutiùs calfaciendus: quamuis simplex intemperies calida, recens ac leuis, pari tempore ac frigida debelletur, ac antiquatum frigus, ægrius. Sicca etiam contumacior est humidâ. Si sit instrumétalis morbus, illi erit vel ex partium mala conformatione, numero, magnitudine, vel in situ. Si mala conformatio: ea erit in partium figura vel asperitate & læuitate, soliditate, vel in cauitate & meatibus. Obstructa aperiantur.

Alteratio.

Apertio est expansio infarctorum mea tuum, à valido calore, qui in substanti crassa resedit. talia sunt amara. In solut vnione, coniungendum. Vnio est iunctio di uulsorum. quæ vniuntur, ea simillima ess debent: quare causa diuulsionis abigenda, & quies concedenda. Vt morborum ideæ varia ita & remedia.

Apertio.

Hactenus vt eximi debeat causa & ei morbi: restat tertia primæ Indicationis par

Symptomatum curatio.

Sym

Symptomata. Huic nulla debetur curatio vt symptomati; sed cùm morbum auget aut facit, ne natura fatiscat. Tunc quò locus detur & tempus ad morbificæ causæ morbiq; excidium, huic vacandum: vt olim ostendimus in dolore, vigiliis, syncope. Ex 3. Methodi 13.

CAPVT VI.

De reliquis Indicationibus.

PRIMA *indicatio docuit nos contrarium remedium: hæc cæteræ, num ritè ea vi & copia admitti debeant, definient, vel vnum quid accidendum.*

SECVNDA SVMITVRA TOTIVS TEMPERIE, *quæ sui conseruationem postulat similibus: nam est ex natura & similia se non alterant. Propterea humidis corporibus humidiora sunt admouenda: nec, si illa humiditas vitiosa fuerit, ea castigabitur per morbos. Hæc Indicatio copiam monstrat remedii. Alioqui ambiguum fuerit quousq; foret alterandum: temperies genuina terminus esto limentinus. hac neglecta, vel vltrà progrediemur, vel infrà subsistemus. Et cognitum sit quousq; abierit à pristino statu. Itaque æstuans morbus in frigido corpore, maiori vi contraria eget: idem de cæteris: nam longiùs extra lineam abiit temperies. ita flagrans æstu morbus in corpore calido, leniter blandeq; refrigerantia postulat. idem dico de reliquis. Studium ergo adsit vt ex-*

II. IND. A TEMPERIE TOTIVS. Ex 3. Methodi 14.

plorata sit temperies ex rebus naturalibus & non naturalibus: vt præsentem corporis temperiem calleamus.

III. INDIC. A LOCO AFFECTO. Ex.3. Methodi 15. TERTIA INDICATIO A LOCO *ægro ducitur. hæc remedium deprehensum à prima indicatione, politumque a secunda, incudi reddit. Hæc monstrat vtendi viam, remedii ideam, eiusque copiam. viam dixi: nam viæ quæ feruntur in partem ægram, ad hanc etiam pertinent. Parti ægræ varia student remedia, ex eius figura, temperie, vsu, sensu,*

Figura. *situ, & connexione. Figura, vt fuerit pars caua, plana, sinuosa, alta, arcta. vnde varia instrumenta, vt clysteres, remedia liquida, &c. Temperies partis sua amat remedia.*

Temperies. *duris dura. Madore calido perfusæ à natura partes, (metu putredinis) sicciora petunt; vt vesica, sedes, palatum, vterus. Pars ægra, & totum, eiusdem temperiei si fuerint, cum morbo aduersæ temperiei, strennò auxiliandum: vt vlcus parte corporeque sicco, validius siccandum. Tantum madidius corpus, quantum pars ægra siccior fuerit, pro temperata pars habebitur. vt exemplis alibi id demonstrauimus. Quæ temperatæ validos remediorum incursus ferunt. Temperiem natiuam tuentur similia. Siccæ sunt partes, quæ osse & neruo abundant: humidæ, quæ carne & adipe: calidæ, quæ sanguine. Vsui partium*

Vsus. *varia ascribuntur remedia. principibus roborantia debentur; ne fibris roboreque exutæ*

con-

concidant: nec eam confertim vacuabimus, aut alterabimus: quare hæ, remedia atte nuare solent. Sensus partis etiam limat remedium. Quæ enim sensu valent, acribus non fatigentur, vt oculus, œsophagus, neruus nudus. sed his sensim melius remedium quærimus: ita clementer refrigerantia ophthalmiam reprimunt fœliciùs. Situs partis vim & formam remedii vertit. vt sublimi altóve in loco si consederit pars, ita vigeat remedium, quò integris viribus eò veniat. & ventriculus vomitu, cerebrum palato & naribus purgatur. Connexio partium etiam characterem format remedii. ita à deleteriis cauemus in oris vlceribus: & parotides non reprimimus. Viæ etiam obseruandæ quæ ad partem ducunt; num angustæ, fusæ, longæ: aliter tectus, aliter nudus neruus habendus. Ostendimus alibi tantam à parte ductæ indicationis esse præstantiam, vt nonnunquam vincat principem indicationem quæ à morbo accipitur. Maximè intuebimur ventriculum, iecur, splenem, renes, vesicam, cerebrum, pulmones, cor.

Sensus.

Situs.

Connexio.

Viæ.

QVARTA INDICATIONE politiùs adhuc efformabitur remedium hactenus fabricatum. A Viribus hæc capitur. Hæ indicant semper sui tutelam. franguntur verò intemperie vel exhausto. Consistunt vires in spiritibus, carnoso humidoq́ue genere, & in partibus solidis. hæc si substantiâ, qualitate,

IV. INDIC. A VIRIBVS. Ex 3. Methodi 6.

vel copia vitium fecerint, frangentur vires. Quare tunc recreabuntur restauratione exhaustæ substantiæ, vel aliorum correctione. Substantia restituetur, connaturalis ac consociabilis materiæ accessione. vt exhausti si sint spiritus, ἀνεμώδης diæta hos redintegrabit: ita solida solidis, media mediis reuiuiscẽt. Si non ab exhaustu, sed ab intemperie spiritus, humida, vel solida languéant, illa castigetur. Hac diætâ præclarè obtinebimus. Diæta

Diæta vt rectè vires recreet.

1.

vt ritè cuique præscribatur, quatuor obseruabimus: affectum morbosum, naturam ægri corporis, alimenta, & circumstantias. Affectus aperit victus qualitatem, copiam, frequentiam, & dandi tempus.

Qualitas victus.

Qualitas cibi pugnet cum morbo, eiusq́; causa. ita febricitanti humida damus: infarctis aperientia: laceris glutinantia.

Copia.

Quantitas cibi ad virium stabilimentum, ex affectus vigore animaduertetur: tantum enim dandum, quantum opus est vt integris viribus ad statum veniat. quem, si licet, inedia superet: alioqui potiùs paulo in pleniore peccabimus. Sunt morbi acuti, aut longi: acuti vel simpliciter, peracuti, vel acutissimi. Inde diæta tenuis, vel plena. Tenuis, exquisitè; vel simpliciter. exquisitè tenuis; extremè, vel non extremè. extremè, vt inedia: debetur morbis acutissimis, qui quarto die suam absoluunt historiam. non extremè, vt hydromel: studet peracutis, septimo die finiendis. Simpliciter tenuis

tenuis, vt ius pulli, cremor ptisanæ, pisces saxatiles: dicatur acutis simpliciter, qui decimoquarto finiuntur die. Medius victus, vt ius carnium, pyra, gelatina, vigesima luce finiendis ascribitur. Longis, plenus victus in deliciis est, vt vitellina caro, veruecina, oua, lac, aues, cuniculi. Cur ita transigendum, causa est vigor morbi: nam vbi is in procinctu est, tenuissimè cibandum erit. qui vt noscendus, eo loco, vbi omnia hæc fusiùs, demonstrauimus. Frequentia pastus ex succorum copia captabitur. Vbi nutriciorum succorum inopia adest, parcâ manu, at sæpè, pastum ineat; ne calidum natiuum opprimatur. Si bonis rigatur corpus succis, semel cibo indulgeat die, & parca manu: nam venis prædium integrum est nutricium. Crudi si adsint succi, raro & parum offeremus cibum medicatum, vt hydromel hyssopites. Si adsit succi copia, attamen indomabilis à natura, sæpè & parum nutriendum; vt vires, citra metum oppressionis, recreentur, si tetorridi tenuésque succi fuerint, madorem benignum spirent alimenta: alioqui mador absit. Occasio nutriendi est, cùm à paroxysmo abest longissimè morbus. si remittat tantum febris, quieto hoc tempore maximè nutricatui stude. Dein in victu ritè præscribendo, secundum dicebamus esse corpus malo implicitum. Huius temperies (etiam mala) dum morbus eliditur, est tuenda. Frigida & ma-

Numerus pastuum.

Tempus.

Corpus. 2.

 dida

dida corpora inediæ sunt patientissima: ab his humida: dein quæ frigent: mox sicca & frigida: tandem sicca, cæteris moderata. Omnium grauissimè inediam ferunt calidi & sicci homines: nam de hectica ab hac periclitantur, vel syncope. Qui habitu sunt denso, facilè inediam sustinent: contrà, vbi
Cibus. succi tenues. Tertium ad victum ritè for-
3. mandum est cibus. in hoc tria notamus: substantiæ modum, qualitatem, & copiam. Substantiæ modus deprehendetur in alteratione, motu locali, & nutritione. In Alteratione; num sit facilè domabilis, aut corruptibilis. In Motu locali; num fluctuet leuitate, num facilè traiiciatur. In Nutritione, num succum benignum aut inquinatum pariat. In Copia obseruatur moles, & vis: nam quædam parua mole multùm nutriunt: & ex aduerso. In Qualitate, vt calore, sapore, crassitie, lentore, variè corpus afficiunt cibi. Vltimum quod notandum erat, quô rectè diæta cuique institue-
Circũstãtia. retur, erat Circumstantiarum historia: vt
4. ætas, virtus, consuetudo, & aër. Ætas va-
Aetas. riat cibos. Cruda senectus inediam perfert: mox viri constantes: minimè pueri.
Virtus. Virtus quid suadeat, vide. Causa cur illa titubet, rumin etur; num à morbi vi, aut à copiâ morbificæ materiæ, an ab exhaustu.
Consuet. Consuetudo ita mutetur, vt eius vmbram retineat diæta, maximè in quantitate, & nume-

numero. Aër obseruabilis etiam : nam quacumque ratione augetur calidum natiuum, copiam maiorem cibi petet. Iam hæc misce; & vide quid parum, quid multum vrgeat, & quantum sibi adimant : ita attinges cibi ideam salutarem. Vrgeat virtus; hæc solidam & solitam diætam flagitabit. accedat vrgens morbus; hic pocula petet, vel inediam; prostaphæresi excurret in sorbitionem crassam. Potus qualitatem tria indicant; virtus, morbus, consuetudo. Languida virtus Hippocraticum vinum petit: si non adeò langueat, oligophorum. Morbus, si calet, aquosum potum exigit. Virtus labefactata obscurat id quod postulat validus etiam morbus : attamen cura vrgentis morbi vincit id quod petit consuetudo. Virtus ergo superat morbum; & morbus consuetudinem. Virtus valida admittit ab aliis decreta remedia. Aër. Potus.

QVINTA INDICATIO DVCITVR AB AERE, *quæ incudi reddit remedium iam à cæteris Indicationibus expolitum : nam aut id admittit, vel ei aliquid detrahit. Aër modò morbo studet, modò ei refragatur; vt diuersis qualitatibus emicat. Varius is est, ex regione, anni parte, soli & cæli naturâ. Ex regione aër montanus thoracem recreat, eiusque morbis debetur. demissus & montibus interceptus, catarrhos & febres putridas accersit, strangulat. mari-* V. INDICATIO AB AERE. Ex 3. Methodi 17.

nus ſiccat. argilloſa terra ventriculo mole-ſta gilua, ſiccat : nigra, optima eſt : fœtida,
Locus. *peſſima. Locus decubitus paretur, vt redoleat contrariam qualitatem morbo : vt, ſplendor abſit phreniticis. Anni tempus iudicium hi[c] etiam interponit. nam Sirius cùm flagrat, moleſtè purgatur. Hyeme facilè pituita; æſta-te bilis effunditur. Vere ſeca venam, & purga, ſi morbi inducias dant. Cæli ſtatu[s] præſens etiam examinetur : & Venti : nam [hi] inquinamenta etiam auferunt, aut infe-runt : & aëra mutant.*

VI. INDIC. AB AETATE. Ex 3. Method. 18.

SEXTA INDICATIO AB ÆTATE *ducitur. hæc etiam iudicium ſuum dabi[t] de remedio hactenus expoſito. Pueri inedi[æ] impatientiſſimi ſunt : quare nec valid[è] euacuandi. nec etiam ſenes : nam langue[t] his calidum. Calidus iuuenum morbus minus frigida poſtulat. ſenium, humida & calida petit. Ætas & conſuetudo tempera-menti interuentu indicant : hoc enim nob[is] oſtendunt.*

VII. INDIC. A CONSVETV. Ex 3. Methodi 19.

SEPTIMA INDICATIO A CONSVE-TVDINE *ducitur. hæc etiam auctoritate[m] habet vt remedio menſuram imponat. na[m] acquiſitum temperamentum, denunciat quod naturalis loco, curationis tempore habetur : nec tunc id caſtigandum, ſed a[d] id eundum. Indicat hæc, per ſimilia tute-lam ; & quæ conſueta, ſunt ſimilia, quò naturam non ita afficiant. Vnde mea[n]*

cogun

cogunt nonnunquam in aliam idéam remedia, ne segniter ea excipiat natura. Qui per sanitatem bis pastum inibant, his cibus per morbos bis detur. Quantum possit consuetudo, alio loco scripsimus.

OCTAVA INDICATIO A NATVRAE PROPRIETATE accipitur. huius examen subterfugere medicamen non debet. Nam cuique inest sui temperamenti proprietas, quâ, cum hoc concordia illi est, cum hoc discordia. Iumenta ad viridia prata, leones ad carnes festinant. Quibusdam hominibus vinum nauseam mouet, aliis caseus, mâla quibusdam; his Gedana ceruisia aluum stringit; quidam cassiâ ferè exanimantur, qui tamen elleborum ferunt. alii ad rhabarbarum trepidant, & scammonium admittunt. Quare quod cuique conuenit, audacter propina, etiamsi deterius sit. Quidam bubulam coquunt, quibus gallinacea in corruptelam abit.

IIX. INDIC. AB IDIOSYNCRASIA. Ex 3. Methodi 20.

NONA INDICATIO EST A SEXV. Vide ergo num viro vel mulieri propositum medicamen vsui futurum sit. Fœminæ sanè frigidiores ac molliores sunt viris. blandiùs itaque feriendæ remediis. Sed vide num inter mulieres hæc sit calidior occupata à frigido morbo; hæc validioribus, quàm minùs calida, redintegrari in temperiem debet. Cautio semper sit in mulieribus de ingrauidatione, & solemni per

IX. INDIC. A SEXV. Ex 3. Methodi. 20.

menses quæ fit euacuatione; & num vtero remedium debeatur.

X. INDIC. A MINISTERIO. Ex 3. Methodi 22.

DECIMA INDICATIO, A VITAE INSTITVTO, *etiam quid potest. Nam pro arte & exercitio in quo cuiusque vita versatur, alterationis & vacuationis modus erit temperandus, vt cuiusque inde ascititia temperies fuerit. Qui calori assueuêre, vt, coci, fabri, à calore ægri, minùs frigidis egent, quam piscator. Qui desides in vmbra vitam agunt, largiùs euacuandi: venatores, parciùs.*

XI. INDIC. A MORBI LONGITVDINE VEL BREV. Ex 3. Method. 23.

VNDECIMA INDICATIO *accipitur à Morbi breuitate, vel diuturnitate. Peracuti morbi ilicò remedia petunt, quibus opus est, & inediam admittunt. His coctionis etiam signa captamus; ne temerè purgemus ineunte morbo, nisi turgeat materia.*

XII. INDIC. A 4. TEMPORIBVS. Ex 3. Method. 24.

DVODECIMA INDICATIO *ducitur à Quatuor Generalibus morbi temporibus; & quod iam decurrit tempus sua historia, num decretum ab aliis Indicationibus remedium admittat. Semper ad vigorem collineabimus: nam tunc (& paulò ante & post) inedia proderit. Is ilico efflorescit in peracutis, qui celeriter, continenter, & vehementer mouentur: In longis, de inedia remitte, quô perduret ad vigorem. In principio ergo & augmento liberaliùs habendi. Ineunte phlegmone frigidis vtimur: prouectis, exhaurientibus. In principiis,*

tenuē-

uulsioni; coctione, purgationi operam damus.

DECIMATERTIA INDICATIO XIII. INDIC. A PAROXYSMIS. Ex 3. Method. 25.

Particularibus captatur paroxysmis: quæ docebit quando in vsum duci debeat medicamentum ab aliis indicationibus promptum, & quasi à cultu manumissum. In paroxysmis induciæ sint cum remediis: sed quò natura & humor viam affectant, eò ducantur. His incipientibus vomat; desinentibus sudet, aut mingat; & tunc à cibo caueat & potu. Et in cunctis efflorescentibus doloribus, à cibo vacuus sit. Attamen squalidis calore & ariditate, in febribus à mordaci acrimonia, vel à succis attenuatis solis æstu, vel ab inediâ, aut labore, cibus debetur. nam illis alioqui, squalidis affectibus, non mitescit accessio: humescant ergo vino cum pane, in primo etiam horrore. Hoc minimè agendum in plethora, obstructione, phlegmone, & putredine. Hinc est vt si talia squalore acria ac arida corpora his à passionibus incurrantur, enecentur: nam cibus si recreare studeat, morbus necabit; sin inedia morbo operam dederit, squalidum corpus fatiscet.

DECIMAQVARTA INDICATIO XIV. INDIC. A NATVRAE FVNCT. Ex 3. Method. 26.

elicitur ab Ordinatis naturæ functionibus. Ita noctu dormiat iubemus, die vigilet: nisi phlegmonen habeat pars interna; tunc contrà. Ita statæ non temeramus tempora

 ciborum,

ciborum, exercitii, excretionum. solemn
euacuationes notamus, hæmorrhoïdum, men
sium, lochiorum. si tardant, euocanda ind
catio suadet hæc. Nota quid κατὰ λόγον na
tura, quid παρὰ λόγον eueniat.

XV. IND. A REMEDIO. Ex 3. Method. 27.

DECIMAQVINTA INDICATI
proficiscitur à Remedio. nam sæpè quid hic
illi, quod renuit aliqua Indicatio prædicta
rum: vt cùm propterea quid ab occulta, vt
manifesta eius vi abstergeri debeat. vt can
tharides vesicæ nocent, alioqui vrinales va
dè. Manifestæ qualitatis ratione sæpe qui
desideramus in remedio; vt cùm ex primi
secundis, aut tertiis qualitatibus ei quid ha
sit, quod non admittunt Indicationes. Vt
adsit remedium calidum tribus ordinibus
cùm duobus tantùm opus sit; miscemus fri
gidum primo ordine. Ita in secundis qualita
tibus: vt si nimis tenue, addemus illinens ali
quod: & ita de reliquis. Hoc modo transigi
mus etiam in tertia qualitate, vt saporibus
odoribus. Consistentiæ etiam ratio habenda
vt num pilulis vel potibus vtendum. A
ægri affectusq; naturam eligatur remedium
ne vomibundis dederis agaricum; nec diar
rhœæ obnoxiis valida acriaq; pharmaca, v
dacrydium. Ægri, quantum licet, remedio
rum commodis sine fastidiis eorum fruan
tur: sed ea lege, ne consistentiæ versio, euer-
sionem virium adferat; vt rhabarbarum
minutim tritum, vrinas mouet, ac aluū elu-
dit

it. Et remedia non solùm ratione substantiæ quæ officium suum non faciunt; sed etiam vim suam retinent, amittunt, vel mutant, pro varia ratione naturæ cui exhibentur. Poliatur remedium arte, ablutione, infusione, frictione, torrefactione, incineratione, extinctione. Quid hæc agant, & quomodo peragantur, & quando vsum habeant, alibi prodidimus: vbi etiam de remediorum viribus; quid possit calor, quidq; alia efficiant; & quibus ordinibus quæque frigeant, madeant &c. Quædam solùm ob commoditatem adiiciuntur, vt cera vnguentis, lithargyrum emplastris. Remedium his indicationibus certò affectui efformatum, longè fælicius est sanitati polychrestis. Magna cura vim discemus eorum quorum solemnis vsus est. Quare exploratis qualitatibus primis, secundis, tertiis, de substantia eius indagabimus: vt num graue, rarum, crassum, lentum, vacuum, impurum; & his contraria. Emollientia, tenuantia, tergentia, dissoluentia fiunt validiora, liquidâ si dentur consistentiâ. At reprimentia, trahentia, incrassantia, roborantia, solidiora, sunt efficaciora. Detergentia & emollientia, mediam consistentiam petunt. Cautio sit à resoluentibus partes principes: & à valdè frigidis, & à nostra natura aduersis. Ignotus morbus etiã naturæ committatur: nam eum aperiet, vel euincet. Inter remedia, quæ naturæ student, & vnà cũ mor- Cautio.

bo.

bopugnant, optima sunt. & in omnibus
δεῖν ἄγαν nec temerè vageris per integra
mediorum theatra.

XVI. INDIC. EX SYDERIBVS. Ex 3. Methodi 28. VLTIMA INDICATIO capit
à Syderibus. Hanc indicationem prosequit
Galenus libris De diebus decretoriis. Lu
motus hîc maximè notandus; nam in corp
ra efficax est luna, vt scribit Ptolemæu
περὶ τὴν περιγειότητα, & τὴν τῶν ὑγρ
ἀναθυμίασιν, quod est, ob vicinitatem ter
& vaporum. Sed pro eo cœli positu planeta
rumque syzygia, qua quis natus est, eius v
cuique accommodatur. Quin certo fide
remedia variè animari putauit antiquita

Superstitio. Sed suum regnum hîc posuit vana creduli
tas & superstitio: quæ extra lineam præcla
ras syderum vires flectens, illas sigillis &
signaculis insculpi vanè docuit. Hæ mer
noctuæ diaboli, ad aucupia animarum. Vera
medicina à Summo Deo hominibus ad sola
tium data: quâ homo ad creatoris sui spe
ctandam bonitatem & prouidentiam, eiusq
de se sollicitudinem notandam ducitur; qui
doloribus eius polydædala medelarum varie
tate cautum esse voluit. Diuinam lædit ma
iestatem is, qui asscribit potentias rebus, quæ
his inditæ non sunt à Deo, naturâ, nec arte.
Absit ergo Suada, periapta, characteres, car-
mina & verba, magia fœda, goëtia, necro-
mantia, theurgia, cabala. De quibus vnde
nata, & quidnam possint, in Methodo nostra
ad

praxin medicam disseruimus. Ibi etiam
um admittimus, instar stratagematis.
Hos addo: qui iam medicinam faciunt, Praxis facilis ratio.
filo eam ducunt. Primò, dictam naturæ
dentem & cum morbo pugnantem insti-
unt. Secundò, aluum leni remedio, vel sup-
sitorio, rarò clysmate eluunt. Tertiò, san-
is si emittendus, venam aperiunt; reuel-
nt. Quartò miti apozemate accidunt
teriæ morbificæ copiam. Quintò contu-
aciorem materiam parant ad exclusionem.
xtò, validè purgant. Septimò, adhuc re-
lsioni student: mictoria, sudorifica, frictio-
s, cucurbitulas in vsum trahunt. Octauò,
riuant ad vicina. Nonò, exhauriunt fotu,
opacibus, cauteriis: quò continens causa
moueatur. Decimò, restibilem materiam
ssipant; & roborant partem. Vndecimò, le-
victu vires recreant. Exempla quibus ex 3. Meth. 29 & 30.
citatio elucescat in his omnibus, quondam
suimus: quibus tunc adiecimus examen
rorum, quo modo interrogari debeant: hic
m satis erit filum, quo consilia sint trahen-
, adiecisse.

CAPVT VII.

Quo modo consilia sint ineunda medica.

VNVM illud discriminat cautũ doctum- Ex 3. Methodi 31.
q; ab indocto medico, doctè de parte
ægra, morbo, causis morbificis, signis,
& cor-

& corporibus ægris disserere, idq; serie cert… & validissimis rationibus de his suam mu… nire sententiam; huicq; aduersa labefactar… melioribúsque semper cedere.

Exordiendi modus.

Qui primus dicet, tali ferè exordiat… modo: Medici, vt puto, officium, qui consiliu… medendi init, duabus in rebus maximè ve… satur, nimirum in his quæ ad propositum … bi finem assequendum faciunt: & in fine ips… Ea quæ ad finem suum obtinendum anim… collineare debet, est pars obsessa à morbo, mo… bus, & eius causa: quò cuncta auxilia r… effingi possint. Finis autem medici, est ægr… rum redintegratio. Quare vt huc veniamu… certa serie tota hæc ægri historia ducatur … dignoscendo, prædicendo, & curando.

Hip. lib. De arte.

Vel hoc filo primum dicendi trahatur in… tium: Quoties exercitationem medicam i… eo, toties officium illud medicum mihi … oculos versatur Æsculapidûm scholæ sacr… * μὴ τόλμῃ μᾶλλον ἢ γνώμῃ· οὐδ' ὑπερβατῶ… *sed certis præceptis curationem esse tentãdan… Præcepta illa ducuntur ex cognita ægra pa… te, & affectu qui arcet à suis muniis hom… nem, eiusq; causa: hæc symptomatis se ap… riunt. quare symptomata ritè tractabimu…*

* ne potiùs temeritate, quã consilio: ne etiquam perfunctoriè.

Poterit & hoc modo exordiri: Cùm h… homo nequeat vitæ suæ munia exercere, si… dubio aliquid præter naturam eum fatiga… Quod præter naturam corpus cepit, aut e… symptoma, morbus, vel causa morbifer…

Q…

Qui verò vltimo loco consilia versabit, ...uiter colligat quæ ratione accuratè firma... à primò fuêre: & si quid magni momenti ...issum à primo sit, id addat; & quæ minùs ...na, & noxia futura refutet; reiiciendo ...sas non veras miniméque certas morbo...m, sed aliis communes; & meliora non sine ...ta ratione adferat: causisq; æstimatis, ve... confirmet suis notis, si quid dubii præsetu...unt.

Qui primus dicit, ab exordio, si ita vi...m, narret historiam affectus curandi: mox ...rebus non naturalibus, quibus vsus ha...enus fuit æger, dicat; vt de aëre, cibo potu, ...otu ocio, somno vigiliis, excernendis & re...nendis, vénere, & admouendis. nam inde ...usa morbifica, & temperies corporis æsci...tia elucescet. Hæc tamen non incommodè ...oc loco omitti poterunt, & cùm ad causa...um morbificarum, morborum, & virium ... temperiei indagationem ventum fuit, ad...ucuntur. Tertiò historiam inibit rerum na...uralium, agetq; de natura communi & pe...uliari, in habitu, temperamento, actionibus, ...umorum dominatu, consuetudine & diætâ. Et quâ moderatione pars ægra dotata fue...it, quísque sit eius in corpore vsus: quæ sit ...gri ætas, consuetudo, ars, sexus: & quâ faci...itate & labore medicationem ferat. Harum ...nim rerum mox vsus erit, vbi de remedii ...copiâ admouendâ differemus. nam ad hanc

depre-

deprehendendam, opus est vt internoscan
quantum abierit æger à temperie sua ger
na: & quantæ sint vires ægrorum (quo
victum præscribendum facit) inde ind
mus. Quin hæc nonnunquam hoc loco o
ti poterunt, & vsibus suis admoueri ta
vbi de morbis eorumq; causis agimus: n
satiùs in hoc theatrum prodire debent. C
tamen pars solùm in querela est, totius t
peries præteriri poterit; nam satis erit pa
naturam aperuisse: at si febris occupau
corpus, de totius temperie transigendum:
est, principum partium naturæ in hos ho
ne examinandæ. Et dum hæc agimus, plu
ma quæ ad nostrum finem non faciunt tra
silienda erunt. Si enim temperies partis f
cta fuerit, non benè de eius figura, situ, co
nexione, magnitudine, conformatione ver
facies. Quin non perpetuò opus est vt de co
poris temperie sollicitus sis: vt si illa adh
hæreat in antiqua linea, quemadmodu
euenit morbis qui in mala conformatio
magnitudine, numero. Nam hîc potiùs
partium structura differendum. vt si luxa
sit pars, & quæratur qua idea luxatio
violata sit: opus erit indagine de partis str
ctura. Et de cunctis tantum solùm dicatu
quantum satis est vt inde affectus præter n
turam posteà eluceat, vbi inquiremus qu
& quantum agendum. vt, si luxata par
intelligamus quanta tractione opus sit. S
&h

hæc fœliciter in proscenium hoc educun-
ubi de diæta instituenda, & de remediis
deliberamus ex affectu perlustrato.
ijs, si ita placet, perlustratis, tota meden-
ratio his certis notis hacq́; serie ducatur: & Series.
uire, An sit agendum, Quid agendum,
o remedio utendum, & qua in Quali-
, Copia, quo Modo, Tempore, & Ordine.
hæc intelligere non possumus, ni primùm
præter naturam explorata sint, quarum
sá hæc prædicta indagamus. Peruestigan-
itaque nobis erit pars obsessa morbo, mor-
, & causa morbifera. hæc ex symptoma-
quæ eas res unde dimanant nobis osten-
t) intelligemus: nam symptomata, par-
obsessæ, morbi, & causæ morbificæ natu-
n sequuntur. Quare hæc ita ob oculos
antur, ut cuncti fateri cogantur, hanc
m partem in vitio esse, illam morbi spe-
m, istámque causam in culpa esse. ut id
ndum antea diximus, & etiam in Me-
do ad praxin. Singula singulis conferan- 3.lib. 31. cap.
symptomata: illa coacervatio quid certi
erict, de parte, morbo, & causâ morbi.
uin ex uno symptomate interdum morbi Gal.1.De locis aff.
es, morbus eiusq́; causa agnoscitur. Qua-
si res hæ paucis ostendi notis poterunt, im-
ediatas solùm & proprias accersemus, &
ic tantùm historiæ aptas. & semper ab eo
nere symptomatum auspicandum, quod
abet euidentiores notas. Si quis forte se- Dignotio.
riem

riem symptomatum amplam & certam
3. lib. 31. quirat, consulat ea quæ in Methodo:
fusè huic indagini admonuimus sympto
ta: & monstrauimus quo modo ex sym
matis in morbum eiúsque causam; iter
que vt dicendo palindrome fiet ex causa
morbo, in symptomata. Et primùm defi
symptoma hoc & cuius generis sit: vel
immediatam expone causam, & eam
qua non: quod aliàs exemplis aperuim
Meth.cap. 31. Quodsi, dum ex symptomatibus venat
affectam partem, affectúsq; præter natur
inciderit obscuritas, vela detrahenda,
bando, ne, cùm ad remedia ventum fue
titubet medicorum concordia: imò po
concordibus animis, ex his aptè distin
contraria remedia affectibus morbiferis
cernantur. In primis itaque id studium a
vt ex symptomatis partem morbo obsess
morbum ipsum, eiúsque speciem, & cau
morbificam deprehendamus. Propterea
iam ipsa symptomata in primis examin
Filum. tur. Id fiat hoc ductu: Quia hic homo
solita officiis satisfacere nequit, certum
quid præter naturam illum cepisse. Q
præter naturam corpora fatigat, est symp
ma, causa morbi, vel morbus. Si fuerit sy
ptoma; hoc erit in actione, excremento,
qualitate à natura degeneribus. Actio
abolita, accisa, aut deprauata: eaq; anima
vitalis, vel naturalis. Excrementum insp

in substantia, qualitate, quantitate, tem-
& modo excernendi, loco unde, & ex
ibus in qua fiat mutatio. qualitas, in cor-
s colore, charactere, & mole. Et hic in
um censum colligantur præsentia sympto-
ta, quæ conspirant in talem aut talem
tem ægram, morbum, & causam morbifi-
n: & quot hæc sint. Adde iam his res na-
ales & non naturales, quæ proposita rei
quam lucem adferre poterunt. Et dum
ptomata ad partis indaginē volvis, unà
lustra num illa pars symptomate pressa ac
rbo, idiopathiâ vel sympathiâ, protopa-
â vel deuteropathiâ affligatur. & omnia
tione stabiliantur. Vide num partes plures
l una in vitio sit. Nota eius positum, ordi-
m, figuram, processum, recessum, tempe-
m; & cui causæ & morbo pars maximè
posita sit; & num propriæ quædam notæ
ius partis appareant.

Parte ægrâ deprehensâ, ex eisdem sympto-
atis quæ corpore ægro apparent, morbum
sum captabimus. Si occurrerint quamplu-
ma symptomata, abducatur symptoma
uod longiùs à morbo recessit, in aliud illi
nctius symptoma, sed tandem in morbum
beant. Cùm ex symptomatis morbus depre-
ensus, demonstra quis & qualis ille sit.
Hoc ages ex eius essentia perspecta: quæ specta-
ur in eius specie, magnitudine, more bono,
vel malo; motu (ut celeritate, vehementiâ,
con- Morbus deprehēdendus.

continuitate & longitudine, aequalitate, ordine) parte obsessa, & humorum domin
3. Meth. 31. *tu. de his fusè aliàs. Sed dimitte semper s*
monem in rem hanc, speciemq; morbi praes
tem: nec vageris per ampla rerum genera.
eo morbo nota etiam; ex quibus in qua fa
sit mutatio; & qui per se sunt, num iam
cti, & num etiam iam fiant: & qui fa
num iam in habitu, vel non. Interdum h
omitti poterunt, & dum de curatione a
mus, adferenda Tempus etiam morbi be
distinguatur: num scilicet decurrat per v
uersale suum principium morbus, augm
tum, vigorem, aut declinationem; & qua
diu iam illud tempus durauerit. Et nu
morbus periodis recrudescat: & quales
recursus; longíne an breues, acerbi an le
& num ordinis expertes: quo modo, & q
tempore paroxysmi inuadant, augeant
vrgeant, & cedant: & num simul vel seiu
ctim adoriantur, increscant, vigeant, de
dant. & quid fiat in omni paroxysmi par
num frigeat, horreat, rigeat, sudet, & qu
diu hec perseuerent. & num graue symp
ma vigeat tempore paroxysmi, vt haem
rhagia, diarrhoea. & quo tempore paroxys
hac inuadant, & num toto paroxysmo pr
terea in quod excretum finiatur paroxy
mus: numq; ad merum interuallum se d
mittat. quid longius excurrat in paroxysm
eiúsne initium, augmentum, vigor, vel dec
nat

atio. Hæc morbi indolem aperiunt. hæc tamen omnia in cunctis non habent locum: tu
ide vbi. Quin hæc etiam interdum curationibus inseruntur; dum de his agimus. Si
terim ex his incidant dubia adhuc quædam
parte, priùs non cogitata, hîc repetantur:
um scilicet totum corpus vel pars solùm
grotet. si pars, an ea princeps, vel ignobilis.
num ex idiopathiâ, protopathiâ, sympa-
iâ, & num deuteropathiâ ægra sit Quæ ab
iopathia, focum suum in peculiari parte
rpetuò habent: deuteropathiá laborat pars,
m ab alia priore occupata, in hanc transit.
xamina propria partis symptomata, in
ione læsa, excretis, & qualitate: vt doloris
ecie, colore, tumore. Intuearis situm partis,
illa quæ alteri superueniunt ab adnatis
rtibus. Lædentia & iuuantia obserua.
orbo parteq; deprehensis, morbi causam
uestigabimus formalem, efficientem, in-
umentalem, & maximè materialẽ, eiusq;
cum; causas cum quibus, & sine quibus.
quemque morbum in suam causam re-
remus: hæc fusè olim exemplis aperuimus. 3. Meth. 31.
imùm cogita de internis, & ante omnia
proximis, deinde de externis. Et de inter-
s, num sint ex naturæ primordiis ingenitæ,
l ascititiæ. quæ princeps causa, & quæ sese
nsocians & iuuans; & quæ sint illæ causæ
e quibus morbus hic non nasceretur: vt 3. Meth. 31.
nâs exemplo id illustrauimus. Nec hîc diui-

denda causa, sed solùm propriæ vsibus ad hibenda. Vnà iam perpendenda victus ratio cui assueuit æger, eiusq́ temperies & habitus, ætas, regio, cæli status, sexus, animi mores, &c. vt inde, & ex symptomatibus omnibus eluceat humorũ dominatus. & vtrum causa stabuletur in parte, vel num iam illa euanuerit: &, si adsit, num facile excludi poterit. Hæc omnia etiam hîc omitti poterunt, & tunc in vsum duci, vbi e morbi causa Indicationes curatiuas captamus. Vt nimirum hîc solùm deprehendamus partem ægram, morbum, & causam morbificam: reliquas iam dictas res in iis obseruandas, mox vbi de curationis ductu agimus (qui ex his dirigitur,) tunc in vsum accersimus. Sed dum hæc voluis, aduerte perpetuò mentem, cum quibus horum res tibi sit, cum causa morbi, morbo, vel symptomate vrgente. & in quid hic, de quo agis, affectus referri debeat; num in symptoma, morbum, vel eius causam: vt constet omnibus, quæ sit rei propositæ essentia.

CVRATIONIS ductus. *His compertis, curationis leges accedemus hac serie, vt perpendamus An agendum, Quid agendum, Quo remedio, Quali, Qua copia, Quo modo, Quo tempore, Quo ordine vtendum.*

AN agendum. 1. *AN sit agendum, docebit affectus morbifer, & materia neoterismi capax, vel expers: & instrumentum si in promptu* [...]

quo agendum : & natura ipsa num agat quid, quò ei porrigantur manus auxiliares. Affectus, vt si illi, de quibus instituitur consultatio, non omnino sint deplorati; nec ita exiles, vt vltrò naturæ cedant, propugnandi erunt operâ medicâ. Hoc notabimus ex robore affectuum morbificorum, ac rerum naturalium opibus. hæc inter se collata, in quam partem victoria inclinatura sit, indicabunt. hæc signis elucescunt prognosticis, de quibus prius. Nusquam extra lineam tuam abeas: qua hîc est præsensio. Si conclamatum & ad vltima ventum, non crudeliter orco dicandi ægri : sed solatium miseris à blanda hac arte (quæ verè ad solatium miseriæ à Deo Opt. Max. hominibus data) adferendum his, quæ vires recreant, intemperies flectunt, ac symptomata mulcent. Ita Galenus ab hectica exhaustis medicinam facit. & cum Auicenna 10.Meth. semper memores simus occultæ naturæ potentiæ. A magnis tamen abstinendum remediis, ne restibiles vires pessundentur: pax sit à pharmacia & phlebotomia, cæterisq; validè exhaurientibus: unde optimis remediis nota, & medicis certa infamia. Si itaque redintegrabile sit malum, mox

QVID agendum sit, vide. Id nescies, ni primum pars affecta, morbus, & eius causa deprehensa fuerint. Hoc docuit olim Biantes, vnicum esse principium benè consultandi, nosse de quo instituatur oratio : sin secus, QVID agendum. 11.

omnia aberrare. Quare ita tunc dicendo pergat: Quia pars affecta, & affectuum nobis propositorum natura, differentia, causa, in hac consultatione nobis sunt inuenta; iam agendi rationem perquiramus, & primùm Quidnam agendum sit perpendamus. Hoc est, quo auxilio affectus debellandus: vel quo nutricatu vires recreandæ. Quo affectus sint frangēdi, aperient causa morbifica, morbus, & symptoma vrgens: nam contrarium sibi remedium indicant. Quod enim contra naturam, sui ablationem flagitat. Hec iam loco tota prima indicatio vsum suum habebit: quare huc illa adferatur, vt sciamus quot & quæ moliri debeamus ad affectus exclusionem: & à quo auspicandum sit, vt ab vrgentiore, dein ab aliorum causa effectrice; quodq; est causæ loco, sine qua non fieret affectus. & in vnoquoque ex prædictis quærendum, quæ & quot auxilia adferenda. & quoties aliquid moliendum, toties res non naturales erunt percurrendæ: vt dum fluxio cohibenda, num illud fiet reuellendo, deriuando, dolorem sedando &c. quæ in prima Indicatione. & vide quæ inter res naturales his vnà studeant Ita tamen hæc ducenda, vt primùm generosissima remedia vsui inferantur: qualia sunt euacuantia sensibiliter, & occultè: alterantia &c. Et id solùm adferatur, quod proposito malo auxiliari poterit. Ita Vires, & morbi constitutio, hoc est, natu-
ra rei

ra rei quæ præter naturam adest, indicabunt num sit nutriendum, vt quarta docet Indicatio. Tertiò perlustrabimus

QVO AVXILIO id præstandum sit, quod agere oportet : aliud enim est contrarium affectui, illiq; aptum remedium esse ; & aliud, eo vtendum esse: nam multa interdum impediunt aptum remedium, à fœlici vsu. Consule ergo admittentia & prohibentia, hoc est, partem & reliquas omnes indicationes, num negent aptè in vsum flecti posse hoc remedium : vel num annuant. interdum etiam vsum consule, si sola obseruatione remedia illi malo comperta fuerint. nonnunquam & analogismum in iudicium adducas, si nec iudicio (hoc est indicationibus) nec vsu quicquam quod conferat deprehensum fuerit: tunc enim transitu ad simile intelligemus quid conferat. Si itaque Indicationibus (vt ferè fit) vti licet, inspicienda erunt indicantia, quæ & quot sint: dein contraindicantia, hoc est repugnantia : & ea quæ admittunt quæ ab indicantibus iam decreta sunt. Hoc est, vnum est indicans quid agendum: reliquæ Indicationes Limentinæ sunt: nam vel coindicant & admittunt, vel contrà indicant & prohibent. Hinc est quòd antequam consilia inimus, noscendum sit quot sint indicantia, & quid indicent ; & quid singulis repugnet vel annuat. Primùm itaque indicantia ponantur: dein coindicantia, & contraindican-

QVO remedio. 111.

tia: Vt intelligamus cùm aliquid auferen-
dum vel tuendum, quali victu, pharmaco
vacuatione abdita aptè uti poterimus.

QVALI. IIII. Quartò videbimus QVALI remedi
transigendum sit: num crasso aut liquido
odorato vel fœtido, calido actu vel frigido
curuo, recto, repellente, digerente, coquente
Hoc elucebit ex morbi decursu, peculiari ægr
natura, consuetudine; partis substantia, for-
matione, usu, situ. Has Indicationes prim
docuimus; hîc usum habeant suum. Vt
euacuandum; cùm variè id fiat, decernendun
num sensibus abditâ, vel his deprehensâ
exhaustione agendum sit. si phlebotomiâ, la
tum vulnusculum infligendum, si crassio
sit sanguis: si tenues venæ, cucurbitis uten-
dum. Iucundè vbiq; transigendum, etiam
ad paulò deterius deflectendum foret. Et sem-
per potiùs usitatis, quàm nouis: nam pluri-
ma remedia & alimenta, nouâ adblandiun-
tur formâ ac gratiâ; quæ tandem coargu
usus malignitatis. Sanè, ait Galenus, qui ex-
7. κατὰ γένη 4. plorata contemnens, noua semper remedi
tentat, flagitiosè facit. Quæ iam ab usu sun
sacra, ob iucunditatem maiorem, in paruan
molem redigi poterunt extractione præcipua
rum virium. cuius quadam noua ratio nu
per mihi comperta est, nescio an hactenus de-
prehensa: quâ in paucissima grana (sine ign
vi) omnium remediorum vires consocientur
de qua aliâs.

Quint

Quintò QVA COPIA in vi & mole, ...medii usus iniri debeat, cogitabimus. Vis ...medii indicatur à ferocia & remissione af...ctus morbifici, & ab ægri temperie, viri...us, ætate, situ partis, eiusq́; formatione, vel ...mplitudine meatuum. Moles remedii sorti...ur sua indicantia, morbum, eiusq́; causam. ...indicant vel contraindicant temperies, ha...itus corporis, vitæ institutum, ætas, aër & ...gio, anniq́; tempus, consuetudo, symptoma...a quæ dehortantur. quare hæ Indicationes ...oc loco his lusibus intrudantur Ex his enim ...ires deprehendimus præsentes & mox futu...as: quæ si periclitantur, maiora remedia ...bnuunt. Quare in cunctis Indicationibus ...erpende, quid per se his repugnet, & quid ...as admittat, & quid per aliud hoc agat. Et ...bi de quantitate, semper hæreat tibi illud ...ummi præceptoris, * ῥαςώνῃ μᾶλλον ἢ βίῃ. ...extò examina

QVA COPIA. V.

περὶ τέχνης.

* facilitate potiùs, quàm vi.

QVO MODO agendum. id patefiet ex ...orbo, eiusq́; causa, sexu, parte ægra: &, ubi ...ocus viaq́; variari possunt, ex multis com...odiorem eligemus. Septimo notandum

QVO MODO. VI.

QVO TEMPORE sit agendum; hoc est, ...aptari debet occasio. Illam aucupabimur ex ...ræsentia & absentia eorum, quæ tunc agen...um vel supersedendum esse indicant. Si ...dsunt morbi & causæ morbificæ rectè ad ...gendum comparatæ, & si absunt sympto...mata quibus vires debellantur, ut dolor

QVO TEMPORE. VII.

sensus, vigiliæ, stomachi rosio, indeq; anxiet[...] nec adsit prostrata virtus, absit criticus n[...] turæ motus, vt erumpens sudor. Obseruan[...] quæ præcessere, & consectaria. Somnus pr[...] ximè excipere venæ sectionem non debet, n[...] valida inedia, aut crudus in ventriculo [...] bus, vel paroxysmus mox inuadens. Mos [...] motus tempusq; morbi, eiusq; breuitas [...] diuturnitas hoc idem aperient, & natu[...] ordo; cœliq; constitutio, & remedia apta, [...] adsint. Hæ indicationes hic inducantur. I[...] vena aperietur eo tempore quo promptiùs e[...] fluere potest sanguis. Vltimò

QVO ORDINE.

QVO ORDINE *remediis vtendum si[...] inquiremus. Non in omnibus ordine op[...] est, sed vbi multa sunt peragenda. Quæ [...] mul agi non possunt vel non debent, triplic[...] ter complicantur: vel vnum ratione alteriu[...] causæ analogiam gerit; aut causæ sine qu[...] non rationem habet erga aliud: vel vnu[...] vrgentioris ideam præsefert: aut ita conu[...] nere, vt vnius curatio, alterius medelam im[...] pediat. Quare notabimus quid inter mor[...] bos, causas morbificas, & symptomata v[...] gentius sit: quid causæ locum occupet sin[...] cuius ope non fatigaret morbus: & quid [...] effectricis conseruantisq; causæ loco. Hæc fa[...] cilè fient, cùm primùm examinaueris qui[...] conseruantis, & quid causæ sine qua no[...] ideam gerat, & sine cuius euictione morbu[...] pessundari nequeat.*

Se[...]

Sed cautio in inducendis ad has res Indi- Cautio.
cationibus adsit, vt hæ solùm euocentur, quas
præsens historia postulat: & vt illæ præpo-
nantur à quibus reliqua nascuntur, & quæ
potenter vrgent. Si quæ infirma videantur,
ratione firmentur, aut experientiâ rationali
stabiliantur. cùm tamen ab experientia ar-
gumenta ducis, omnia discernes & distin-
gues; ne causæ primariæ ascribamus id, quod
ex euentu agit aliquid. Sin nec à ratione, nec
ab experientia hoc obtinere potes, tunc solùm
auctoritatem maiorum in subsidium voca-
bis. Sed vbi lucida sunt omnia, absit auctori-
tas scriptorum, ratio, & vsus.

Qui hac iam dicta ratione nolit vti, is, Alia ratio.
eodem euentu, in primis ex symptomatis quæ-
rat partem ægram, morbum, eiusque causam:
mox opponat his contrarium remedium, ex
lege & ductu primæ Indicationis. deinde id
remedium ordine ducat per omnes Indicatio-
nes, quæ vt Limentini quidam dii eius quali-
tatem, quantitatem, vtendi tempus & mo-
dum, ordinemque definient. Vbique absit fa-
stus à consultore, & omnia ad salutem ægri
conferantur. Nunquam aliena adferantur,
nisi parcè & magno cum iudicio, demon-
strando illa ab hac consultatione non aliena
esse. Difficiles quæstiones tenui digito, vel
transitione delibabimus. vel in auditores, si
quid prolixius, culpam referemus; quorum
studiis & votis hoc nos negare non potuisse
affirmabimus.

 Sic

Breuis ratio consultandi.

Si quis breuiter velit consiliis operam d re, ita agat: Tria sunt quæ maximè medicu perpendere decet: corpus ægrumq́ partei morbum, & causam morbi. Et ilicò de nat ra ægri corporis agat. & si latet pars obsess perpende num eluceant notæ propriæ illi partis quæ in suspicionem venit. Deinde mo bum inuestiga, eiusq́ causas: & perpen symptomata. Posteà ages de diæta; & nu euacuandum, reuellendum, deriuandum: chirurgia, vt num sit secanda vena, qu quando, quâ copiâ; de cucurbitulis cum sine scarificatu: de arteriotomia, hirudinib vinculis, cauteriis. Tandem de pharmacia, leniendum, præparandum, purgandum su sum vel deorsum, vrinâ, sudore. Vltimò corroborātibus intùs, foris: de masticatori gargarismis, phœnigmis, sinapismis, dropa bus. Sed in tali ductu, loco non satis aptè a serere licet, cur, quando, & qua copia auxiliis indulgendum sit.

Curatio solitaria.

Cùm quis solus ægri curam suscipit, h serie transigat. In primis sexus habeatur r tio: & innotescat natura insita & aduen tia, in temperamento, habitu, humorum d minatu, consuetudine, & diæta: & inde res. Partis ægræ, & morbi deinde signa causas eorum inuestiget: ac notet, num m bus squalidus sit, vel madidus: & rectè di rentias causarum suis propriis signis int stinguat, & num sit morbus magnus, p

pena

ndat: & Indicationes in consilium adhi-
at: & prognoses. Quibus deprehensis, ro-
t quanam hora pastum inierit: ac cogitet
um enemate vel glande opus sit. Perlustret
iterim num sit corpus εὔῤῥουν ac meabile, an
tiùs infarctui obnoxium. His deprehensis,
æta commoda imperetur: & cogitandum
um vomitu egeat. Tandem cùm compertum
m sit num magnus an paruus sit morbus,
rima cura sit de sanguinis eductione à vena
cta, vel cucurbitis, aut hirudinibus. in his
otabis locum, modum, & tempus. idem de
æteris admouendis dico. Dein num pharma-
iæ locus, vel num parari succos oporteat ius-
ulis. in his perpendes copiam, modum, consi-
tentiam, tempus. Euacuabis lenibus, me-
diocribus, & validis: vt copiosior ac contu-
macior fuerit educendus humor; & vt is
consederit in regione aluina, venosa, vel ha-
bitu corporis: hoc est, pro situ humoris pur-
gandi. In remediis perlustra materiam, co-
piam, modum, & tempus. Vltimò, ad ea quæ
à foris admouentur, vt olea, vnguenta, cata-
plasmata, fotus, sacculos, epithemata, &c.
Intus, antidota, tabulata confectiones &c. his
adde cauteria, & fontinellas.

Hæc properantibus ad maiora satis esse
poterunt. Faxit Deus Opt. Max. vt his in
naturæ lusibus medicæ artis studiosi, mican-
tes illos suæ diuinitatis altaq; sapientiæ lustr-
antes per mundi theatrum igniculos nos-

sant: & in his, perpetuam illam maiestate venerentur atque exosculentur. Quin in h amplectantur perennem illam erga nos ac b neuolam summi Dei prouidentiam, qu cautum voluit hac arte, tanquam vindi humano generi, de perpetuis languoribus hostilibus morborum incursibus. Solatio it que humanæ miseriæ data ars, qua grati accini sibi vult rerum creator, beneuolent ac amori perpetui archiatri nostri Iesu Chr sti gratias agat; per quem tota hæc mundi fa brica flammat ac vegetat ab omni sæcul rum ætate diuinis viribus: ab eoq́; petam fœlicem in eius opera manum medican Etenim

Nî Deus affuerit, virésq; infuderit her
bis,
Quid, rogo, dictamnum, quid pana
cæa iuuent?

FINIS.

I. HEVR

I. HEVRNII
MODVS
RATIOQVE
STVDENDI
EORVM
QVI MEDICINÆ
OPERAM SVAM
DICARVNT.

I. HEVRNII MODVS RATIOQVE STVDENDI EORVM, QVI MEDICINÆ OPERAM SVAM DICARVNT.

CAPVT I.

Medicinæ difficultas, & decus: & Quorum opus sit absentia, quò eius difficultatem superemus.

SCITE *ac prudenter dixit olim Pythagoras, Homines hanc vitam veluti emporium quoddam accedere, ex quo alii alias sibi merces conquirunt, aliisq; in studiis versantur. Optimi verò ac præstantissimi existimandi sunt, qui præclarissimis artibus incumbunt, non sine certo ductu ac ratione. Triplex enim vitæ genus homines sectari videmus, actiuum, contemplatiuum, aut voluptarium. Hoc vltimum, aucupium belluarum est. actiuum, si philosophiâ caruerit, magnis plerumque se difficultatibus inuoluit. speculatiuum,* πάρεργον *est & inutile, nî se ad actionem aliquam certo ductu ac ratione demiserit. Quo ergo illi filo, qui medicinæ se consecrârunt,* Tria vitæ genera.

suas

Medicina cur difficilis.

suos ducent in Republica commoda labores: constat enim cunctis difficilem hanc artem esse; quamuis pulcherrima, ac perpetua laude digna. Difficilis habita semper, ob iudicii & experientiæ difficultatem. difficile iudicium distinctione corporum, causarum, signorum & remediorum: ad cognoscendum, prædicendum, & curandum: & quia hæc, similitudine sæpè bonis imponunt medicis: multaq; sæpè solitaria ratio suadet, quæ coarguit vsus. Experientia etiam ob sui prolixitatem artem grandescere facit: nam ad hanc di opus est. quare Euryphon medicus olim interrogatus, quo esset vsus præceptore, Tempore, inquit.

Medicina pulchra.

Pulcherrimã etiam hanc fidámq; philosophiæ comitem dixi: quæ nimirum domi grata, foris necessaria, accepta cunctis, nulli iniuria, benefica, liberalis, dulcissima naturæ parentis indagatrix, calamitatum fugatrix, sanitatis fidissima tutrix; munificentissimum Dei donum, ac in hac corporum fragilitate solatium. Hæc pro summis & infimis omniumq; salute excubat: pauperum casas non dedignata, simulq; regum cubiculo recepta, Imperatorum imperatrix, vitæ amica, cunctis studet. in aduersis præsidium; in secundis, iucundum vitæ condimentum: iucundissima scitu, opulentoq; prouentu fœcunda. Hanc benè institutæ ciuitates coluêre semper, generosissimis natalibus, philosophiâ naturæque adytis ortam. Hæc à fortunæ pro-

cellis

ellis semota, secum ipsa in sublimi arce rationis habitans, foras tantùm ad humanas miserias prodiens; quibus debellatis, se sua in arce cum philosophia oblectat: adeò, vt vetustissima quadam iuuenta perpetuò repubescat. Quare Deo dignam Artem hanc putauit antiquitas. Xenophon medicum Cyro addit, cum quo de abditis rerum caussis confabuletur, & de intimis penitissimarum causarum secretis sermones misceat, penetralia naturæ rimetur, & iucundos eius recessus inuestiget. Laudata à laudatis viris, & ingentibus præmiis affecta. Iulius Cæsar medicos omnes Romæ profitentes ciuitate donauit. Democides medicus à Dario in honore habitus fuit, mensaq; regia dignatus; tantæ autoritatis, vt Ægypti medicos damnatos, & vnâ Eliensem vatem seruârit. Artaxerxes Hippocrate frustratus minabundus indoluit: cui Herculis honores Græcia dedit. Asclepiades Mithridatis legatos & promissa spreuit. Erasistratus centum talenta à Ptolemæo (vel ab Antiocho, vt alii narrant) accepit: hoc est sexaginta millia aureorum. Q. Stertinius principibus imputauit quòd sestertiis quingentis annuis contentus esset, cùm pluris sibi ex vrbis quæstu proueniret. & huius fratri à Claudio Cæsare par merces data. Crinas Massiliensis centies sestertium reliquit muris patriis ædificandis. Quàm chari illi regibus? Caceo Philippum Alexandri, & Musam Augusti.

Præmia. Suetonius in Iulio.

Plin. 29. Lib. 1.

Augusti. Omitto Aruncios, Albutios, R[illegible] brios, Cassios, & Carpentanos, quibus Rom[illegible] stipendia annua ducenta & quinquagin[illegible] aurei erant. Thaddæus Florentinus cùm peregrè proficisceretur, aureos cottidie quin[illegible] quaginta accipiebat: & cùm Pontificem H[illegible] norium curasset, reportauit decem millia au[illegible] reorum. Cominæus mira stipendia narra[illegible] medici Ludouici vndecimi regis Galliæ. H[illegible] nónne plurimis optanda? sed, vt dixi, diffic[illegible] lia, & ad quæ rara ingenia peruadant, [illegible] rectè ducantur: multa enim naufragium f[illegible] ciunt, & in ipso etiam huius artis portu, [illegible] se suaq; fidei commissa præcipitant. Qua[illegible] vt in re militari insignes duces atque imp[illegible] ratores, priusquam militem in aciem ed[illegible] cant, rationem aliquam sibi comparant, q[illegible] prudenter exercitum instruere ac fœlici[illegible] in hostem ducere possint; (ne in re tam peric[illegible] losa se cum milite, totamq; rempublica[illegible] perdant;) Ita qui huic pulcherrimæ ac di[illegible] cili arti noui mystæ vela pandunt, cynosu[illegible] cuiusdam certæ ad leges collineare debent; [illegible] fluctuantes, certo ductu, huc atque illuc [illegible] medicinæ vastum pelagus errabundi fera[illegible] tur, dum haud benè iuncta ac formata pr[illegible] cepta suisq; deq; hauriunt, falsumq; pro v[illegible] animis admittunt; tandemq; vano lab[illegible] delusi, se his in pomœriis sine fructu t[illegible] ætate delusos querantur. Hoc passim eue[illegible] bis, qui non certo filo se duci patiuntur

arti[illegible]

rtem hanc, sed qui temerè omnes auctores oluunt; quibus vsu venit quod his qui in bia cœna, miscent assa elixis, atque conylia turdis: vnde tandem lenta pituita illis omacho cùm sit, cuncta alimenta simul omunt, non sine totius nutricatus iniuria. Quò itaque hanc maléam vitent, rationem certam, quantum in me est, præscriam; cuius ductu (nisi auguria mea me falnt) ad certa trophæa hanc militiam proueent. Dicamque abesse, quæ adesse debent. Morbi studiosorum.

primis sanum adferat studiosus ingenium d hanc artem velim, nec insanum à φιλαυίᾳ. Credite mihi, nihil æquè in diuersum abpere solet optima ingenia ab eruditionis ulpito, ac κενοδοξία & φιλαυτία. illa, uod nescit, discere præ pudore renuit, ne scitiam cum rubore prodat: hæc, iam eò eruenisse se persuadet sibi, quò pergendum rat. hinc fœda illa ingeniorum in ignauum obur adolescentium ignorantia. Quare Heraclitus physicus dicere solebat * τὴν οἴησιν, ἐγκοπὴν προκοπῆς. Nullum proectò ferarum genus assentatione est perniiosius, nullum quod faciliùs in præcipitia uentutem trahat, ac omnis eruditionis seentem radicitus obtriuerit. Quid ergo his eniet quæso, qui hunc gurgulionem in æcordiis perpetuò apud se gerunt, ac sibi escientes palpum obtrudunt? Rectè de palonibus illis Timon apud Athenæum, * αἲξ

οὔπω

* persuasionem esse impedimentum profectus.

* Nondum enixa capra, ac iam ludit in ædibus hædus.

ἔπω τέθηκεν, ἔεκφ@ δ' ἐπὶ δώμασι παίζ
Alii iuuenili quadam audacia ad suum n-
tum doctrinam duci petunt, aliorum co-
temptores ac risores: his iam magister,
Saturnus quidam delirat ætate, iamq́ ca-
laru est dæmon, subselliis efferatur. Has
studiosas propellite iuuenes pecudes, si inst-
ritè velitis; fugite has, quæ mansuetissim-
etiam naturas in sua contagia trahere p-
sunt. ἔρρετε λωβητῆρες, ἐλέγχεες. Hæc
sint: alia adferantur situlæ ad has mer-
Quæ? natura proba, studium indefessu-
& perennis exercitatio.

CAPVT II.

De his quibus opus est vt adsint studi-
sis, quô artis difficultatem superen-

OPVS *est ad cunctas ingenuas ar-*
naturâ, studio, & exercitatione. C-
ca est sine studio & doctrinâ natu-
& absque naturâ planè titubat discipli-
imò vtraque hæc ni adsint, frustrà ini-
tur exercitatio. In primis verò potens
natura. Pythagoras dicebat, cibos in s-
phio non esse ponendos; hoc est, in imp-
bum animum doctos sermones non esse i-
mittendos: nam sermo, cogitationis ci-
est; quem animus, ni probus sit, sordid-
reddit. Vt enim agricultura in primis
probitatem quærit, ac deinde hoc para-

pe-

tum agricolam , mox selecta semina: cuncta nî rectè comparata sint ad fru-, nunquam in fœcundam maturitatem adolescent. Ita studiosis , qui se in riam literatam erigent , amicè aspirare ent tria omnium artium & scientiarum parandarum præsidia , φύσις , σοφίη , τὸ χρέος , , vt loquitur Hippocrates, hoc natura , doctrinæ studium , & exercitio vsusq́ue. Sed hæc nulli eximia sine o : cuius numen, vt hæc afflet, perenni ni- sollicitandum. Princeps inter hæc natu- est , quæ habitat in corpore & animo. orpore sit robusto , vt mox dicam. animo tem & ingenio acuto ad inuestigandum, dicandum , discendum : de quo posteà. atura si fractior fuerit , erigatur arte, castigetur diligentiâ & labore. Viden t guttæ cauant lapides ? vtq́ue fertile solum curia datum squaleat? & vt asper ager cul- u fœcundetur ? Quæ adeò prostrata ani- ni corporisve natura , quæ non se erigat rá & diætâ ? Studium ergo accedat inde- fessum : magna enim hic præmia eruditionis , perennis fama , iucundissimaq́ue vita: nam vitæ regula est ipsa eruditio & pietas. Cætera bona pusilla, & indigna tantis studiis. Pulchra quidem est nobilitas; at illa non nostra , sed maiorum. amabiles sanè diuitiæ ; verùm non tuæ, sed fortunæ: quæ habentibus has aufert , & minimè spe- ranti-

Lib. περὶ εὐχημ.

Natura.

Studium.

rantibus adfert. Sed sint tibi hæ firmæ,
non cum sceleratis communes? an mu
non aliquando funestæ? Gloria venusta a
blanditur? at illa vaga & inconstans, nî co
stantem eruditionem agnoscat. Forma? cad
ca. Sola immota ac diuina eruditio pia. H
nullum metuet fortunæ incursum, nec c
lumniæ ludibria, aut annorum senium; v
tustate ipsa repubescens. Demetrius cù
Megarensium vrbem vastasset, eiusq; ciue
Stilbonem rogasset, numquid suarum am
sisset? haud equidem inquit: bellum en
nulla ex eruditione & virtute spolia duci
Socrates rogatus num Persarum regem fe
licem putaret: nescio, respondit, quantu
habeat eruditionis & virtutis. vbi ille sapie
Prouer.6. *tissimi illud regis expressisse videtur, cùm ai*
* i. est, nihil tam precio-sum, quo permuta-ri possit animus eruditus. * οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα οὐδὲν, πεπαιδευμέν
ψυχῆς. *Democritus dicebat* * τὰς μὲν πόλε
ἀναθήμασι, τὰς δὲ ψυχὰς μαθήμασι δεῖ κοσ
μεῖν. *Socrates interrogatus quodnam esset an*
mal pulcherrimum, homo, dicebat, ornatu
* hoc est, ciuitates ornant anathe-mata, ani-mas verò mathe-mata. *doctrinâ. Exercitatio & consuetudo natur*
& doctrinæ accedat: assuescat bonis, fugia
voluptariorum hominum consuetudinem
(Pythagoras dicebat, quæ nigricantes haben
caudas, gustari non oportet. quod est fugien
di, quos morum inuenustas denigrat: h
dextram non iniicitote.) sed cum eruditis &
bonis se exerceat. Opus itaque est natur
corporis & animi, studio, & exercitation

Qu

Quo itaque modo natura corporis & animi [a]ffecti debeat ad artem medicam, doctrina studiumq; ut habendum sit, & quo modo exer[c]itatione hac excolenda & formanda sint, [i]am dicam.

CAPVT III.

De Genio, & natura corporis, qua studiosi valere debent.

NATVRA *tantùm an studio perfecti efficiantur medici, sæpè quæsitum fuit. Vbi non hoc inuestigatur, num natura humana apta sit discendis scientiis, cùm nullum aliud animal artes capessat & iis vtatur. natura enim cæteris animantibus dotes quasdam inseuit natiuas, vt aranea texendi, auibus nidificandi: hæc, natura ratione sine ratione agunt, ac callent, quasi Epimethei dono (quod ratione posterius sit) hoc est naturæ, ducuntur ac opus ineunt: cogitatione autem & mentis discursu nihil possunt. Inde est quod perpetuò eodem filo sua munera peragant, & singula singula tantùm exerceant. Sed homines Promethei munere artes sibi concessas & è ratione natas habent, domini illarum facti. Sed alius aliis artibus est magis aptus, alius iuri, alius medicina: quamuis cuncti homines ferè medici. id fit, quòd ad beneficentiam nati sunt cuncti. Hæc itaque ad medicinam promptitudo in animo habitat: qui cùm sine corpore apud*

homi-

hominès non sit, corporis etiam petitur dexteritas quædam. A corpore petitur, ut id sit firmum, ætate integrum, quô labori studiorum par sit. hîc enim labore opus: credo Epicharmo, πόνων πωλῦσιν ἡμῖν πάντ᾽ ἀγαθ᾽ οἱ θεοί: Laboribus vendunt nobis cuncta bona diui. & ut Euripides, πόνος γὰρ, ὡς λέγουσιν, εὐκλείας πατήρ. οὐδεὶς ἔπαινον ἡδοναῖς ἐκτήσατο. quod est, labor, ut aiunt, gloria pater est. nemo sibi laudem comparauit ex voluptatibus. Nihil gloria dignum absque assiduis laboribus effici potest. ut meritò De legibus scripserit Plato: *ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον, τὸ δὲ δεύτερον καλὸν γενέσθαι, τρίτον δὲ πλουτεῖν ἀδόλως. Corpus enim animi instrumentum est: quod aliis fœlicius obtigit, aliis minùs ad obsequia honesta tractabile. Quibus obtigit fœlix, his enitendum est ut alios labore præcurrant: quibus incommodius, curâ addendum est quod natura deest. Artifices nôrunt instrumenta sua non solùm ad suum quæque officia accommodare, verùm etiam corrigere, & ad usum adaptare quò turpius est non idem facere animum nostrum corpori suo. Quam quisque habet sanitatem, tueatur, fractam labefactatamque reuocet. Plato dicit, *τὰ ὑγιεινὰ ὑγίειαν ἐμποιεῖ, τὰ δὲ νοσώδη, νόσον. Virgilius continentem equum vult, quem generosum putat, ubi ait: Nulla magis animi vires industria

Corpus quale sit studiosis.

Citatur à Xenophonte, in dictis & factis Socratis.

** optimū sanitate frui, hinc prima natura excellere, tertiò innoxiè ditescere.*

** quod est, Salubria sanitatem inducunt; insalubria morbum.*

3. Georg.

Lib. 1. De officiis.

dustria firmat, Quàm venerem, & cæci stimulos auertere Amoris. *Cicero scribit, Sustentari cuiusque valetudinem notitiâ sui corporis, & obseruatione earum rerum quæ prodesse soleant aut obesse, & abstinentiâ in omni cultu atque victu, corporis tuendi causa: & prætermittendis voluptatibus. Plutarchus scribit corpus foueri, cibis cùm non satiatur; verùm seminis substantiam cùm tuetur; ac labori cùm indulget. nam, vt ait Hippocrates, ἄσκησις ὑγείας, ἀκορίη τροφῆς, καὶ ἀοκνίη πόνων. illud, dicit, sanitatis est studium, non repleri cibo & potu, & impigrum ad labores esse. Nam libro primo De diæta scripserat,* * οὐ δύναται ἐσθίων ἄνθρωπος ὑγιαίνειν, ἢν μὴ καὶ πονέῃ. *Nunc multi corrumpunt corpus suum; & quod Deus dedit aptum, faciunt ineptum, idq; labefactant ocio, somnolentiâ, vino, vigiliis venereis, ac immodica libidine. Alteram naturæ partem ad animi genium spectare dixi: qui ita sit factus, vt facilè discenda percipiat, acriter de illis iudicet, & memoriæ illa fideli committat. Sed quia nos non finximus nosipsos, vt ex arbitrio nostro his decoremur, Summi tamen Dei benignitate ita comparatum est in natura, vt hæc curâ cultuq; firmari expolirique possint. Cùm enim animi mores ex contagio corporis fingantur: certè cuiusmodi id fuerit, tales etiam vires re-*

6. Epid.

* hoc est, haud potis est hominem genio indulgentē sanitate frui, si labor absit, corporisque exercitatio.

Animus qualis.

*dolebit animus. Cumq́ corpoream hanc molem facilè in quamcumque temperiem traducamus, nostro etiam marte has animi dotes, annuente S. Deo, ex arbitrio effingemus. Præsertim quisque à seipso quærat, ex quo luto Prometheus eum finxerit; hoc est, quibus artibus aptior. his enim cùm cultus à disciplina accedit, ad gloriam fit via sine vi. Quemadmodum enim non ex quouis ligno Mercurius fingi potest, sed aliud, vt buxeum, aptissimum fuerit, ficulneum ineptissimum: sic neque quiuis medicinæ idoneus. Quare, sicut implantatio & φυτεργία non promiscuè, sed magno iudicio ab hortulanis facienda est, qui intelligunt quos surculos aut malleolos sibi insitos, veluti materno gremio complectantur, foueant ac nutriant; quæ rursus germina nouercali odio auersentur: ita quisque suum genium exploret, num eo feruescente ad medicas res feratur. Alius enim aliis artibus natus; vt canit eleganter Pindarus, * τέχναι δ' ἑτέρων ἕτεραι· χρὴ δ' ἐν εὐθείαις ὁδοῖς στείχοντα μάρνασθαι φυᾷ. Eligit libenter quisque hanc, quæ sibi pulcherrima videtur, & in qua præcellentiæ laudem expectat. Cuncti enim homines, dicit Aristoteles, gloria ducimur laude; & vbi se quisque excellere posse existimat, eò se lubenter conuertit. Hinc est quòd quidam minùs nobiles artes lubentiùs tractent:*

...em. 1. hoc est, ...rtes ...liorum ...liæ: ...portet ...n viis ...ctis an... ...ulátem, ...niti ...mure ...ribus.

ὁ γδ

ȣ γὰρ πάντα πᾶσι καλὰ, ȣ δὲ ἄξια δοκεῖ σπȣδάσαι πᾶσι πάντα, vt ait Ælianus. Ab omni autem sectæ genere alienus esse debet, qui excellere in hac arte velit, nec iurare in alicuius auctoris sententiam, sed nudam tantùm veritatem sectari; eiq; subscribere. Ita se quisque metiatur, priusquam in hunc campum exiliat; * προμήθεια γὰρ κέρδος ἀνθρώποις μέγα, dicit Sophocles. In præœm. Sectæ. * prudentia mortalibus magnum lucrum.

CAPVT IIII.

De studio quo ordine duci debeat. Quæ Sociæ artes medicinæ, & quantum illis studii dandum.

HACTENVS de natura; iam ad secundum, quo opus esse studiosis diximus, venio: nimirum ad studium ipsum. Quia variæ ætates ad varia studia aptæ sunt, & quique anni suos habent genios, quibus fœliciùs alias artes discunt, quas tanquam socias & confederatas medicinæ iungimus: quis ordo in his sit, dicemus. Ordinis enim in his accurata ratio tenenda: ordinem consecuta domus vtilis est; ataxiam habens, inutilis. Ordinis tanta est pulchritudo & diuinitas, ut nihil sine eo rectum & à reprehensione liberum inuenias. Ordo. In primis studendum, vt prima ætas, principia studiorum rectè ponat: vetus id prouerbium iubet. ἀρχὴ δέ τοι ἥμισυ παντός: addit Plato, ἀρχὴν, παντὸς ἔργȣ μέγιPlatonis dictum.

9. Δογματ. 1. στὸν εἶναι. alii, vt testatur Galenus, dicebant, principium esse τὸ πᾶν δυνάμει. In

Aetatis primæ studium.

prima ætate flexamina, vt Ennius ait, atque omnium regina (cuius non mortalem vis sapit naturam) colatur oratio: oratoribus dico & poëtis operam suam conferat. Præcipuè verò familiares habeat Terentium, Plautum, Virgilium, Horatium: & Ciceronianum id fusum dicendi genus in primis amplectatur. Mox ætate firmiore, luxuriem illam in accisum & sententiosum robur contrahat: facile circumfluentem copiam attenuare. Alioqui si ab ineunte

Bonarum literarum studium.

ætate se acciderit, eueniet illi quod his, qui longo tempore in vincula stricti, si postea soluantur, ob perpetuam vinculorum consuetudinem, crura pandere nec ambulare possunt, sed claudis titubant pedibus. Ita qui omni ætate sermonis benignam stringere venam, cùm opus fuerit, fluxum etiam tunc negabit. Amœna vbique varietas, tum in vocibus atque spectaculis: hanc sectemini. Varii præterea sunt auctores literati, qui splendorem quendam medico studio afflare possunt. & quamuis medicos non faciunt, attamen, inquit Celsus, maiores, ac magis suspiciendos illos reddunt. Imò cùm in grauibus postea occupabimur studiis, ad hos receptus interdum erit iucundissimus. Vt in cænis grandioribus fit, cùm optimis satiati sumus, varietas tamen

men

men ex nouis grata est. Inter hos erit Homerus, Musarum pater, & poëtarum rex: Theocritus, qui blanda fistula inimitabilem spirat suauitatem: Pindarus, si quem socia maiestas delectat: Hesiodus: & maximè Georgica Virgilii: Lucretius: Nicander, quem Gorraeus paruo libello commentariorum doctè ornauit: Oppianus: Iuuenalis: Martialis: Vitruuius: Herodotus: Strabo: Pausanias: Athenaeus: Plutarchi Symposia, quae Macrobius eleganter in Latinum transfudit sermonem. Quin Hippocrates & Galenus interdum poëtarum meminere. Sed haec cautio adsit, dum hos euoluitis, ut referatis ea quae commoda in illis videntur, ad medicinam tuam ornandam ac locupletandam: caetera praetereatis. Ita ergo adolescentes in poëtis & oratoribus se exerceant, vt etiam viri ad haec refugia suarum molestiarum habeant. Deinde encyclopediam percurrat, hoc est, totum disciplinarum orbem: sed in transcursu, & gustus gratia: fieri enim nequit vt in cunctis excellas. Ante omnia philosophiam colat. Nam vt pulchrum est plures peregrinando vrbes perlustrasse, ita in inclyto habitasse pulcherrimum. Rectè Biantes, vt illi Homerici proci, cùm Penelopes consuetudinem habere nequibant, eius ancillis se miscebant: ita hi qui philosophiam consequi nequeunt, caeteris disciplinis aridi

Philoso-phiae stu-dium.

*ac tenues intabescunt. Vtramque linguam postquam didicerit, Logicen ac Physicen degustet. Dialecticis non leuiter tingatur: nam vbique rationis ductus locum habet. Sic tamen his inhiandum, vt sciamus hæc pro viatico esse, non metam: nihil infælicius sene dialectico. Decerpantur dialecticæ fructus sine magno sudore; vdore satis erit demonstrandi artem rebus inquirendis & examinandis emisse, certamq; inde discendi ac docendi methodum bibisse, & vt rectè possimus τοὺς λαβυρίνθους διεξελθεῖν, ἢ τὰς τῶν λόγων ἄρκυς διαφυγεῖν, vt Nazianzenus loquitur: vt nimirum captiosas argutias, & paralegismorum insidiosos laqueos fugiamus. Hanc itaque potiùs discat, quàm perdiscat, ne nimium adlubescat. Quæ bona ingenia torquet difficultatibus & gryphis, generosa illa à se deterret: & vt verè dicam, sagacissimam & optimam ætatem terit, qua meliora licuisset didicisse. Et aliter in his se exerceant qui se scholæ parant, aliter qui medicinæ faciendæ: his, vel leuis velitatio in hac militia suffecerit; illis, vberior scientia perfectionem quandam aspirat. Sed semper hæreat illud Alphæi Mitylenæi, * τὸ μηδὲν γὰρ ἄγαν, ἄγαν με τέρπει. Scripsit Ariston in Similibus, * οἱ ἐν διαλεκτικῇ βαθύνοντες, ἐοίκασι καρκίνους μασσωμένοις· ἃ δι' ὀλίγον τρόφιμον, περὶ πολλὰ ὀστᾶ ἀσχολεῖσθαι. Sit*

itaque

Dialectica.

* hoc est, nihil nimis, nimis mihi placet.

* quod est, qui dialecticæ studiũ profundè rimantur, cancros edẽtibus similes sunt; qui propter exiguum alimentum, circa crustas plurimas occupantur.

itaque dialectica sobria. Ita De vita Apollonii Tyanei scribit Philostratus, Vespasianum Imperatorem iucundè disputationes audiuisse: contentiones pertinaces odisse. Huic iungat oratoriam artem, qua in sententiam suam abducat ægros: χαρίεντες enim medici vt sint, iubet Hippocrates. & Plato vult vt primùm doceat medicus & persuadeat quid sit ægro agendum, & non priùs imperandum: hoc modo faciliùs parebit. vnde Aristoteles æger dicebat, Medice parebo, si vera hæc quæ dicis demonstraueris. Facilè hac arte persuadebit medicus, ob Rhetorica.
comitem auctoritatem quam secum ducit ad ægros. Phocion & Cato sæpiùs persuasere quàm Cicero & Demosthenes, ob auctoritatem. Et verè artem ornant comitas, affabilitas, vrbanitas, munditiies. Quibusdam ipsa natura peculiarem quandam & morum & orationis iucunditatem addidit. Sed ex remoris his reuocandi adolescentes ad veram philosophiam. Arguto- Physica
rem nimium non amo adolescentem, hoc est nimium dialecticum: sed philosophum volo in ea re, in qua nunquam nimium est. Sed & hîc fuganda λεπτολογία: purè & castè philosophandum. Ad omnem vitæ partem tum plurimum delectamenti tum fructus adfert rerum naturalium cognitio. Sed hîc etiam peccant qui ad magiam & vanam algemisticam παραφέρονται.

nec minùs hi, qui per vniuersam ætatem de materia prima, de principiis, de infinito, de mundi generatione disputant: cùm interim ignorent quod animal sit cicada, aut quæ sit arbor sorbus. Sint sanè hæc subtilissima; sed quid hæc ad medicos? Aristoteles iam omnium teritur manibus: sed natatore Delio opus est, vt ille capiatur. Velim professores hunc interpretarentur sine diuerticulis & quæstiunculis, vt res tota quam ille docet, sua natiua facie ac colore visenda præbeatur. Dum enim quæstiunculis inhærent, abripiunt aliò ingenia, quàm quò ea duci Aristoteles volebat. Reiiciat auditor commentarios, perditissima plerumque opera; sola Aristotelis lectione, & præceptore contentus. nec se inducat in nodos commentariographorum, ad quos semper titubet. Detrimenta itaque hæc fuge, adolescens; & summos digitos in fontem rectâ pande, ne in transuersum abeas: donec firmior, diuagari extra lineam, ac solus redire in viam possis. Habes nostrum hoc tempore in recepta consuetudine consilium. Alioqui familiam Peripateticam adeundam quidem putarem; salutandos etiam Stoicos, & castra Academicorum exploranda & frequentanda. Stoicorum scripta ferè mundo excidêre; & quòd illa ab hominum sententia & humanitate alieniora essent, quasi communibus hominum

Aristotelis lectio.

ici.

votis

votis explosa; fortè rediuiua post millia annorum, cùm Pythagorei vnà reuiuiscent. Extant quædam huius sectæ, sanè perquam docta: Arriani De vita Epicteti; & Seneca. Hi de mixtione rerum, & de animi principatu, eiúsque affectibus, aliter opinabantur. Academici, hoc est Platonici, olim, ante Auerrhois tempora, in censu erant eo, quo nunc Peripatetici, quos Aristotelicos iam appellamus. existimabantq; illi, in Platone non minus certitudinis aut roboris esse. Certè persuasionis plus Plato habet: illiúsque philosophandi mos amœnus & placidus: nec tot intricatis quæstionibus, quæ ad minima quæque abeunt, artis nostræ vltra septa exilit. Abit ab Hippocrate Aristoteles, & à cunctis medicis in diuersa flectit: imò aduersarii sunt Galenus & Aristoteles. Qui libri Aristotelis vsui medicis? hi solùm vnde gradus est à philosophia ad medicinam. vt vbi De animi facultatibus, De sentiendi vi, ac sensoriis instrumentis, De animalium partibus, harúmque vsu & generatione. Hos tamen committe cum Galeni De vsibus partium, & De Hippocratis Platonisque dogmatibus; dicas coniuratas phalangas concurrere: nam vbique salebra controuersiarum. At Plato conuenit de elementis, temperamentis, humoribus, locis, regionibus, de rerum differentiis internoscendis, de animi Academici.

principatu, & de semine. Quin totus Platonis Timæus eadem cum Hippocrate sentit, ac ducit nos in nostræ artis penetralia; plusq; opum medicarum ibi fundit, quàm reliquæ cunctæ philosophorum scholæ, si in vnum adigantur. Vtinam Galeni ille liber esse non desiisset, in quo fatetur se huius Timæi medica examinasse: pulchrè combinatam medicinam philosophiæ spectaremus. Et ingenuè Hippocratem nominat Plato, vt Galenus Platonem. at plurima in Aristotele, ex quibus subtegmen, texendæ medicæ telæ Hippocraticæ, tendi non possit. Nihil non remedii cordi admoueas, cùm caput laborat ex Aristotelis philosophia; qui tamen multa mutuatus est tacitè ab Hippocrate. Fateor, exacta est Aristotelis, & serie certa constans disciplina; pressumq; id ac neruosum succique plenum dicendi & docendi genus iam prælatum est Platoni: Latinobarbari argutiis assueti hoc effecere. Sed à Cicerone magnisque olim viris, Platonis philosophandi genus excellentius & genuinius, magísque legitimum habitum fuit: certè extricatum est, nec polydædalis ambagibus tortuosum. Platonis scripta barbariem effugêre semper: nefas fuisset suadelam illam linguæq; delicias melleas, illamq; ambrosiam ori eius inhabitantem, inquinatam illis sordibus fuisse. Nec iam eius scripta alienis pedicis impedita: liberè pedem ibi figas, faciliq; pro-

Platonis lectio.

motio-

motione veharis. Quod non sperandum in Peripatetica familia; vt in qua, non aliter ac in famulitio numeroso, eoq; diuersarum gentium, aduenarum, conuenarum, inquilinarum, barbararum, plus semper dissidii sit. hîc, liberi omnes patrimi, matrimi, os, lingua omnibus vna. Plato nobis ergo affinis sit & familiaris. Aristoteli etiam vacabimus sæpe cùm vacabit, vt Galenus fecit. hic enim omnes ante se ordine, acumine ac certitudine superat. sed diu ventilari ac cribrari eius aurum à puluere debet. nec longè ab eo recedemus, ingeniúmque in eo exercebimus, ob eius acumen cum summa doctrina. Vbi pugnat Hippocrati, excute: alioqui frequenti eius lectione multa vsui nobis futura inuestigemus. Accedat his Theophrastus, Theophrastus. *qui relicta à suo præceptore excoluit. Hoc triumuiratu comitati, medicinam accedemus. Si cui neoterici placent, perlustret Subtiles exercitationes Iulii Scaligeri: cui meritò inter huius æui philosophos palmam damus. Eclogas physicas Stobæi, vbi antiquissimorum philosophorum sententia, interdum inspiciat. Inter veteres Plato & Theophrastus nudi tenentur, nec elabuntur: fusi sunt, & se aperiunt in arduis etiam rebus: si qua remora, materia est, non dictionis. Aristoteles studio se obscurat, vt perpetuò illi hæreamus: idq; prolixitate nonnunquam, vbi admonitione opus erat, quæ sententia sit* Modus hos legendi.

potior. Tunc consule veteres interpretes Græcos; illi enim vim orationis eius optimè percepere. vel sæpiùs (quod ipse voluit) repetatur eius lectio; ita altè latitantes sententiæ erumpent: nam sibi auctores facem præferunt, suique ita interpretes fiunt fidelissimi. Reliquos relinquemus eis versandos, qui totâ vitâ de his dicturi sunt. Nos à quæstiunculis auersi, ad vsum medendi hæc symbola adferemus: & dum in media medicina versamur, sæpè recurremus ad amœnos illos philosophicos hortos, vbi purè & castè philosophabimur. Qui ita fecerit, huic nunquam inopia erit tanta, quin probabiliter de quaque re disserat. nec opus est, vt qui sibi tantùm cithara pulsat, tam doctè id agat vt qui alios docet. Non pudet te, acclamabat Alexandro pater Philippus, tam eleganter pulsare? Aliud architecti munus, quo domum fabricatur, & quo aliosfacit architectos: in altero enim est artis exercitatio, documentum in altero. ita grammaticam qui profitetur, optimè regulas callet, non æquè is qui politè alioquè dicit. Amplectimini, satis erit, castam purámque philosophiam; in qua vnà cùm pietate verboq; diuino, decursa tandem ætate consenescatis. Pulcherrimum sanè est, rerum intelligere causas. ob id diuinus vates Homerus homines ἀλφηστὰς nuncupat, quod est, indagatores inuentorésque rerum,

idq́; animi quadam diuinitate. vt non immeritò Pythagoras putauerit, hominem esse diuinam quandam mentem, terrenis vinculis alligatam. Dum philosophiâ adolescens occupatur, vnà anatomica & botanica discat: nam sensu solo & imaginatione perdiscuntur hæc: historiam dico, non vsum. Ita per strages & cadauera ad amœnos medicinæ hortos imus: & * ἑκόντες, ἀέκοντί γε θυμῷ spectamus sectiones. Campos adeat, amœnissimos inuisat hortos, prata & viridaria, ac tot pictas natiuis suis variísque coloribus planicies. colles subeat, conscendat montes, ac syluarum latebras quærat: vbique huius studii materia, & non absque voluptate lucrum. Ita metalla & animalia noscat tantùm. Philosophicis studiis consociet astrologiam: hæc enim medicis decori & ornamento est, &, vt ille dicebat, eiusmodi, vt si desint, non sanè requiramus in medico; si sint, non aspernemur. vt picta ædium superficies structuræ elegantiam afflat. Et quia Hippocrates tempora anni describit ex astrorum ortu & occasu, ac illorum effectibus plurima tribuit, sphæræ saltem rationem discant: dein libellum Gemmæ Phrisii De globo. postea, quod facilè sit, Ephemerides vt intelligat operam conferat: hoc facilè perdiscet ex Cypriani Leouicii ephemeridibus: quô motibus planetarum percepta

Anatomica.

* inuita voluntate.

Herbaria.

Astrologia.

Lib. De Aëre aquis lib. De diæta.

pius, eorum effectus rimetur ex Tetrabiblio Ptolemæi, quod Cardanus commentariis illustrauit: aut si quid breuius velit, legat Nabodi commentarios ad Alkabitium. Sed, quod malè hodie fit, his causis remotis non ita standum, quin primam efficaciam proximis, nobisq; sensu compertis asscribamus: quod etiam ipse * *Ptolemæus admonet & iubet. Stet sua cuique dies quam vitare nequeat, dent vitam & necem astra, adsit fatum, quod* μοῖρα *illa* κραταιὴ *Homerica* ἐπένησε λίνῳ ὅτε μιν τέκε μήτηρ: *sed hoc nunquam nisi interuentu signorum causarúmque medicis compertarum. Quin ita proxima amplexabimur superiorum fortè effecta, vt in lethali morbo virium prostratio, morbi vehementia, causæq; morbificæ prauitas. Ita ex plurimis delibatis, nihil tamen medicinam redolentibus, medicus suum decus induet. vt apes ex variis floribus, quos cum delectu attingunt, quibus tamen nihil inesse nectaris illius mellei videatur, ipsæ mellificant.*

* Initio Tetrabiblii.

CAPVT V.

Quibus præceptoribus vtendum ad medicinam, & quibus auctoribus incumbendum.

VT rectè formentur studia, doctum contuberniū plurimū valet: optimiq; viri illud Reipublicæ debent, vt sua consuetudine iuuenum animos rectè ad artes effin-

gant.

gant. Propterea Hercules præclarus splendens virtutibus, (χαλκικάρδιος *ob animi fortitudinem dictus) diligentiam in educatione Hylæ summam adhibuit: qui tamen patre Theodamante paupere,* δρυτόμῳ *natus fertur. Plato, Aristoteles, & Plutarchus sæpe accinunt,* * Ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἄπ' ἐσθλὰ μαθήσεαι· ἢν δὲ κακοῖσι συμμιγῇς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον. *Præceptores non ascriptitiâ quadam beneuolentiâ, sed ex vnguibus ament discipulos: & vt coloni sepes arbusculis circumponunt, ita præceptores curam habeant, vt rectissima eruditionis germina pullulent. Hos iuuenes sæpè accedant; nam sodalitium ad beneuolentiam & amorem excitat. Peleus Achilli Phœnicem iunxerat, vt ei dicendi & agendi ductor foret atque magister, vt canit Homerus. Horum imitatione præceptores eligatis medicinæ peritos, & beneuolos, ac tales qui ad amicitiam proni sunt, & ante omnia doctos: nam difficilis hæc ars. Ita Apollo, vt cecinit Pindarus, voluit à Chirone singulari doctrina splendente filium suum Æsculapium doceri, vbi ait:*

* καί ῥά μιν Μάγνητι φέρων
πόρεν Κενταύρῳ, διδάξαι
πολυπήμονας ἀν-
θρώποισιν ἰᾶσθαι νόσους.

Cùm electi fuerint, eos sequere; ac citra pertinaciam concertationes cum illis moueto, vt tuis rationibus in re dubia, cum illo-

rum

* à bonis quidem bona disces; si verò malis cõuersare pristinam quoque mentem perdes.

Præceptores

* illum Magnes adducen commi Centau ad doce dum m tinocu homin bus sa re mor bos.

rum iudiciis collatis, quantum à vero absit intelligas, & memoriæ altiùs hoc modo rem immittas. Palladis natæ mythologia. *Hinc veteres Palladem non sine opera operosi dei Vulcani (cuius etiam organa αὐτόματα in opus) ex cerebro Iouis armatam prodiisse fingunt; oculis toruè vnum in scopum collimantem: quòd concertatione artes optimè insculpantur ac retineantur. Non moueant graues quæstiones, antequam totam medicinæ formam animo complexi fuerint: alioqui hippocentauros proferent, ac inaniter vt implumes ciconiæ subsultantes, alas vibrabunt. legant & relegant primùm medicinæ auctores. Cedant libenter rationibus: non solùm enim vincere, sed etiam vinci scire pulchrum eis, in quibus victoria decrimentum adfert. Vinci non vis? pulcherrimum est inter differendum à nulla vinci pertinacia aut iracundia.* ...ibri. *Domi libris opus est, non vt illos possideas, sed vt exercitatio & vsus in illis sit. Sed quibus? Quemadmodum ζωγράφοι, cùm imaginem ab imagine pingunt, identidem exemplaria spectantes, illorum characteres ad suum φιλοτέχνημα transferre student; sic, qui se studet omnibus doctrinæ partibus excolere, conari debet, vt quasi ad simulachra eruditionis (hominum doctissimorum scripta dico) suum studium conuertat, & quod in illis præclarum est, proprium sibi reddat per*

imi-

imitationem. Quapropter in medicina non suúq; deq; cuncti auctores sunt eligendi, sed probatissimi, & qui longis seculorum ætatibus interire non potuere. Nullus pictor non malit Apellis, aut Parrhasii Zeuxisve vel Leucippi exemplar, quàm quid huius æui. αἰ γὰρ ἀοιδαὶ εἰς ἔτος ἐξ ἔτεος γλυκερώτεραι εἶεν ἀείδειν. Est enim tempus probatæ doctrinæ index; cunctorum quæ vana nec magni sunt momenti, vastator. Plurimi hoc æuo magna auctoritate scribunt; verùm tempus iudicium feret, num quid perpetuitate dignum gerant: profectò inter mille scriptores, vix vnus seculum agnoscit. Sint itaque vestri auctores doctorum manibus triti, & eorum applausu probati: ni enim probi fuissent, iam diu manibus excussi contabuissent. Veteres sanè dexteriùs de rebus iudicârunt; quàm nos αὐτῶν ἀπόγονοι, extrema fæx & amurca mundi, vt à Platone in Philœbo dicitur. Verè dixit Basilius * πᾶν ἀρχαιότητι διαφέρον, αἰδέσιμον. Si enim neotericis quis stare vellet, cùm infiniti ferè sint, & cuncti ex Hippocrate & Galeno hauriant, illud incommodè illi eueniet, quòd gregarii illi infinitum tempus postulant, cùm interim duos hos breui tempore perlegere possit. cúmque vetustatem illam cæteri non trahant cinctam auctoritate, eo loco semper stabis hinc hausta doctrina, vnde facilè dimoueri pos-

* quod vetustate excellit, honore maiori dignum est.

ri possit. Longa temporum series plurimos
Graci. celebres Gracos, quosdam Latinos, nonnullósque Arabas. Graci medicinam pepererunt, diuiséque supellectile locupletárunt, ac splendido ornatu nostræ artis famam toto terrarum orbe fuderunt. Quare nusquam minùs violatam hanc reperiemus, quàm apud suos parentes: hic patrima, & matrima. Hanc itaque ex materno gremio pudicam virginem vobis proferet diuinus senex Hippocra-
Hippocrates. tes, & eius enarrator Galenus. Hippocrates verus medendi dictator habitus semper. huius scripta tanquam oracula, & non humana lingua verba, tota amplectitur antiquitas, tanquam ducem & auctorem omnium disciplinarum. qui, vt ait Celsus, vir fuit arte & facundia clarus: quiq́, vt scribit Macrobius, tam fallere quàm falli nescit. In hoc, verborum pressa proprietas, sententiarum concisa subtilitas, sermonis veneranda antiquitas, artificii commendabilis dignitas: in cuius scriptis nihil superfluum, ociosum nihil; sed arguta breuitate rotunda omnia, & significantia. ita vt vbertas & amplitudo rerum, verborum numerum longè vincat. Hæc genuina & propria sunt Hippocrati. cuius tanta fuit benignitas, vt nihil sciuerit quod nos nescire voluerit: tanta autem solertia & sapientia, vt nemo post eum sciuerit, quod ipse ignorauerit. In eo enim cuncta medicinæ semina animaduertas: quæ tamen in

facienda

facienda medicina meliùs, quàm ex commentariis ad eum scriptis animaduertes. Huius enarrator fidissimus est Galenus; qui scribitur à quibusdam vixisse annos centum & quadraginta. Hic cunctis philosophis & philologis vtilis loquitur vbique puro, eleganti, simplici, & numquam affectato sermone, non sine magna vocum & sententiarum supellectile: adeò, vt nulla satietate lectorem offendat; sed vbique progrediendi cupidum, rhetorico artificio demulceat; homo ad eloquentiam factus. In hoc præcepta quædam philosophica rara & eximia, magisq; illustria quàm apud vllum alium scriptorem inuenias. Nihil obtrudit lectori, quod non firmis rationibus demonstret, ac eius contrarium refutet. quin moralia habet perpulchra, affectibus moderandis. Ambitionem & auaritiam præcipuè insectatur. & de qualibet re doctè & eleganter disserit. Nullis non ad ingenii cultum eius lectio vtilis. Sunt alii minoris gentis; Aretæus, Aëtius, Paulus, Trallianus, Oribasius, Cassius; Dioscorides De materia medica, & eius Euporista; & ex recentioribus Actuarius, Damascenus, Theophilus De vrinis, Philaretus De pulsibus, Simeon Sethi, Nonus. Animi causa inspicias etiam interdum Geoponicos, & Hippiatros. Geoponica scripsit Dionysius Cassius Græcè; Latinè verò Cato, Columella, Palladius, Constantinus. Sextus scripsit medicinas ex

Galenus. Vide Cæl. Rhodig. 16. Lib. 10.

Alii Græci.

Latini. *animalibus. Latinos inter medicos prim[us] est Cornelius Celsus: sed prudenter legen[dus]; nam in multis Asclepiadem method[i]cum sectatur, vt fatetur ipse. huius co[ntra] stylum subigemus, & pluris Latinitate[m] eius, quàm medicinam faciemus. Pliniu[s] etiam perlustrandus, qui Graciam & La[ti]um vno volumine conclusit. Accedat h[is] Scribonius Largus, Q. Serenus, & Caliu[s] Aurelianus. sed hic cum magno iudicio legendus: nam is scripta Sorani Ephesii Latina facit, qui Methodica secta addictu[s] fuit. Marcellus Empiricus polita dictionis scriptor etiam inspiciatur. & inter hos Theodorus Priscianus, cuius scripta Quinti Horatiani titulo circumferuntur. Scripsit ad Timotheum fratrem Phanomenon euporiston librum vnum, cum Logico eius, & Gynaciis. apparet eum methodica secta studiosum fuisse. Extant etiam eius scripta De acutis & Chronicis, & De occultis physicis remediis. His adde Constan*
Arabes. *tinum Aphrum. Inter Arabas pracipui sunt Auicenna, Rhazes, Auerrhoës, Auenzoar, Mesue, Serapio, & Alsaharauius. Qui delectantur fusâ & polydadalâ varietate remediorum, Auicennam amplectantur: cuncta enim huius aui remedia ex eo manant. At Razes vtilis illis, qui efficacem & contractam medicinam amant. hic centum annos medicinam fecit. hunc*

Vesa-

[V]esalius paraphrasi eleganter decorauit. Hi [u]tiles sunt ex quibus excerpas remedia qua[d]am Græcis olim ignota: nam scribendi illo[r]um ratio, cùm sine demonstratione fluctuet, [à] doctis improbatur. quare his non inhæren[d]um. Vnum ex huius temporis scriptoribus [h]is addo, doctissimum Fernelium: qui Ara[b]um ductum non sine Græcorum demon[s]trationibus secutus fuit. Eius lectionem lau[d]o, modò cum iam dictis auctoribus confera[t]ur; locaq; annotentur ex quibus suos riuulos [t]raxerit: optima enim ex cunctis selegit. sed [s]tare eius auctoritati non potis est, nisi vbi firma demonstratione sua stabiliuit. Quare in antiquos suos fontes si refundi possit, sanè limpidissimam firmamq; scientiam pareret. Sed totus eò abduci nequit, vt qui sponte interdum declinat & abit. Quid tunc agas? litem dirimet antiquorum demonstratio, collata cum huius rationibus, & vsus. hæc si vicerint, excutiantur noua tanquam amentata hastæ: sin Fernelius quid melius, retineatur, & gratiæ illi ascribantur, vt qui pomœria medica auxerit. Sed grauis hic est auctor, nec in primo Medicinæ limine ponendus: sed à Galeno hoc potiùs vtendum. Qui tamen compendiosam medicinam nimium amat, hunc legat cum iudicio: is enim, vt verum fatear, Græcam & Barbaram medicinam ferè vno in volumine conclusit, & propriis locis philosophiam medicinæ intulit: vt non sit

Fernelius.

sit necesse aliam physicam vsibus medicis quærere; cùm ex latissimo naturæ ambitu fœcundè medicum campum rigârit. Hos sequũtur myriades pragmaticorum intermediorũ, & nuper natorum: qui volumina per singula hominis membra digesta fabricârunt, mirâ remediorum varietate. Inter hos medios maximè excellit Arculanus, qui Razis nonũ ad Almansorem, & Auicennæ ad librum De febribus commentatus est. in hoc remedia certa & efficacia. Aliis placet Gradius, qui pro Nicolai breuiario est. quidam consilia malunt (& non sine ratione) qualia Montagnana tunc edidit. Gattinaria nonnullis arridet, nam placida & vsitata remedia suggerit. Nonnulli Varignanam consulunt, quòd euporista & vsu comperta pharmaca adferat. Sunt qui Guainerium cæteris his præferant. Quidam se addicunt Sauonarolæ, quô astantibus mulierculis satisfaciant. Sed nulli se mancipare præstat; verùm quosdam ex his inspicere, dum inter medica versamur opera. Et qui vnum pragmaticum perlustrauit, mille, imò omnes legerit. nam vnam tantùm aut alteram indicationem medendi prosequuntur cuncti, ductam ac euocatam à causa morbifica, & parte afflicta: cæteras siuéque habere videntur. Sine cæteris tamen indicationibus curatio ritè non absoluitur: nam nullus morbus omnium est idem; nec vllum remedii genus eandem vim habet in omnibus:

Practici.

diuer-

iuersæ enim sunt morborum ideæ: & iidem modò dextri, modò sinistri iudicii; concoctu & excretu difficiles, aut faciles. Et quantum hominibus temperierum discrimen! quàm aria partium temperies! modò prostrata acent in eodem morbo vires, & aër aut flarante Sole torretur, vel algore riget: quia tatis vis quid non remedii euertit aut perert? omitto iam consuetudinem, peculiarem uiusq; naturam, sexus discrimen, vitæ genus n quo æger enutritus, morbi motum. Quae vt in tanto fluctuum ac scriptorum remeliorum Oceano portum facili cursu collinarent medici, quæ medicamenta prolixè rofuderant pragmatici in tam numerosa morborum turba, in vnam Methodum ad raxin redegi: vt inde, accedente methodo medendi verâ, vno veluti intuitu, maxima remediorum varietas, per cunctos morbos complecti possit, & cuique propria ex his pomœriis Methodo decerpere vt liceat.

CAPVT VI.

Qua ratione cum certa vtilitate dicti iam auctores sint legendi.

NON satis fuerit compertum habere, quinam legendi sint, sed etiam quo modo non citra vtilitatem in iis versandũ sit, explorandũ. In omnium auctorum lectione semper hæreat animo quod apud Platonem dicitur, ἀρετὴ ἀδέσποτον: vt nos hoc ad ἀλή- 10. De Republ.
θειαν.

θεῖαι. Moneo itaque vt ab eorum scriptis abstineatis, qui ab antiquorum sententiâ temerè abeunt. Plato in Epinomide plebeios quosdam deos cùm referret, ἀτοργιάστους hos appellabat. nescio an eo nomine quid aptius adaptari his innouatoribus possit. Vtinam ea mente omnes scriberemus iam, quâ olim Hippocrates, & post eum Galenus! studio nimirum iuuandi. Nunc neque hoc facimus plerique, & benè à veteribus etiam excogitata & scripta demoliri, ac rebus claris tenebras affundere conamur; receptissimorumque auctorum auctoritatem eleuamus, vt reponamus nostram, dubiam ac titubantem pro existimatissima. Si quis reclamet, ilicò nos inter nos (qui conspirare contra externos debebamus) domesticum bellum depugnamus: ac * χαλεποὶ πόλεμοι ἀδελφῶν. Nouus medicinæ mysta in primis perlegat Institutiones medicinæ. Illæ enim ideam quandam totius medicinæ animo immittent: & ex illis ordinem totius studii medici, & subtegmen firmum cui intexi omnium auctorum scripta possint, perspiciet. Sunt enim Institutiones medicæ nihil aliud, quàm ex omnium scriptorum medicorum deliciis ac medullis condita placenta: aut, vt meliùs dicam, ex electissimis quibusque flosculis compositum mellificium. In lectione auctorum cura adsit, vt eorum percipiatur sententia: dein, vt retineatur. Percipietur sententia auctoris si perspectus

Innouatores.

* Funesta bella fraterna.

Institutiones medicinæ.

Modus agendi.

spectus

spectus fuerit eius dicendi modus, & peculiares significantesq́; eius dictiones si intelleeris. Maximè in Hippocratis lectione ad hæc collineandum. Vt enim ἀναδυομένην illam nemo perficere potuit, & obliteratos in a colores aliquot deteriore purpurisso reconinnârunt; ita nullus eo acumine scribendi medicinam ab Hippocrate productam absoluere potuit. Est sanè is, inter homines, maximus medicinæ auctor: in quo sparsa medicinæ totius semina animaduertas. Sed ex succo solo excepta hæc non germinant, vel tenuissimè enascuntur, aut non in frugem surgunt. animi sensa sua diuina ob concisam breuitatem latitant, nî verba eius significantia & dicendi modus fuerit cognitus. Quare (quia huic immoriendum) Lexica comparanda runt Erotiani & Galeni, Iulii Pollucis, Rui Ephesii, Suidæ, Hesychii, Gorræi, sed ante omnia Oeconomia Hippocratis Anutii Foësi. Auctorem quem euolueris, intenta mentis acie, non raptim (ne quid fugiat) perleges. Si salebris difficilibus implicueris; ne hæreas, enarratores aut præceptores consule. Si nec explicent hi, notandus locus, & pergendum, dum tempus & lectio emolliant hanc difficultatem. Nec turpe quædam ignorare. Aut si moræ impatiens fueris, ad aliorum auctorum iudicia hæc examina. si idem cuncti, ratum sit: sin abeant in diuersum, vide num in gratiam redire possint: vel illi qui potissi-

 ma

enarratione vtitur subscribe. Indices loca au-
ctorum dicent. Commentariographos pro-
lixos fugite; discendi enim libidinem extin-
guunt: sed vbi inuoluimur difficultatum sa-
lebris, id solùm agendum, ne nimis ingenium
fatigetur, & tandem expugnetur. Galen
maximè vtemur pro Hippocratis enarrato-
re, quò ille rectè intelligatur, vtq; memo-
riam exerceamus cum fœcunda quadam vti-
litate: nam rerum, quæ discuntur per cau-
sas, demonstratio apud eum luxuriat: qui-
bus ad eruditionem nullus fœlicior campu-
aperiri potest. nam scire, est per causas co-
gnoscere. His opibus illi fraudantur, qu-
apotelesmata solùm amplectuntur: tenue
semper eruditione, præ inopia rerum ac ar-
gumentorum. Sed hæc omnia frustrà, n-
Musarum matri memoriæ tanquam penua-
Memoria. ria cellæ doctrinarum inserantur. Sæpiu-
itaque lecta repetantur: ac vt cibos mansos a-
propè liquefactos dimittimus, quo faciliu-
digerantur; ita lectio non cruda, sed mult-
iteratione mollita, ac velut confecta, sæpiusq-
perpensa memoriæ tradatur. Sed an non na-
turæ, hoc est, summi Dei beneficium memo-
riæ vis est? Fateor. & cuncti à summo nu-
mine ea afflati sumus. non æquè? cultu effin-
gatur: consuescat exercitiis; hoc obliniosos
memores reddet. Sit animus cæteris solutu-
curis, ac earum ideis vacuus: affectus sileant
qui in suam factionem totam mentem ra-
piunt.

piunt. ita nullam characterum impressionem renuet mens. Et sæpè, menti immissa ad phantasiam reuocentur, ac cum voluptate hæc tunc memoriæ redde: ita iucundè eius vsu fruetur, ac lætitiâ quadam se laxans, simulachra rerum fideliùs imbibet. Ad memoriam stabiliendam, nonnihil opis pollicetur ipsa medicina & medici, ac secundùm hos Marsilius Ficinus. Aristoteles libro De memoria, ostendit ob varias causas illam labefactari: vel quia species rerum non suscipiuntur; vel quia non detinentur: vtroque enim opus est. Propterea mollem & stabilem à Summo Deo substantiam obtinuit cerebrum, vt mollitie rerum characteres admitteret, vtq; eos stabilitate retineret. Inde est quod aiunt memoriam firmari calido & sicco temperamento: calor enim modestus mollit cerebri substantiam; & siccitas eam stabilem reddit. nam ex madido fluxoq; cerebro, simulachra rerum effluunt. his querelis remediantur medicinæ. Sed inter cuncta confert perpetua vitæ sobrietas: nam crapula & ebrietas, vt ingenium hebetant, ita memoriam prorsus eluunt. Officit etiam tumultuaria diuersorum voluminum lectio: ita in senibus multitudine rerum memoria extinguitur. Præterea ordo in discendis rebus plurimùm ad memoriam facit: Ordo. imò Plato ordinē, memoriæ animā appellat. Quare in auctorum lectione, semper de or-

dinis filo quod trahunt, solliciti sitis: cuncta enim quæ ordinem habent, εὐμνημόνευτα sunt. Cùm ad Galenum ventum est, eius scripta pedetentim, non saltuatim legantur: constanter, non fastidiosè: ordine, non transsultorio modo. In primis sese offert Galeni liber, inscriptus Exhortatio ad artes; dein quòd medicus philosophus, & de sectis ad nouicios, de optima secta, de constitutione medicinæ. Tunc anatome, dein de venarum, arteriarum, neruorum, matricis sectione. Postea libri de vsibus partium, de naturalibus facultatibus, de placitis Hippocratis & Platonis, quòd animi mores corporis temperiem sequuntur, de affectibus animi castigãdis, an sanguis in arteriis, de odoratus instrumentis, de motu musculorum, de caussis respirationis, de semine, de fœtuum formatione. De elementis, de temperamentis, de medicamentorum facultatibus, de optima corporis constitutione, de optima habitudine, de inæquali intemperie: hi tres libelli legantur inter secundum & tertium librum De temperamentis: κατὰ γένη & κατὰ τόπους: vel legat hos postremò. De antidotis, euporista; de purgantium vi, quos, & quando: de ptisana. De Theriaca ad Pisonem & ad Pamphilianum: sed hos doctissimus Iulius Alexandrinus (quem hîc sequimur) adulterinos falsóque Galeno ascriptos demonstrauit. Dein sunt libri De Sanitatis natura, De mor-

Galeni libri quo ordine legendi.

morborum differentiis, de morborum causis, de symptomatum differentiis, deque horum causis, De plenitudine, de tumoribus præter naturam, de atra bile, de tremore & palpitatione, de tabe, de locis affectis, de febrium differentiis, de pulsibus, de spirandi difficultate, de pulsuum vsu, de spirandi vsu causisque: de morbi totius temporibus, de temporibus morborum, de crisibus, de diebus iudiciariis, de typis, de prænotione, de dignotione ex insomniis, quo modo deprehendantur simulantes se ægrotare. Ars medica, de sanitate tuenda, methodus medendi, de facultatibus alimentorum, de cibis boni & mali succi, de attenuante diæta, de parua pila, de curatione per venæ sectionem, & contra Erasistratum, de comitiali pueri affectu, Glauconi scripta, ad Thrasybulum. Quantum ad commentaria Galeni ad Hippocratem, Signis adnumerari poterunt Prognostica & Prorrhetica: Curationi verò, De victus ratione acutorum, de articulis, de fracturis. Reliqui eius Commentarii ad Hippocratem, veluti suorũ scriptorum epitome sunt. Pragmatici cæteri, quos antè recensui, nonnunquam tangendi, vbi iam Hippocratis scriptis assueuisti, excuendi palati gratia, cibi nimia bonitate inguentis: sed id saltuatim & frustulatim. Ita nec totum perlegemus Paulum, Aëtium, nec Trallianum, aut Oribasium, vel Rasem, neque Mesuem, nec Haliabbatem, Auenzoa- Pragmatici.

rem, vel Alsabarauium. Et ita cum cæteris agemus: nam eadem cuncta apud Græcos fœ-licius inuenias. Actuarius ferè totus legi po-terit; & Auicenna, si restitutus esset; & Auerrois scripta medica, modò id fiat cum iudicio. Sed dices, Arabes fœlici plenaq; ma-nu remedia iucunda ac facilia fundunt. Ita est: sed ea pauca, quæ nō apud Græcos. At esto sint ab illis instrumenta aucta; sed non in ci-thara benè pulsandi ars est, quamuis sine ea non ludat citharœdus. Arabes ex Græcis colonias duxere: sed frustrà quæras apud hos, quod non apud Hippocratem & eius enarratorem Galenum inuenias. Laudo su-pellectilem remediorum promptam para-tamq; & vtinam vt Dædalo sua, & Vulca-no tripodes cæteraq; animata omnia, iussi adessent: vel potiùs per seipsa, quamprimùm sui opus esse scirent, ad opus accurrerent, ad id (quod iam φλυαρία quorundam sibi per-suadet) conficerent vltrò, quod nos cum de-lectu. Delectu magis militum, quàm innu-meris copiis, & iis veteranis potiùs quàm tyronibus ingentia bella conficiuntur: Ita nos seligemus ex cunctis optima, & vsu fir-mata; his stabimus. Veteres illi pictores no-bilissimi, quatuor tantùm coloribus tam ele-ganter pinxere. nec excludimus seram æta-tem, quæ coloribus quid adiecit. Ita vetera-na remedia extollimus, non relegamus noua, quæ fœlicia in opus: quin pomœria agri me-

Medicamentis vt studendum.

di-

lici lubenter proferemus. Commoditas hinc
fiet maior: sed artem non variat instrumen-
tum. Ars perpetuò possedit tantum roboris
& venustatis, quantum satis cultui est. Hoc
semper artis fuit, artis modum loco adhi-
buisse. Mutandorum remediorum nunquam
neta erit: sed ni ars finem suum accipiat, de-
inet esse ars: nam perfectè facere promittit.
ed illa habitum habet in intellectu, facien-
darum cum ratione rerum. Hæc facili, atta-
men efficaci, remediorum copia instructa,
anquam Macedonica phalange, audacter
um morbis concurrit. tum quæ remedia
omina nondum dederunt vsui, nec sacra-
mento adhuc huic militiæ sacra, excludit de
cohorte; nisi præclaris editis facinoribus glo-
iâ splendeant, summáque genus certis notis
peruerint. Non alenda copia iners: paucita-
i operosæ præstat confidere. Sit tamen in-
tus exercitus, & benè notus tibi, benéque in-
ructus. Excute ergo lasciuientem varieta-
em, tanquam inutilem & imbellem. copia,
uantam vsus capit, sufficerit. Contende tu
otiùs ad artis penetralia, vbi arcana rerum
ognitio, ut his paucis & fortibus paratis-
ue, κατὰ καιρὸν loco & tempore vtaris.
erùm cùm tam multiplici rerum varieta-
memoria par esse nequeat, arte eam iuua- Loci communes.
mus; locosque communes fabricabimur;
uibus, vt certis thecis, memoriæ egregiè di-
na inferamus: vt, cùm opus fuerit, tamquã

ex diuite penu, ilicò promere has opes possi[...]
Agè cum Lucretio, Floriferis vt apes in sal[...]
tibus omnia libant, Omnia nos itidem de[...]
pimus aurea dicta. Poterunt loci hac ide[...]
effingi: Accipiat pagina frons quaque triu[...]
locorum titulos, iuxtà positos. tergus ve[...]
folii, nudum sit ab inscriptione, quò nou[...]
charta semper addi possit. Volumen hoc char[...]
taceum contineat septem vel octo libros char[...]
ta. Cuncta itaque varietates his locis infe[...]
rantur, & difficiles decisiones: nam perenn[...]
inscriptione memoria firmabitur; &, si qui[...]
exciderit, facili via reuocabitur, cùm sit a[...]
manus & in mente is locus vnde petas. Se[...]
non cuncta qua legitis locis importabitis, se[...]
ea qua maximè memoratu digna, & rar[...]
obuia, de quibus videberis periclitari, ne tib[...]
excidant. Et totarum historiarum capita[...]
tribus, vt aiunt, verbis tantùm, cum numeri[...]
annotentur in locis, vt scias à quo auctore[...]
cùm vsus erit, repetas. & in ipso auctore[...]
puncto nota te id in locos retulisse: vt si po-
stea locum petas, ilicò adsit oculis; & ne ite-
rum, si euoluatur denuò à te auctor, is locu[...]
inscribatur. Sed nonnunqum quadam an-
cipiti significatione sese offerunt, vt nescias
in locos si referas, vnde rectè repetas: propter-
ea consulo vt etiam Alphabetarii loci ali[...]
struantur, quò, inde faciliùs qua peti poss[...]
videntur, eò reponantur. Sed priores etiam
iam dicti loci indice egent. Sed cautio adsi[...]
ne

ne nimiùm his locis fidatis, indeq́ memoria incultu perdatur. non enim satis est in scriptis rem habere, sed memoriæ vnâ inscribi debet. Hac serie inscriptiones vel tituli locorum poni poterunt. DEVS remediorum, curationis, & sanationis auctor. Per quos homines vsibus humanis medicina illata fuerit, de auctoribus medicis, & de medicinæ origine. Clinice & iatraleiptice, & quando primùm. Vitia medicinæ & medicorum. Secta medica: dogmatica, methodica, empirica & Paracelsica; Sophistica & sophista. Dignitas medicinæ, laus eius, & præmia medicorum. Quales medici esse debeant corpore & animo, ministri, finis medicinæ, obiectum medicinæ, eius partes, officium medici. De natura, quà ad medicinam attinet. discrimen physici & medici. De elementis. Quid elementum, & quo modo differat à principio: eius materia & forma. Quot elementa, ignis, aër, aqua, terra. formales differentiæ elementorum. Mistione elementorum vt fiant corpora. formarum in mistione origo. Proprietates, & effectus elementorum. Qualitates ex elementis ortæ. elementorum situs. Quid mixtio, & eius causæ. in misto elementorum substantiæ. An elementa in mixtis secundum suas formas, an secundum potentiam suam. Elementorum contemplatio quam vtilitatem adferat medico. De temperamentis & iis quæ à temperamentis fiunt.

Locorum communium series.

Quid sit Temperamentum. quid differat à calido innato. Temperamentorum origo. Homo omnium animalium temperatissimus. partium similarium & dissimilarium vis. Temperamentorum differentia quot & quales. Ad pondus, & de Pulchritudine: ad iustitiam. Signa temperamentorum. Partium singularum temperies. Calidum, frigidum, humidum, siccum quot modis aliquid dicatur. An calidum elementare in omni viuente excedat. Ætatum temperamenta & differentiæ: infantia, pubertas, adolescentia, iuuentus, virilis ætas, senium duplex. An iuuenum & puerorum idem sit calor. Anni temporum temperies, ver an temperatum, æstas, hyems, autumnus. Regionum temperies. An sub æquatore temperatissima regio. Qualitates secundæ: Color quid, & eius differentiæ, & causæ. Odor, & eius differentia, causæq́. Sapor, insipidus, acidus, acerbus, austerus, astringens, dulcis, amarus, salsus, acris. Tactiles qualitates; molle, densum, graue. Vtilitas quæ ex notitia temperamentorum. Cutis temperata. Partes calidæ, frigidæ, humidæ, siccæ. De Humoribus: Quid humor, quot, quales, primi, secundarii, excrementitii, alimentarii: quo modo & vnde fiant: duo excrementa humorum: Sanguis: Pituita, dulcis, salsa, acida, vitrea, gypsea, tenuis, crassa; signa eius. De bile, vitellina, porracea, æruginosa, glastea, flaua. De melancholia, & eius diffe-

differentiis; signa atra bilis. Vsus humorum: fibra sanguinis, copia humorum, mutatio humorum. Ichor humorū; & signa cuiusvis. Motus humorum. Vtilitas doctrina humorum. De semine; & quid semen: vtriusque sexus semen. An semen vt opifex, an vt materia fœtui seruiat: semen mulieris. Causa & origo seminis. Testium vis. Sanguis mēstruus quid, & eius origo. Conceptio, instrumenta procreationis, gestatio & motus fœtus, membrana fœtus: hepar num ante cor procreetur: signa maris & fœmina: Partus, superfœtatio, fœtus tempora, septimestris &c. abortus, fœtus mortuus. Similitudo filiorum cum parentibus, & physiognomonica: Monstra, mola, androgyni: fœminarum in mares mutatio. Vtilitas cognitionis seminis & materni sanguinis: sterilitatis causa. Anatome: an vnum tantùm princeps membrum: cur seminales partes secta non regignantur. Caput, cerebrū, frons, partes caput vestientes, partes in capite contenta: partes à cerebro orta, partes cerebro assistentes, oculi: quo modo fiat visio: lachryma: aures, nares, os, musculi, ligamēta. Thoracis costa, sternon, musculi, mamma, lactis procreatio, diaphragma, tunica costas cingēs. Partes qua in thorace continentur, cor &c. aspera arteria, lingua: sermo vt fiat. Ventris inferioris, vmbilicus, & continētes partes: contenta, ventriculus &c. mesenterium, hepar, fel, lien. Partes ab hepate orta:

partes serum attrahentes & suscipientes, renes, vesica &c. Partes procreationi dicatæ testes, parastatæ &c. vterus. Consensus vteri & mammarum. De manus partibus & structura, de crure, ossium structura. Calidum innatum, & spiritus, quid sit, & causa eius, & effectus; præstantia: quotuplex: mutatio eius. Spiritus quid, & quot: naturalis, vitalis, animalis; humidum primigenium. De animæ facultatibus: & earum actionibus. quid anima, & quot: quid facultas animæ, procreatrix, nutrix, attractrix, retentrix, excretrix, nutritio, auctio, coctio: fames, excrementa. Sentientis animæ facultates, visus, auditus, olfactus, gustus, tactus, sensus communis, phantasia, cogitatio, memoria. motus, appetitus. vitalis vis. De sanitate tuenda. Quid sanitas. signa temperierum totius: signa cerebri temperati, & intemperati: pilorũ causæ variorum: oculorum temperatorum variè signa: pulmonis temperaturæ notæ; hepatis, ventriculi, testium. Aëris qualitas varia, regionum varietas, ventorum vis: anni tempora. Cibi boni vel mali, medicamentosi: victus puerperarum, victus melancholicorum &c. Quantitas cibi; modus vtendi. Consuetudo: cœnandum an prandendum liberaliùs: occasio cibandi. Potus, aqua, vinum, cereuisia, mulsa, quantitas potus, ebrietas. Balnea, dulcia, thermarum, modus aerum, aëreum. Alui deiectio, vrina, sudor, vomi-

vomitus, mensium & hæmorrhoïdum profluuium, venus. motus & quies: frictiones. animi motus. Semina cerealia, triticum, siligo &c. Panis & placenta, pultes & polenta, legumina, fructus, alimenta ex herbis. Quadrupedes, lacticinia. Aues, pisces, succi, condimenta. Differentia & causa morborum. quid morbus, genera morborum, intemperies: manifesti, occulti, venenati, contagiosi: organici; solutio continui: primarii, per sympathiam simplices compositi; acuti, longi &c. Causa morborum, annata, antecedens, continens, externa. Fascinum, philtra, incantationes. Signa morborum; & quid signum, pathognomonicum, epigenomenon, & epiphænomenon. In excrementis, actione læsa, qualitate mutata. doloris idea, situs. Differentia & causa symptomatum: quid symptoma. In motu: tremor, rigor, horror, tussis, sternutamentum, oscitatio, pandiculatio, palpitatio, ructus, singultus. vomitus, nausea: stridor dentium. Læsio actionis principis cerebri; vt phantasia, cogitationis, memoriæ: vigiliæ, somnus. Naturalis facultatis, vt attractio &c. Qualitatis mutatæ, visilis &c. dolor. Excrementorum symptomata, in substantia, qualitate, copia, tempore, & excernendi modo. Prognostica. Quid signum prognosticum. Signa cruditatis & coctionis. signa mortis vel salutis, & quæ ad melius & deterius: signa quæ ad speciem & ad tempus

crisis appârent. Tempus morbi: quid principium, augmentum, vigor, declinatio. Paroxysmus, periodus. Prognoses in vrina, deiectione, sudore, expectorato, menstruis, vomitu, hæmorrhagia, pure. Crisis quid: crisis bona, mala, fida: & quando futura. Dierum decretoriorum natura & causa. vnde certus naturæ in his ordo. Luna causa adiuuans. Qui dies decretorii: dies sextus: & singulorũ dierum vires. Crises singulorum morborum. Septimanarum ratio. Abscessus. Dies & hora mortis. Quo affectu quisque peribit. De pulsuum significatione. quid pulsus: Diastole, systole: duplex in pulsu quies. differentiæ pulsuum. De respiratione, quid sit, vnde fiat: inspiratio, expiratio, vsus eius: differentiæ variæ. Vrina quid significet. quid sit: vt fiat vrina. eius colores, substantia, quãtitas, contenta vrinarum, enæorema, hypostasis, spuma, pinguedo, innatantia corpora, &c. Qualitas vrinæ, odor. vnde varia vrina; vt ex ætate, somno, cibo, &c. De febribus hecticis, ephemeris, synochis, putridis, continuis, intermittentibus, quartana, &c. Morbi partium, capitis, thoracis, ventris, artuum. Victus ratio in morbis seruanda. De natura medicamentorum. Quid pharmacum: vnde eorum vires: vt in actum ducantur à nostro calore. primæ eorum qualitates, & secundæ: sapores, &c. Purgantia, vomitoria, sudorifica, vrinalia: partibus peculiaria, antipharmaca,

vene-

venena. Delectus remediorum, quando quaque colligenda: radices, flores, semina, succi, lachrymæ. Præparantia: corrigentia: menses ducentia, obstruentia, aperientia &c. Externa, repellentia, emplastica, anodyna, narcotica, emollientia, attenuantia, trahentia, discutientia, maturantia, pustulas & vesicas concitantia. De compositione medicamentorum: de eius vtilitate & necessitate: basis. Coctio remediorum, lauatio, vstio, tritura, infusio, nutritio, mollitio: metallica remedia, & Alchimica. Adiuuantia remedia. Pondera & mensura: Sirupi &c. Methodus medendi. De chirurgia & chirurgo; eiusque officio. Venenorum natura: ab iis præcautio. Vita num prorogari queat medicinâ. cur alii aliis longioris vita. Mors, eius causa & necessitas. senes cur facilè moriantur. Mortis hora an prædici possit. Ægri deplorati sæpè seruantur. Semina amplissimum ad medicũ campum habetis; vos in messem excolite. Qui velit, hæc latiùs ex Institutionibus medicis & methodo medendi (nam inde profecta sunt) pándere poterit: aut (vt varia ingenia sunt) arctiùs cõtrahere. Sunt qui breuissimos velint locos, ad praxin. Hi serie hac transigant: In primis ponant morborũ definitiones, dein causas cuiusque morbi: signa vnde noscatur quòd sit talis morbus: Signa differẽtium causarum eius mali, hoc est differentiæ propriæ causarum vt noscantur: differentiæ etiam communes.

Indi-

Indicationes curatiuæ: prognosis num lice- satisfacere Indicationibus. Præseruatio, cu- ratio, chirurgia; Pharmacia, lenientia, pr- parantia, purgantia vniuersalia, & pecul- ria: topica: diæta: empirica.

CAPVT VII.

Quantum studiis tribuendum: & Quan- do maximè iis indulgendum.

DE spacio præscribendo cuiq; quo pers- ueret in studiis, idem dico quod Gal- nus de cuiusq; idiosyncrasia: me nul- ratione id assequi posse: quisq; suas vires con- sulat. Hoc moneo, firmet vt quisque, quan- tum licet, suum corpus ad laborem: studeat vt habitudo corporis sit bona, quantum na- talis genius admittit. Temperantia vitæ, & iuuenilis adsit modestia: inde enim sanita- robur, fœlixq; senectus adolescet. Cùm an- mum studiis fatigari sentis, ad corpori gra- tum exercitium te vertes: nam (vt ait Isocra- tes,) πλησμονὴ ἁπάντων. *Ita instar organ- musici, dum intensione & remissione sibi con- cinna redduntur studia, suauiora euadun- Et Plato dicebat, hostes disciplinarum esse la- bores & somnos. Nimiis studiorum labori- bus defessa ingenia corruunt, pondere mole- stiarum oppressa. Plantæ sanè modicis rigat- aquis surgunt, quàm multis tabescunt. it- animus mediocri vegetatur labore; nimio op- primitur. Respirent ergo studiosi à valid- labore*

* omnium rerum est satietas.

labore nam vita eſt labor & remiſſio. Somnum & vigiliam dedit Deus, hyemem & æſtatem, feſtos & nefaſtos dies: tu etiam arcum remitte, vt habeas quem tendere poſſis. Pythagoras dicebat, cor non manducabis, hoc eſt, nimiis ſtudiorum curis id non exedes. Quidam omnia ſcire volunt, at * ὁ χρήσιμ' εἰδὼς, οὐχ ὁ πόλλ' εἰδὼς, σοφός, dicit Æſchylus. Nec ergo animus anxio ſtudio corpus, nec corpus animum nimio labore fatiget: ſed grata viciſſitudine alterum alterius laborem excipiat. Scripſit Hippocrates, ab exercitio fatigationem, alterius generis exercitio recreari: nam, vt ait Plutarchus, * ἡ ποικιλία τερπνόν. Vt enim cultrum vno latere ſi perpetuò acuas, hebeſcit: ita ingenium vni ſemper rei inhians, torpeſcit. Attamen hæc ingeniorum laxamenta, non tales illecebras aſpergant, vt his, quaſi Sirenibus, ex naue euocati, Vlyſſem, hoc eſt animum, eiusq́; ſtudium, negligamus. ſint itaque cuncta moderata: * πᾶν γὰρ τὸ πολὺ, πολέμιον τῇ φύσει. Satis ſit his iocis & luſibus animi defatigationem excuſiſſe. Nec in toto vitæ curſu ſtudia vnquam ſiſtenda puto: perpetuò quin philoſophandum; & cum ſuauiſſimis nutriculis muſis, imò etiam in ſenio, confabulandum. Diogenes iam ſenex admonitus vt laboribus ſuperſederet; rettulit, in ſtadio currentem, non oportet iam metæ vicinum remittere curſum: nam pulchrum eſt ſenem

* qui vtilia, non qui plurima nouit, eſt ſapiens.

* varietas omnis grata eſt.

* omne nimium, bellicoſum (aut repugnans) eſt naturæ.

ſapien-

Quando studendum. *sapientiæ studere. Sed quando studiis maximè indulgendum? Philostratus, De vita Apollonii Tyanei, prodidit Apollonium dicere solere discipulis, oportere eum qui rectè philosophatur, veniente aurora cum diis versari: procedente autem die, de diis loqui: reliquum verò tempus humanis rebus & sermonibus impendere. Dea quædam apud Virgilium ita dormientem compellat Æneam:*

Surge, age, nate dea, primisque cadentibus astris
Iunoni fer ritè sacra. *Etenim*

Kotichius
Tunc vigor intus agit maior, tunc pectora cœlo
Ingeniis prima luce fauente calent.
Inde fluunt sacri latices, studióque perennes
Fons matutino fundit apertus aquas.

De Pegaso mythologia. *Hinc Pegasum fabulantur reclusisse Musarum fontem, quòd id cùm oritur sydus, socio Sole (hoc fit in Aprili & Maio) matutinis horis, aptissimè tractentur studia; & pleno fonte quòd tunc se effundant ingenii vires. Et nos in auroræ horis, sacra faciemus Musis: nam hæ Musis sunt sacræ. etenim diuina illa mentis nostræ aura, spiritusq; Palladii, (hoc est cerebri) cuncti, ab omni fœdo vaporum incursu, his horis sunt liberrimi, nec vllo madore polluuntur. Commodæ sunt & horæ ante cœnam, Italis admodum ad studia expetitæ, iam soluto ab officio stomacho. Ea*

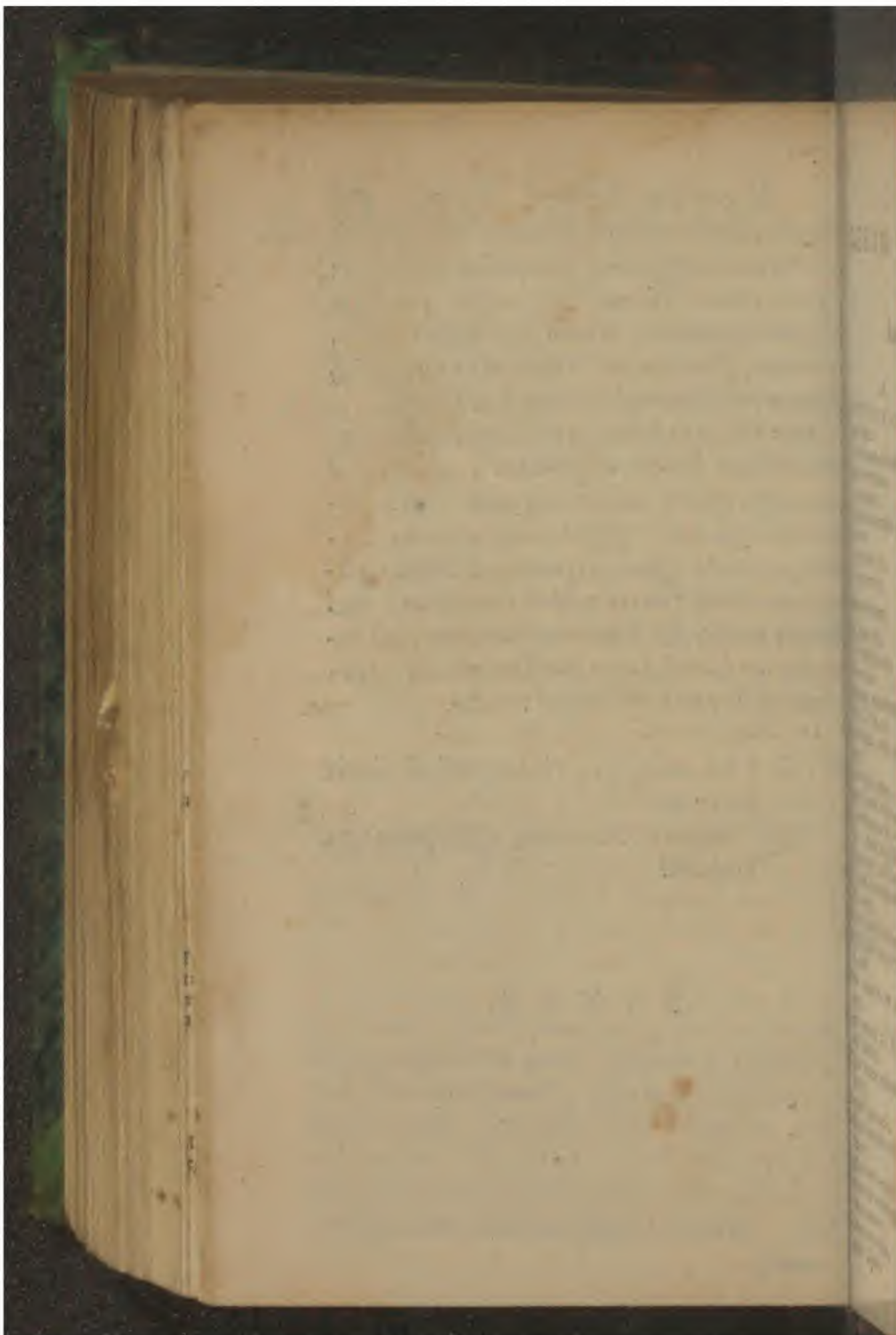
sum-

summa cautio adsit, ne studium ineatis, dum in ciborum mitigatione stomachus fatigatur: expirat enim ita in mentem vapor, qui illam caligine obnubilat, quem sæpè bibens mens, hebetata, splendorem pristinum exuit, indeq́; ingenia tandem in stuporem flaccescunt. Cautio.

Hoc filo, Medicinæ sanctissimi mystæ, vestra trahite studia in gloriam; quam (vt voueo & spero) nulla vnquam obliuio obscurare poterit. Quid quæso homine dignius, ac, iusto officio, nomina sua immortalitati dare? Is faueat vestris conatibus, qui vitam nobis, & literarum amorem, & remedia medica de largo suo sinu effudit; propitiusq́; hæc nobis fœlicitet: nam

Nî DEVS affuerit, virésque infuderit herbis,
Quid rogo dictamnus, quid panacæa iuuent?

FINIS.

INDEX RERVM MEMORABILIVM.

QVAE hoc libro continentur.

A.

ABSCESSVS quando futurus, signa 414
pars ad quam decumbet 414
vnde præripiatur 424
quò euasurus. 425
bstergentia remedia qualia. 438
cademici. 537
cerbi saporis vis. 441
cidi saporis vis. 441
κμὴ morborum. 391
cris sapor quis. 440
cron Agrigentinus. 3
ctiones quæ. 58
cutorum morborum causæ 228. qui illi 229. 362
dolescentia vnde dicta, & eius partes. 55
driani Imp. mors. 5
Egyptiorum medendi mos. 2
er morborum est causa externa 197. eius necessitas 197. qui bonus 197. calidioris noxa. 198
er vnde contaminetur. 199. palustris noxa. 200. 201
Aëre ducta Indicatio. 489
ëris frigidi vis, & humidi, impuri, puri. 198. 199
ëris mutatio ex anni tempore. 199.
ëris natura. 12. & num frigidus vel calidus. 13. 14
Ætas mutat temperiem corporis. 50, 51.
Ætatis indicatio. 490
ffectus implicati vt methodo tractandi. 456
glutinatio vt fiat. 82
lantoïdes membrana. 130
lexipharmaca. 450
limentum quid, 204
vide Cibus.
Alphus triplex. 256, 257
Almansor. 6
Alteratio causæ antecedentis. 461. quid sit. 461, 462, 479, 482
Alteratrix vis. 84
Aluus vnde ignauescat. 271, 274
Amari saporis vis. 440
Amnios tunica. 130
Amuleta & Appensa. 450
Analogia in morbis. 387
Anatomica. 541
Anima 58. 59. eius forma vna. 69. non tradux rationalis 75. & quando adueniat. 75, 76
Animales facultates. 91
eius vis, vbi sit, & quid sit. 91, 92. eius diuisio. 92
Animalis spiritus. 93
Animi accidentia, morborum causæ. 217
Animi affectus & vis animosa. 88
Animo quali debeat esse studiosus. 529.
Aperientia remedia qualia. 438
Apertio quid, & vnde fiat. 483
Appetentia vnde aboleatur. 247. vnde corrumpatur. 248
Appetitus. 103
Appositio vt differat ab agglutinatione. 83
Aqua optima quæ. 208. fontana, pluuialis, putealis. 208, per plumbum ducta. 208, fluminum 209. palustris 209, niuosa. 209
Aquæ natura. 14. & mira eius vis. 15.
Arabes auctores qui legendi. 548
Arabes quando floruerint in medicina. 6
Aristotelis lectio. 536
Arteria vnde dicta. 316
Asiatici cur molles. 88
Assa num elixis humidiora. 206

Aſſatorum & elixatorum differentia. 206
Aſsimilatio 82, 83. eius ſymptomata. 256
Aſtrologia. 541
Athletæ ridentur. 215
Attenuantia remedia qualia. 439
Attractio eſt duplex. 78, 79, eius miniſtræ. 84, eius in ventriculo ſymptomata. 252
Attractrix vis. 78, & quid quæque partes attrahant. 79
Auctrix vis. 73, 84
Auditus. 94. percipitur ſonus varius in corpore auditu. 261
Auditus ſymptomata. 242, 261
Auerrhoës. 6
Auerſio ſeu Reuulſio. 459
Auicennas. 6
Auſteri ſaporis vis. 441
Autores qui legendi. 543
Autores quo modo ſint legendi. 551, 552, 553.

B.

BECHICA remed. 447
Beſtiolæ paruæ aëri innaſcuntur. 200, 201
Beta cur fabrorum prandium. 273
Bilis. 112, eius vſus, natura duplex. 112, 113. diuiſio eius: 113 nutritia, pallida, varia: Superuacua: 113, præter naturam. 114, Vitellina. 114, vbi gignatur vitellina. 115. Porracea, æruginoſa, iſatodes. 115, Zinaria. 115, ſigna abundantis. 116, atra. 116, 117, & quòd ſit triplex. 117.

C.

CAECI cur cæcos gignant. 141
Calculifraga remedia. 446
Calidum natiuum quid. 55. 59. 85, cuique parti ſuum 62, eius officia. 63, vt mutetur per anni tempora. 84
Caligo vnde. 241
Callum inducentia. 445
Calor duplex. 29
Calor natiuus. 55, 59, 65
Calor & frigus mutant res. 11, 12
Caloris diuini & elementarii actiones. 74
Calor ex quibus intereat. 89
Caloris natiui motus vnde. 2
Cauſa antecedens 220, & conti-nens. 2
Cauſa calidorum morborum. 22
frigidorum morborum. 22
compoſitæ intemperiei. 2
Cauſa morbi vt deprehendatu 508, antecedenti cauſæ vt med candum. 458, 459, eius auerſi 459, vt ſit alteranda. 461, vt purganda antecedens cauſa. 46 vt vacuanda venæ ſectione. 4
Cauſa morbifica. 195, quid ſit. 1 quotuplex 195, externæ. 19 internæ 196, antecedens. 196, quibus conſiſtant internæ. 1
Cauſa morbi antecedens, & conti-nens. 220, conſeruatrix, præſe uatrix, ſine qua non, adiutri 219.
Cauſæ continenti vt medendu 476, eius alteratio. 479, ei purgatio. 479, cùm non eſt m bilis, curatio. 4
Cauſæ morbi abditæ. 2
Cauſæ morborum diuturnoru 288.
Cauſæ morborum in intemper vnde. 2
Cauſæ morborum organicoru 223.
Cauteria. 4
Cerebri notæ temperati. 33, cal di. 33, frigidi. 34, ſicci 35, hu midi. 35, calidi & ſicci. 35, ca lidi & humidi. 36, ſicci & frig di. 37, frigidi & humidi. 3
Characteris & molis ſymptomat 260.
Charadrii auiculæ vis mira. 1
Choroïdes membrana. 1
χροιὴ quid. 15
Ciborum vis ad tuendam ſanita tem. 206, 207, quantum val frugalitas. 20
Cibus quid. 204, & quotuple eius vox: vt varia ſint gener & vnde morbos præbeant. 2 eorum vtendi modus, tempus, qualitas. 204, 205, ſuaues n triunt. 205, præparationes e
rur

fum. 206
bus vt præſcribendus. 487,488
catricem inducentia remedia qualia. 445
rculus in vrina. 306
rcumſtantiæ animaduertendæ. 467,475.
uitatum ſitus ſalubris. 200, & inſalubris. 201,202
ctio quid. 80, hanc Empedocles putredine celebrari exiſtimabat 80, quid à nutritione differat. 81.
ctionis & cruditatis exemplum. 355,359.
ctricis in ventriculo ſymptomata. 253, & venarum. 254
gitatio. 101
indicatio. 452
lor quid. 94, 282, pallidus triplex. 114
loris in corpore mutati ſymptomata. 258,259
nceptio quid, & quo modo fiat. 143, cur illi opus mare 144,145 quibus opus ſit ad conceptum. 145. & quid à mare, quid à fœmina requiratur. Signa. 146. an conceperit. 147
nformatio partium in quibus onſiſtat. 223
nſilia medica vt ſint ineunda. 497,498, &c. & vt breuiter. 514
nſtringentia remedia qualia. 438
nſueti cibi. 206
nſuetudinis indic. 490
nſultandi breuis ratio. 575
ntagioſi morbi, & quid contaium. 190
ntinens cauſa morborum 225. & vnde medicina inuecta. 225
ntinui ſoluti cauſæ. 224
ntinui ſoluti varii morbi. 184
ntinuorum morborum cauſæ. 229.
ntraindicatio. 452
nuulſionis quæ cauſæ: & quid. 34.
quentia remed. 444
rdis temperies calidi. 40, frigidi. 40, ſicci. 41, humidi. 41, calidi & ſicci. 41, calidi & humidi. 41, frigidi & ſicci. 42, humidi & frigidi. 42
Corona in vrina. 306
Corporum variæ proprietates vnde. 25
Corpus ſtudioſorum quale eſſe debeat. 528
Craſsities temperiem denunciat. 30
Crateri famuli morbus. 219
Criſima ſigna. 232
Criſis imperfecta præſens vt noſcatur. 425. & vt futura. 425
Criſis mala duplex. 426
Criſis quid. 378, quando futura. 396,397, & ſequentibus.
Criſis ſpecies vt rectè diſcatur; & vt præſentis euentus noſcatur. 406. Num fiet. 407. Bonæ criſis ſigna. 408. Quid eueniet. 410. Modus euentus. 411. criſis vt intelligatur ex ſpecie morbi. 412. Species criſis ex epiphænomenis. 413. per abſceſſum. 414 viæ criſis. 415, diuturnorum morborum criſes. 415. num vltrò euenient vel arte. 416, copia quã eueniet excretio critica. 416. Fida & perfida. 417
Criſis tempus vt deprehendatur. 398. axiomata critica. 401,409
Criſis præſentis ſigna. 402. Ad criſim quibus opus. 403
Criſium particularis exercitatio, vt ſpeciem eius, & eius bonitatem noſcamus. 421,422
Critici dies. 404, & indices dies. 405.
Criticus morbus quis. 229
Cruditatis exemplum. 355
Curatio ſolitaria. 514
Curationis ductus. 514
Cutis in acinis digitorum iudex temperiei. 26

D.

DECLINATIO in morborum temporibus. 392
Decubitus qualis eſſe debeat. 212. quid præſagiat. 368
Deiectiones alui. 271,272, ſanguineæ. 271, 272. in qualitate peccantes, 272, in quantitate. 273. modo. 273

De-

Deiectionum aluinarum prognostica. 356. signa eò inclinare crisin. 424
Densantia remedia qualia. 438
Deriuatio, & vt differat à reuulsione. 478
Deuteropathia. 185
Diabete rarò fit. 275
Diadosis. 189
Diaphanum. 283
Diastole quid. 316
Diætæ instituendæ ratio. 486. in qualitate, copia, 486. in numero, tempore. 487
Diætetica prima medicinæ pars. 3
Dialectica. 534
Dies critici, & indices. 405
Digestio quid, & quibus fiat. 481
Dissimilitudinis in liberis causæ. 141.
Distributionis symptomata. 255
Diuinum in aere. 202
Diuinum in morbis. 202, 385
Diuretica. 445
Dogmatica vnde nata. 4. eius auctores. 4, 5. eorum placita. 5, 6, 7.
Dolor & voluptas in cunctis sensibus. 245. & causæ. 246
Dolorem placantia remedia qualia. 439
Dolorifica quæ. 439
Dulcis saporis vis. 442
Dura non omnia sicca. 27
Δυσκολία, aut δυσκοιλία. 274.

E.

Ἐκπυϊτικά. 437
Elementa; quid elementum: & quòd simplicia. 9. quid differant à principiis. 10. quot ea sint. 11. quòd contraria. 11. eorum formæ. 12. quo modo constituant res mixtas. 13, 16. eorum formæ, num pereant in mistione. 16. eorum partes non sese peruadunt. 17, 18. quæ elementis insint. 282. vtilitas cognitionis elementorum. 103
Elixa num assatis humidiora. 206
Emollitio quid, & quomodo fiat.
Empirica vnde nata. 2. & q[...] habuerit auctores. 3. eorum [...] cita. 5. eius pericula.
Emplastica remedia qualia. 4[...] 442.
Epicuri de Venere sententia. [...]
ἐπιγένεσις quid. 186, [...]
Epiphænomena. [...]
Epiphænomena signa quæ 2[...] 354. eorum dignitas. [...]
Euacuatio solemnis. [...]
Εὔκρατον temperamentum [...] de noscatur.
Europæi cur fortes.
Excrementa morborum ca[...] 215, 454.
Excrementorum symptomata. 2[...] alui. 271, 2[...]
Exercitia 213. quid sit exerc[...] 214. varia genera exercitioru[...] 214. quando ineunda. 214. [...] nis quando sit eius faciend[...] 214.
Expectoratorum præsensio. 3[...]
Expultrix quid 81. eius in ve[...] triculo symptomata. 2[...]
Expurgantia remedia qualia. 4[...]

F.

FACIEI Hippocraticæ de[...] scriptio. 260, 3[...]
Facultas quid. 66, 67. tripl[...] 70. naturalis.
Facultates remediorum. 432. [...] seqq.
Facultatum cognitio quam vti[...] tatem adferat. 1[...]
Fascinationum fiat imaginatio[...] 97.
Femella cur gignatur. 138. & v[...] de noscatur eam concept[...] esse. 1[...]
Fernelius qualis auctor. 5[...]
Fibrarum genera. 83, [...]
Figuræ vitiatæ causæ. 1[...]
Flatus & spiritus diuersis mo[...] bus feruntur. 1[...]
Flatus morborum causæ. 216. v[...] de. 2[...]
Fluxuum causæ. 81, 2[...]
Fœti[...]

fœcunditatis signa. 147
fœtus formatio. 129. membranæ. 130. nutritio. 137
fœtus perfectio, & eius typosis. 167, 168.
fœtus vt formetur. 74. 75. quatuor eius tempora. 133. cùm dicitur infans. 135. cur mas vel fœmina gignatur. 136. cur similes & dissimiles parentibus. 138
formæ elementorum. 12. num pereant in mistione. 16
functiones omnes ab vna sunt anima. 69

G.

GALENVS qualis. 547
Gaudium funestum. 218
Gemellorum procreatio. 140. quæ in illis sexus ratio. 140. signa. 151
generatrix vis. 72
genitalium partium temperaturæ. 44
genio quali studiosus esse debeat. 127.
geometria vnde nata. 1
glutinantia remedia qualia. 444
gracilitas temperiem indicat. 30
gradus remediorum vt noscantur. 435
græci auctores qui legendi. 547, 548.
gustus quid. 95. eius symptoma. 243
gustus voluptas & dolor vnde.

H.

HAbitationis situs salubris. 200 201.
Habitus totius corporis temperies. 47, 48, 49, &c. 467.
hæmorrhagiæ criticæ notæ. 423
hepar an sit venarum principium. 6.
hepatis calidi, & cæterarum eius intemperierum notæ. 42, 43
hepatis constitutio bona, vtero calorem gerit. 160
hereditaria experientia. 541. vetustissima. 3
hermaphroditus cur gignatur. 139
Hippocrates optimus prædicendi magister. 388
Hippocrates qualis. 546
Hippocrates quando vixerit, & quid fecerit. 4
Hominis procreatio. 121. vt fiat ex semine. 127
Homo an capite vituli nascatur. 173.
Horror quid, & eius causæ. 236
Humores, 107. quid sit humor. 107 quot, & qui, 108. vbi gignantur, & vnde. 108. & quales nutritii sint humores, 108. officia propria cuique humori, 119. digitis demonstrantur, 110. vtilitas à cognitis humoribus. 119, 120, 121.
Humores congenerantes, & geniti, qui dicantur. 21
Humores vnde labefactentur. 196. humorum inter se proportio. 215.
Humoris dominatus. 384
Hypostasis vrinarum in sanis, 284. & quid differat ab ægrorum, 285, 286, 298.

I.

ICHOR humorum. 114, 279
Icteri causæ. 258
Idiopathia 189
Idiosyncrasiæ indicatio. 491
Idola, seu spectra. 241
Ignis natura, 12. ignis triplex Platoni. 283
Ileos morbus, seu volulus. 255
Imaginatio quid. 97
Imaginatione num fiat fascinatio & miracula. 97
Imaginatrix. 98
Incrassantia remedia qualia. 439
Indicationes. 452
Indurantia qualia. 437
Inediæ mirandæ. 247
Ingrauidationis indicatio. 475
Innouatores medici. 552
Insipidi saporis vis. 442
Institutiones Medicinæ. 552, 553
Intemperiei morbi. 183
Iræ effectus. 217
Isaac quando floruerit. 6
Iudicii difficultas. 7
Iuuentus quando. 5[illegible]

L.

LAC est factum sanguis. 198
Lac generatum. 447
Lac nutricum unde sumitur. 188.
Lachrymæ unde. 271
Lectio authorum qui legendi. 548
Lethalium morborum causa. 250
Leges unde discuntur. 257
Librorum cum parentibus unde similitudo. 278
Liberi oper. 539,540
Librorum bonorum studium. 550
Lithontryptica quæ. 446
Lochia 150. debent fieri, 165. & quæ dictum fieri debeant. & quo modo fieri debeant. 165, 166. quibus varie fundantur, & cur. 208
Loci affecti indicatio. 480
Loci communes. 552. eorum sedes. 553
Lumbrici. 288
Lunæ unde. 280,283,284

M.

MAHOMED rex Arabum. 6
Magnitudinis vitiosæ causa. 234
Μαλακτικὰ 437
Mammæ cur & quando turgeant. 248.
Mas in faeminis gestatur. 156,158. 192. cur mas gignatur. 158 cur in dextris gestatur. 232
Materia morbi ex fine. 283
Maturantia remed. 444
Maturatio quid, & quibus fiat. 482
Meatuum vitia. 231
Medicamenti quantitas unde sumatur. 457
Medicamentorum facultates & gradus. 412. 433. primæ facult. 414. Secundæ facultates. 426. Tertiæ & quartæ facultates. 444 quæ nocentia. 448. quartæ fac. 470.
Medicamentorum simplex et solitæ experimentis. 449
Medicamentum vi similitudinum. 518
Medici officium. 472
Medicinæ difficultas, 519,520 pal. [illegible]
[illegible] ... 7
Medicinæ antiquitas, [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
dictio, & subsectum.
Melampus.
Melancholia alimentaria. 216. [illegible]
[illegible]
Memoria.
Memoria et formatio.
Mens non est qualis.
Menses [illegible]
Menstruus sanguis. 155,252. [illegible]
sanguis.
Mensium quando bonum.
Μετάσχεσις. 281,28[illegible]
Methodica secta authores, [illegible]
[illegible]
Methodus med. quid.
Metastasis.
Ministerii [illegible]
Miranda non sunt imaginati[illegible]
5[illegible],58.
Mistio quid, & qualis [illegible]
Modus legendi authores. 55[illegible]
Mola quid.
Mollia non omnia humida.
Μόλυσμα quid.
Monstra. 163. & eorum causæ [illegible]
causæ seorsum monstrosæ [illegible]
[illegible]
174.
Morbi a longitudine 231, & [illegible]
[illegible] temporibus.
Morbi causa. 234. 235. Vide [illegible]
[illegible]
Morbi corporis, [illegible]
Morbi [illegible]
Morbi [illegible] 7[illegible]
Morbi plurimi ex animo.
Morbi ex causa.
Morborum [illegible]
[illegible]
Morborum magnitudo. 2[illegible]
Morborum [illegible]
252. lethalium. 250. [illegible]
[illegible]. 283. [illegible]

Morborum quædam differentiæ à tempore & euentis quibusdam. 194, diuturni, varii, 192. ab actionibus dicti. 193. compositi, implicitì, 193
Morborum signa. 413
Morborum tempora. 303
Morbus mirabilis. 119,120
Morbus quando finiendus. 395, 396, & sequentib.
Morbus quid, 180 eorum differentiæ, 181, Morbi intemperiei, 182 materiæ, 183, formæ morbi, 183, organicarum partium, 184. Conformationis, numeri, magnitudinis, situs, 184. vnionis, 185. Differentiæ ab adiunctis qualitatibus, 189. extremi, 189. magni, 189. acuti, 190. periculosi, 190 contagiosi, 190 noui. 192
Morbus vt deprehendendus. 503
Mors quo paroxysmi tempore sit euentura. 428
Morte quali quis vitam exuet. 428
Mortis causæ duæ in acutis, 385. eius præsensio. 426. mortis causa triplex. 427
Mortis tempus & hora vt noscatur. 405,428,429
Motrix vis. 103
Motus. 77
Motus perit integro tactu. 244
Motus symptomata. 234
Muliebritas est in mensibus. 159
Mulier an sit fœcunda. 147
Mulier habet sanguinem calidiorem viro; & tamen est frigidior. 154
Mulieres variæ, viragines, mediocres, mollissimæ, 157.
[illegible] 157
Mulli cur integros pueros gignant. 124

N.

NATVRA quali studiosus sit. 525.
Natura quid. 59,61
Naturæ peculiaris Indicatio. 491.
A naturæ functionibus Indic. 493
Naturalis actionis symptomata, 251,252.
Naturalis facultas num in corde. 86.
Naturalis spiritus, 70. facultas, 72. Naturalium facultatum diuisio, 72. illi famulantes. 73,77,78
Neruus ictus vt curandus. 475
Numeri læsi causæ. 224
Nutrimentum quid. 104
Nutrix partui quid cauere debeat. 155,167.
Nutrix vis. 73,76, quid ea sit. 77

O.

OBSTETRICES, malè parturientes tractantes. 165,166
Obstructionis remedia qualia. 459
Octimestris fœtus cur non viuat. 162,168.
Occultæ proprietates vnde. 282, 283.
Oculi temperati. 38. & cæteræ eorum temperies, 38. vnde glauci vel nigri. 38,39
Odor vt fiat. 94
Odor num monstret facultates remediorum. 448
Odoratus 93,94. eius symptomata vnde 242. qualitas mutata eo animaduertitur. 262
Opinium quid. 225
Opera quæ. 58
Ordo in disciplinis. 531,535
Ordo medendi. 457
Organicorum morborum causæ. 225.
Oscitatio vnde. 238

P.

PALINDROME quid. 188
Palladis natæ mythologia. 544
Palustris loca insalubria. 200
Pandiculatio vnde. 238
Paracelsus humores non benè accipit. 119,120
[illegible] 592
Παρέγχυμα viscerū vnde. 160
Parotis.
Paroxysmi indicatio. 425
Paroxysmorum causæ. 403
Paroxysmorum causæ. 210
Paroxysmorum vigor vt noscatur. 398.
Paroxysmus quid, 391. & eius

tempora. 394
Pars ægra vt deprehendatur. 384. 455. inde indic. 484
Partes quæque vnde fabricatæ. 132. num simul cunctæ creentur. 132. & quæ primò. 133
Partium temperies, 27. calidarum series. 27. frigidarum 28. siccarum; & humidarum. 28
Partium diuisio in similares &c. 76.
Partus quid sit. 160, 161. cur huius tempus incertum. 161. cur octimestris non viuat. 162. quomodo fiat. 163, 164. & quibus subsidiis. 165. qui tempestiuus. 167. quis naturalis. 168. signa vicini partus. 168
Pathognomonica signa. 351, 352
Pathologia. 177, 179. & seqq.
Pepasmus. 79, 80
Pepsis. 79, 80
Periculosi morbi causæ. 230
Persea arbor venenum vbi. 257
Pestis. 191
Phantasia quid. 96
Philosophiæ studium. 533
Philotesiæ pocula. 211
Phlebotomia, & eius tota tæmarsis. 469, 470. & sequentibus.
Physica. 535
Pica morbus vnde. 79
Pili in vrina. 307
Pituita; 110 eius vsus, 111. & vnde nascatur: 111. est triplex. 111. Naturalis, superuacua, & præter naturam; 111. Aquea: vitrea: gypsea: 112. signa pituitæ copiosæ. 112. falsa. 112
Platonis lectio. 538
Plethora duplex. 215. ad vires, & ad vasa, earumque notæ. 215, 216
Pleuritis pestifera. 203
Polypus. 243
Potus ad sanitatem & ad morbos. 207. noctu non potandum. 211. nec ab exercitio potandum. 211.
Potus desiderium symptomaticum. 249
Potus vt præscribendus. 489
Practici qui legendi. 550
Practici vt legendi. 557
Præceptores. 542
Præmia medicorum. 521
Præparatio in morbis. 461
Praxis facilis ratio. 497
Principia quæ. 10
Procreatrix vis. 73. qua serie fiat procreatio. 75
Prognosis vtilitas. 349. vt incunda. 352 axiomata eò spectantia. 375. quæ aduertenda ad prædicendum. 388. quæ hîc cautiones. 388, 389. cautè instituenda. 420.
Proprietates rerum variæ vnde. 25
Puer quo tempore tempestiuè na-scatur. 161. quo tempore periclitetur. 166. sale aspergendu iam editus. 166
Pueri humidi & calidi. 5
Puerperæ variæ cur sint. 157, 158, 166.
Puerperia. 13
Pulmonis temperies. 38. humidi 38.
Pulsuum effectio. 9
Pulsuum exercitatio. 33
Pulsus criticus. 42
Pulsus febrium. 335. febrium pu tridarum. 335. phlegmones pul sus. 33
Pulsus soporosi, doloris, amori 336.
Pulsus nomen 312. eum noui Hippocrates. 313. vtilitas eiu 314. Quid sit, 314. & definition explicatio. 315. Instrumentu corum. 315. Quies in pulsu. 31 à facultate. 31
Pulsus vsus & necessitas. 318. qu perpendenda, & vnde noscantu varii pulsus. 319. & seqq.
Purgatio particularis. 47
Purgatio quid. 462. & an purga dum. 462. & quæ notanda i eius vsu 463. 464, 466. an initi purgandum. 46
Purifica. 43
Pus in vrina. 30
Putredo. 221, 2

Q.

QVADRAGENARII tres pe simi. 16

Qualitates quæ maximè agant.12. non sunt formæ. 13,14
Qualitatum symptomata. 258

R.

RAREFACIENTIA & resoluentia. 437
ecidiuorum causæ. 230
efluxus. 188
egio quæ salubris. 200
emedii indicatio.494. eius rectus vsus. 468
emedii quantitas aut magnitudo varia. 457
emediorum facultates. 434
epercutientia remedia qualia 438.
pulsio quid, & quo modo fiat. 477.
s præter naturam tres. 179
soluentia quæ. 437
spiratio.337.differentia eius. & pulsus. 337,338. quid sit respiratio.338.eius vtilitas.339.differentiæ. 340 symmetria eius. 341. frequens & parua 342,343 magna & rara. 343. magna & frequens.344. frigida, & parua raraque.344 calida.345.inæqualis.345.duplex intrò reuocatio. 346. eius facilitas salutaris.347
pirationis causa. 90
entrix vis.80.eius in ventriculi symptomata. 252
ulsio. 459. quibus peragatur. 459.tempus eius,modus & cautio. 460
torica. 535
or quid. 235. causæ eius. 236 triplex. 237

S.

ALSI saporis vis. 440
anguinis vox homonyma.109
sanguis qualis. 109. frigidus Aristoteli. 110. signa copiosi ng. 110
uis auctor caloris. 27,28
uis ex aluo variè fertur. 271
uis in vrina. 308
uis menstruus. 151.152,&c.an venenosus.153. cur viri hoc non atentur.154.quibus non fluat. 156. quamdiu fluat mulieribus. 157. quibus copiosius, & quibus parcius fundatur, 157.quot diebus effluat, 158.in hoc muliebritas.159.cur ad vterum feratur. 160
Sanguis menstruus vt sit in vitio. 265.
Sanguis quot causis excernatur. 263.
Sapores monstrant remediorum vires. 439
Sarcotica remed. 444
Scropha vetus auctor. 201
Sectæ. 538
Sectarum medicarum placita. 5
Semen concurrit actiuè & passiuè, 128.muliebris feminis vsus, 129.semen maris fœminam potest gignere : & contra,141,142 semen quod fœcundum, 144. habet vegetabile principium, 144,145.
Semen vt ornatum sit viribus,74. 122.quid sit,122.cur spumescat, 123.à toto deciditur, 123.à testibus allicitur, 125. & ibi fœcundum redditur, 126.vt vtero excipiatur, 127. quomodo ex eo fiat homo,128.& quo modo concurrat. 129
Sensuum symptomata: vt fiat sensus. 239
Sensus,77.& qui: visque sentiendi communis,93. interni sensus, 96.
Septica remedia qualia. 439
Septimestris partus etiam interdum calamitosus. 168
Sexus indicatio. 491
Serapion quando. 6
Serum humorum. 279
Siderum indicatio. 496
Signa crisima. 252
Signa pathognomonica.231. epiphænomena. 252,354
Signa quibus morbus, eius causa, & pars affecta deprehenduntur. 453.
Signum quid sit. 352. pathognomonica,352. epigenomena.353.

coctionis & cruditatis, 354. signorum dignitas, 356. signa salutis & mortis, 360, 361. ad melius vel deterius quæ appârent. 376. Signa ad speciem & tempus crisis. 379
Signa tantùm. 378
Signa & causæ. 378
Similitudo liberorum cum parentibus vnde, 140. similitudinis in effigie causæ. 141
Singultus vnde. 238
Sitis quosdam necauit, & vnde ea. 249. foci eius tres. 45
Situs violati causæ. 224
Situs vrbium salubris. 200,201
Sobrietatis vis ad sanitatem. 207
Solitaria curatio. 514
Somnus, 212. causa morbi. 212. & eius bona. 212. eius tempus, nox: septem horarum, 212. decubitus ad somnum: 212. eius bona. 213
Somnus quid. 102. eius causa & finis. 102,103
Soni. 259
Sonorum symptomata. 261
Spiritus quid. 61. & eius vis. 61,63 ortus eius. 64. eius functio. 65. triplex. 65. naturalis 70. vitalis, 71,89. animalis. 71,93
Spirituum & flatuum contrarius est motus. 132
Spuma in vrinis, 306
Status morbi vt noscatur. 394,395 396.
Sternutatio quid. 238. cur salutentur sternutantes. 238
Stoici. 536
Stomachi symptomata. 247. & vt trahat in sympathian suam alias partes. 249,250
Studendi modus. 519
Studiosorum morbi. 523. & quibus opus sit studiosis. 524,525,526
Studiis quantum tribuendum. 568. quando iis maximè indulgendum 570
Studium. 525. vt ducatur. 531. primæ ætatis. 552
Suauia nutriunt. 205
Sudor, 269. sanguineus, &c. 269, 270. criticus futurus vt noscatur 422.
Superstitio. 49
Suppurantia remedia qualia. 44
Surdi cur surdos gignant. 14
Surditas in morbis. 24
Sympathia. 185,18
Symptoma quid. 233. & quotu plex. 233. quomodo sibi succe dant. 275. illi non debetur cura tio. 27
Symptomatum curatio. 48
Symptomatum & signorum diffe rentia. 23
Systole & diastole. 3

T.

TACTVS. 95. eius symptoma 244,262.
Tactus iudex est qualitatum. 2 27,454.
Taprobanæ insulæ habitator longæui. 2
Temperamentum quid, 19. & tem peries vnde dignoscatur, 31. partium temperies examinand 33,34.
Temperiei indicatio. 4
Tempus medendi. 4
Tempora morborum vniuersa vt deprehendantur. 3
Terræ natura.
Testes faciunt semen. 1
Testium temperies.
Theophrastus. 5
Θυμὸς quid. 2
Timoris effectus. 2
Τόκος quid verè. 2
Trahentia remedia. 4
Tremor quid. 2
Tussim excitantia & sedantia. 4
Tussis quid.

V.

VENAE sectionis vsus & ministratio. 469,
Venarum principium num he 86.
Ventriculi quæque temperies bus ex signis noscatur. 44
Ventus quid, & quid possit.
Venus causa morborum. 216,
Vigiliæ vnde. 212,

Vigor morbi vt noſcatur. 394, 396. 398.
Vini cyathi quot potandi. 210. 211 num ſit humidum. 211
Vinum eſt cauſa morbi. 209. adoleſcentibus inimicum. 210
Viragines quæ. 157
Vires vt explorandæ. 373, 467, 475
Viri cur menſtrua non habeant. 154.
Viſcerum πυρέγχυμα. 160
Viſio vt fiat. 94
Viſus ſymptomata. 239
Vitæ tria genera. 519
Vitales ſpiritus. 89
Vitalis facultas. 71 quid. 86, 87
Vitalium actionum ſymptomata. 250, 251.
Viuacitatis cauſa. 49
Vnctuoſus ſapor. 442
Voluptas & dolor in omnibus ſenſibus. 245, 246
Vomitus critici futuri ſigna. 423
Vomitus ſymptomata. 268
Vrbium ſitus quis ſalubris. 200, 201
Vrentia quæ. 481
Vrinæ circulus & corona. 306. ſpuma, 306. pili, pus, 307. ſanguis, 308. cautiones in vrinarum inſpectione. 310, 311
Vrinæ quid in morbis ſignificent. 277, 278, 281. & ſeq. 291. & ſeq. 301. & ſeqq.
Vrinalia quæ. 445
Vteri mira mutatio in grauidis. 149.
Vteri prærogatiua in fœtus fabrica. 141, 143
Vtero ineſt fundamentum naturæ muliebris. 160. & quòd hepar vtero morem gerat. 160

FINIS.

